

ROK I

1929

ZESZYT 2

# SAMORZĄD TERYTORJALNY

KWARTALNIK, POŚWIĘCONY TEORJI I ŻYCIU  
SAMORZĄDU TERYTORJALNEGO

W A R S Z A W A

---

WYDAWNICTWO BIURA ZJAZDÓW SAMORZ. ZIEMSKIEGO  
(ZWIĄZEK SEJMIKÓW POWIATOWYCH RZPLTEJ POLSKIEJ)

ROK I

1929

ZESZYT 2

# S A M O R Z ą D T E R Y T O R J A L N Y

KWARTALNIK, POŚWIĘCONY TEORJI I ŻYCIU  
S A M O R Z ą D U T E R Y T O R J A L N E G O

POD REDAKCJĄ  
JÓZEFA BEKA

W A R S Z A W A

---

WYDAWNICTWO BIURA ZJAZDÓW SAMORZ. ZIEMSKIEGO  
(ZWIĄZEK SEJMIKÓW POWIATOWYCH RZPLITEJ POLSKIEJ)

# L'ADMINISTRATION LOCALE ET RÉGIONALE

Revue trimestrielle consacrée à la doctrine et la vie  
de l'administration locale et régionale.

P A R  
JOSEPH BEK

V A R S O V I E

---

EDITION DU BUREAU DES CONGRÈS DES CONSEILS D'ARRONDISSEMENTS  
(Union des arrondissements en Pologne).

# Treść zeszytu 2

str.

## ARTYKUŁY

<i>Bolesław Markowski</i> — Dochody i wydatki samorządu terytorjalnego według budżetów na rok 1927/28 . . . . .	1
<i>Dr. Juljusz Dunikowski</i> — Orzecznictwo Najwyższego Trybunału Administracyjnego . . . . .	42
<i>Kazimierz Kühn</i> — Program racjonalnej gospodarki samorządu terytorjalnego na tle doświadczeń praktycznych. Wstęp . . . . .	58
<i>Dr. Kazimierz Windakiewicz</i> — Projekt jednolitej ustawy o samorządzie terytorjalnym . . . . .	69

## KRONIKA

Sprawy samorządowe w Sejmie . . . . .	124
Z życia zrzeseń samorządowych . . . . .	133
Z życia kredytowych instytucyj samorządowych . . . . .	138
Zjazdy lokalne . . . . .	144
Skład Sejmików Powiatowych pod względem wykształcenia . . . . .	145
Szkolenie pracowników samorządowych . . . . .	146

## PRZEGLĄD USTAWODAWSTWA

Ustawy, rozporządzenia i zarządzenia Ministrów ogłoszone w Dzienniku Ustaw i Monitorze Polskim w I-ym kwartale 1929 r. . . . .	149
--	-----

## PRZEGLĄD PIŚMIENNICTWA

Rolnictwo . . . . .	156
Kredyt komunalny . . . . .	157

## BIBLIOGRAFJA

(Wydawnictwa książkowe, artykuły, czasopisma)

Polska . . . . .	161
Francuska . . . . .	166
Niemiecka . . . . .	169

# Table des matières du N<sup>o</sup> 2

## ARTICLES

<i>Bolesław Markowski</i> — Les recettes et les dépenses de l'administration locale et régionale d'après les budgets de 1927 — 28 . . . . .	1
<i>Juljusz Dunikowski</i> , docteur en Droit — La jurisprudence du Tribunal Administratif Suprême . . . . .	42
<i>Casimir Kühn</i> — Un programme d'une activité économique rationnelle de l'administration locale et régionale basé sur les données de l'expérience pratique. Introduction . . . . .	58
<i>Casimir Windakiewicz</i> , Docteur en Droit — Le projet d'une loi uniforme sur l'administration locale et régionale . . . . .	69

## CHRONIQUE

Les problèmes de l'administration locale et régionale à la Diète . . . . .	124
L'activité des unions des corporations de l'autonomie territoriale . . . . .	133
L'activité des instituts du credit communal . . . . .	138
Congrès locaux . . . . .	144
Les diètes communales d'après le niveau de l'instruction personnelle de leurs membres . . . . .	145
La préparation de fonctionnaires communaux . . . . .	146

REVUE DE LA LÉGISLATION 149

LES REVUES ET LES LIVRES 156

## BIBLIOGRAPHIE

Bibliographie polonaise . . . . .	161
„ française . . . . .	166
„ allemande . . . . .	169

**BOLESŁAW MARKOWSKI**  
 prof. Wyższej Szkoły Handlowej w Warszawie

## DOCHODY I WYDATKI SAMORZĄDU TERYTORJALNEGO WEDŁUG BUDŻETÓW NA R. 1927/28

CZĘŚĆ II <sup>1)</sup>.

### ROZDZIAŁ 1.

#### POGLĄD OGÓLNY NA WYDATKI TERYTORJALNYCH ZWIĄZKÓW SAMORZĄDOWYCH

T A B L I C A   X V .  
 Wydatki zwyczajne (w tysiącach złotych).

	Gminy wiejskie	Gminy miej- skie niewy- dzielone	Gminy miej- skie wydzie- lone	Związki po- wiatowe	Wojewódzkie związki samo- rządowe	R a z e m
		z powiatów				
5 wojew. środkow.	38.747	23.555	49.564	54.928	—	166.794
4 wojew. wschodnie	15.742	5.690	10.721	16.505	—	48.658
4 wojew. południowe	20.324	28.632	31.532	20.880	—	101.368
2 wojew. zachodnie	7.797	17.579	29.362	25.157	11.196	91.091
Wojew. Śląskie	14.308	5.448	10.798	5.409	—	35.963
Miasto st. Warszawa	—	—	76.097	—	—	76.097
<b>R a z e m</b>	<b>96.918</b>	<b>80.904</b>	<b>208.074</b>	<b>122.879</b>	<b>11.196</b>	<b>519.971</b>

<sup>1)</sup> Część pierwsza zamieszczoną została w zeszycie I kwartałnika „Samorząd Terytorjalny“ za I-szy kwartał 1929 r.

T A B L I C A X V I  
Wydatki nadzwyczajne (w tysiącach złotych)

	Gminy wiejskie	Gminy miejskie niwydzielone	Gminy miejskie wydzielone	Związki powiatowe	Wojewódzkie związki samorządowe	R a z e m
		z powiatów				
5 wojew. środkow.	4.644	14.268	50.448	26.631	—	95.991
4 wojew. wschodnie	1.961	3.142	4.440	5.677	—	15.220
4 wojew. połudn.	1.862	9.950	8.855	2.207	—	22.874
2 wojew. zachod.	283	5.846	19.918	3.058	3.556	32.661
Wojew. Śląskie	3.028	3.420	173	1.289	—	7.910
Miasto st. Warszawa	—	—	37.196	—	—	37.196
R a z e m	11.778	36.626	121.030	38.862	3.556	211.852

Przy rozpatrywaniu tablic XV i XVI, ułożonych analogicznie do tablic II i III (p. I-sza część — Samorząd Terytorjalny, zeszyt I, rok I), zwraca uwagę przede wszystkim anormalny stosunek wydatków zwyczajnych do nadzwyczajnych. W budżecie państwowym na r. 1927/28 wobec 1.870 tys. zł. wydatków zwyczajnych — nadzwyczajne były preliminowane tylko na sumę 104 miliony, pozostawały więc w stosunku do zwyczajnych, jak 10 : 180, natomiast w ogólnej sumie budżetów samorządowych stosunek ten stanowił 10 : 24,5.

W szczególności uderza wysoka kwota wydatków nadzwyczajnych, preliminowanych przez województwa środkowe — 10 : 17,4; ten sam objaw zachodzi w m. Warszawie — 10 : 20; w województwach zachodnich i południowych stosunek jest już nieco mniej rażący: w pierwszych 10 : 25, na Śląsku 10 : 45, w w. południowych — 10 : 43,5; wreszcie w w. wschodnich 10 : 33.

Obliczenia powyższe stanowią potwierdzenie znanych skądinąd faktów, a mianowicie: samorząd posiada wielką ilość potrzeb inwestycyjnych; w szczególności potrzeby te występują w b. zaborze rosyjskim (Warszawa i województwa środ-

kowe), we wschodnich słaby jeszcze rozwój życia samorządowego wyraża się w mniejszym stosunkowo zapotrzebowaniu środków inwestycyjnych, natomiast województwa zachodnie i południowe, a nadewszystko Śląsk odczuwają potrzeby wydatków nadzwyczajnych w nieco mniejszym stopniu.

Jeżeli porównamy ogólną sumę dochodów zwyczajnych (p. tablicę II w części I-iej) samorządów, przewidywanych na r. 1927/28 — 553 mil. złotych z sumą wydatków (p. tablicę XV) zwyczajnych — 520 mil., to należy sądzić, iż nadwyżkę dochodów zwyczajnych niektóre związki samorządowe mogły być użyć na pokrycie pewnych zapotrzebowań nadzwyczajnych. Te ostatnie bowiem obliczone ogółem na 212 mil. złotych nie znajdowały zaspokojenia w budżecie dochodów nadzwyczajnych, który wynosił (p. tablicę II), tylko 188 mil. złotych, a w tem 134 miliony zł. z ew. pożyczek, a więc ze źródła nie-realnego w warunkach roku 1927/28 i w obecnych. W szczególności nadwyżki dochodów zwyczajnych nad wydatkami zwyczajnymi stanowiły:

w gminach wiejskich wogóle 13 mil. zł., ale nadwyżka ta przypadała niemal wyłącznie na gminy wiejskie w województwach środkowych i wschodnich (około 12 mil.) i zawdzięczać ją należy zapewne istnieniu w tych gminach podatku wyrównawczego, natomiast w wojew. południowych i w zachodnich wraz z Śląskiem dochody i wydatki zwyczajne wzajemnie niemal się bilansowały i nie pozostawało już prawie żadnych zwyzek na pokrycie wydatków nadzwyczajnych;

w miastach mniejszych — niewydziałonych z powiatów — nadwyżka dochodów zwyczajnych nad zwyczajnymi wydatkami wynosiła już mniej, bo tylko około 6 mil. zł., wydatki zaś nadzwyczajne były obliczone na przeszło 36 mil. złotych, z czego około 13 mil. miało być pokryte pożyczkami; i w tej kategorii związków samorządnych nadwyżka (4 mil. złotych), dotyczyła głównie miast mniejszych w województwach środkowych i wschodnich, ale i te miasta mogły być pokryć ową nadwyżką tylko część swego zapotrzebowania inwestycyjnego, tak niezmiernie pożądanego wobec zaniedbania stanu gospodarczego i kulturalnego małych miast w b. zaborze rosyjskim;

w miastach znaczniejszych nadwyżka budżetów zwyczajnych w dochodach stanowiła wogóle około 10 mil. złotych,



z czego 6 mil. przypadało na m. Warszawę, a na większe miasta w wojew. zachodnich — 3 mil. złotych; dla gospodarki większych miast były to raczej rezerwy kasowe, cała zaś reszta zapotrzebowania nadzwyczajnego 121 mil. złotych miała być pokryta dochodami nadzwyczajnymi w sumie 114,5 mil. zł., w czym przeszło 88 mil. pożyczkami;

podobny objaw jak w miastach większych zauważyć można również i w gospodarce finansowej związków powiatowych: 4 mil. zł. nadwyżki w dochodach zwyczajnych ponad wydatkami zwyczajnymi wobec 39 mil. zamierzonych wydatków nadzwyczajnych, z tą jednak różnicą, iż związki powiatowe, szczególnie w województwach środkowych, zamierzały pokryć prawie połowę wydatków nadzwyczajnych głównie z podatków inwestycyjnych i specjalnych opłat (p. tablicę VI); wreszcie co do starostw krajowych należy stwierdzić deficyt w dochodach zwyczajnych w porównaniu z wydatkami — 180 tys. złotych.

Powyższe rozstrząsania, oparte na cyfrach budżetowych, zdają się doprowadzać do następujących wniosków: stosunek budżetów nadzwyczajnych samorządu terytorjalnego do budżetów zwyczajnych jest anormalny, unormowanie go przez zmniejszenie wydatków inwestycyjnych wobec olbrzymich potrzeb samorządu właśnie w zakresie inwestycji nie jest wskazane; dostarczenie samorządowi obfitego, bardzo taniego i bardzo długo terminowego kredytu nie jest możliwe, należy więc powiększyć źródła dochodów zwyczajnych. Trzeba to uczynić nie tylko dlatego, aby dać samorządowi możliwość inwestowania (wzgl. w razie pomyślnych konjunktur amortyzowania i oprocentowania pożyczek), ale także dlatego, że jego potrzeby zwyczajne — bieżące rosną i nie zawsze znajdują należyte zaspokojenie.

## ROZDZIAŁ II

### PODZIAŁ WYDATKÓW SAMORZĄDU TERYTORJALNEGO WEDŁUG ICH PRZEZNACZENIA

Wydatki zwyczajne i nadzwyczajne samorządu terytorjalnego są przedstawione w tablicach XVII i XVIII według podziału, przyjętego w szematach budżetowych i rozpadają się na 15 grup.

Pod względem wysokości preliminowanych kwot na pierwsze miejsce w wydatkach zwyczajnych wysuwają się *koszty administracji ogólnej*. W łącznej sumie wydatków (520 milionów zł.), stanowią one około 21,6%, w poszczególnych jednak rodzajach związków samorządnych znajdujemy mniej lub więcej znaczne odchylenia od tej przeciętnej.

Stosunkowo najwyższe są koszty administracji ogólnej w gminach wiejskich, wynoszą bowiem 36,6% ogólnej sumy budżetów rozchodowych tych gmin; nieco mniej wydatkują miasta niewydzielone — 27,8% ogólnej sumy rozchodów; najbliższe przeciętnej są gminy miast większych (bez Warszawy), w nich bowiem koszty administracji ogólnej stanowią 21,1% wszystkich wydatków; znacznie niższe od przeciętnej są koszty administracji w powiatowych związkach samorządnych — 14,4%, następnie w Warszawie — 11,1%, wreszcie w starostwach krajowych — 8,5%.

Jeżeli zajrzemy do tablicy szczegółowej wydatków gmin wiejskich (tablica XIX), to zobaczymy, że koszty administracji wynoszą: w gminach wiejskich województw wschodnich 50%, środkowych 40%, a zachodnich i południowych też dość dużo bo 28% ogółu wydatków, ale znacznie mniej niż w dwóch pierwszych grupach województw. To zjawisko tłumaczy się znanym faktem, iż zbiorowa gmina wiejska w b. zaborze rosyjskim jest w swych funkcjach w znacznym stopniu najniższym organem administracji państwowej. Funkcji tych gmina wiejska w b. zaborze rosyjskim nie byłaby w stanie wykonać, gdyby jej w swoim czasie nie było przyznane prawo pobierania podatku wyrównawczego <sup>1)</sup>, część więc tego podatku mniej więcej około 10 mil. złotych jest zużywana na pokrycie potrzeb administracji państwowej. Okoliczność tę należałoby mieć na uwadze przy regulowaniu w przyszłości finansów samorządowych, jako też przy ewentualnej reorganizacji ustroju gmin wiejskich i określaniu ich kompetencji.

Mniejsze odchylenie od przeciętnej kosztów administracyjnych (28,8) można zauważyć w gminach małomiejskich (p. tabl. XX), w stosunku bowiem procentowym do ogółu wy-

---

<sup>1)</sup> Podatek ten wynosił 33.787 zł. (p. tablicę VIII), a koszty administracji ogólnej w gminach wiejskich b. zaboru rosyjskiego stanowią 23.360 tys. zł.

T A B L I C A XVII. Wydatki zwyczajne związków samorządowych według przeznaczenia (w tysiącach złotych)

	Wydatki zwyczajne związków samorządowych według przeznaczenia (w tysiącach złotych)															
	Administracja ogólna	Majątek komunalny	Przedsiębiorstwa komunalne	Oprocentowanie i spłata długów	Drogi i place publiczne	Pomiary i plany	Oświata	Kultura i sztuka	Zdrowie publiczne	Opieka społeczna	rolnictwa	przemysłu i handlu	Bezpieczeństwo publiczne	Swiadczenia na rzecz innych związk. komun.	R ó ż n e	R a z e m
Gminy wiejskie	35.247	2.434	480	1.795	7.712	16	23.439	255	3.382	11.084	1.034	91	5.979	3	3.967	96.918
Gminy miejskie niewydzielone	22.540	3.516	2.482	5.903	8.600	350	10.258	473	5.560	7.903	1.391	617	8.732	802	1.777	80.904
Gminy miejskie wydzielone	27.844	2.696	3.606	14.227	11.914	874	14.057	3.211	21.170	17.539	364	2.903	8.653	968	1.951	131.977
Powiatowe związki samorządowe	17.620	1.231	341	5.041	50.389	—	4.210	515	16.566	8.182	8.661	831	2.540	3.431	3.321	122.879
Miasto stoł. Warszawa	8.440	5.621	—	5.258	12.305	51	10.118	3.952	16.635	9.405	—	—	3.682	—	630	76.097
Starostwa krajo- we (poznanskie i pomorskie)	942	19	26	303	3.965	—	857	349	512	1.580	503	—	—	2.064	76	11.196
R a z e m	112.633	15.517	6.935	32.527	94.885	1.291	62.939	8.755	63.825	55.693	11.953	4.442	29.586	7.268	11.722	519.971

TABLICA XVIII Wydatki nadzwyczajne związków samorządowych według przeznaczenia (w tysiącach złotych)

	Administracja ogólna	Majątek komunalny	Przedsiębiorstwa komunalne	Opieka zdrowotna i spłata długów	Drogi i place publiczne	Pomiar i plany	Oświata	Kultura i sztuka	Zdrowie publiczne	Opieka społeczna	Popieranie		Bezpieczeństwo publiczne	Swiadczenia na rzecz innych związk. kom.	Różne	Razem
											rolnictwa	przemysłu i handlu				
Gminy wiejskie	399	1 271	310	231	2 462	11	4 676	7	319	231	84	14	306	—	1 457	11 778
Gminy miejskie niewydziałone	459	5 990	9 095	429	5 892	469	6 849	74	3 901	869	458	36	757	—	1 348	36 626
Gminy miejskie wydzielone	1 015	5 542	21 534	10 771	9 030	410	4 265	110	19 8 6	4 206	95	1 270	545	—	1 175	83 834
Powiatowe związki samorządowe	187	921	2 696	1 047	21 130	—	4 062	5	2 619	620	4 085	138	53	113	1 186	38 862
Miasto stoł. Warszawa	—	14 820	—	—	1 713	*) 10 332	5 120	1 070	3 146	915	—	—	80	—	—	37 196
Starostwo krajowe poznańskie i pomorskie	—	396	12	—	1 205	—	645	—	440	111	—	—	—	449	298	3 556
Razem:	2 060	82 940	33 647	12 478	41 432	11 222	25 617	1 266	30 291	6 952	4 722	1 458	1 741	562	5 464	211 852

\*) Rozszerzenie miasta

datków wynoszą te koszty: w województwach wschodnich 34%, w środkowych — 28,7%, w zachodnich 30,5%, w południowych — 24%. Są to w każdym razie koszty bardzo wysokie, a objaw ten tłumaczy się również jak w gminach wiejskich obowiązkami magistratów do wykonywania szeregu czynności poruczonych im przez władze państwowe.

Od czynności tego rodzaju wolne są powiatowe samorządy, m. Warszawa i starostwa krajowe, to też przeciętna wydatków na administrację ogólną w tych związkach w stosunku do ich budżetów rozchodowych wyraża się w znacznie niższych stawkach procentowych (14,4%, 11,1% i 8,5%).

Wreszcie w miastach wydzielonych z powiatów stosunek kosztów administracyjnych do ogółu wydatków jest dość różny, w województwach południowych wynosi bowiem 23,5%, we wschodnich aż 27%, natomiast w środkowych około 20%, a w zachodnich tylko 18% <sup>1)</sup>.

Drugie z kolei miejsce w zwyczajnych wydatkach samorządu zajmują *koszty utrzymania dróg, ulic i placów publicznych*. Ogólna kwota rozchodów na ten cel — około 95 milionów zł. — w stosunku do całości wydatków (520 mil. zł.) stanowi 18,2%; w szczególności zaś w gminach wiejskich — 8%, w małomiejskich — 10,6%, w wielkomiejskich — 9%, w m. Warszawie — 16%, w związkach powiatowych — 41%, w starostwach krajowych — 36%.

Najwięcej stosunkowo łożą (w r. 1927/28) na utrzymanie dróg związki powiatowe w województwach południowych, bo 60%, w woj. zachodnich koszty te wynoszą — 40,4%, w środkowych 39%, we wschodnich 24,7% ogółu wydatków.

Gminy wiejskie ze swych szczupłych środków nie wiele mogą się przyczynić do kosztów utrzymania dróg, wydatki na ten cel stanowią: w gminach województw wschodnich 4,4%, środkowych — 7%, zachodnich i południowych po 10% budżetów rozchodowych.

---

<sup>1)</sup> Magistraty miast w woj. zachodnich nie są obciążone czynnościami wykonawczymi na rzecz administracji państwowej.

Koszty utrzymania ulic, placów, parków publicznych i plantacji w stosunku do ogółu wydatków wynoszą:

	w miastach wydziel.	w miastach niewydział.
w m. Warszawie	16%	—
w wojew. południowych	11,1%	14%
„ zachodnich	9,1%	8,5%
„ środkowych	6,4%	9%
„ wschodnich	12%	9%

Wyższe stosunkowo koszty w miastach wydzielonych województw wschodnich tłumaczą się zapewne potrzebą zabrukowania ulic w tych miastach; większa dbałość o stan ulic i placów w miastach wydzielonych województw południowych i zachodnich znajduje wyraz w stosunkowo znaczniejszych nakładach na ten cel.

Z tablicy XVIII widzimy, że największe wydatki *nadzwyczajne*, jakie zamierzały poczynić związki samorządowe w r. 1927/28 — 41 mil. zł. miały być przeznaczone *na budowę dróg, ulic i placów* — (około 20% całej sumy wydatków nadzwyczajnych). W szczególności przeszło połowę (21 mil.) z powyższej sumy zamierzały wydatkować związki powiatowe, a w tem 16,5 miliona — powiaty w województwach środkowych (p. tablicę XXII). Na ten cel związki powiatowe w województwach środkowych mogły posiadać tylko około 6 milionów zł. z podatków inwestycyjnych, specjalnych opłat i subwencji (p. tablicę XIV), resztę miały osiągnąć z pożyczek (10,5 mil. zł.).

Miasta większe i mniejsze przewidywały na koszty budowy ulic i placów w wydatkach nadzwyczajnych około 15 mil. zł., z czego na województwa środkowe przypada prawie połowa (przeszło 7 mil. zł.); miasta wydzielone mogły być znaleźć źródła na częściowe pokrycie tych kosztów w dopłatach i podatkach inwestycyjnych, może też i w subwencjach (p. tabl. XIII), miasta mniejsze, a najwięcej potrzebujące urządzenia ulic i placów, żadnych źródeł nadzwyczajnych na ten cel nie posiadały (p. tabl. XII).

Powyższe zestawienia cyfrowe dają nam pewien obraz tych wysiłków, jakie podejmuje w zakresie utrzymania i budowy dróg — samorząd powiatowy, a w zakresie utrzymania, ulepszania i budowy ulic i placów — samorządy miejskie.

Jeżeli zauważymy, że w budżecie państwowym na r. 1927/28 preliminowano na drogi państwowe 31.835,6 tys. zł. wydatków zwyczajnych (w tem na zapoinogi dla samorządów 2.725 tys. zł.), a wydatków nadzwyczajnych 5.970,5 tys. zł. (w tem 550 tys. zapomóg dla samorządów), i z temi sumami zestawimy budżety drogowe związków samorządnych: 94.885 tys. w wydatkach zwyczajnych, z czego przeszło 60 mil. na drogi a około 35 mil. na ulice i place, i 41.432 tys. w wydatkach nadzwyczajnych, a w tem około 24 mil. na drogi, a reszta na ulice i place, to musimy przyznać, że ciężar utrzymania i budowy dróg w Polsce spada w lwiej części na samorząd terytorjalny, któremu też muszą być zapewnione odpowiednie środki na utrzymanie i rozwój sieci dróg w państwie.

W związku z rozchodami na drogi, ulice i place znajdują się koszty pomiarów i planów. W wydatkach zwyczajnych przewidziano na ten cel około 1.300 tys. zł. prawie wyłącznie w gminach miejskich, w wydatkach nadzwyczajnych do tej kategorii zaliczono stosunkowo b. znaczną sumę 10.332 tys. zł., którą przeznaczył samorząd m. Warszawy na „rozbudowę“ t. j. rozszerzenie terytorjum miasta.

Wydatki związków samorządnych *na oświatę*, t. j. przede wszystkim na rzeczowe potrzeby szkolnictwa powszechnego, a także na przedszkola i oświatę pozaszkolną, a w mniejszym stopniu na szkoły średnie, seminarja nauczycielskie i stypendja, są przewidziane w budżetach zwyczajnych na ogólną sumę prawie 63 mil. złotych; stanowi ona 15% całości rozchodów.

Gminy wiejskie preliminowały na szkolnictwo 23½ mil. zł., t. j. przeszło 24% wszystkich swych wydatków; stosunek ten był dość równomierny w poszczególnych dzielnicach (25,5% w województwach południowych, 25% w środkowych. 24% w zachodnich i 20% we wschodnich).

W miastach wydatki na szkolnictwo stanowiły mniejszy stosunkowy ciężar: w Warszawie 13%, w miastach wydzielonych — 10,6%, w niewydzielonych 12,6% budżetów rozchodowych.

W związkach powiatowych troska o szkolnictwo ogólnokształcące stoi na dalszym planie, toteż mogły one poświęcić na ten cel tylko 3,4% ogólnych swych wydatków.

W wydatkach nadzwyczajnych samorządy przewidywały na cele oświatowe (głównie na budowę szkół) poważną sumę przeszło 25 milionów złotych, stanowiącą 12% całego zapotrzebowania nadzwyczajnego.

Zważywszy, że budżet państwowy na rok 1927/28 w wydatkach zwyczajnych przewidywał na szkolnictwo powszechne (szkoły powszechne, specjalne, ochronki, kształcenie nauczycieli, oświatę pozaszkolną i nadzór szkolny) — 208 milionów zł., musimy przyznać, że samorząd terytorjalny swym udziałem w kosztach utrzymania szkół powszechnych, przekraczającym 50 milionów zł. \*), w dużym stopniu współdziałał w doniosłej sprawie krzewienia oświaty.

Wydatki zwyczajne *na kulturę i sztukę* w kwocie około 9 milionów (1,7% ogółu wydatków) odgrywają znaczniejszą rolę przede wszystkim w Warszawie (około 4 milj. zł., a w stosunku do całego budżetu 5,2%) i w większych miastach (przeszło 3 mil. zł., co czyni 2,4% ogółu wydatków); w gminach wiejskich i małomiejskich wydatki na cele ogólnokulturalne (domy ludowe i t. p.) z konieczności musiały być nieznaczne.

Dla porównania przytaczamy, iż w budżecie Ministerstwa W. R. i O. P. na dział kultury i sztuki preliminowano ogółem 2.335 tys. zł., a więc czterokrotnie mniej, niż w budżetach samorządów łącznie wziętych.

Olbrzymi dział *zdrowia publicznego* całym niemal swym ciężarem spoczywa na barkach samorządu terytorjalnego. W wydatkach zwyczajnych związków samorządowych preliminowano na ten cel prawie 64 miliony złotych, podczas gdy etat służby zdrowia w budżecie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych na r. 1927/28 liczył niespełna 9 milj. zł.

W całości wydatków samorządu koszty pieczy nad zdrowiem publicznym wynoszą przeciętnie około 12,5%. Słabe finansowo gminy wiejskie i małomiejskie mogą przeznaczać na ten cel nie więcej jak 3,5% — wsie, a małe miasta — 7% ogólnych swych rozchodów, natomiast w miastach wydzielonych wydatki na zdrowie publiczne wynoszą 16%, a w Warszawie 22%, w związkach powiatowych 13,5% ogólnych sum wydatków zwyczajnych.

---

\*) Z 63 milionów odliczyć można w przybliżeniu 10 milionów na szkoły średnie ogólnokształcące i na szkolnictwo zawodowe.



Gminy wiejskie w wojew. zachodnich i południowych stosunkowo więcej łożą na potrzeby zdrowia publicznego (ponad 6%), aniżeli gminy wiejskie w wojew. wschodnich (2,4%) i środkowych (1,1%); ten sam objaw istnieje w gminach małomiasteczkowych: w wojew. zachodnich i południowych stosunek procentowy wynosi 7—8%, w środkowych 5,5%, w wschodnich—0,9%.

Odwrotnie przedstawia się sprawa w gminach wielkomiejskich i w związkach powiatowych; stosunek bowiem procentowy wydatków na potrzeby zdrowia publicznego do ogółu wydatków stanowi:

	W o j e w ó d z i w a			
	środk.	wschodnie	zachodnie	połudn.
w gminach wielkomiejskich	17% ;	21,5% ;	14,7% ;	13,7%
w związkach powiatowych	15% ;	24% ;	10% ;	7,3%

Objaśnienia szukać należy zapewne w odmiennym systemie utrzymania szpitalnictwa w b. zaborach rosyjskim z jednej, a w austriackim i pruskim z drugiej strony.

W budżetach wydatków nadzwyczajnych samorządy przewidywały na rzecz zdrowia publicznego poważną sumę przeszło 30 mil. złotych, t. j. 14,5% ogólnej sumy wydatków nadzwyczajnych; niemal 2/3 tej sumy prelimitowały miasta wydzielone (23,6% budżetów nadzwyczajnych tych miast).

Nie o wiele lżejszem zadaniem dla samorządu jest *opieka społeczna*, wydatki bowiem zwyczajne na ten cel wynosiły w budżetach r. 1927/28 — z górą 55 mil. złotych, czyli 10,7% wszystkich rozchodów. Dla poszczególnych rodzajów związków samorządowych ciężary opieki społecznej w stosunku do ogólnych ich rozchodów stanowiły: w gminach wiejskich — 11,4%, w małomiasteczkowych — 9,8%, w wielkomiejskich — 13,3%, w m. Warszawie — 12,3%, w związkach powiatowych około 7%.

W dziale opieki społecznej najdotkliwszym, jak wiadomo, ciężarem jest obowiązek ponoszenia kosztów kuracyjnych za ubogich mieszkańców; stanowią one w przybliżeniu do 10% ogólnej sumy wydatków na opiekę tak w gminach wiejskich, jak i w miejskich; w większych miastach przybywają ponadto koszty utrzymywania przytułków, zapomogi dla bezrobotnych, opieka nad matką i dzieckiem i t. p.

Że samorządy uważają za konieczne dział ten rozwinąć, świadczy o tem prelimitowana w wydatkach nadzwyczajnych

suma około 7 milionów zł., z której przeszło 5 milionów przypada na zamierzone przez większe miasta inwestycje: schroniska dla starców, kalek, bezdomnych i t. p.

Wydatki samorządów na opiekę społeczną w r. 1927/28 (55 mil. zł.), przewyższyły rozchody przewidziane na ten cel w budżecie państwowym i obliczone w etacie Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej na 53 miliony zł.

Grupa wydatków *na bezpieczeństwo publiczne* obejmuje, stosownie do przepisów budżetowych, rozchody na oświetlenie ulic i placów, na straże pożarne, na policję budowlaną, polną, na utrzymanie lokali dla policji państwowej, aresztów, na stróżów nocnych i t. p. i w ogólnej sumie około 30 milionów zł. stanowi przeciętnie 5,7% wszystkich wydatków samorządu. Stosunkowo najwięcej wydają na bezpieczeństwo publiczne miasta niewydzielone z powiatów — 10,8%; gminy wiejskie — 6,1%, miasta wydzielone 6,6%, m. Warszawa 4,8%, związki powiatowe 2%. Jest wątpliwem, czy kategoria wydatków na bezpieczeństwo publiczne obejmuje w całości rozchody na oświetlenie ulic i placów w tych miastach, które posiadają gazownie i elektrownie, zaliczone w budżetach do przedsiębiorstw; stąd zapewne pochodzi niski stosunkowo procent wydatków na bezpieczeństwo publiczne w większych miastach. Zauważyć też należy, że wydatki zaliczane do omawianej grupy nie są jednorodne: w gminach wiejskich mogą one dotyczyć głównie kosztów utrzymywania stróżów polnych i nocnych, transportowania aresztantów i t. p., w miastach — przede wszystkim kosztów oświetlenia ulic i placów, a w niektórych większych miastach — straży pożarnych. Wydatki, pomieszczone w tej grupie, posiadają przeważnie charakter ściśle lokalny, w wydatkach państwowych nie mają zatem właściwego odpowiednika; mimo to więc tylko zaznaczamy, że rozchody budżetu państwowego na policję bezpieczeństwa w roku 1927/28 były preliminowane w sumie 100 milionów złotych<sup>1)</sup>.

---

<sup>1)</sup> Jak wiadomo, do r. 1925 gminy ponosiły  $\frac{1}{4}$  część kosztów utrzymywania policji państwowej, obecnie kosztów tych nie ponoszą. Jeżeli jednak będzie na nie włożony obowiązek wykonywania niektórych czynności, należących dotychczas do policji państwowej to powstanie nowy — zapewne dość wysoki — wydatek na powiększenie personelu administracyjnego wzgl. na osobną policję samorządową.

Wydatki na *popieranie rolnictwa* w ogólnej sumie 12 milionów złotych (2,3% ogółu rozchodów) dotyczą głównie związków powiatowych, które na ten cel przeznaczają ogółem 7% swych budżetów — przeważnie na szkoły rolnicze. Zauważyć jednak należy, że znaczniejsze sumy przewidują tylko związki powiatowe w województwach środkowych ( $5\frac{1}{4}$  mil. zł. = 9,6% ogółu wydatków) i w wojew. wschodnich (2,2 mil. zł. = 14%); w województwach zachodnich i południowych odpowiednie kwoty są stosunkowo niewielkie. Dla ścisłości przytaczamy, iż w budżecie Ministerstwa Rolnictwa na r. 1927/28 dla ludowych szkół rolniczych preliminowano 4,5 mil. zł., w tem 2,65 mil. subwencji dla samorządowych szkół rolniczych.

Na popieranie *przemysłu i handlu* — (szkolnictwo zawodowe i sądy handlowe) łożą przedewszystkiem większe miasta — około 3 mil. zł. (wobec ogólnej sumy 4,4 mil. zł.). W tem miejscu wypada zaznaczyć, że poza wydatkami samorządu terytorjalnego opłaca na koszty wykształcenia handlowego przemysł i handel około 7 mil. zł. rocznie w postaci specjalnych dodatków do świadectw przemysłowych, z tego około 6 mil. na szkoły niższe i średnie.

Można zatem w przybliżeniu ustalić, że na cele szkolnictwa zawodowego: rolniczego, handlowego i technicznego samorządy terytorjalne, oraz przedsiębiorstwa przemysłowe i handlowe wnoszą około 19 mil. złotych. W budżecie Ministerstwa W. R. i O. P. na r. 1927/28, przewidziana była na szkolnictwo zawodowe suma około 15 milionów zł. Łącznie z kwotą 4,5 mil., preliminowaną na szkoły rolnicze w budżecie Ministerstwa Rolnictwa, daje to ogólną sumę, stanowiącą również około 19 milionów złotych.

Dodać należy, że popieranie rolnictwa jako też przemysłu i handlu przez związki samorządne wykazuje dążność rozwojową, w budżetach bowiem nadzwyczajnych (tab. XVIII) znajdujemy znaczne stosunkowo kwoty, które przewidują związki powiatowe (przeszło 4 mil. zł.) na popieranie rolnictwa i większe miasta (1,3 mil. zł.) na popieranie przemysłu i handlu.

W rubryce wydatków p. t. *świadczenia na rzecz innych związków* komunalnych w ogólnej sumie 7,3 mil. zł. mieszczą się przeważnie subwencje, wydawane przez związki samorządne wyższego rzędu (zw. powiatowe i starostwa krajowe) słabszym finansowo gminom.

Tu zauważymy, że polityka dotowania samorządów przez państwo, oraz subwencjonowania słabych związków przez silniejsze finansowo związki wyższego rzędu zasługiwałyby na specjalne przestudjowanie i odpowiednie unormowanie. Sprawa ta stanie się z czasem nader aktualną szczególnie wraz z organizowaniem samorządu wojewódzkiego.

Bardzo poważną pozycję w budżetach rozchodowych samorządu zajmuje suma 32,5 mil. złotych na *oprocentowanie i spłatę długów*; stanowi ona prawie 6,3% ogółu wydatków. Pożyczkami, jak wiadomo <sup>1)</sup>, są obciążone głównie większe miasta, to też wydatki na oprocentowanie i amortyzację długów w miastach wydzielonych wynoszą 10,8% ich budżetów rozchodowych, m. Warszawa przeznaczą na ten cel 7%, miasta niewydzielone 7,3% ogółu wydatków, związki powiatowe 4,1%, a gminy wiejskie 1,8%.

Wobec wielkich potrzeb inwestycyjnych samorządu terytorjalnego pozycja, o której mowa, ma i mieć będzie tendencję do stałego wzrostu; nieznaczna zaś tylko część inwestycji może przynosić bezpośrednie zyski.

Z tą też kwestją łączy się to kapitalne dla polityki gospodarczej samorządu pytanie: czy przeprowadzać inwestycje szybko i na wielką skalę przy pomocy kredytów długoterminowych (w obecnej chwili mało dostępnych i drogich), czy posuwać prace inwestycyjne powoli i stopniowo, a ich koszty pokrywać nadwyżkami dochodów zwyczajnych nad zwyczajnymi wydatkami?

Na utrzymanie *majątków*, nie oddanych na użytek publiczny (budynków, gruntów, lasów i t. p.) związki samorządne przeznaczały w swych budżetach na r. 1927/28 łączną sumę 15,5 mil. złotych. Jeżeli ją zestawimy z dochodem brutto z majątków samorządu — 37,7 mil. złotych <sup>2)</sup> — toby wypadło, iż majątki przyniosły dochodu netto około 22 mil. złotych. W szczególności czysty dochód gmin wiejskich wynosił 6,3 mil. zł., miast niewydzielonych 5 mil., miast wydzielonych 5,9 mil., m. Warszawy 2,7 mil., związków powiatowych 2,2 mil. zł.

W przypuszczeniu, że majątki przychodowe samorządów rentują się bardzo nisko — nie wyżej jak na 2%, należałoby

<sup>1)</sup> P. część I-sza rozdział 3.

<sup>2)</sup> P. tablicę V w części I-ej.

wnosić, że ich wartość wynosi około 1 miljarda złotych. Oczywiście jest to obliczenie zupełnie nieściśle, byłoby więc wskazane przeprowadzenie możliwie dokładnej inwentaryzacji i oszacowania majątków samorządnych i zanalizowania sposobów gospodarowania, zapewniających osiąganie odpowiednich zysków.

Według przepisów budżetowych w dochodach z przedsiębiorstw winny być wykazywane czyste zyski, a w rubryce wydatków deficyty. Jeżeli budżety samorządowe były istotnie układane zgodnie z powyższą zasadą, to z zestawienia tablicy V-iej z XVII-tą wynika, iż *przedsiębiorstwa samorządowe* przyniosły dochodów 38,5 mil., a niektóre z nich dały około 7 mil. deficytu. Rzeczywisty zatem dochód stanowił ogółem 31,5 mil. złot. W szczególności gminy wiejskie miały czystych dochodów około 100 tysięcy złotych, miasta niewydzielone 6,4 mil., wydzielone — 14,6 miliona, m. Warszawa — 9,3 mil., a związki powiatowe 1,1 mil. zł.

Porównanie szczegółowych tablic dochodów i wydatków miast wydzielonych <sup>1)</sup> daje obraz następujący: większe miasta w województwach środkowych i wschodnich otrzymały dochodu z przedsiębiorstw: pierwsze 5,1 mil., drugie 1,3 mil., deficytów zaś nie miały; miasta wydzielone w wojew. południowych otrzymały nieco ponad 3 mil. dochodu, a deficyt stanowił 360 tys., natomiast większe miasta w wojew. zachodnich wykazały w budżetach 7,7 mil. zł. dochodów, a 3,2 mil. deficytu w wydatkach. Prawdopodobnie miasta te budżetowały dochody z przedsiębiorstw brutto, a wykazana w wydatkach suma stanowi koszty prowadzenia przedsiębiorstw.

Tak czy inaczej — przedsiębiorstwa komunalne, prowadzone jak dotychczas niemal wyłącznie przez gminy miejskie, dają już poważną sumę 30 mil. zł. czystego dochodu. Istnieje też silna dążność do ich rozwoju, w wydatkach bowiem nadzwyczajnych na r. 1927/28 przewiduje się 33,6 miliona na inwestycje w zakresie przedsiębiorstw, a z tej sumy 30,6 miliona prelinują gminy miejskie.

Oczywiście rozwój przedsiębiorstw komunalnych byłby wskazanym pod warunkiem jednak, by komuny mogły uzyskać

<sup>1)</sup> P. tablicę XIII i XXI.

kredyty na dogodnych warunkach, by prowadziły swe przedsiębiorstwa racjonalnie i nie wkraczały w te dziedziny, które powinny być pozostawione przedsiębiorczości prywatnej. Sprawa przedsiębiorstw komunalnych jest niezmiernie ważną i zasługuje na głębokie i wszechstronne opracowanie jednak na tie konkretnych warunków, w jakich się znajdują poszczególne związki samorządne.

Ostatnia grupa wydatków t. zw. *różne rozchody* nie da się zanalizować na podstawie zestawień budżetowych, niewiadomo bowiem ściśle, jakie mianowicie wydatki w sobie mieści. Zwraca jednak uwagę stosunkowo wysoka suma „różnych“ wydatków, sięgająca do 12 milionów w rozchodach zwyczajnych. W szczególności w gminach wiejskich stanowią różne wydatki aż 4,1% ogólnej sumy rozchodów. Należy przypuszczać, że nadmierna wysokość różnych rozchodów tłumaczy się nie dość ściśłem i trafnem zaszeregowaniem wydatków do właściwych rubryk.

Na zakończenie rozdziału drugiego podajemy szczegółowe tablice wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych, ułożone dla każdego rodzaju związków samorządnych według przeznaczenia wydatków i według województw. (patrz tablica XIX — XXII a i b.).

TABLICA XIX.

Gminy

WOJEWÓDZTWA	Administracja ogólna	Majątek ko- munalny	Przedsiębior- stwa komu- nalne	Oprocentowa- nie i spłata długu	Drogi i place publiczne	Pomiary i plany	Oświata
W y d a t k i z w y							
1. Białostockie. . . . .	2.664,5	2	5,2	155,8	239,1	—	1.051,2
2. Kieleckie. . . . .	3.783	10	9,5	53,4	974,5	—	2.057,3
3. Lubelskie. . . . .	3 798	13	14	45,9	695,1	—	2.522,5
4. Łódzkie. . . . .	2.498	1,8	15,7	157,8	484,3	—	1 704,8
5. Warszawskie. . . . .	3,252	15,7	25	76,7	462,8	—	2.416
Razem woj. środk. . . . .	15 395,5	42,5	69,4	489,6	2.855,8	—	9.751,8
6. Poleskie . . . . .	1.835	19,8	53,8	116,7	190,9	—	781,6
7. Wołyńskie . . . . .	2.922	8	0,7	31,5	219,8	—	1.144,1
8. Nowogrodzkie . . . . .	1.323,5	0,6	4,4	4,4	133,7	—	646,4
9. Wileńskie. . . . .	1.885,2	22,2	55,4	28,5	156,8	—	684,8
Razem woj. wschod. . . . .	7.965,7	50,6	114,3	181,1	701,2	—	3.256,9
10. Pomorskie . . . . .	762	24,5	1,2	39,7	147,3	0,5	826,9
11. Poznańskie . . . . .	1.012	211,4	20,8	43,1	373,9	—	2.258,2
12. Śląskie. . . . .	4 449	274	159	481,3	1.653,1	15,8	2.221,0
Razem woj. zachod. . . . .	6.223	509,9	181	564,1	2.174,3	16,3	5.306,1
13. Lwowskie. . . . .	1.955,6	930,4	17,4	214,6	937,3	—	1.846
14. Krakowskie . . . . .	1.219,2	240	46	155,8	422,7	—	1.516,3
15. Stanisławowskie . . . . .	1.284,6	427	41	72,9	247,5	—	816,5
16. Tarnopolskie. . . . .	1 203,8	233,3	11	116,4	372,7	—	945,7
Razem woj. połudn. . . . .	5.663,2	1.830,7	115,4	559,7	1.980,2	—	5.124,5
O g ó ł e m. . . . .	35.247,4	2.433,7	480,1	1.794,5	7.711,5	16,3	23.439,3

**wiejskie.**

Kultura i szlu- ka	Zdrowie pu- bliczne	Opieka spo- łeczna	Popieranie rolnictwa	Popieranie przemysłu i handlu	Bezpieczeństwo publiczne	Różne	R a z e m
c z a j n e (w tysiącach złotych)							
0,8	85,4	699,4	48,4	4	183,4	141,1	4.688,1
4,7	103,5	1 708,2	65,8	6,8	338,7	407,7	9.522,9
14,6	82,5	888,6	68,3	2,6	264,4	453,6	8.863,4
7,7	45,2	1.329,5	23,5	0,2	132,6	295,7	6.696,7
17	122,9	1.971,9	51,7	1	252,7	310,5	8 975,9
44,8	439,3	6 597,6	257,7	14,6	1.171,8	1.608,6	38.747
3,3	191,4	292,6	41,7	5,2	174,4	183	3.889,8
19	72,7	309,5	283,8	17,5	127,2	128,1	5.283,3
0,3	51,2	207,1	41,3	0,6	64,2	472,9	2.950,7
11,4	69,4	253,4	06,8	7,8	224,2	111,7	3.617,9
34,0	384,7	1.062,6	473,6	31,1	590	895,7	15 741,1
3,4	38,7	468,9	1,4		113,5	293,5	2.721,7
10,4	33,9	614,5	11,4	1,3	409	75,6	5.075,6
123,5	1.234,3	1.752,2	12,3	12,7	1.430	489,5	14.308
137,3	1.306,9	2.835,6	25,1	14	1 952,5	858,6	22.105,3
16,3	468,9	254,1	141,5	19,8	854,9	237,8	7.894,5
16,8	247	160,1	47,3	8,2	479	160	4.718,7
3	255,9	98,4	50,8	1	471,7	105,2	3 875,6
2,6	279	75,2	37,8	2,1	459	96,4	3.835,2
38,7	1.250,8	587,8	277,4	31,1	2.264,6	599,4	20.324,4
254,8	3.381,7	11.083,6	1.033,8	90,8	5.978,9	3.970	96.918



TABLICA XIX-a.

Gminy

WOJEWÓDZTWA	Administracja ogólna	Majątek ko- munalny	Przedsiębior- stwa komu- nalne	Oprocentowa- nie i spłata długu	Drogi i place publiczne	Pomiary i plany	Oświata
Wydatki nad							
1. Białostockie . . . . .	18,9	65	24,4	29,2	73,2	—	140,7
2. Kieleckie . . . . .	35,9	73,1	4	32	534	—	818,5
3. Lubelskie . . . . .	84,8	9,9	130,2	3	75,7	—	528,9
4. Łódzkie . . . . .	8	16,3	—	—	83,3	—	211,9
5. Warszawskie . . . . .	20,4	23,2	—	—	156,2	—	540,2
Razem woj. środk. . . . .	168	187,5	158,6	64,2	922,1	—	2.240,2
6. Poleskie . . . . .	4,3	24	—	—	15,2	—	390,2
7. Wołyńskie . . . . .	168,1	0,5	120,3	—	210,7	—	347,9
8. Nowogródzkie . . . . .	16,7	95	5,7	—	13,9	—	89
9. Wileńskie . . . . .	1	8,2	1	2	15	—	176,1
Razem woj. wschodnie . . . . .	190,1	127,7	127	2	254,8	—	1.003,2
10. Pomorskie . . . . .	—	—	—	0,2	—	—	3,8
11. Poznańskie . . . . .	0,7	15,4	—	4,7	155,9	—	44,3
12. Śląskie . . . . .	4,7	449,2	8,4	137,4	758,5	10,9	967,6
Razem woj. zachodnie . . . . .	5,4	464,6	8,4	142,3	914,4	10,9	1.015,7
13. Lwowskie . . . . .	12	124,8	3,8	14,5	353,8	—	166
14. Krakowskie . . . . .	0,4	48,4	1,6	0,5	0,5	—	42,8
15. Stanisławowskie . . . . .	8,5	185,2	3,6	—	12,8	—	161,7
16. Tarnopolskie . . . . .	14,9	133,2	6,7	7,8	3,1	—	46,1
Razem woj. połudn. . . . .	35,8	491,6	15,7	22,8	370,2	—	416,6
O g ó ł e m . . . . .	399,3	1.271,4	309,7	231,3	2.461,5	10,9	4.675,7

**wiejskie.**

Kultura i sztuka	Zdrowie publiczne	Opieka społeczna	Popieranie rolnictwa	Popieranie przemysłu i handlu	Bezpieczeństwo publiczne	Różne	Razem
z w y c z a j n e (w tysiącach złotych)							
—	12,2	—	—	—	3,2	67,8	434,7
—	22,5	—	3	—	7,4	78,6	1.609
—	42,6	2,1	—	—	22,8	295,1	1.195,2
—	7,1	—	2,5	—	2	67,4	398,2
—	4,3	200,3	17,1	—	3,8	41,9	1.007,3
—	88,7	202,4	22,6	—	39,2	550,8	4.644,4
—	25,8	—	—	—	3,5	8,6	471,6
2,8	19,6	—	20,2	13,1	33,6	38	974,8
—	12,9	—	11,1	0,5	7	2,5	254,4
1,6	6,2	1,7	8,5	—	1,3	37,5	260,2
4,4	64,5	1,7	39,8	13,6	45,4	86,6	1.961
—	0,1	—	—	—	—	0,9	5,1
1,2	—	18,8	0,2	—	25,9	9,9	277
—	106,3	7,8	—	—	159,2	418,5	3.028,4
1,2	106,4	26,6	0,2	—	185,1	429,3	3.310,5
0,5	22,8	0,6	8,8	—	15,3	218,4	941,6
0,5	0,2	—	—	—	4,4	133,6	232,8
—	17,6	—	0,1	—	4,6	17,9	412,2
—	18,7	—	12,4	—	12,1	20,5	275,6
1	59,3	0,6	21,3	13,6	36,4	390,4	1.862,2
6,6	318,9	231,3	84	13,6	306,1	1.457,1	11.778,1

TABLICA XX.

## Gminy miejskie

WOJEWÓDZTWA	Administracja ogólna	Majątek komunalny	Przedsiębiorstwa komunalne	Oprocentowanie i spłata długu	Drogi i place publiczne	Pomiary i plany	Oświata
W y d a t k i z w y							
1. Białostockie . . . . .	831,9	78,9	51,5	139	207,1	3	379,6
2. Kieleckie . . . . .	1.218,2	64,8	63,1	179,8	278,2	57,7	374,4
3. Lubelskie . . . . .	1.287,3	90,6	28,6	430,1	493,9	16,7	482,8
4. Łódzkie . . . . .	1.380,7	175,4	92,2	385,7	375,9	—	637,5
5. Warszawskie . . . . .	2.644	184,9	300,4	732,3	751,6	96,4	1.411,3
Razem woj. środk. . . . .	6.672,1	594,6	535,8	1.866,9	2.106,7	173,8	3.315,6
6. Poleskie . . . . .	380	8,2	8,5	12,5	80,8	—	132,6
7. Wołyńskie . . . . .	687,4	30,2	—	15,1	101,2	24,3	245,9
8. Nowogródzkie . . . . .	549,3	24,3	1,7	190,7	167,6	—	313,6
9. Wileńskie, . . . . .	326	27,4	0,6	29	119,1	2,7	114,4
Razem woj. wschodn. . . . .	1.942,7	90,1	10,8	247,3	468,7	27	806,5
10. Pomorskie . . . . .	1.740,2	198,4	12,8	489,3	478,3	30,3	610,2
11. Poznańskie . . . . .	3.707,4	460,5	41,5	1.018,1	937,9	62,7	2.148
12. Śląskie . . . . .	1.575,6	552,9	92,6	508,6	534,6	23,9	764
Razem wojew. zachodn. . . . .	7.023,2	1.211,8	146,9	2.016	1.950,8	116,9	3.522,2
13. Lwowskie . . . . .	2.421	561,3	921,9	777,5	1.387,7	—	957,9
14. Krakowskie . . . . .	1.882	529,9	710,6	466,4	1.288	—	965,3
15. Stanisławowskie . . . . .	1.743,6	379,3	65,6	271,1	905	32,5	445,1
16. Tarnopolskie . . . . .	850,1	149	90,2	258,2	493,2	—	244,2
Razem wojew. połudn. . . . .	6.901,7	1.619,5	1.788,3	1.773,2	4.073,9	32,5	2.613,5
O g ó ł e m . . . . .	22.539,7	3.516	2.481,8	5.903,4	8.600,1	350,2	10.257,8

## skie niewydzielone.

Kultura i sztuka	Zdrowie publiczne	Opieka społeczna	Popieranie rolnictwa	Popieranie przemysłu i handlu	Bezpieczeństwo publiczne	Świadczenia na rzecz innych związków kอมunalnych	Różne	Razem
c z a j n e (w tysiącach złotych)								
11,2	116,9	262	53,5	7,7	266,2	—	55,9	2.464,5
23,4	195,4	422,4	93,7	6,3	377	—	82,1	3.346,4
23,4	201,9	424,8	65,6	49,9	473,8	—	88,3	4.157,6
39,7	349,3	775,6	109	52,8	460,8	—	148,9	5.013,4
65,7	447,3	228,8	226,4	102,9	777,5	—	203,2	8.572,9
163,4	1.310,8	3.113,6	548,2	219,6	2.355,3	—	578,4	23.554,8
10,5	114,3	143,4	42,1	11,7	115,5	—	33,9	1.094
15,4	147,9	130,7	45,2	18,3	266,4	—	61,8	1.789,7
0,4	203,2	175	25,3	9,5	212,1	—	58,3	1.931
7,1	36,2	55,9	33	1,5	103,6	—	18,2	874,8
33,4	501,6	505	145,6	41	697,6	—	172,2	5.689,5
40,3	460,6	742,3	11,9	2,2	325,8	270,5	54,8	5.477
34,4	760,6	1.422,5	65,2	49,3	757,2	528	118,9	12.102,1
36,2	339,3	533,6	—	12,6	380	—	73,8	5.447,9
110,9	1.560,5	2.718,4	77,1	64,1	1.463	798,5	247,5	23.027
39,3	853,1	643,4	216,1	112,5	1.527,6	—	349,4	10.768,9
65,2	580,6	416,4	208	135,7	1.194,9	—	195,2	8.638,2
47,2	479,1	385,7	91,5	38,3	955,8	3,6	131,9	5.981,4
13,4	274,3	120,4	104,3	5,5	537,9	—	102,3	3.243,2
165,1	2.187,1	1.565,9	619,9	292	4.216,2	3,6	778,8	28.631,7
472,8	5.560	7.902,9	1.390,8	616,7	8.732,1	802,1	1.776,9	80.903,5

TABLICA XX-a

## Gminy miej

WOJEWÓDZTWA	Administracja ogólna	Majątek ko- munalny	Przedsiębior- stwa komu- nalne	Oprocentowa- nie i spłata długu	Drogi i place publiczne	Pomiary i plany	Oświata
W y d a t k i n a d							
1. Białostockie . . . .	—	190,1	375,2	—	142,8	—	380,2
2. Kieleckie . . . . .	—	245,1	232,9	—	503	28,5	603,9
3. Lubelskie . . . . .	8,8	626,5	806,8	16,6	551,8	2	218,2
4. Łódzkie . . . . .	—	161,6	219,8	—	357,7	—	509
5. Warszawskie . . . .	72,6	876,3	1.369,2	54	720,8	9	1.965,6
Razem woj. środk. . . .	81,4	2.099,6	3.003,9	70,6	2.276,1	39,5	3.676,9
6. Poleskie . . . . .	—	17,8	100,3	—	59,6	—	39,4
7. Wołyńskie . . . . .	18	178,8	154,3	—	387,5	—	190,4
8. Nowogródzkie . . . .	—	172,8	1.069	—	137,1	—	2.18,7
9. Wileńskie . . . . .	—	13,4	129,5	—	36,2	—	34,9
Razem woj. wschod. . .	18	382,8	1.453,1	—	620,4	—	483,4
10. Pomorskie . . . . .	201,4	578,3	140,5	3	937,9	295	377,5
11. Poznańskie . . . . .	1,5	462,6	660,5	4,4	703,8	—	213,5
12. Śląskie . . . . .	—	284,6	2.000	—	220	110	228,5
Razem woj. zachod. . . .	202,9	1.325,5	2.801	7,4	1.861,7	405	819,5
13. Lwowskie . . . . .	4,7	588,8	588,8	225,7	483,9	—	431,9
14. Krakowskie . . . . .	63,4	951,8	381,8	114,5	398,3	—	1.009,2
15. Stanisławowskie . . .	88,4	577,5	844,2	—	187,9	25	251,3
16. Tarnopolskie . . . .	—	64	22	10,4	64,2	—	176,7
Razem woj. połudn. . . .	156,5	2.182,1	1.836,8	350,6	1.134,3	25	1.869,1
O g ó ł e m: . . . . .	458,8	5,990	9.094,8	428,6	5.892,5	469,5	6.848,9

## skie niewydzielone

Kultura i sztuka	Zdrowie publiczne	Opieka społeczna	Popieranie rolnictwa	Popieranie przemysłu i handlu	Bezpieczeństwo publiczne	Świadczenia na rzecz innych związków komun.	Różne	Razem
z w y c z a j n e (w tysiącach złotych)								
2	10	—	2	—	9,5	—	1,9	1.113,6
5,7	46	—	26,3	—	77,8	—	11	1 780 2
0,3	255,7	—	67,5	—	60,7	—	82,7	2.697,6
—	284	32	17	—	42,5	—	8	1.631,7
21	1.790,3	8	125 2	18	10 6	—	4,3	7.044,7
29	2.386	40	238	18	201,1	—	107,9	14 267,8
—	9,6	—	5,3	—	10	—	—	242
—	52,7	—	26,3	4	39,3	—	18,2	1.053,1
—	27 3	—	—	—	—	—	—	1 624,9
—	—	—	—	—	8	—	—	221,9
—	89,6	—	31,6	4	57,3	—	18,2	3.141,9
—	114,1	507,5	—	—	62,2	—	24	3 241,5
4,9	130	126,5	35,4	—	208,2	—	53,6	2.605
—	244	30	—	—	18	—	285	3 420
4,9	488,1	664	35,4	—	288,4	—	362,6	9 266,5
15	179,6	59,1	59,1	—	37,8	—	663	3 337,4
5	261,5	83,5	15,5	10	84,5	—	42,7	3.421,7
20	477	22,5	75,1	0 7	88,5	—	132,2	2.790,1
—	18,7	—	3,1	3,1	—	—	38,2	400,5
40	936,8	165,1	152,8	13 8	210,6	—	859,1	9 949,7
73,9	3 900,5	869,1	457,3	35 3	757,6	—	1.347,8	36.625,6

TABLICA XXI.

## Gminy miejs

WOJEWÓDZTWA	Administracja ogólna	Majątek komunalny	Przedsiębiorstwa komunalne	Oprocentowanie i spłata długów	Drogi i place publiczne	Pomiary i plany	Oświata
W y d a t k i z w y							
1. Białostockie . . . .	1.118,6	110	3,3	429,1	468,5	40,1	572,6
2. Kieleckie . . . . .	2.845,7	86	0,5	2.224,8	805,4	204,3	1.742,2
3. Lubelskie . . . . .	1.209,6	125,5	—	215,7	487,3	49,6	439,5
4. Łódzkie . . . . .	3.645,4	447,7	—	2.485,7	1.156,2	—	3.739,5
5. Warszawskie . . . .	821,9	80,3	—	344,3	295,1	31,1	483,5
<b>Razem woj. środkowe.</b>	<b>9.641,2</b>	<b>849,5</b>	<b>3,8</b>	<b>5.699,6</b>	<b>3.212,2</b>	<b>3.51</b>	<b>6.977,3</b>
6. Poleskie . . . . .	445,8	33,8	—	150,9	103,8	6	109,9
7. Wołyńskie . . . . .	691,6	26,4	—	87	195,8	1,5	279,6
8. Nowogródzkie . . . .	—	—	—	—	—	—	—
9. Wileńskie . . . . .	1.443,9	134,4	—	1.079	277,3	73,2	564,5
<b>Razem woj. wschodnie</b>	<b>2.581,3</b>	<b>194,6</b>	<b>—</b>	<b>1.316,9</b>	<b>576,9</b>	<b>80,7</b>	<b>954</b>
10. Pomorskie . . . . .	1.116,7	112,2	161,1	896,6	764,4	113	452,8
11. Poznańskie . . . . .	3.863,8	459,3	548,6	2.489,9	1.743,6	176,6	2.347,8
12. Śląskie . . . . .	2.094,9	238,2	2.532	257,2	726,6	44,7	1.428,6
<b>Razem woj. zachodnie.</b>	<b>7.075,4</b>	<b>809,7</b>	<b>3.241,7</b>	<b>3.643,7</b>	<b>3.234,6</b>	<b>330,3</b>	<b>4.229,2</b>
13. Lwowskie . . . . .	3.461	419	—	1.286,4	3.178,9	—	1.149,2
14. Krakowskie . . . . .	4.792,7	408,2	360	2.241,5	1.530,8	138,2	672,8
15. Stanisławowskie . . .	—	—	—	—	—	—	—
16. Tarnopolskie . . . .	292,2	15,2	—	38,5	180,6	—	74,6
<b>Razem woj. południowe</b>	<b>8.545,9</b>	<b>842,4</b>	<b>360</b>	<b>3.566,4</b>	<b>4.890,3</b>	<b>138,2</b>	<b>1.896,6</b>
<b>O g ó ł e m . . . . .</b>	<b>27.843,9</b>	<b>2.696,2</b>	<b>3.605,5</b>	<b>14.226,6</b>	<b>11.914</b>	<b>874,3</b>	<b>14.057,1</b>

## skie wydziałe.

Kultura i sztuka	Zdrowie publiczne	Opieka społeczna	Popieranie rolnictwa	Popieranie przemysłu i handlu	Bezpieczeństwo publiczne	Świadczenia na rzecz innych związków komunalnych	Różne	Razem
c z a j n e (w tysiącach złotych)								
146,4	1 244,9	925,3	36,5	45,1	551	—	11	5.702,4
125,9	1 819,3	2.417	70,3	129,9	707,2	—	133,4	13.312
97,7	621,8	1.124,3	24,5	87,1	528,6	—	85,3	5.096,2
674,6	4.711,3	3 016,8	118,6	843,4	1.168,6	—	131,4	22 139,3
40,5	290	699,9	32,3	10	154,5	—	30,7	3.313,9
1.085,1	8.687,3	8 183,3	262,2	1.115,5	3.110	—	291,8	49.563,8
5	284,8	325,6	7	53,8	241,8	—	31,4	1.769,7
45,4	251,3	314,5	16,5	11	240,9	—	70,7	2.232,1
—	—	—	—	—	—	—	—	—
48,6	1.824	781,6	—	2	452,2	—	38,1	6.718,9
99	2.360,1	1.421,7	23,5	66,8	934,9	—	140,2	10.720,7
102,2	1 000,9	696,5	0,4	3,3	317,1	169,5	105,7	6.012,6
600,5	3.773,1	3.402,8	13,9	597,7	1.626,2	798,6	911,3	23.349,6
72,2	1.110	1.554,2	—	119,7	423	—	196,7	10.798,1
774,9	5 884	5.653,5	14,3	720,7	2 366,3	968,1	1.213,7	40.160,3
745,2	1.529,5	1.141,9	—	40	896,3	—	202,6	14 049,9
505,8	2.625,8	1.067	18	953,8	1.278,7	—	27	16.620,3
—	—	—	—	—	—	—	—	—
0,9	83,2	71,8	26,4	6,2	66,7	—	75,6	862
1.251,9	4.238,5	2.280,7	44,4	1.000	2.241,7	—	305,2	31.532,2
3.210,9	21.169,9	17.539,2	364,4	2.903	8.652,9	968,1	1.950,9	131.976,9



TABLICA XXI.

## Gminy miejskie

WOJEWÓDZTWA	Administracja ogólna	Majątek komunalny	Przedsiębiorstwa komunalne	Oprocentowanie i spłata długów	Drugi i place publiczne	Pomiary i plany	Oświata
Wydatki nadzwy							
1. Białostockie . . . . .	30	332,4	748,6	—	43,8	53,8	862,4
2. Kieleckie . . . . .	64,2	1.170,9	29	2.847,7	2.696,2	68,8	1.114,2
3. Lubelskie . . . . .	5,1	68,4	113,2	6.913,5	606,4	80	23,2
4. Łódzkie . . . . .	394,4	1.001,4	4.025,1	—	580,9	—	630
5. Warszawskie . . . . .	—	1.249,4	6.091,3	—	1.146,1	173	460,5
Razem woj. środk. . . . .	493,7	3.822,5	11.007,2	9.761,2	5.073,4	375,6	3.090,3
6. Poleskie . . . . .	—	11,2	—	875,7	73,5	—	51,5
7. Wołyńskie . . . . .	—	126,9	231,3	—	270,4	34	220
8. Nowogródzkie . . . . .	—	—	—	—	—	—	—
9. Wileńskie . . . . .	6,4	—	1.706,8	—	252	—	220
Razem woj. wschod. . . . .	6,4	138,1	1.938,1	875,7	595,9	34	491,5
10. Pomorskie . . . . .	—	80	70,6	—	940,5	—	—
11. Poznańskie . . . . .	78	4.374,6	6.684,7	133,8	1.178,9	—	182
12. Śląskie . . . . .	—	44,4	—	—	122,2	—	0,8
Razem woj. zachodn. . . . .	78	4.499	6.755,3	133,8	2.241,6	—	182,8
13. Łwowskie . . . . .	44	—	450	—	249	—	500
14. Krakowskie . . . . .	338	1.077,4	1.293,7	—	869,7	—	—
15. Stanisławowskie . . . . .	—	—	—	—	—	—	—
16. Tarnopolskie . . . . .	55	5	90	—	—	—	—
Razem woj. połudn. . . . .	437	1.082,4	1.833,7	—	1.118,7	—	500
O g ó ł e m : . . . . .	1.015,1	9.541,9	21.534,3	10.770,3	9.029,5	409,6	4.264,6

## skie wydzielone

Kultura i sztuka	Zdrowie publiczne	Opieka społeczna	Popieranie rolnictwa	Popieranie przemysłu i handlu	Bezpieczeństwo publiczne	Świadczenia na rzecz innych związków kอมunalnych	Różne	Razem:
c z a j n e (w tysiącach złotych)								
1	836,8	36,6	—	—	—	—	25,2	2.967,6
25	9.600,2	294,7	10,8	—	20	—	208	18.149,8
7	287,9	32,3	2,7	—	38,7	—	452,1	8 630,6
—	4.097	316,6	11,6	—	—	—	263,9	11.320,9
—	96	3,1	70	—	40	—	50	9,379,5
33	14.917,9	680,3	95,1	—	98,7	—	999,2	50.448,4
—	100,4	—	—	—	—	—	10,2	1 122,5
—	100,2	10	—	—	12	—	44	1.048,8
—	—	—	—	—	—	—	—	—
34	16	33	—	—	—	—	—	2.268,2
34	216,6	43	—	—	12	—	54,2	4.439,5
—	80	—	—	—	17	—	121,4	1.309,4
6	2 855,5	1.852,8	—	1.120	142	—	0,5	18.608,9
—	—	—	—	—	5,4	—	—	172,8
6	2.935,5	1.852,8	—	1.120	164,4	—	121,9	20.091,1
—	547	1.550	—	—	220	—	—	3.560
36,5	1.248,9	8,5	—	150	50	—	—	5.072,7
—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	71,8	—	—	—	—	—	221,8
36,5	1.795,9	1.630,3	—	150	270	—	—	8.854,5
109,5	19.865,9	4.206,4	95,1	1.270	545,1	—	1.175,3	83.833,5

TABLICA XXII.

## Powiatowe związ

WOJEWÓDZTWA	Administracja ogólna	Majątek ko- munalny	Przedsiębior- stwa komu- nalne	Oprocentowa- nie i spłata długów	Drogi i place publiczne	Pomiary i plany	Oświata
1. Białostockie . . . .	885,6	83,6		165,6	2.464	—	392,5
2. Kieleckie . . . . .	1.360	155,3	2	1.146,9	5.052,7	—	906,4
3. Lubelskie . . . . .	1.232,3	79	14,4	592,6	3.260,9	—	816,4
4. Łódzkie . . . . .	1,009,1	104,7	34,5	201,5	4.157	—	475,4
5. Warszawskie . . . .	1.650,6	182,7	22	614,8	6.369,6	—	534,9
Razem woj. środk. . . .	6.137,6	605,3	72,9	2.721,4	21.314,2	—	3.185,6
6. Poleskie . . . . .	521,3	3,5	—	25,4	946,7	—	67,9
7. Wołyńskie . . . . .	742,4	6,1	35,6	44	915,1	—	110,5
8. Nowogródzkie . . . .	505	184,9	—	274,4	1.131,6	—	102,8
9. Wileńskie . . . . .	537,2	47,1	—	69,8	954,4	—	129,6
Razem woj. wschodn. . .	2.305,9	241,6	35,6	413,6	3.847,8	—	411,4
10. Pomorskie . . . . .	1.628,1	92	23	274,7	3.833,1	—	99,2
11. Poznańskie . . . . .	2.922,3	101,1	57	312,8	6.276,9	—	239,9
12. Śląskie . . . . .	1.394,4	109,1	120	136,9	2.432,8	—	40
Razem woj. zachodn. . .	5.944,8	302,2	200	724,4	12.542,8	—	379,1
13. Lwowskie . . . . .	1.100,7	27,5	11,8	568,9	3.840,5	—	64
14. Krakowskie . . . . .	857,3	32,1	20,6	290	3.540,2	—	66,3
15. Stanisławowskie . . .	631,7	6,7	—	107,7	2.212,6	—	58
16. Tarnopolskie . . . .	642,2	15,9	—	214,5	3.000,4	—	46
Razem woj. połudn. . . .	3.231,9	82,2	32,4	1.181,1	12.593,7	—	234,3
O g ó ł e m . . . . .	17.620,2	1.231,3	340,9	5.040,6	50.388,5	—	4.210,4

**ki samorządowe.**

Kultura i sztuka	Zdrowie publiczne	Opieka społeczna	Popieranie rolnictwa	Popieranie przemysłu i handlu	Bezpieczeństwo publiczne	Świadczenia na rzecz innych związków komunalnych	Różne	R a z e m
c z a j n e (w tysiącach złotych).								
28,7	1.023,1	583,4	581,8	32,4	203,2	4,5	61,1	6.509,6
73,3	2.063,5	628,3	1.265,5	125,4	476,5	93,6	167,1	13.519,5
69,2	1.652,9	826	983	292,9	361,2	47	159,1	10.386,9
39,3	1.418,3	576,3	990,4	37,6	160,3	—	591,8	9.796,1
54,8	2.039,2	1.090,9	1.430,8	47,4	347,9	63,9	206,5	14.715,9
265,3	8.197	3.704,9	5.251,5	535,7	1.549,1	212	1.185,6	54.928
8,8	808,1	467,4	488	36,7	50,5	10,3	50,3	3.484,8
21,2	1.773	693,4	622	102	116,9	31,9	86,5	5.300,5
5,3	697,4	526,7	544,1	13,2	163,2	83,4	24,7	4.256,6
25,2	560,1	312,7	574,5	61	77,8	85,5	27,9	3.463
60,5	3.838,6	2.000,2	2.228,6	212,9	408,4	211,1	189,4	16.504,9
32,9	778,6	493,9	100,5	6,5	31,6	1.066,4	316,2	8.776,7
67,3	1.831,7	1.313,9	354,9	10,4	81,4	1.797,2	1.013,9	16.380,3
41,7	376,2	456,2	2,7	17,4	46,5	80	154,6	5.409,5
141,9	2.986,5	2.264	458,1	34,3	159,5	2.943,6	1.484,7	30.566,5
7,9	466,2	60,2	202,9	17,5	148,4	—	232,9	6.749,6
12,9	447,6	47,4	259,3	11,1	170,3	—	64,7	5.820
17,5	289,6	48,6	130,1	5,5	91	18,3	56,8	3.674,2
9	340,8	56,4	130,9	14,2	13,3	45,1	106,5	4.635,9
47,3	1.544,2	212,6	723,2	48,3	423	64,4	460,9	20.879,7
515	16.566,3	8.181,7	8.661,4	831,2	2.540	3.431,1	3.320,6	122.879,1

TABLICA XXII.

## Powiatowe zwłaz

WOJEWÓDZTWA	Administracja ogólna	Majątek ko- munalny	Przedsiębior- stwa komu- nalne	Oprocentowa- nie i spłata długów	Drogi i place publiczne	Pomiary i plany	Oświata
W y d a t k i n a d z w y							
1. Białostockie . . . . .	—	—	41,6	—	317,2	—	576,3
2. Kieleckie . . . . .	2	32,9	176,1	—	5.910,3	—	755,2
3. Lubelskie . . . . .	26,4	79,3	111,3	22	4.736,1	—	1.081,2
4. Łódzkie . . . . .	42	14,7	100,1	—	1.583,1	—	620,1
5. Warszawskie . . . . .	20,3	199,4	354,7	58,9	4.090,6	—	798,5
Razem woj. środk. . . . .	100,7	326,3	783,8	80,9	16.637,3	—	3.831,3
6. Poleskie . . . . .	9,3	50	—	—	151,2	—	—
7. Wołyńskie . . . . .	22	170,2	198,7	181,1	1.118,8	—	40
8. Nowogródzkie . . . . .	—	3,5	28,4	119,9	70	—	118,7
9. Wileńskie . . . . .	—	5	59,3	578	49	—	—
Razem woj. wschodn. . . . .	31,3	228,7	286,4	879	1.389	—	158,7
10. Pomorskie . . . . .	—	58,8	281,5	50	473,8	—	1,5
11. Poznańskie . . . . .	32	271,1	129,2	26,1	1.157,6	—	50
12. Śląskie . . . . .	—	—	1.210	—	79	—	—
Razem woj. zachod. . . . .	32	329,5	1.620,7	76,1	1.710,4	—	51,5
13. Lwowskie . . . . .	—	1,2	5	—	900,9	—	15
14. Krakowskie . . . . .	—	—	—	—	209,3	—	—
15. Stanisławowskie . . . . .	17,2	19	—	—	172,6	—	—
16. Tarnopolskie . . . . .	6,4	16,5	—	10,7	110,2	—	6
Razem woj. połudn. . . . .	23,6	36,7	5	10,7	1.393,0	—	21
O g ó ł e m . . . . .	187,6	921,6	2.695,9	1.046,7	21.129,7	—	4.062,5

### ki samorządowe.

Kultura i sztuka	Zdrowie publiczne	Opieka społeczna	Popieranie rolnictwa	Popieranie przemysłu i handlu	Bezpieczeństwo publiczne	Świadczenia na rzecz innych związków komunalnych	Różne	Razem
c z a j n e. (w tysiącach złotych).								
—	9	11,5	253,1	26	—	—	86,7	1.321,4
—	657,5	90,6	312	38	5	4,4	294	8.278,1
—	390,8	24,9	378,9	18,5	—	—	84,5	6.963,9
—	84	80	463,4	—	10,6	—	132,5	3.130,7
—	535,5	296,9	441,8	—	5	—	135,1	6.936,7
—	1.676,8	503,9	1.849,2	82,5	20,6	4,4	732,8	26.630,8
—	53	30	308,6	10	—	—	36,2	648,4
—	350,4	12,3	700,7	23,6	3	108,9	92	3.021,7
—	191,9	34,5	150,1	—	3	—	52	770
—	49	7,3	486,5	—	—	—	3	1.237
—	644,3	84,1	1.645,9	33,6	6	108,9	183,2	5.677,1
—	98,7	—	7	—	2,5	—	228	1.201,9
5	99,5	32	5	10	23,8	—	15	1.856,4
—	—	—	—	—	—	—	—	1.289
5	198,2	32	12	10	26,3	—	249	4.347,3
—	24	—	320	12	—	—	21,8	1.299,9
—	—	—	256	—	—	—	—	465,3
—	69,8	—	—	—	—	—	3,2	281,8
—	6	—	2	—	—	—	2,5	160,2
—	99,8	—	578	12	—	—	27,5	2.207,2
5	2.619,1	620	4.085	138,1	52,9	113,3	1.186,5	38.861,8

## ROZDZIAŁ 3.

ZESTAWIENIE PORÓWNAWCZE FINANSÓW  
SAMORZĄDOWYCH ZA LATA 1924 I 1927/28

Dzięki opracowaniu przez pp. M. Porowskiego i A. Hujde danych o dochodach i wydatkach związków komunalnych w r. 1924<sup>1)</sup> istnieje możliwość przeprowadzenia porównania między stanem finansów samorządowych w roku 1924 i ich stanem w r. 1927/28.

Zastrzec jednak należy, że porównanie nie może być dość dokładne, szczególnie, co do dochodów, ze względu na inny sposób ugrupowania poszczególnych działów, który w r. 1924 nie opierał się jeszcze na wprowadzonych później szematach budżetowych.

Ponieważ wartość waluty złotowej, w której są wyrażone dane z r. 1924, uległa w r. 1925/26 dewaluacji, wypadło więc dla otrzymania porównalnych jednostek pieniężnych przewalutować złote w złocie z r. 1924 na złote obiegowe z r. 1927/28 według równi 1 zł. w złocie = 1,72 zł. obiegowego.

W ten sposób zostały ułożone tablice porównawcze XXIII i XXIV: pierwsza dla dochodów, a druga dla wydatków zwyczajnych.

Z tablicy XXIII (p. tablicę na str. 174), okazuje się, że ogólna suma dochodów zwyczajnych samorządu terytorjalnego, wziętego jako całość, zwiększyła się od r. 1924 do 1927/28 o 36 mil. zł. Zwiększenie to nie dotyczyło jednak wszystkich rodzajów związków. Tak więc podczas gdy ogólna suma dochodów gmin wiejskich zwiększyła się o 27,5 mil. zł., miast niewydzielonych o 21,1 mil., m. Warszawy o 2,4 mil., zmniejszyły się dochody miast wydzielonych o 4,7 mil., związków powiatowych o 5,3 mil. i starostw krajowych o 5 mil.

Trudno jest dokładnie odpowiedzieć na pytanie, w jakich miarowicie źródłach dochodów nastąpiły zmiany, albowiem

---

<sup>1)</sup> P. „Gazeta Administracji i Policji Państwowej“ r. 1926 Nr. 19.

w danych z r. 1924 zbyt wielką sumę (121 mil.) zaliczono do t. zw. *innych(?)* dochodów i zwrotów, prawdopodobnie wskutek niedokładności w odpowiedziach na ankietę; pominięto np. między innymi wyodrębnienie dochodów z przedsiębiorstw komunalnych.

Jeżeli chodzi o najważniejsze źródła, a mianowicie o dochody z danin publicznych, to stwierdzić można bardzo wysoki przyrost w oczekiwanych wpływach z opłat i dopłat, który wzrósł z 45,5 mil. do 65 mil. zł. czyli przeszło o 43%; przytem wzrost nastąpił we wszystkich rodzajach związków samorządnych.

Jeszcze większy przyrost nastąpił w dochodach z podatków samoistnych, także we wszystkich rodzajach związków. Dochody z tego źródła, nie licząc m. Warszawy, wzrosły z 81,8 mil. do 125,3 mil. złotych, czyli o 53,3%. Wpłynęło na to podniesienie się dochodów z podatku wyrównawczego w gminach wiejskich blisko o 16 milionów, opłat drogowych w powiatowych związkach komun. o 7 z górą milionów i innych podatków samoistnych o 27 mil.

Dodatki do podatków państwowych wzrosły wprawdzie w ogólnej sumie ze 161,8 mil. do 181,2 mil. czyli blisko o 12%, głównie w pozycji dochodów z podatków od spożycia, zużycia i produkcji o 11 mil. (monopol spirytusowy), ale to zwiększenie, b. wybitne w gminach wiejskich i małomiejskich, słabe w większych miastach, zupełnie nie dotyczyły powiatowych związków komunalnych, ich dochody bowiem z dodatków do podatków uległy zmniejszeniu blisko o 7 mil. zł. (w pod. gruntowym i dochodowym).

Znacznie również zmniejszyły się dochody z podatków w m. Warszawie. W r. 1924 suma dodatków do podatków i samoistnych podatków w Warszawie wynosić miała łącznie 57,8 mil., w r. 1927/28 — 48,3 mil., t. j. o 9,5 mil. mniej.

Należy sądzić, że powodem było zmniejszenie udziału m. Warszawy we wpływach z państwowego podatku dochodowego.

Znacznie ściślej dało się ułożyć tablicę porównawczą wydatków zwyczajnych samorządu terytorjalnego, podział bowiem wydatków w r. 1924 był bardziej zbliżony do obowiązujących od r. 1926/27 szematów budżetowych. (patrz tablica XXIV).



TABLICA XXIII. Porównanie dochodów zwyczajnych samorządu

RODZAJE DOCHODÓW	Gminy wiejskie		Gm. miejskie niewydzielone		Gm. miejskie wydzielone	
	R. 1924	R. 1927/28	R. 1924	R. 1927/28	R. 1924	R. 1927/28
Majątek komun. . . . .	7.085	8.676	7.749	8.479	15 219	8.563
Opłaty i dopłaty . . . . .	4.348	7.583	9.704	12.383	16.665	19.444
Dodatki do podatków państwowych . . . . .	22.657	36.425	28 313	39.289	51.262	52.640
w tem: do gruntowego . . . . .	17.697	18 857	1 373	1.135	112	164
do budynkowego . . . . .	—	58	—	1 633	—	5.264
od przemysłu i handlu . . . . .	—	5.949	11.073	13 463	24.816	20.314
do dochodowego i udział w nim . . . . .	—	3.526	6.732	8 577	16.932	16.010
do podatku od spożycia, zużycia i produkcji . . . . .	4.960	8 025	9.135	14.481	9 402	10.888
Samoistne podatki samorządowe . . . . .	24 121	48.141	7.432	11.166	23.682	27.334
w tem podatek wyrównawczy . . . . .	24.121	33,787	—	—	—	—
składki na koszty leczenia . . . . .	—	5.092	—	410	—	367
opłaty drogowe . . . . .	—	371	—	140	—	108
podatek od lokali . . . . .	—	386	4.842	4 596	9.778	8.194
inne samoistne . . . . .	—	8.505	2.590	6.020	13.904	18.665
Ogółem dodatki i podatki samoistne w Warszawie . . . . .	—	—	—	—	—	—
Subwencje i dotacje . . . . .	—	2.214	—	1.298	—	1.875
Inne dochody i zwroty	24.031	6 087	12.523	5.263	34.094	8.098
<b>R a z e m: .</b>	<b>82.242</b>	<b>109.709</b>	<b>65.721</b>	<b>86.846</b>	<b>140.920</b>	<b>136.178</b>

\*) W tem dochód z przedsiębiorstw komunalnych 38.543 tys. zł.

terytorjalnego w latach 1924 i 1927/28 (w tysiącach złotych).

Powiatowe związki samo- rządowe		M. stoł. Warszawa		Starostwa kra- jowe		O g ó ł e m	
R. 1924	R. 1927/28	R. 1924	R. 1927/28	R. 1924	R. 1927/28	R. 1924	R. 1927/28
5.098	3.478	4.907	8 324	170	181	40.228	37.701
4.692	15.030	10.117	10.620	—	59	45.526	65.119
59.577	52.813	—	28.900	—	—	161.809	181.167
30.322	25 478	—	—	—	—	49.504	45.634
—	58	—	—	—	—	—	7.013
5.882	5.450	—	—	—	—	41 771	45.176
12.429	9 463	—	—	—	—	36.093	37.586
10.941	12.364	—	—	—	—	34.441	45.758
21.912	34.699	—	19.385	4.651	3.962	81.828	125 272
—	—	—	—	—	—	24.121	33.787
—	—	—	—	—	—	—	5.869
21.942	23.510	—	—	—	—	21.942	29.129
—	—	—	—	—	—	14.620	13.176
—	6.189	—	—	—	—	16.494	43.311
—	—	57 821	48.285	—	—	57.821	48.285
—	5 929	3.221	253	5 678	2.598	8.899	14.167
40.795	13.537	3.876	5 537	5 499	4.163	120 818	81.211 *
132.100	126 822	79.942	82.350	15.998	11.017	516.924	552.922

Bez m. Warszawy

TABLICA XXIV. Porównanie wydatków zwyczajnych samorządu terytorialnego w latach 1924 i 1927/28.

RODZAJE WYDATKÓW	Gminy wiejskie		Gm. miejskie niewydzie- lone		Gm. miejskie wydzielone		Powiatowe związki sa- morządowe		m. stołeczne Warszawa		Starostwa krajowe		O g ó ł e m	
	R. 1924	R. 1927/28	R. 1924	R. 1927/28	R. 1924	R. 1927/28	R. 192	R. 1927/28	R. 1924	R. 1927/28	R. 1924	P. 1927/28	R. 1924	R. 1927/28
Administracja ogólna. . . .	37.529	35.247	21.628	22.540	31.380	27.844	23.518	17.620	13.438	8.440	1.096	942	118.589	112.633
Utrzymanie dróg i ulic i po- miary . . . .	3.105	7.728	5.784	8.890	11.787	12.788	34.495	50.389	9.157	12.305	5.454	3.965	69.782	96.133
Bezpieczeństwo publiczne. . .	6.305	5.979	7.074	8.732	12.369	8.653	9.156	2.540	4.195	3.682	—	—	39.099	29.586
Szkolnictwo. .	16.553	23.439	6.433	10.258	16.846	14.057	6.961	4.210	8.724	10.118	50	857	45.567	62.939
Zdrowie pu- bliczne. . . .	2.613	3.382	2.527	5.560	14.854	21.170	10.470	16.566	11.442	16.635	2.097	51.	44.003	63.825
Opieka społecz- na . . . . .	2.475	11.084	1.999	7.903	10.124	17.339	5.206	8.182	7.010	9.405	6.424	1.580	33.238	55.692
Rolnictwo . .	—	1.034	—	1.391	—	364	1.758	8.661	—	—	103	503	1.861	11.953
Inne . . . . .	9.543	9.025	10.856	15.570	28.600	29.562	14.111	14.711	9.970	15.512	718	*)2.837	73.800	87.287
R a z e m.	78.123	96.918	56.301	80.904	125.960	131.977	105.675	122.879	63.936	76.097	13.944	11.196	445.939	519.971

\*) Głównie świadczenia na rzecz innych związków samorządowych.

Ogólna suma wydatków zwyczajnych, która wynosiła w r. 1924 — 446 mil., podniosła się w r. 1927/28 do 520 mil., czyli uległa powiększeniu o 74 mil. złot.<sup>1)</sup>, t. j. o 16,6%.

W stosunku do budżetu zwyczajnego wydatków państwowych — ogólna suma wydatków samorządu terytorjalnego, wziętego jako całość, stanowiła w r. 1924 — 20,6%, t. j. niewiele więcej jak 1/5; w r. 1927/28 stosunek procentowy polepszył się na rzecz samorządu, wynosił bowiem w wydatkach zwyczajnych 28% a więc już nieco więcej, jak 1/4 budżetu państwa.

Łączne sumy wydatków wzrosły we wszystkich rodzajach związków samorządowych z wyjątkiem starostw krajowych: w gminach wiejskich o 19 mil. zł., t. j. o 24,3%, w miastach niewydzielonych o 25 mil., t. j. o 44,6%, w miastach wydzielonych o 6 mil., t. j. o 5%, w m. Warszawie o 12 mil., t. j. o 18,8%, w powiatowych związkach komunalnych o 17,3 mil., t. j. o 16,3%, zmniejszenie wydatków w starostwach krajowych wyniosło 4,7 mil., t. j. około 20%.

Pomiędzy poszczególnymi kategorjami wydatków dwie wskazują zniżkę, a mianowicie koszty administracji ogólnej o 6 milionów i wydatki na bezpieczeństwo publiczne o 9,5 mil. Na zmniejszenie kosztów administracji oddziaływało zapewne ustawowe uregulowanie wysokości płac personelu przez rozporządzenie Prezydenta Rzplitej 30.XII 1924 r.<sup>2)</sup>, redukcja wydatków na bezpieczeństwo publiczne tłumaczy się zwolnieniem samorządu od ponoszenia 1/4 części kosztów utrzymania policji<sup>3)</sup>. We wszystkich innych kategorjach widzimy wzrost bardzo znaczny.

Wybitnie zwiększyły się wydatki na utrzymanie dróg, ulic i placów, bo o 26 mil., t. j. o 38%; w szczególności koszty utrzymania dróg przez związki powiatowe wzrosły o 16 mil., a przez gminy wiejskie o 4,6 mil., w wydatkach miast na utrzymanie ulic i placów wzrost wynosi 7,3 mil.; jedynie wydatki starostw krajowych spadły o 1,5 mil. zł.

Wydatki na szkolnictwo w ogólnej sumie wzrosły o 17,4 mil., powiększenie dotyczy jednak tylko gmin wiejskich (o 9 mil.),

<sup>1)</sup> W r. 1924 przewyżka dochodów nad wydatkami była niernormalnie wysoka — 71 mil., w r. 1927/28 miała wynosić znacznie mniej, bo tylko 33 mil. zł.

<sup>2)</sup> Dz. Ust. Nr. 118 p. 1073.

<sup>3)</sup> Ustawa z dnia 22.VII 1925 r. (Dz. Ust. Nr. 83 poz. 565).

małomiejskich (o 3,8 mil.) i m. Warszawy (o 1,9 mil.); w większych miastach i w związkach powiatowych zauważyć się daje redukcja (o 2,8 mil., w miastach i o tyleż w powiatach).

Wydatki na zdrowie publiczne zwiększyły się ogółem prawie o 20 mil. zł.: w miastach wydzielonych o 6,3 mil., w Warszawie o 5,2 mil., w mniejszych miastach o 3 mil., w związkach powiatowych o 6,1 mil. zł.; natomiast wydatki gmin wiejskich spadły o 0,7 mil. a starostw krajowych o 1,5 mil. zł.

Z wyjątkiem starostw krajowych wszystkie inne związki samorządne wykazują bardzo znaczne zwiększenie rozchodów na opiekę społeczną. Stosunkowo najznaczniejsze było ono w gminach wiejskich, dosięgło bowiem 350% (z 2,5 mil. wzrosło do 11 mil. zł.), w miastach wydzielonych wynosiło 295% (z 2 mil. wzrosło prawie do 8 mil. zł.), w ogólnej zaś sumie wzrost wydatków na opiekę społeczną wyraził się w sumie około 22 mil. zł.

Wydatki na popieranie rolnictwa wzrosły przeszło sześciokrotnie.

Inne wydatki powiększyły się o 13,5 mil. zł., t. j. przeszło o 18%.

## ZAKOŃCZENIE

Autor postawił sobie za zadanie, nakreślić w granicach, na jakie pozwalają niedość ściśle dane statystyczne, ogólny obraz finansów samorządowych na podstawie budżetów 1927/28 r., uchwycić tendencje rozwojowe w gospodarce finansowej związków samorządnych, o ile one mogły się ujawnić w ciągu względnie krótkiego okresu (r. 1924 — 27) i przedstawić stosunek finansów samorządu jako całości, do finansów państwa.

Jak bowiem nie należy pracy twórczej samorządów przeciwstawiać twórczości państwa, jest to bowiem jedna praca twórcza tylko z dwóch końców ujęta, tak również nie powinno się uważać finansów samorządowych za wielkość odrębną od finansów państwa i od nich niezależną.

Źródłem jednych i drugich jest w przeważnym stopniu dochód społeczny, z którego czerpać można tylko we właściwej mierze.

Ile z tego wspólnego źródła otrzymywać ma państwo, a ile samorządy, to zależy od sumy zadań, które państwo przekazuje samorządowi.

W dobie obecnej zadania samorządu już są bardzo obszerne, a wydzielona mu część środków finansowych nie jest wystarczająca; przewidywać zaś należy stopniowe powiększenie się zadań samorządu w wielu dziedzinach życia gospodarczego i kulturalnego.

Wypadałoby więc poddać rewizji stosunek finansów państwa do finansów samorządu.

Dr. JULJUSZ DUNIKOWSKI.

**ORZECZNICTWO NAJWYŻSZEGO TRYBUNAŁU  
ADMINISTRACYJNEGO.**

**A. SPRAWY ADMINISTRACJI SAMORZĄDOWEJ**

*(Ciąg dalszy).*

Nr. 53. Do wykonywania czynności miejscowo-policyjnych, wpływających z postanowień niem. ustawy przemysłowej, powołany jest w m. Tarnowskie Góry burmistrz, jako miejscowa władza policyjna, nie zaś Komisarjat Śląskiej Policji Wojewódzkiej.

Wyrok z dnia 10.X 1928 r. L. Rej. 1482/26.

(Zarząd Policji Miejskiej w Tarnowskich Górach przeciw Janowi Cyppek).

Nr. 54. 1) Członkom Tymczasowego Kolegjalnego Zarządu gminy, ustanowionego na zasadzie § 112 gal. ustawy gminnej z dnia 13 marca 1889 r. Dz. U. kr. Nr. 24, nie przysługuje środek prawny przeciw uchwałom tegoż Zarządu, powziętym przepisana większością głosów.

2) Członkom gminy miejskiej, podlegającej ustawie z dnia 13 marca 1889 r. D. u. kr. Nr. 24 przysługuje środek prawny przeciw uchwale Rady miejskiej wzgl. uchwale Kolegjalnego Zarządu tymczasowego gminy, istniejącego na zasadzie § 112 tej ustawy tylko o tyle — o ile wykażą, że dana uchwała narusza ich prawa indywidualne.

Wyrok z dnia 10.V 1928 r. L. Rej. 2211/25.

(Ludwik Iwański i inni przeciw orzeczeniu Tymczasowego Wydziału Samorządowego we Lwowie).

Nr. 55. 1) O ważności wyborów do reprezentacji gminnej na terytorjum górnośląskiej części Województwa Śląskiego, a zatem również o ważności wyborów naczelnika gminy, rozstrzyga w pierwszym rzędzie rada gminna, której uchwała może być według § 28 ustawy o właściwości z dnia 1 sierpnia 1883 zaskarżona w drodze postępowania sporno-administracyjnego do Wydziału Powiatowego.

2) Przeciwno zatwierdzeniu wyboru naczelnika gminy przez starostę na zasadzie § 84 ord. dla gmin wiejskich nie przysługuje żaden środek prawny.

Wyrok z dnia 15.XI 1928 r. L. Rej. 2111/26.

(Ignacy Moll i inni przeciw orzeczeniu Wojewody Śląskiego).

Nr. 56. Przewidziany w art. 69 ustawy o tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych z dnia 11 sierpnia 1923 r. Dz. U., poz. 747, obowiązek zapewnienia związkom komunalnym dostatecznych źródeł dochodów na pokrycie „nowych zadań“, nie odnosi się do wypływającego z art. 3 ustawy z dnia 25 lipca 1919 r. Dz. Pr., poz. 363 obowiązku pokrycia przez dany związek komunalny różnicy, jaka powstała pomiędzy kwotą, wynikającą z ustawy skarbowej na rok 1924, a rzeczywistymi wydatkami na policję państwową w roku 1924, mimo, że sam obowiązek pokrywania przez związki komunalne 1/4 części wszelkich kosztów utrzymania policji został z dniem 1 stycznia 1925 r., przez ustawę z dnia 22 lipca 1925 r. Dz. U., poz. 565, zniesiony.

Wyrok z dnia 18.X 1928 r. L. Rej. 1135/26.

(Wydział Powiatowy w Kaliszu przeciw orzeczeniu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych).

Nr. 57. Stosunki służbowe urzędników i służ gminy m. Bielska mają być oceniane w myśl zasad, jakie rada gminna wedle swego swobodnego uznania ustali, nie zaś według postanowień prawa publicznego, jakie np. regulują stosunek służbowy urzędników państwowych, a jakie dla funkcjonariuszy komunalnych dotąd wydane nie zostały.

Wyrok z dnia 4.X 1928 r. L. Rej. 1570/26.

(Berta Wagner przeciw orzeczeniu Wojewody Śląskiego)



Nr. 58. W razie nieuiszczenia przez gminę miejską prawomocnie nałożonego podatku przemysłowego od przedsiębiorstwa miejskiego, dotycząca władza skarbowa ma prawo dokonać potrącenia tej należności z sum, przypadających tejże gminie do wypłaty przez Skarb Państwa.

Wyrok z dnia 3.XII 1928 r. L. Rej. 2725/26.

(Magistrat m. Skierniewic przeciw orzeczeniu Izby Skarbowej w Warszawie).

Nr. 59. W dziedzinie administracji samorządowej w b. Galicji niema przepisu prawnego, że dzień nadania na pocztę środka prawnego, ma być uważany za dzień jego wniesienia.

Wyrok z dnia 4.X 1928 r. L. Rej. 1475/26.

(August Bezucha przeciw orzeczeniu Tymczasowego Wydziału Samorządowego we Lwowie).

Nr. 60) Przewidywany rozporządzeniem Ministra Robót Publicznych i Ministra Kolei z d. 2.VII 24 r. w sprawie przepisów o skrzyżowaniu dróg publicznych z kolejami żelaznymi (Dz. U., poz. 641), nadzór władz kolejowych nad robotami miejskimi, wykonywanymi na terytorjum kolejowym przy skrzyżowaniach dróg publicznych z linią kolei żelaznej, nie sprzeciwia się postanowieniom art. 2 i 11 dekretu z d. 4.II 1919 r. o samorządzie miejskim (Dz. U., poz. 140).

Wyrok z dnia 23.II 1929 r. L. Rej. 4230/26.

(Gmina m. st. Warszawy przeciw orzeczeniu Ministerstwa Komunikacji).

## B. SPRAWY FINANSÓW KOMUNALNYCH.

Nr. 1. Wysokość podatku od przedstawień w stałych teatrach dramatycznych na zasadzie statutu od podatku od widowisk w Warszawie (Dz. Zarz. m. st. Warszawy Nr. 76 z r. 1920) zależna jest nie od wartości artystycznej przedsiębiorstwa, lecz zgodnie z § 5 punkt 1, względnie 5 statutu, od rodzaju widowiska.

Uchwała z dnia 7 grudnia 1922 r. L. Rej. 137/22.

Nr. 2. 1) Wodociągi miejskie należą do zakładów dobra powszechnego w rozumieniu art. 1 e) dekretu o skarbowości gmin miejskich z dnia 7 lutego 1919 r., poz. 150 Dz. Pr.

2) Moc prawna uchwał o wysokości opłat wodociągowych zależy od wyraźnego zatwierdzenia władzy nadzorczej (art. 3 wspomnianego dekretu), które nie może być zastąpione milczącą zgodą z art. 39 dekretu o samorządzie miejskim z dnia 4 lutego 1919 r., poz. 140 Dz. Pr.

3) Zatwierdzenie z art. 3 dekretu o skarbowości gmin miejskich z dnia 7 lutego 1919 r. zależy od uznania władzy.

Wyrok z dnia 17 listopada 1922 r. L. Rej. 62/22.

Nr. 3. Pierwotna produkcja rolna nie jest wyłączona z czynności przemysłowych, wymienionych w § 1 ustawy niemieckiej z dnia 26 lipca 1918 (Dz. Pr., poz. 779) o podatku obrotowym.

Wyrok z dnia 27.IV 1923 L. Rej. 645/22.

(Związek Krajowy Województwa Poznańskiego w Poznaniu — powoda — zastąpionego przez Starostę Krajowego w Poznaniu, przeciw Wydziałowi Powiatowemu w Gnieźnie — pozwanemu w przedmiocie podatku obrotowego z folwarku Dziekanka)

Nr. 4. Według par. 4 niemieckiej ustawy z 14 lutego 1911 o podatku od przyrostu wartości powstaje obowiązek podatkowy dopiero z chwilą przewłaszczenia.

Wyrok z dnia 13 listopada 1923 r. L. Rej. 896/23.

(Franciszek Świerczewski w Grębocinie przeciwko Wydziałowi Powiatowemu w Toruniu na orzeczenie Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Toruniu w przedmiocie podatku od przyrostu wartości).

Nr. 5. O ile wymiaru podatku od przyrostu wartości nie dokonano przed 20 października 1922, ustaje możliwość wymiaru tego podatku z uwagi na art. 1 i 6 ustawy z dnia 21 września 1922 poz. 785 Dz. Ust.

Wyrok z dnia 13 listopada 1923 r. L. Rej. 896/23.

(Franciszek Świerczewski w Grębocinie przeciwko Wydziałowi Powiatowemu w Toruniu na orzeczenie Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Toruniu w przedmiocie podatku od przyrostu wartości).

Nr. 6. Art. 2 ustawy z 20 listopada 1919 r. Dz. U., poz. 492 nie ma zastosowania przy ustaleniu podstaw obliczenia podatku od przyrostu wartości w myśl niemieckiej ustawy z dn. 14 lutego 1911 r.

Wyrok z dnia 16 października 1923 r. L. Rej. 743/23.

Nr. 7. Art. 2 ustawy z 20 listopada 1919 r. Dz. U. poz. 492 nie ma zastosowania przy ustaleniu podstaw obliczenia podatku od przyrostu wartości w myśl niemieckiej ustawy z 14-go lutego 1911 roku.

Wyrok z dnia 16 października 1923 r. L. Rej. 765/23.

Gmina miasta Poznania przeciwko Róży Hirschbruchowej w Poznaniu na orzeczenie Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu w przedmiocie podatku od przyrostu wartości.

Ur. 8. Ustawa z dnia 23 czerwca 1921, poz. 511 Dz. U. uznawała w art. 15 wszelkie rozporządzenia Ministra b. dzielnicy pruskiej wydane na zasadzie art. 6 ustawy z 1 sierpnia 1919 r. poz. 385. — Dz. U. za wydane zgodnie z wymienionem art. 6, a więc z mocą od chwili ich wydania.

Wyrok z dnia 20 czerwca 1924 r. L. Rej. 1055/22.

(Juljusz Kałużniacki w Poznaniu przeciwko Magistratowi m. Poznania na wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu w przedmiocie wymiaru podatku komunalnego).

Nr. 9. Do świadczeń, podlegających podatkowi obrotowemu w myśl § 1 ustawy niemieckiej z dnia 26 lipca 1918 r., nie należą zwyczajem przyjętym świadczenia w produktach na rzecz pracowników zajętych przy wytworze danych produktów (ordynarja, deputaty i t. p.).

Wyrok z dnia 1 maja 1924 r. L. Rej. 1390/23.

Nr. 10. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Skarbu z dn. 31.V. 1923 r. Dz. U., poz. 480, o ile niem zarządzono podwyższenie opłaty konsumpcyjnej od piwa, począwszy od roku poborowego 1923, t. zn. z mocą wsteczną od 1 stycznia 1923 nie jest zgodne z ustawą.

Wyrok z dnia 14.XI 1924 r. w sprawie L. Rej. 1686/23.

(Dr. H. Kolischer przeciw Tymczasowemu Wydziałowi Samorządowemu).

Nr. 11. Art. 10 ustawy z 22 marca 1923 r. Dz. U., poz. 246, nakładając na pracodawcę obowiązek ponoszenia zasiłku dla rodzin osób powołanych na ćwiczenia wojskowe, ma na myśli stosunek służbowy, istniejący w chwili powołania na ćwiczenia, a nie już poprzednio wygasły i to wygasły nie z powodu powołania na ćwiczenia.

Wyrok z dnia 26.XI 1924 r. L. Rej. 1487/23.

(N. Telz przeciw Magistratowi m. Krakowa).

Nr. 12. Trunki, podlegające państwowym podatkom od spożycia, zużycia, względnie produkcji, nie mogą być, wobec zakazu zawartego w art. 10 p. 6 ustawy z dn. 11 sierpnia 1923 Dz. U., poz. 747, obciążane samoistnymi podatkami komunalnymi na cele inwestycyjne w myśl art. 21 p. 2 tejże ustawy.

Uchwała Zgromadzenia Ogólnego z dn. 17.I. 1925 r. L. Rej. 441/24.

(Gmina m. Krakowa przeciw Ministerstwu Spraw Wewnętrznych).

Nr. 13. W sprawach podatkowych, wymienionych w art. 1 p. 7 ustawy niemieckiej z 13 maja 1918 (dodatek do § 93 ustawy o ogólnym zarządzie kraju z 30 lipca 1883), jest rewizja dopuszczalną tylko o tyle, o ile wartość przedmiotu rewizji wynosi ponad 125 złotych polskich.

Wyrok z dnia 28.V 1925 r. L. Rej. 419/25.

(Rewizja Wydziału Pow. w Grudziądzu od wyroku Woj. S. Adm. w sprawie ks. Makowskiego pw. temu Wydziałowi).

Nr. 14. Do skarg, wnoszonych do N. T. A. na zasadzie § 28 pruskiej ustawy z 23.4 1906 o daninach powiatowych i prowincjonalnych nie ma zastosowania ustawa z 3.VIII. 1922 Dz. U. poz. 600 o N. T. A., a w szczególności jej art. 10, lecz przepis tegoż § 28 ustawy z 23.4 1906 oraz przepisy ustawy o ogólnym zarządzie kraju z 30.7 1883.

Wyrok z dnia 8.X 1925 r. L. Rej. 1626/24.

(Magistrat m. Rogoźna przeciw orzeczeniu Wydziału Krajowego w Poznaniu).

Nr. 15. 1) Zapasy spirytusu i wódek, znalezione u osób upoważnionych do handlu temi artykułami, po dniu 1 lipca 1924

r. podlegają w myśl art. 10 ustawy z dnia 11 sierpnia 1923 r. Dz. U., poz. 747, obowiązkowi uiszczenia 30% dodatku komunalnego do podatku państwowego, bez względu na to, czy podatek państwowy od tych artykułów został przed wspomnianym terminem 1 lipca 1924 opłacony.

2. W razie uiszczenia przed dniem 1 lipca 1924 podatku komunalnego od spirytusu i wyrobów wódczanych wedle obowiązujących w danej gminie norm, zalicza się opłaconą w ten sposób kwota na poczet 30% dodatku komunalnego, należnego w myśl art. 10 ust. z dnia 11 sierpnia 1923 r. Dz. U., poz. 747.

Wyrok z dnia 4.I 1926 r. L. Rej. 1683/24.

(Chaim Goldman w Mościskach przeciw orzeczeniu Izby Skarbowej we Lwowie).

Nr. 16. Powzięciu uchwały przez związki samorządowe w myśl art. 23 ustawy z dnia 10 grudnia 1920 Dz. U., poz. 32 z r. 1921, co do opłat od adjucentów za udział w kosztach utrzymania dróg, nie stoi na przeszkodzie brak uprzednich pertraktacji co do dobrowolnej w tym względzie ugody.

Wyrok z dnia 29.III 1926 r. L. Rej. 1957/23.

(Kopalnia węgla kamiennego „Franciszek“ Sp. z o. o. w Dąbrowie Górniczej przeciw orzeczeniu Wojewody Kieleckiego).

Nr. 17. Budynki fabryczne, związane ściśle z ruchem i prowadzeniem danego przedsiębiorstwa, nie podlegają specjalnej opłacie drogowej w myśl art. 1 ust. 2, uchwalonego przez sejmik powiatu łódzkiego, statutu o specjalnych opłatach drogowych, zatwierdzonego przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych reskryptem z dnia 25 kwietnia 1924 r. Nr. S. Z. 1949/24.

Wyrok z dnia 16.VI 1926 r. L. Rej. 171/25.

(Tow. Akc. Elektr. Zgierskiej w Zgierzu przeciw orzeczeniu Wojewody Łódzkiego).

Nr. 18. Dozwolona klasyfikacja przez zebranie gminne gruntów w celu wymierzenia składki gminnej sprzeczna jest z postanowieniami art. 251 ust. o organizacji Zarządu Król. Pol. (Zb. pr. ces. ros. T. II wydł. 1892) i uwagi 2 do tego artykułu.

Wyrok z dnia 8.II 1926 r. L. Rej. 571/22.

(Gmina Kurów przeciw orzeczeniu Wojewody Lubelskiego).

Nr. 19. 1) Rozporządzenie Szefa Zarządu Terenów Przyfr. i Etap. z dnia 4 listopada 1920 w sprawie rekwizycji podwód Dz. Urz. Zarz. T. P. i E. Nr. 4 poz. 34 ma moc ustawy i zachowało dotąd moc obowiązującą.

2) Zamiana tej powinności na świadczenia pieniężne uzasadniona jest w przepisie art. 22 p. 5 Rozp. Kom. Gen. Ziem. Wsch. o samorządzie gminnym z dnia 26 września 1919 Dz. Urz. Z. C. Z. W. Nr. 21 poz. 215, przyczem jako podstawa dokonania rozkładu, winny znaleźć analogiczne zastosowanie przepisy art. 275 Oddz. II Rozdz. III Tomu IV Zb. pr. ces. ros.

Wyrok z dnia 18.X 1926 r. L. Rej. 3586/25.

(Zofja Czartoryska przeciw orzeczeniu Wydziału Powiatowego w Wołóżynie)

Nr. 20. Mieszkańcy miast nie wydzielonych w myśl art. 3 dekretu o tymcz. ordyn. powiatowej z dnia 4 lutego 1919 Dz. Pr. poz. 141 z powiatowego związku komun. nie są już z tego powodu na zasadzie przepisów ustawy z dnia 10 grudnia 1920 Dz. U. poz. 32 z r. 1921 zwolnieni od uczestniczenia w kosztach budowy i utrzymania dróg powiatowych.

Wyrok z dnia 4.IV 1927 r. L. Rej. 617/26.

(Zdziarski Aleksander przeciw orzeczeniu Województwa Warszawskiego).

Nr. 21. Za przesyłki tranzytowe w stosunku do danego miejsca przewozowego (stacji, miasta) uważać należy w rozumieniu § 9 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dn. 18.III. 1924 poz. 317 Dz. U. takie przesyłki, które, przechodząc przez dane miejsce z przeładowaniem na inny środek komunikacyjny lub bez przeładowania, nie są w tem miejscu wykupywane lub odbierane.

Wyrok z dnia 11.IV 1927 r. L. Rej. 2098/24.

(Magistrat m. Brześcia n/B. przeciw orzeczeniu Poleskiego Urzędu Wojewódzkiego).

Nr. 22. Przepis § 19 Rozp. Prez. Rzpltej z dnia 14 maja 1924 r. Dz. U. poz. 450 nie stanowi podstawy prawnej do zwolnienia Państwowego Banku Rolnego od bezpośrednich podatków komunalnych, dopuszczonych innemi w tej mierze wydanemi ustawami.

Wyrok z dnia 25.VI. 1927 r. L. Rej. 3750/25.

(Państwowy Bank Rolny w Warszawie przeciw orzeczeniu Wydziału Powiatowego w Dziśnie).

Nr. 23. Wymiar podatku zasadniczego od zwierząt domowych, jako uskuteczniany w myśl art. 1185 ros. ust. lek. (Zb. praw ces. ros. T. XIII, wyd. 1905 r.) w I-szej instancji przez władze administracyjne II instancji, podlega zaskarżeniu do Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych.

Wyrok z dnia 25.X. 1927 r. L. Rej. 569/25.

(Tow. Górniczo-Przemysłowe „Saturn“ w Czeladzi przeciw orzeczeniu Wojewody Kieleckiego).

Nr. 24. 1) Decyzja Ministra Spraw Wewnętrznych, powzięta w przedmiocie zatwierdzenia statutu o specjalnych opłatach drogowych, uchwalonego przez Sejmik powiatowy, nie jest w stosunku do osób, podlegających obowiązkowi uiszczenia tej opłaty, orzeczeniem, względnie zarządzeniem w rozumieniu art. art. 1 i 9 ustawy o N. T. A.

2) Zasadność uchwalonego przez Sejmik powiatowy statutu w przedmiocie specjalnych opłat drogowych, jak również i legalność zatwierdzającej go decyzji Ministerstwa Spr. Wewn. może być przez stronę zakwestjonowana, a przez N. T. A. rozpatrzona w związku ze skargą przeciw wezwaniu do uiszczenia w mowie będącej opłatą, jako przeciw zarządzeniu, dotyczącemu stronę indywidualnie.

Wyrok z dnia 23.XI. 1927 r. L. Rej. 3251/25.

(Masa spadkowa po ś. p. Józefie Lipińskim przeciw orzeczeniu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych).

Nr. 25. 1) Zebranie gminne jest uprawnione do uchwalania powinności podwodowej na potrzeby urzędników gminnych i komunalnych w ich sprawach służbowych.

2) Zebranie gminne ma prawo przyjąć za podstawę rozkładu powinności podwodowej wymiar zasadniczego podatku gruntowego.

Wyrok z dnia 10.XI. 1927 r. L. Rej. 3252/25.

(Zarząd Sądowy maj. Zaborów Leśny przeciw orzeczeniu Wojewody Warszawskiego).

Nr. 26. Z zestawienia art. 2 ust. 1, art. 20 ust. 1 i art. 21 ust. 2 ustawy z dn. 11.VIII. 1923 r., poz. 747 Dz. U., oraz § 1 B. Rozp. Prez. Rzeczypospolitej z dn. 17.VI. 1924 r., poz. 523 Dz. U., potwierdzonego art. 1 ustawy z dn. 1.IV. 1925 r. poz. 296 Dz. U. wynika, że powiatowym związkom komunalnym w b. zab. ros. służyło w 1925 r. prawo obciążania podatkami na cele inwestycyjne tylko tych budynków, położonych poza obszarem gmin miejskich, które w tymże roku zostały już obciążone państwowym podatkiem od budynków.

Wyrok z dnia 6.III 1928 r. L. Rej. 2214/26.

(Gostyniński Powiatowy Związek Komunalny przeciw orzeczeniu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych).

Nr. 27. Od czasu wejścia w życie ustawy o monopolu spirytusowym z dnia 31 lipca 1924 Dz. U. R. P. poz. 756 podstawą do obliczania wysokości określonych w art. 11 ustawy o tymcz. uregul. fin. kom. z dnia 11 sierpnia 1923 Dz. U. poz. 747 dodatków komunalnych do opłat patentowych od miejsc wyrobu i sprzedaży napojów alkoholowych stała się wysokość tych opłat, ustalona w art. 78 ust. o monop. spirytusowym i dołączonej do niego taryfie.

Wyrok z dnia 23.II 1928 r. L. Rej. 2790/25.

(Gmina m. Lwowa przeciw orzeczeniu Ministerstwa Skarbu).

Nr. 28. Zwolnienie osób duchownych od komunalnego podatku dochodowego, służące tym osobom z mocy rozporz. król. z 23 września 1867 r. (str. 1648 zb. pr. pr.), ma zastosowanie do dodatków do państwowego podatku dochodowego, pobieranych na zasadzie art. 6 ustawy z dn. 10 stycznia 1924 r. (Dz. U. poz. 110/24).

Uchwała Kompletu Wzmocnionego w dn. 25.II 1928 r. L. Rej. 975/26.

(K. Józef Zalewski przeciw Wydziałowi Powiatowemu w Wolsztynie).

Nr. 29. Ustanowione w art. 14 ustawy z dnia 15 czerwca 1923 poz. 505 Dz. U. ograniczenie w obciążeniu podatkowym własności ziemskiej na rzecz związków samorządowych odnosi



się tylko do samorządu terytorjalnego, a nie dotyczy obciążenia opłatami na rzecz potrzeb kościelnych.

Wyrok z dnia 22.VI. 1928 r. L. Rej. 2794/26.

(Państwowy Zarząd Dóbr Komory Cieszyńskiej przeciw orzeczeniu Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego).

Nr. 30. Należne związkom komunalnym na zasadzie art. 9 ust. o tymcz. ureg. fin. kom. z dnia 11 sierpnia 1923 r. Dz. U. poz. 747 wpływy z udziału w państw. podatku dochodowym, przypisane i wymierzone przed 1 stycznia 1926, t. j. przed wejściem w życie ustawy z dnia 22 grudnia 1925 Dz. U. poz. 918, wypłacane być mają tymże związkom w wysokości określonej we wspomnianym art. 9 ust. o ureg. fin. kom., t. j. w 30%-tach.

Wyrok z dnia 28.VI 1928 r. L. Rej. 3598/26.

(Wydział Powiatowy w Słupcy przeciw orzeczeniu Ministerstwa Skarbu).

Nr. 31. Grunty nieużytkowe, nie podlegające obowiązkowi opłaty państwowego podatku gruntowego, nie mogą być obciążane specjalną opłatą drogową, o ile przez budowę dróg, mostów i t. d. nie zmieniałyby swego dotychczasowego charakteru, stając się gruntami użytkowymi.

Wyrok z dnia 11.X 1928 r. L. Rej. 3643/26.

(Jan i Michał Tyszkiewiczowie przeciw orzeczeniu Wojewody Nowogrodzkiego).

Nr. 32. Postanowienie § 2 statutu podatkowego gminy m. Mysłowic z dn. 26.6. 1924 w brzmieniu ustalonym uchwałą z 23.9. 1924, przewidujące przy wymiarze podatku od przyrostu wartości nieruchomości urzędowe oszacowanie wartości sprzedanej nieruchomości w miejsce umownej ceny sprzedaży, o ile ta jest niższą od zwyczajnej wartości, nie sprzeciwiają się ani ustawie ani istocie podatku od przyrostu wartości.

Wyrok z dnia 5.X 1928 r. L. Rej. 5024/26.

(Tadeusz i Julian Maszczeńscy przeciw gminie miasta Mysłowic).

Nr. 33. W rozumieniu art. 19 ustawy z 14.4. 1924 Dz. U. Śl. poz. 47 każdy samochód osobowy, który służy do użytku po-

siadacza jako środek lokomocji, bez względu na rodzaj wzgl. cel przejazdów jest przedmiotem zbytku, którego posiadanie może być na rzecz związków komunalnych opodatkowane.

Wyrok z dnia 7.IX 1928 r. L. Rej. 5023/26.

(Sp. Akc. „Friedenshütte“ w Nowym Bytomiu przeciw gminie Nowy Bytom).

Nr. 34. Austr. ustawa z dnia 18 marca 1878 Dz. u. p. Nr. 31 nie ma zastosowania do tych wypadków, w których w toku instancji orzeczono prawomocnie o nieistnieniu obowiązku uiszczenia dodatku komunalnego do państwowego podatku od spirytusu w ramach ustawy z 11 sierpnia 1923 Dz. U. poz. 747 o tymcz. ureg. fin. kom.

Wyrok z dnia 8.XI 1928 r. L. Rej. 1930/26.

(Józef Rozenberg przeciw orzeczeniu Izby Skarbowej we Lwowie).

Nr. 35. Przewidziany w art. 69 ustawy o tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych z dnia 11 sierpnia 1923 r. Dz. U. poz. 747, obowiązek zapewnienia związkom komunalnym dostatecznych źródeł dochodów na pokrycie „nowych zadań“, nie odnosi się do wypływającego z art. 3 ustawy z dnia 25 lipca 1919 r. Dz. pr. poz. 363 obowiązku pokrycia przez dany związek komunalny różnicy, jaka powstała pomiędzy kwotą wynikającą z ustawy skarbowej na rok 1924, a rzeczywistymi wydatkami na policję państwową w roku 1924, mimo, że sam obowiązek pokrywania przez związki komunalne 1/4 części wszelkich kosztów utrzymania policji został z dniem 1 stycznia 1925 r., przez ustawę z dnia 22 lipca 1925 r. Dz. U. poz. 565, zniesiony.

Wyrok z dnia 18.X 1928 r. L. Rej. 1135/26.

(Wydział Powiatowy w Kaliszu przeciw orzeczeniu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych).

Nr. 36. Miejski podatek od lokali uiszcza główny lokator, nie zaś osoby faktycznie zajmujące dany lokal (art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 17.XII. 1921 r., poz. 6/22 Dz. U.).

Wyrok z dnia 11.X 1928 r. L. Rej. 1375/26.

(Gmina m. Przemyśla przeciw orzeczeniu Wojewody Lwowskiego).

Nr. 37. W razie nieuiszczenia przez gminę miejską prawomocnie nałożonego podatku przemysłowego od przedsiębiorstwa miejskiego, dotycząca władza skarbowa ma prawo dokonać potrącenia tej należności z sum, przypadających tejże gminie do wypłaty przez Skarb Państwa.

Wyrok z dnia 3.XII 1928 r. L. Rej. 2725/26.

(Magistrat m. Skierniewic przeciw orzeczeniu Izby Skarbowej w Warszawie).

Nr. 38. Przewidziane w art. 2 ustawy z dn. 19 marca 1925 o pokrywaniu kosztów leczenia ubogich żydów na obszarze b. Kr. Kongresowego Dz. U. poz. 255, wyjątkowe prawo gminy rozkładania kosztów leczenia wszystkich ubogich danej gminy bez różnicy wyznania w stosunku do innych podatków gminnych, zgasło w myśl art. 5 ustawy z dn. 29 marca 1926 o pokrywaniu kosztów leczenia ubogich w szpitalach publicznych na obszarze b. zaboru rosyjskiego Dz. U. poz. 214 z dniem ogłoszenia tej ustawy, t. j. z dniem 24 kwietnia 1926.

Wyrok z dnia 13.XII 1928 r. L. Rej. 5401/26.

(Maurycy Zamoyski przeciw orzeczeniu Wydziału Powiatowego w Zamościu).

Nr. 39. Drzewo na pniu, jako nieruchomość z ustawy (art. 521 K. C.) nie podlega w myśl art. 55 ust. o tymcz. ureg. fin. kom. z 11.8 1923 Dz. U. poz. 747 zajęciu w drodze administracyjnej na pokrycie zaległych podatków komunalnych.

Wyrok z dnia 20.XII 1928 r. L. Rej. 542/26.

(Maurycy Zamoyski przeciw orzeczeniu Wojewody Lubelskiego).

Nr. 40. O obowiązku opłaty przewidzianego w art. 16 ust. o tymcz. ureg. fin. kom. z dnia 11 sierpnia 1923 Dz. U. poz. 747 samoistnego podatku komunalnego od spadków decydują przepisy, obowiązujące w chwili powstania przedmiotu opodatkowania, a więc w chwili otwarcia się spadku

Wyrok z dnia 17.XII 1928 r. L. Rej. 3857/26.

(Stanisław Cichocki przeciw orzeczeniu Wydziału Powiatowego w Mławie).

Nr. 41. Wielkopolska Izba Rolnicza w Poznaniu, mimo, że według art. 1 Rozp. Min. b. dz. pruskiej z 9.III. 1921 (Dz. urz. Min. b. dz. pr. Nr. 122) powołana jest do organizacji niższego szkolnictwa rolniczego na terenie swej działalności i do kontrolowania szkół rolniczych komunalnych i prywatnych, nie jest instytucją naukową ani oświatową w rozumieniu art. 23 ustawy z 17 grudnia 1921 (Dz. U. poz. 6/1922) i z tego powodu jej lokal biurowy nie jest wolny od komunalnego podatku od lokali.

Wyrok z dnia 4.I 1929 r. L. Rej. 5511/26.

(Wielkopolska Izba Rolnicza w Poznaniu przeciw Magistratowi miasta Poznania).

Nr. 42. Kasa Chorych nie jest instytucją dobroczynną w rozumieniu § 4 p. b. rozp. Min. Skarbu, wydanego w porozumieniu z Ministrami Spraw Wewnętrznych i Robót Publicznych z dn. 25 maja 1925 Dz. U. p. 407, a temsamem lokale jej nie są wolne od państwowego względnie komunalnego podatku od lokali.

Wyrok z dnia 21.I 1929 r. L. Rej. 4107/26.

(Powiatowa Kasa Chorych we Włocławku przeciw orzeczeniu Wojewody Warszawskiego).

Nr. 43. Fakt uchwalenia i pobrania dodatku komunalnego do patentów po 1 stycznia, czyli po terminie, przewidzianym w art. 78 ustawy o monopolu spirytusowym z dnia 31 lipca 1924 Dz. U. poz. 756 nie jest sprzeczny z postanowieniami art. 11 ust. 2 wzgl. art. 54 ust. 2 ustawy o tymcz. ureg. fin. kom. z dnia 11 sierpnia 1923 Dz. U. poz. 747.

Wyrok z dnia 15.XI 1928 r. L. Rej. 2013/26.

(Marja Alfus i tow. przeciw orzeczeniu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych).

Nr. 44. Łasy państwowe nie są wyłączone od opodatkowania z mocy art. 19 ustawy z dnia 11.VIII 1923 r. o tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych, o ile wykonywane jest w nich prawo polowania.

2) Polowania, urządzone przez administrację lasów państwowych w b. zaborze rosyjskim, z udziałem osób postroinnych, są formą wykonywania prawa polowania, podlegającą opodatkowaniu z mocy art. 19 ustawy z d. 11.VIII 1923 r. o tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych.

3) Polowania, urządzane przez administrację lasów państwowych w b. zaborze rosyjskim, z udziałem osób postronnych, nie wchodzą w zakres uprawnień służbowych, służących administracji lasów państwowych na zasadzie rosyjskiej ustawy gospodarstwa wiejskiego.

Uchwała Kompletu Wzmocnionego w dniu 12.XI 1928 r. L. Rej. 2542/26.

(Dyrekcja Lasów Państwowych w Warszawie przeciw orzeczeniu Wydziału Powiatowego w Radomsku).

Nr. 45. Grunta prywatne, zwolnione od państwowego podatku gruntowego — nie mogą być obciążane przez kom. związek powiatowy w b. dzielnicy rosyjskiej samoistnym podatkiem gruntowym analogicznie do gruntów należących do Państwa (art. 2 p. 2 ust. o tymcz. ureg. fin. kom. Dz. U. poz. 747 z r. 1923).

Wyrok z dnia 28.II 1929 r. L. Rej. 766/26.

(Wydział Powiatowy w Janowie Lubelskim przeciw orzeczeniu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych).

Nr. 46. Krajowe Ubezpieczenie Ogniove w Poznaniu, istniejące na zasadzie ustawy z 25 lipca 1910 r. (Zbiór ustaw str. 241), nie jest władzą samorządową i wobec tego nie jest zwolnione od podatku od przedmiotów zbytku (samochodów) na rzecz gminy m. Poznania.

Wyrok z dnia 27.II 1929 r. L. Rej. 464/27.

(Krajowe Ubezpieczenie Ogniove w Poznaniu przeciw Magistratowi w Poznaniu).

Nr. 47. Umieszczona wewnątrz domu tabliczka orientacyjna z napisem „kancelarja“, nie może być uważana za „napis firmowy i ogłoszenie“ w rozumieniu art. 17 ustawy o tymcz. ureg. fin. kom., a temsamem obowiązkowi podatkowemu nie podlega.

Wyrok z dnia 17.I 1929 r. L. Rej. 4049/26.

(Dr. Adolf Segal przeciw orzeczeniu Tymczasowego Zarządu Powiatowego w Rawie Ruskiej).

Nr. 48. Rygor art. 39 ustawy o tymcz. ureg. fin. kom. w wypadku przekroczenia wyznaczonego w tym artykule ter-

minu prekluzyjnego ma również zastosowanie przy zatwierdzeniu budżetów gminnych w myśl § 8 w łączności z § 13 rozporządzenia Prez. Rzp. Dz. U. poz. 522 z r. 1924.

Uchwała Kompletu Wzmocnionego w dniu 25.II 1929 r. L. Rej. 2819/26.

(Wydział Powiatowy w Rypinie przeciw orzeczeniu Wojewody Warszawskiego).

Nr. 49. Prekluzyjny termin 30 dniowy, wyznaczony w art. 39 ustęp 2 względnie 3 ustawy o tymcz. ureg. fin. kom. obowiązuje władzę nadzorczą nie tylko w razie przedłożenia uchwały należycie popartej danymi, wskazanymi w rozporządzeniu wykonawczem, lecz również w razie zarządzenia uzupełnienia, a w takim wypadku termin powyższy poczyną biec od dnia, w którym uzupełniona sprawa wpłynęła ponownie do władzy nadzorczej.

Uchwała Kompletu Wzmocnionego w dniu 25.II 1929 r. L. Rej. 3279/26.

(Wydział Powiatowy w Radzyminie przeciw orzeczeniu Wojewody Warszawskiego).

Nr. 50. Zwolnienie osób duchownych od komunalnego podatku dochodowego, przysługujące tym osobom w b. dz. pruskiej z mocy Rozporządzenia Królewskiego z dnia 23-go września 1867 r. (Zb. ust. pr. str. 1648), nie sprzeciwia się art. XV Konkordatu, zawartego ze Stolicą Apostolską. (Dz. U., poz. 501 z r. 1925), a temsamem nie zostało uchylone art. XXV tego Konkordatu.

Wyrok z dnia 19.IV. 1929 r. L. Rej. 2223/27.

KAZIMIERZ KUNII

## PROGRAM RACJONALNEJ GOSPODARKI SAMORZĄDU TERYTORJALNEGO NA TLE DOŚWIADCZEŃ PRAKTYCZNYCH

UWAGI WSTĘPNE <sup>1)</sup>.

Minęło 10 lat naszej niepodległości państwowej, mija dziesięciolecie pracy naszego samorządu terytorjalnego, czas więc już najwyższy, aby rozejrzeć się w tem, cośmy w ciągu tych 10 lat dokonali, rozpatrzyć krytycznie te rozproszone usiłowania, te różnorodne pomysły i zamierzenia, wreszcie tę realnie wykonaną pracę i stwierdzić, co z tego wszystkiego przeszło zwycięsko ogniową próbę życia praktycznego, co więc z tych różnych prób i zamierzeń należałoby na przyszłość utrzymać, co zaś odłożyć lub całkowicie zaniechać.

Wprawdzie dziesięciolecie jest zbyt krótkim okresem pracy w dziedzinie tak obszernej, różnorodnej i skomplikowanej, jaką jest praca samorządowa, jednak z tego krótkiego okresu czasu, sędzę, można już wyciągnąć poważne wnioski, tak co do zakresu, jak i planowości pracy samorządowej.

Właściwie nie można naszemu samorządowi liczyć nawet tych lat 10 pracy rzeczywistej, gdyż prawdziwa działalność samorządu rozpoczęła się dopiero po zupełnym ukończeniu wojen, jakie Polska w pierwszych latach swej niepodległości toczyć jeszcze musiała, tak na wschodzie, jak na zachodzie i po jakim takim rozejrzeniu się i oswojeniu naszego nowonarodzonego samorządu z rodzajem prac mu zleconych. Poza tem okres zupełnej prostracji finansowej w naszym państwie też nie daje żadnych możliwości realnego ustosunkowania się do ówczesnej

---

<sup>1)</sup> Część większej całości, która niezadługo ukaże się w wydaniu książkowym.

działalności naszego samorządu. Okres więc, który mógłby nam dawać materiał do wniosków o zakresie, programie i planowości prac samorządu terytorjalnego może być liczony najwyżej na lat 5 — 7.

Pomimo trudności, jakie się wobec tego nastęrczają w opracowaniu racjonalnego programu gospodarki samorządowej w obecnej jeszcze chwili, sędzę, że program takiej gospodarki powinien być w zarysach opracowany, choćby z tego względu, że działalność samorządu naszego, która na początku wąskim tylko strumykiem zaczęła płynąć, ograniczając się do prac najniezbędniejszych, tych tylko, które samo życie przemożnie narzucało samorządowi do wykonania, w ostatnich czasach rozlała się w potężną wezbraną rzekę, która swemi wodami objęła niezliczone dziedziny pracy publicznej i wywiera i wywierać będzie wkrótce decydujący wpływ na życie gospodarcze, a i kulturalne naszego Państwa.

Właśnie ta mnogość i różnorodność dziedzin pracy samorządowej i olbrzymi ich zakres nastęrcza największe trudności w ułożeniu jednolitego programu pracy dla samorządu terytorjalnego.

Ponieważ celem gospodarki samorządowej ogólnie biorąc jest podniesienie gospodarcze i kulturalne ludności danego terytorjum, więc i wszystkie środki i wszystkie drogi prowadzące do tego celu powinny być użyte i wyzyskane możliwie najskuteczniej dla jego osiągnięcia. Ileż to jednak tych dróg i środków posiadamy? Wszystkie użyć, ze wszystkich korzystać byłoby niemożliwem. Trzeba więc wybrać te, które z punktu widzenia praktycznego są przede wszystkim racjonalne.

Nowoobrani samorządowiec, który się chce zapoznać z dziedziną pracy samorządowej, musi się czuć jak w wielkim lesie, który go przytłacza swoją wielkością, swoją tajemniczością, w którym łatwo mu jest zablądzić, bo wszystkiemu wprawdzie ścieżkami można dojść do celu, ale najrudniej tam znaleźć tę, która prowadzi do niego wprost. A właśnie tę prostą ścieżkę wynajdują praktyczne poszukiwania.

Zanim przystąpię do rozpatrzenia poszczególnych dziedzin pracy samorządowej, żeby w każdej z nich ułożyć racjonalny program i zakres prac, muszę najprzód chwilę czasu poświęcić rozważaniom na temat ogólnych wskazówek, jakie się nastęrczają w stosunku do całokształtu pracy samorządowej.



Otóż pierwszą ogólną zasadą racjonalnej gospodarki samorządu terytorjalnego jest uwzględnianie wszystkich dziedzin, należących do zakresu działalności samorządu. Zasadę tę podniósł w świetnym swym referacie „Główne wytyczne planowości w gospodarce powiatowych związków samorządowych” p. prezes Józef Bek na zjeździe przedstawicieli sejmików powiatowych w roku 1927. Jest to tak ważna zasada, że uważam, iż należy ją podać jako naczelną. „Nic z tego, co jest obowiązkiem samorządu, mówi p. prezes Bek, całkowicie zaniedbywać w żadnym wypadku nie można; w jedno włoży się więcej pieniędzy, mniej pracy, w drugie — odwrotnie, jednak wszystko w pewnej mierze musi znaleźć uwzględnienie“. *Nil negligendum*. W przeciwnym razie samorząd nasz będzie w swej pracy kaleką. Pewne dziedziny pozostałyby odłogiem i nie byłoby komu nimi się zająć; dziedziny, które mogłyby się wydawać narazie w stosunku do innych dziedzin mniej znaczne, jednak bez ich uwzględnienia pozostawiałyby się w pracy społeczno-gospodarczej i kulturalnej niedopuszczalną lukę, któraby przeszkadzała w normalnym rozwoju innych dziedzin, które się przecież wszystkie wzajemnie zazębiają i hamowałyaby ogólny wszechstronny rozwój tej pracy z uszczerbkiem dla żywotnych interesów gospodarczych i kulturalnych ludności.

Drugą ogólną zasadą racjonalnej gospodarki samorządu terytorjalnego jest jej ciągłość, konieczna ze względu na częste zmiany reprezentacji samorządu, wydziału powiatowego i jego przewodniczących. Program raz ustalony może być oczywiście, a nawet musi być stopniowo z biegiem czasu rozszerzony, pogłębiany, uzupełniany, ale nie może być ciągle zmieniany radykalnie, nie mogą być zaniechane prace rozpoczęte, choćby narazie wydawały się mniej pilnymi, lub mniej ważnymi. Każda praca rozpoczęta powinna być bezwarunkowo dokończona, tego wymaga ekonomia środków, a nie tylko środków, ale i tej pracy propagandowej, uświadamiającej, tej pracy przygotowawczej, która w naszych warunkach, zwłaszcza poprzedzać musi rozpoczęcie każdej pracy zbiorowej. Praca samorządowa nie może być prowadzona od przypadku do przypadku, nie może wypływać z nastrojów chwili lub z przypadkowo wzniesionego zapału wśród ogółu, lub działaczy samorządowych. Pracę samorządową cechować musi systematyczność, gdyż wtedy tylko dać ona może właściwy efekt.

Może się zdarzyć, że źle pojęty interes ogólny (co w chaosie pierwszych poczynań samorządu łącznie zdarzyć się mogło) popchnął samorząd do podjęcia pewnych prac lub rozpoczęcia pewnych robót, które po rozpoznaniu istotnego interesu ogółu i właśnie dla tego ogólnego dobra należy zaniechać. Wtedy oczywiście trzeba postąpić po męsku, zdecydować się na stanowcze zaniechanie podjętej pracy, bacząc jednak, aby ta wyłożona już praca nie poszła całkiem na marne, aby ją użyć było można dla innych pożytecznych celów. Weźmy jako przykład ufundowanie przez sejmik jakiegoś zakładu naukowego, który w tym charakterze nie jest wywołany istotną potrzebą i nie należy ani do zakresu działania, ani do właściwości samorządu i zamiast przynosić pożytek, dzięki nieodpowiednim warunkom przynosić może szkodę (gimnazjum sejmikowe).

Dalszą zasadą ogólną racjonalnej gospodarki samorządowej jest najdalej posunięta oszczędność i celowość w wykonywaniu pracy samorządowej. Nic dla pustego efektu, wszystko musi być celowe. Zasada w naszych warunkach niezmiernie ważna, zważywszy, że mamy tak bardzo mało środków, tak sami sobie jesteśmy pozostawieni, tak jeszcze długo znikąd pomocy nie możemy oczekiwać, sami sobie musimy wystarczyć, a z drugiej strony mamy taki ogrom potrzeb, które bezwarunkowo muszą być zaspokojone i to w niedługim czasie.

Ta zasada oszczędności musi być jednak stosowana rozumnie. Nie może to być zwyczajne skąpstwo, albo co najgorsze odkładanie pewnych zamierzeń do lepszej przyszłości z powodu jakoby niemożliwości zdobycia odpowiednich na to środków. Samorząd posiada tyle sposobów uzyskania odpowiednich środków, że na potrzeby objęte programem jego prac może i musi zawsze potrzebne środki znaleźć; jeżeli nie z podatków, które są ustawami ograniczone, jeżeli nie z dochodów z majątku, które również mogą być niedostateczne, to z dobrowolnych świadczeń i ofiar, lub zapomocą przyciągnięcia środków prywatnych, specjalnie zainteresowanych w przedsięwzięciach samorządowych.

A więc nie może być oszczędności w zamierzeniach, bo te są ustalone programem działalności samorządu, ale powinna być stosowana oszczędność w wykonaniu tego programu.

Oszczędność i celowość. A więc nie zadziwianie świata monumentalnością obiektów i przedsięwzięć, ale środkami mo-

żliwie prymitywnymi osiągnięcie celowych zamierzeń. Nie można budować np. szpitala dla zwierząt na wzór muzeum lub teatru. Do tego celu wystarczy budowla całkiem prymitywna, choćby się nawet na to krzywili fachowcy z dziedziny weterynarii, natomiast ta prymitywna budowla musi być zaopatrzona w narzędzia chirurgiczne i środki lecznicze. Nie zapominajmy, że z punktu widzenia estetycznego najładniejsze są prostota i wdzięk i celowe przystosowanie do potrzeb. Wszelka pretensjonalność jest śmieszna i razi swoim niedopasowaniem, zwłaszcza do naszego otoczenia.

Program racjonalnej gospodarki samorządu polegać jeszcze powinien na tej ogólnej zasadzie, że wszelkie urządzenia samorządowe powinny o ile możliwości być dostępne jednakowo dla wszystkich mieszkańców danego terytorjum, wszyscy bowiem opłacają podatki samorządowe, słusznem więc jest, aby również wszyscy z dobrodziejstw, jakie samorząd tworzy, w równej mierze korzystać mogli. Zarówno szkoły, jak ochrony i straże ogniowe, jak domy ludowe i ośrodki oświaty pozaszkolnej, powinny być dostępne dla wszystkich, a więc znajdować się wszędzie czyli być tak rozmieszczone, aby cała ludność z nich korzystać mogła. Cóż mi z tego, że jedna wioska w powiecie będzie posiadała wszystkie urządzenia kulturalne i będzie wychowywała światłych obywateli, kiedy reszta ludności grzęznąć będzie dalej w strasznej ciemności, brudzie fizycznym i moralnym. Samorząd musi się strzec stwarzania pewnych przywilejów dla poszczególnych jednostek, grup i grupiek, osiedli i okolic, a musi być czynnikiem powszechnym podniesienia dobrobytu i kultury. Stąd więc akcja samorządu nosić musi charakter masowy, powszechny.

Zapewne, niepodobna wszystkiego stworzyć odrazu, każde przedsięwzięcie musi się rozwijać stopniowo, aby się stać po pewnym czasie powszechnem. Nie można przecież wybudować odrazu wszystkich potrzebnych gmachów szkolnych, nie można odrazu w każdej wsi otworzyć ochrony, nie można wszędzie tam gdzie potrzeba, odrazu pobudować drogi bite, wszystko to musi powstać stopniowo i systematycznie. Ale właśnie to stanowi też zawsze plan działania, program pracy na pewien okres czasu, a osiągnięcie zupełnego upowszechnienia, udostępnienia dla wszystkich tych przedsięwzięć samorządowych jest właśnie jego celem.

Mówię o tem dlatego, że samorządowcy często okazują skłonność zajęcia się wybitnie jedną jakąś imprezą, często monumentalną, wkładają w jej urzeczywistnienie wszystkie swoje siły intelektualne, moralne i materialne, zapominając, że impreza taka powstaniem swem krzywdzi inne dziedziny twórczości samorządowej, służąc przytem często tylko niewielkiej liczbie ludności powiatu ze szkodą dla reszty ludności, niemogącej w równej mierze z przedsięwzięcia tego korzystać. Szlachetna emulacja wśród samorządowców i samorządów powinna polegać na staraniach rozwiązania pewnego zagadnienia o charakterze powszechnym, nie zaś zadziwianiu świata jakimś wypieszczonem, wyczelowanem dziełem monumentalnem o charakterze ciasno-lokalnym.

Przechodzę teraz do zagadnienia mojem zdaniem bardzo ważnego, dotyczącego ogólnego zakresu działalności samorządu terytorjalnego. Cała działalność gospodarczo-kulturalna społeczeństwa, narodu rozdziela się między dwóch zasadniczych, odpowiedzialnych wykonawców — rząd i samorząd. Samorządów specjalnych nie biorę tu pod uwagę ze względu na to, że się one dopiero u nas tworzą, zakres ich działalności i stopień ich rzeczywistej odpowiedzialności dopiero się ustala i nie wiadomo jeszcze jakie miejsce zajmą one w praktycznem wykonaniu włożonych na nie obowiązków. Biorę więc tu pod uwagę tymczasem tylko samorząd terytorjalny. Dwa inne czynniki — organizacje społeczne i osoby prywatne fizyczne i prawne uważać należy za wprawdzie formalnie i moralnie odpowiedzialne za swoją działalność społeczno-kulturalno-gospodarczą, ale jednak tak pod względem programu i zakresu swojej działalności, jak i sposobów jego wykonania, stopnia celowości i istotnych realnych pożytecznych i praktycznych wyników muszą być uważane za nieodpowiedzialne w tem znaczeniu, że nie ma sposobów, albo są niedostateczne, aby uzyskać można było od nich stale zamierzone wyniki. Wreszcie te dwa ostatnie czynniki są niestałe, często przygodne, zależne od zjawienia się wybitniejszych lub ofiarniejszych jednostek bardziej uspołecznionych i to jeżeli łączyć one będą swe wysokie wartości moralne z wartościami wykonawczemi. Rzadko jednak niestety można takich ludzi napotkać. Częściej natomiast zdarza się, że pewne jednostki dają ideowość w pracy społecznej, inne zaś jej wykonanie praktyczne. W każdym razie są to czynniki tak płynne

i niestałe, że na nich budować realizacji pewnego ścisłego programu pracy społeczno-kulturalno-gospodarczej nie można. Nie znaczy to bynajmniej, żeby można było, lub dopuszczalnym było z tych czynników zrezygnować, żeby wcale na nie nie można i nie należało poważnie liczyć. Przeciwnie, są to czynniki w swojej zbiorowej, wielostronnej pracy tak potężne, że brak ich odbiłby się bardzo poważnie, niesłychanie ujemnie na ogólnych rezultatach pracy społeczno-gospodarczej. Gdyby tych czynników zabrakło, należałoby dołożyć jaknajusilniejszych starań i zabiegów, aby one się znowu w naszym życiu publicznym zjawily ze swoją potężną inicjatywą, potężnym rozmachem w wykonaniu zamierzeń, ze swoją ideologią, ze swoją myślą twórczą, zapładniającą umysły i serca ogółu.

O co innego tu chodzi. Właśnie ta nieodpowiedzialność realna za działalność publiczną tych czynników, nieodpowiedzialność za terminowe, systematyczne, planowe i realne wykonanie programu ich działalności, stwarza konieczność ponoszenia tej odpowiedzialności przez inny jakiś czynnik. A któż tę odpowiedzialność mógłby skutecznie przejąć? Zapewne, jeżeli odpowiedzialność dotyczy wielkich zamierzeń społecznych, może tę odpowiedzialność przejąć rząd, który zresztą odpowiedzialnym przecież jest za całokształt życia Państwa i narodu. Jeżeli jednak odpowiedzialność dotyczy pracy publicznej o znaczeniu mniej lub więcej lokalnym, oczywiście za wyniki tej pracy całkowitą odpowiedzialność wziąć musi na siebie samorząd terytorjalny. On jeden tylko ma możliwość tę odpowiedzialność przejąć na siebie i dlatego na nim ta odpowiedzialność spoczywać musi. Dlaczego?

Samorząd ma możliwość pewne dziedziny pracy publicznej, niedość dobrze prowadzone, przejąć do wykonania w własnym zakresie, lub je pozostawić czynnikom społecznym, jeżeli się te ze swego zadania dobrze wywiązują. Samorząd ma możliwość pewne dziedziny prowadzić równoległe z czynnikami społecznymi i prywatnymi, jeżeli spostrzeże, że wprowadzie praca tych czynników jest dobra i pożyteczna, ale niewystarczająca dla zupełnego zaspokojenia potrzeb ludności w danych dziedzinach. Wreszcie samorząd może prowadzić pracę równoległe z czynnikami społecznymi i prywatnymi dla wywołania pewnej szlachetnej konkurencji, pewnej emulacji, jeżeli uważa, że w ten sposób osiągnąć może lepsze wyniki pracy.

Z tych założeń wynika jasno podział pracy między samorządem i czynnikami społecznymi i prywatnymi. Podział pracy, ale nigdy wzajemne zwalczanie się, podkopywanie, niszczenie tych organizacji, które często mają za sobą długie lata dzielnej, ofiarnej, pożytecznej pracy i cieszyć się mogą doskonałymi jej wynikami. To byłaby karygodna krótkowzroczność. Wprawdzie tętno pracy społecznej po wojnie niestety osłabło, być może dlatego, że starzy działacze społeczni przeszli albo do wieczności, albo do rządu i samorządu, nowi jeszcze się nie wyrobili, bo atmosfera ciężkiej walki o byt elementarny po stratach materialnych wojny nie sprzyjała masowym ich narodzinom, a ci nowi, którzy się zjawili stawali w szranki, zawsze jeszcze wielkie braki posiadające, pracowników rządowych i samorządowych. Być może, że i samo życie po wojnie wymagało zbyt licznych i zbyt tegich pracowników społecznych, aby ich dotychczasowe próby i wysiłki w pracy społecznej mogły uchodzić za zadawalające, dość, że tętno pracy społecznej o tyle osłabło, że objawiła się pewna skłonność samorządu do przejmowania wszelkich dziedzin pracy publicznej na swoje barki, bez względu na to, czy to wywołane zostało istotną potrzebą, czy tylko przemijającym niedomaganiem tych organizacji lub zbyt wielkim ciężarem, jakie na swe barki wzięli.

To też samorząd, moim zdaniem, powinien sobie jasno uświadomić, że ponosząc bezwarunkowo odpowiedzialność rzeczywistą za całokształt pracy publicznej na danym terytorjum, powinien czuwać nad tem, aby czynniki społeczne brały żywy w niej udział, nietylko w pracy samorządowej, ale i w pracy społecznej.

Najważniejszym więc zadaniem dla współpracy samorządu z czynnikami społecznymi i prywatnymi jest racjonalny podział pracy między nimi. Niewątpliwie niejednokrotnie zdarzać się będzie, że na pewnych terytorjach całą pracę publiczną bez żadnej reszty będzie musiał przejąć na siebie samorząd, zwłaszcza w obecnych jeszcze czasach. Będzie to jednak krańcowość, która powinna być przemijająca.

Rzadziej, jednak jeszcze zdarzyć się może, że na pewnym terytorjum całokształt pracy publicznej spoczywać będzie w rękach organizacji społecznych i prywatnych. To byłaby druga krańcowość, absolutnie niedopuszczalna, choć na początku naszej Niepodległości, kiedy samorząd nasz stawiał pierwsze kro-

ki, zalecana przez pewne czynniki, uważające, że samorząd powinien polegać właściwie na biurowym załatwianiu pewnych spraw publicznych, pozostawiając samą realną pracę czynnikom społecznym.

Otóż linja podziału pracy publicznej na danem terytorjum między samorząd i czynniki społeczne i prywatne, biegnąc będzie między temi dwiema krańcowościami, to zbliżając się do pierwszej, to się od niej oddalając i podchodząc do krańcowości drugiej. O ile linja ta często pewnie docierać będzie musiała do krańcowości pierwszej, o tyle oczywiście nie może i nie powinna zbyt blisko podchodzić do krańcowości drugiej.

Ta linja podziału pracy nie tylko zależy będzie od danego terytorjum, ale nawet na danem terytorjum będzie się różnić i wahać w zależności od każdej niemal dziedziny pracy publicznej. Tam już w poszczególnych dziedzinach pracy publicznej osiągnąć ona może tak dobrze jeden, jak i drugi kraniec, czyli niektóre dziedziny tej pracy mogą być całkowicie przekazane samorządowi lub też całkowicie organizacjom społecznym i prywatnym. Często jednak ta linja podziału pracy biec będzie pośredku tych krańcowości, stwarzając między tymi wszystkimi czynnikami równą współpracę i wzajemne dopełnianie się. W każdym jednak razie rzeczywista odpowiedzialność za całokształt pracy publicznej na danem terytorjum ciążyć będzie zawsze na samorządzie.

Właśnie w związku z wyżej wyluszczonego podziałem pracy podnieść należy jeszcze jedną zasadniczą kwestję. Jeżeli jest mowa o podziale pracy, nie należy bynajmniej rozumieć i podziału funduszków. Jeżeli organizacje społeczne lub osoby prywatne podejmują się prowadzić pewien dział pracy publicznej, muszą się również podjąć zdobycia do tej pracy odpowiednich środków. Życie organizacji z subsydjum samorządu jest nieracjonalne, bo przedewszystkiem pozbawiałoby samorząd znacznych funduszków, których on nawet na najniezbędniejsze cele nie posiada w dostatecznej wysokości. Następnie niedawałoby możliwości sięgania do innych źródeł zdobycia środków, stojących w mniejszej lub większej wysokości do dyspozycji pracy publicznej, źródeł, z których należy czerpać, bo jeżeli się przestanie czerpać, wyschną i znikną z wielką niepowetowaną szkodą dla ogółu. Te inne źródła są niesłychanie ważne, powiększają bowiem w bardzo znacznej mierze ogólny kapitał społeczny.

ny. Nic tak nie wiąże jednostek w pracy społecznej, nic ich bardziej nie kształci i urabia na dzielnych pracowników społecznych, jak łożenie własnych funduszków materialnych lub zdobywanie ich z wielkim trudem i mozolem ze wszystkich możliwych źródeł. Podnosi to w wysokim stopniu ich odpowiedzialność i poczucie wartości realnej pracy.

Wreszcie najłatwiej jest gospodarować cudzymi funduszami, tylko że dający zwykle woli sam nimi rozporządzać, gdyż może lepiej je cenić będzie, bo wie z jakim trudem mu one przychodzą. To też uważam za zupełnie nieracjonalne utrzymywanie organizacji społecznych z subsydjów samorządu. Tymczasem właśnie utarł się nawet zwyczaj, że wszystkie niemal organizacje społeczne opierają swoją egzystencję przeważnie na subsydjach samorządu i jeżeli nie otrzymują ich, albo likwidują pośpiesznie swoją działalność, albo wegetują, utyskując na zacołanie i niezrozumienie ich doniosłej jakoby działalności przez samorząd.

Utarł się nawet zwyczaj, chwala Bogu jednak już stopniowo zanikający, że zaczęły powstawać jedne po drugich organizacje społeczne z mniej lub więcej pożytecznymi lub tylko szumnymi celami, które cały swój byt naprzód opierały na tem, że samorzady powiatowe, a często nawet i gminne, ile ich w całej Rzeczypospolitej się znajduje, choć niewielką kwotą przyczynią się do utworzenia i utrzymania ich istnienia. Cały trud tych organizacji w kierunku zdobycia funduszków dla swoich celów polegał na tem, że wypisywano do wszystkich instytucji samorządowych piękne odezwy i czekano na przesłanie mniejszych lub większych ofiar. Te odezwy były przez czas jakiś, a i teraz jeszcze często się to zdarza, istną plagą dla samorządów i w końcu często doprowadzały do tego, że samorzady nie mogąc podolać tym wszystkim zapotrzebowaniom, wogóle przestały reagować na te odezwy i inicjatorzy poniosłszy pewne koszty na porto, z pośpiechem likwidować musieli swoje nieudane przedsięwzięcia. W tej powodzi zapotrzebowań subsydjalnych niekiedy utonęło i takie, które ze wszech miar zasługiwało na uwzględnienie.

Są pewne dziedziny pracy publicznej, które samorząd ma moralny obowiązek subsydjować, ale zasadniczo samorząd powinien płacić organizacjom społecznym tylko za ich realne usługi. Samorząd bowiem uzyskał prawo przymusowego pociąga-



nia obywateli do świadczeń nie dlatego, aby fundusze te innym rozdawać dla wykonywania pewnych funkcji, lecz, by — jako sam wobec płatników odpowiedzialny — użyć je w swoim zakresie, który to zakres pracy i sposób jej wykonywania stale podlega kontroli tych, co na ten cel łożą.

Takie są ogólne zasady racjonalnej gospodarki samorządowej, jakie już do pewnego stopnia nasza praktyka polska ustaliła.

Dr. KAZIMIERZ WINDAKIEWICZ

## PROJEKT JEDNOLITEJ USTAWY O SAMORZADZIE TERYTORJALNYM

### I.

Dotychczas jeszcze nie nastąpiło wydanie zamierzonych ustaw o ustroju gminy wiejskiej i miejskiej, o powiatowych i o wojewódzkich związkach komunalnych. W tym stanie rzeczy każdy projekt ustawy organizacyjnej dla samorządu musi obudzić zainteresowanie w kręgach samorządowców, jako materiał przygotowawczy i orientacyjny, zmierzający do pobudzenia i pogłębienia dyskusji nad palącą kwestją przyszłego ustroju samorządu terytorjalnego w Polsce.

W ostatnich czasach wygotowany został projekt jednolitej ustawy o samorządzie terytorjalnym w Polsce. Projekt ten, nie wolny zresztą od wad jak każdy inny, podajemy niniejszem do wiadomości publicznej, jako materiał dyskusyjny. Dyskusja nad tym projektem tem więcej może okazać się interesująca i pożyteczną dla sprawy, że cały szereg zagadnień z zakresu ustroju samorządu stara się projekt obecny traktować z zupełnie odmiennego punktu widzenia, niż wszystkie projekty dotychczasowe. Nadmienić jeszcze wypada, że co do sposobu traktowania rzeczy, a mianowicie, co do samego legislacyjnego ujęcia zagadnień ustrojowych, projekt jest pracą swoistą, mającą za cel przyczynić się do rozwiązania problemu legislacji w zakresie ustroju samorządu terytorjalnego w sposób odrębny, niż nawet dotychczas zagranią to było praktykowane.

Studjując legislacyjne ujęcie zagadnień ustrojowych samorządu terytorjalnego różnych państw zagranicznych, stwierdzić można, że w ustawodawstwach odnośnych powoli wyświadcamią się myśl, iż pewne kwestje zasadnicze z ustroju samorządu terytorjalnego są niemal wszystkim typom tegoż samorządu

wspólne i że wobec tego — logicznie — powinny być jednakowo traktowane i ujmowane. I u nas w niektórych ustawach pewne zagadnienia wspólne dla wszystkich typów samorządu, regulowano lub próbowano regulować łącznie. Dowodzi tego np. ustawa o tymczasowem uregulowaniu finansów komunalnych z dnia 11 sierpnia 1923 r. (Dz. Ust. Rz. P. Nr. 94, poz. 747), rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 17 czerwca 1924 r. o obowiązku i sposobie pokrywania wydatków przez związki komunalne (Dz. Ust. Rz. P. Nr. 51, poz. 522), rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 30 grudnia 1924 r. o dostosowaniu uposażenia członków zarządu i pracowników związków komunalnych do uposażeń funkcjonariuszów państwowych z dnia 30 grudnia 1924 r. (Dz. Ust. Rz. P. Nr. 118, poz. 1073) i t. d., nie mówiąc już o projekcie małej ustawy samorządowej, która również zamierzała szereg zagadnień różnych typów samorządu uregulować jednolicie względnie wspólnie.

Momentów, które wspólne są różnym stopniom samorządu terytorjalnego równocześnie i nadawałyby się wobec tego do jednolitego uregulowania, jest bardzo wiele. Problemem byłoby wydobyć i wyeliminować z materiału legislacyjnego tych momentów celem równomiernego ujęcia odnośnej materji legislacyjnej. Założeniem więc byłoby, by zadanie to wykonać możliwie krytycznie i by pod jednolite normy nie podciągać przedmiotów, które z natury rzeczy, ze względu na indywidualne cele i właściwości poszczególnych rodzajów samorządu, powinnyby być dla każdego z tych stopni traktowane i regulowane odrębnie.

Podany poniżej projekt ma w części właśnie za cel wydobyć tych materji wspólnych, a więc ogólnych dla całego samorządu, i jednolite ich uregulowanie dla wszystkich stopni i rodzajów samorządu terytorjalnego. Część druga projektu, mająca traktować materje specjalne i rozmaicie się przedstawiające w różnych stopniach i rodzajach samorządu, podana jest tylko w zarysie, gdyż materiał odnośny jest jeszcze w opracowaniu. Część trzecia projektu ujmuje jednolicie zasady nadzoru państwowego z uwzględnieniem różnych stopni samorządu terytorjalnego, a część czwarta — również niezupełna, jak część druga, — miała za założenie podanie postanowień końcowych i przejściowych w celu umożliwienia, względnie uregulowania przejścia

z dotychczasowego stanu prawnego i z dotychczasowych form organizacyjnych na stan prawny i ustrój nowy.

Można się krytycznie zapatrywać na to, czy dobór materij, w celu jednolitego ich ujęcia w części pierwszej, uczyniono odpowiednio, czy też nie. Starano się umyślnie jak najwięcej spraw i przedmiotów podciągnąć pod jednolite ujęcie, aby właśnie wywołać krytykę w tym kierunku. Zaznaczyć przytem należy, że jednolite ujęcie pewnych kwestyj materiału legislacyjnego może mieć wiele dodatnich stron. Przedewszystkiem ujęcie takie daje, przy różnych stopniach i rodzajach samorządu terytorjalnego, możliwość jednolitej interpretacji i równomiernego stosowania identycznych zasad w tych dziedzinach, które dla wszystkich stopni i rodzajów samorządu terytorjalnego są wspólne i przedmiotowo przedstawiają się jednakowo. Tłumacząc więc lub stosując pewne postanowienia wspólne, z części pierwszej projektu ustawy, dla związków samorządu terytorjalnego pierwszego stopnia, ustala się interpretację, a zarazem i sposób zastosowania danego przepisu równocześnie dla wszystkich stopni samorządu terytorjalnego i wprowadza się w ten sposób jednolitość i pewność, co do zastosowania odnośnych zasad ogólnych w całym organizmie samorządu terytorjalnego w Państwie.

Jednolite ujęcie wszystkich wspólnych zasad dla samorządu terytorjalnego w części pierwszej, a także trzeciej projektu, a zaś zasad specjalnych w części drugiej może przedstawić także i tę korzyść techniczno-dydaktyczną, że ogółowi obywateli oraz osobom, sprawującym funkcje publiczne w samorządzie terytorjalnym, a zarazem pracownikom komunalnym ułatwi oswajanie się z przewodnimi zasadami samorządu i wogóle administracji komunalnej, a równocześnie umożliwi szybkie i łatwiejsze zorientowanie się co do szczegółów, które w różnych stopniach i rodzajach samorządu mogą się przedstawiać odmiennie. Obywatel więc, mając przed sobą jedną ustawę o samorządzie terytorjalnym, może w ten sposób stwierdzić, które materje w różnych stopniach i rodzajach samorządu przedstawiają się jednakowo, a co do których zachodzą różnice. Równocześnie jest on powiadomiony, jak wogóle się przedstawia całokształt ustroju samorządu terytorjalnego i jaki związek zachodzi pomiędzy różnymi stopniami i rodzajami tego samorządu. Nie potrzebuje on szukać rozwiązania zagadnień ustrojowych w ca-

łym szeregu różnych i różnobraźniących ustaw odrębnych, skoro całość ma przed sobą zebraną w jednej ustawie.

I dla późniejszej nowelizacji przedstawia jednolite ujęcie przepisów dla samorządu terytorjalnego niemałe korzyści, gdyż pozwala później ujmować zmiany ustrojowe łącznie — tak, że skupiająca tendencja ustawy pierwszej wpływa również i na koncentrację i równomierność legislacji przy nowelizowaniu jej przepisów. Wiadomo powszechnie, że ostatnie czasy przyniosły cały mawał różnych ustaw w rozlicznych dziedzinach — tak, że zorientowanie się w całokształcie obecnego ustawodawstwa jest bardzo utrudnione. Dążność więc do koncentrowania legislacji wszędzie tam, gdzie tylko materiał ustawodawczy na to pozwala, zasługuje na uwzględnienie i uznanie.

W projekcie starano się uwzględnić także szereg zasad, ustalonych dotychczas w literaturze lub też drogą późniejszej interpretacji, których dotychczas nie postarano się jednak ująć i określić legislacyjnie. Gdzie można, usiłowano w projekcie uniknąć definicji lub teoretyzowania. Faktem jest jednak, że przez zbytne powstrzymywanie się od pozytywnych określeń ogólnych w pewnych ważnych materjach, pozbawić można ustawę zasad wytycznych, a nawet stworzyć niepewność prawa, co znowu jest przeciwnem założeniu i celowi wszelkich aktów normatywnych. Abstynencja od takich określeń zasadniczych jest rzeczą bardzo łatwą, świadczy może o wielkiej ostrożności legislatora, dla sprawy samej okazać się jednak może przecież często bardzo niekorzystną. Inna rzecz, że pozytywne ujęcie pewnych trudnych problemów materialnych i ustrojowych powinno być bardzo ścisłe i poprawne i że pod tym względem omawiany obecnie projekt, stanowiący jednak pierwszą próbę w tym kierunku, niejednokrotnie może grzeszyć. Rzeczą krytyki będzie właśnie to wykazać i napiętnować, aby w ten sposób przyczynić się do usunięcia wad. Naturalnie nie będzie wystarczającym zajęcie tylko negatywnego stanowiska, (negacja bywa naogół rzeczą łatwą), ale pożądanem jest pozytywne podanie poprawki lub uzupełnienie w miejsce wytkniętego błędu lub braku.

## II.

Projekt wychodzi z zasady, że każdy związek komunalny jest korporacją terytorjalną o własnem bezpośredniem zwierzch-

nictwie terytorjalnem, obejmującą ogół obywateli miejscowych w danej jednostce terytorjalnej. Postanowienie art. 65 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej, w związku z terminologią użytą w art. 70 Konstytucji, interpretuje projekt w ten sposób, że przyjmuje trzy stopnie samorządu terytorjalnego, a mianowicie: wojewódzkie, powiatowe i gminne związki komunalne. W każdym zaś z tych stopni przyjmuje projekt istnienie związków dwojakiiego rodzaju, t. j. miejskich lub wiejskich (ziemskich) — z tem zastrzeżeniem, że wiejski (ziemski) związek gminny może być tylko korporacją samorządu terytorjalnego pierwszego stopnia.

Kwestją jest, czy należało określić członkostwo komunalne. Projekt zajął w tej kwestji stanowisko twierdzące, zarówno ze względów oportunistycznych, a mianowicie w interesie wywołania dyskusji w tym kierunku, jak też ze względów rzeczowych, a mianowicie z uwagi na to, że na członkowstwie tem oprzeć się mają prawa wyborcze do organów komunalnych, a następnie, że przepisy te okazać się mogą potrzebne dla interpretacji uprawnień do opieki społecznej, dla określenia obowiązku związków komunalnych w zakresie ponoszenia kosztów leczenia, ewidencji ludności, przepisów meldunkowych i t. p.

Biorąc na uwagę postanowienie art. 3 ust. 4 Konstytucji w związku z podziałem organów komunalnych, przewidzianym w art. 67 konstytucji, — oraz mając na względzie przewidziany w art. 2 Konstytucji trójpodział władzy zwierzchniej w Rzeczypospolitej Polskiej, — dzieli projekt zakres działania związków komunalnych na sprawowanie władzy ustawodawczej i wykonawczej. Poszedł w tym względzie projekt za wzorem amerykańskim. Jedną z charakterystycznych cech ustroju politycznego Stanów Zjednoczonych Północnej Ameryki stanowi, podobnie jak u nas, przyjęcie zasady francuskiej podziału władz. Przyjęcie tej zasady pociągnęło z natury rzeczy konieczność przyjęcia dwóch organów zasadniczych dla wszystkich związków komunalnych, a więc organu legislacyjnego (rady komunalnej — *legislature*), a osobno znów organu wykonawczego (zarządu — *executive authority*) i to organu — jeżeli już nie całkowicie — to przynajmniej w szerokiej mierze niezależnego od organu ustawodawczego.

Zasada tego podziału organów zwierzchnich przyjęta jest powszechnie w organizacji municypalnej miast Stanów Zjednoczonych. Wprowadzoną ona została tam jeszcze w pierwszej

ćwierci XIX stulecia i utrzymała się aż dotychczas powszechnie, mimo sporadycznych prób sprzeniewierzenia się jej założeniom. Ustalilo się przekonanie, że zasada ta stanowi palladium demokracji i że żadnego systemu rządzenia, który nie jest oparty na zasadzie tego podziału władz, nie można teoretycznie uważać za właściwy. Starano się w ten sposób zasadę, zastosowaną w centralnej organizacji Państwa, przeszczepić na teren samorządu lokalnego.

Dążność do jednolitego ujęcia tych samych zasad organizacyjnych w różnych stopniach samorządu terytorjalnego posuwa projekt tak daleko, że dla wszystkich tych stopni ustala jednolicie skład organów uchwalających, uzależniając go tylko od liczby mieszkańców. Umyślnie przyjęto przytem nieliczny skład tych organów, aby zapobiec ociążałości tych ciał. Zaznacza się tutaj, że nawet w milionowych miastach amerykańskich skład rad miejskich jest bardzo nieliczny; w mieście Nowym Yorku, liczącym w roku 1920 — 5.620.048 mieszkańców, liczba radnych wynosi tylko 79 członków, w Chicago (2,701.705 mieszkańców) 50, w Filadelfji (1.823.799 mieszkańców) 20, w Detroit (993.778 mieszkańców), w Bostonie (748.060 mieszkańców) i Pittsburgu (588.343 mieszkańców), w każdym tylko po 9; jest zaś wiele miast blisko półmilionowych np. Buffalo (506.775 mieszkańców), Newark (414.524 mieszkańców) i t. d., gdzie liczba radnych wynosi tylko 5-ciu członków. Przewidziano nadto podział rady związków komunalnych wyższego i najwyższego stopnia na odpowiednią liczbę sekcyj stałych z prawem decydowania za radę, idąc w tym względzie między innymi za wzorem miast angielskich tudzież za przykładem najnowszego ustawodawstwa samorządowego w Bawarji. Wprowadzenie instytucji sekcyj stałych ma na celu odciążenie głównych organów uchwalających od spraw nieraz drobiazgowych lub nieposiadających zasadniczego znaczenia, przyspieszenie toku spraw samorządowych i silniejszego skoncentrowania uwagi głównych organów uchwalających, t. j. rad komunalnych, na sprawy ważniejszego znaczenia, jak np. ustawodawstwo terytorjalne, uchwalanie preliminarza budżetowego, kontrolę całości administracji komunalnej i t. p.

Zarząd związków komunalnych pierwszego stopnia przewidziano jako organ jednoosobowy, w innych zaś związkach — jako organ kolegjalny. Dozwolono jednakże wprowadzić, dro-

gą wojewódzkiej ustawy terytorjalnej, zarząd kolegialny także w związkach komunalnych pierwszego stopnia. Przewidziano również kolegialny organ doradczy dla zarządu jednoosobowego.

Jednolicie normuje projekt również sprawę gospodarki komunalnej, a mianowicie sprawę majątku komunalnego, gospodarki budżetowej i rachunkowości komunalnej.

Osobny rozdział poświęca projekt uregulowaniu wzajemnych stosunków związków komunalnych. Pomieszczone są w tym dziale przepisy o umowach i komitetach międzykomunalnych, o rozliczeniach z powodu zmian granic, a wreszcie o związkach międzykomunalnych, przyczem wprowadza się także przymus tworzenia takich związków ze względu na interes publiczny lub, gdy zachodzi brak zgody ze strony niektórych związków, na dobrowolne zorganizowanie związku międzykomunalnego.

Część trzecia projektu obejmuje postanowienia o nadzorze państwowym. Przepisy te ujęto może zbyt rygorystycznie. Chcąc jednakże w tej tak ważnej i tyle kontrowersyj wywołującej sprawie spowodować dyskusję i krytykę rzeczową, nie można było inaczej uczynić.

W części czwartej podano zarys tylko dwóch postanowień przejściowych, jest ona więc niewykończona, brzmienie bowiem pomieścić się tu mających postanowień zależy w wielkiej mierze od ustalenia treści postanowień w poprzednich częściach projektu zawartych. Zamiarem projektu było odroczyć wejście w życie zamierzonej ustawy na okres conajmniej jednoroczny, a następnie wprowadzić m. in. postanowienie o uchyleniu — z upływem tego okresu — wszystkich dotychczas obowiązujących ustaw, dotyczących ustroju samorządu terytorjalnego na ziemiach polskich, aby zerwać zupełnie z dotychczasowym balastem i chaosem norm różnorodnych, pochodzących z rozmaitych systemów prawnych, częstokroć nawet przestarzałych i nieeliczących się z potrzebami i usposobieniem społecznym doby obecnej.

### III

Art. 32 ust. 3 projektu przewiduje, że zasady prawa wyborczego, w granicach projektowanej obecnie ustawy o samorządzie terytorjalnym, określi osobna komunalna ordynacja wybor-



cza, która według art. 33 ust. 2 tegoż projektu wskazać ma również wypadki i warunki, w których prawo wybierania tylko pośrednio będzie wykonywane. Z brzmienia powyższych postanowień wynika więc, że całe komunalne prawo wyborcze zamierzano również podobnie, jak zasady organizacji samorządu terytorjalnego, uregulować w zasadzie dla wszystkich stopni samorządu terytorjalnego jednym aktem legislacyjnym. Podobnie bowiem, jak w sprawach ustrojowych, tak też w zakresie komunalnego prawa wyborczego istnieje cały szereg zasad, a zwłaszcza zasad formalnego postępowania wyborczego, które można w części ogólnej uregulować jednolicie dla wszystkich stopni samorządu terytorjalnego i dla wszystkich rodzajów tego samorządu, zachowując do części szczegółowej ustawy tylko te zasady, które — ze względu na specjalne cechy i potrzeby poszczególnych stopni samorządu terytorjalnego — należałoby traktować odrębnie.

Zagranicą np. w Belgji, Włoszech istnieją już ustawy, które cały elektorat komunalny regulują w jednym akcie legislacyjnym. Taki sposób łącznego ujęcia ustawodawczego sprawy wyboru do organów komunalnych miałby za sobą wiele dobrych stron i kto wie, czyby i u nas nie powinien znaleźć zastosowania. I pod tym względem pożądanąby była dyskusja oraz rozświetlenie i wymiana poglądów na łamach prasy samorządowej.

## P R O J E K T

### USTAWA

z dnia . . . . 1929

### O SAMORZADZIE TERYTORJALNYM

#### CZEŚĆ PIERWSZA

#### *O SAMORZADZIE TERYTORJALNYM W OGÓLNOŚCI.*

#### ROZDZIAŁ I.

#### O JEDNOSTKACH I ZWIĄZKACH SAMORZĄDU TERYTORJALNEGO (KOMUNALNYCH) I O CZŁONKACH TYCH ZWIĄZKÓW.

#### Art. 1.

Samorząd terytorjalny (powszechny) obejmuje prawo i obowiązek samodzielnego sprawowania w zakresie ustawami ustalonym władzy usta-

wodawczej i wykonawczej w poszczególnych jednostkach terytorjalnych przez ogół obywateli miejscowych, powołanych do tego według ustawy niniejszej.

Działalność samorządu terytorjalnego podlega nadzorowi państwowemu.

#### Art. 2.

Jednostki terytorjalne, na które jest podzielone Państwo Polskie dla celów administracji ogólnej, t. j. województwa, powiaty i gminy miejskie i wiejskie (ziemskie), są równocześnie jednostkami samorządu terytorjalnego.

#### Art. 3.

Utworzenie, zmiana granic lub zniesienie jednostki terytorjalnej podziału Państwa dla celów administracji ogólnej powoduje równocześnie utworzenie, zmianę granic, lub zniesienie pokrywającej się z tą jednostką jednostki samorządu terytorjalnego.

Warunki i tryb postępowania, co do tworzenia, zmiany granic i znieszenia jednostek terytorjalnych podziału Państwa dla celów administracji ogólnej określa ustawa o podziale administracyjnym Państwa.

### O STOPNIACH I RODZAJACH ZWIĄZKÓW KOMUNALNYCH.

#### Art. 4.

Ogół obywateli miejscowych w poszczególnych jednostkach terytorjalnych, do którego należy sprawowanie samorządu terytorjalnego w tych jednostkach, stanowi z ustawy korporację terytorjalną zwaną związkami komunalnym.

Odpowiednio do określenia jednostek terytorjalnych, wskazanego w art. 2 ustawy niniejszej, istnieją wojewódzkie, powiatowe i gminne związki komunalne.

#### Art. 5.

Wojewódzkie związki komunalne są korporacjami samorządu terytorjalnego trzeciego (najwyższego) stopnia, powiatowe drugiego (wyższego), a gminne pierwszego.

W każdym z powyżej wymienionych stopni zachodzić mogą związki dwojakiego rodzaju, t. j. miejskie lub wiejskie (ziemskie). Wiejski (ziemski) związek gminny może być tylko korporacją samorządu terytorjalnego pierwszego stopnia.

#### Art. 6.

Każdy związek komunalny jest osobą prawa publicznego. Z tego tytułu może on w szczególności nakładać i pobierać w granicach ustaw właściwych daniny i inne świadczenia publiczne, a także posiadać własny majątek, nabywać i pozbywać prawa, zaciągać zobowiązania, pozywać i być pozywanym.

Prawo związków komunalnych do nakładania i poboru danin publicznych określają osobne przepisy.

## Art. 7.

Każdy związek komunalny ma swoją nazwę i siedzibę i może mieć własne godło.

Nazwę i godło nadaje związkowi komunalnemu, ustala je i zmienia Minister Spraw Wewnętrznych drogą rozporządzenia w porozumieniu z innymi ministrami.

## O CZŁONKOSTWIE KOMUNALNEM.

## Art. 8.

Obywatelem miejscowym czyli członkiem związku komunalnego, jako korporacji samorządu terytorjalnego, może być tylko obywatel Rzeczypospolitej.

Każdy obywatel Rzeczypospolitej musi być członkiem jednego z gminnych związków komunalnych. Równocześnie jest on członkiem także tego powiatowego i wojewódzkiego związku komunalnego, w których obszar wchodzi jednostka terytorjalna tego gminnego związku komunalnego, którego on jest członkiem. Nikt nie może być równocześnie członkiem więcej niż jednego ze związków komunalnych w każdym z powyższych trzech stopni.

## Art. 9.

Obywatel Rzeczypospolitej, zdolny w myśl ustawy niniejszej do samodzielnego nabycia członkostwa komunalnego, jest członkiem tego związku komunalnego, w którego gminnej jednostce terytorjalnej przemieszkał w ostatnim czasie rok jeden. W razie wątpliwości, co do czasu rozstrzyga zameldowanie.

Obywatel Rzeczypospolitej, który, od chwili uzyskania zdolności do samodzielnego nabycia członkostwa, nie przemieszkał roku jednego w gminnej jednostce terytorjalnej jednego ze związków komunalnych na obszarze Państwa, jest członkiem tego związku komunalnego, w którego obrębie posiadał członkostwo gminne w chwili uzyskania powyższej zdolności.

## Art. 10.

Utrata członkostwa w jednym ze związków komunalnych następuje dopiero po nabyciu w sposób ustawą niniejszą określony członkostwa w innym. Wymeldowanie się w miejscu ostatniego co najmniej rocznego pobytu nie świadczy o utracie nabytego członkostwa.

Przez pobyt zagranicą Państwa nie traci się członkostwa komunalnego, posiadanego na obszarze Państwa.

## Art. 11.

Żona nabywa przez zawarcie związku małżeńskiego członkostwo w tym związku komunalnym, w którym posiada je mąż.

W razie śmierci męża, nieważnienia małżeństwa, rozwodu, rozłączenia małżonków od stołu i łoża, albo sądowego rozwiązania wspólnoty małżeńskiej, żona zatrzymuje nabyte na mocy niniejszego artykułu członkostwo

dotąd, póki nie nabędzie innego członkostwa w sposób ustawą niniejszą określony.

#### Art. 12.

Funkcjonariusze i pracownicy państwowi i samorządowi tudzież wojskowi zawodowi, o ile do nich nie ma zastosowania art. 11 ust. 1, stają się od chwili zamieszkania członkami tego związku komunalnego, w którego gminnej jednostce terytorjalnej mają miejsce stałej służby lub stałego przydziału służbowego.

Wojskowi, pełniący powinność wojskową, zachowują członkostwo w tym związku komunalnym, w którym przysługiwało im ono przed rozpoczęciem służby wojskowej.

#### Art. 13.

Dzieci ślubne lub legitymowane są do czasu dojścia do pełnoletności lub uzyskania własnowolności członkami tego związku komunalnego, którego członkiem jest ich ojciec, nieślubne zaś tego związku, którego członkiem jest ich matka, a przysposobione tego związku, którego członkiem jest przysposabiający. Dzieci nieznanymi rodziców nabywają członkostwo w tym związku komunalnym, w którego gminnej jednostce terytorjalnej zostały znalezione.

Z dojściem do pełnoletności lub z uzyskaniem własnowolności zatrzymują one powyższe członkostwo do czasu, póki nie nabędą innego członkostwa w sposób ustawą niniejszą określony.

#### Art. 14.

Umysłowo chore lub niedorozwinięte osoby pełnoletnie zatrzymują na stałe członkostwo w tym związku komunalnym, w którym je posiadały.

Umieszczenie osób tych w specjalnych zakładach, dla osób tych przeznaczonych, nie powoduje zmian w ich członkostwie komunalnym.

To samo dotyczy innych osób, umieszczonych w zakładzie opieki społecznej i wogóle przymusowego zamknięcia.

#### Art. 15.

Członkowie mają prawo do swobodnego pobytu w obrębie swojego związku komunalnego. Związek komunalny ma jednak prawo zakazać pobytu w obrębie swej jednostki terytorjalnej członkom innych związków komunalnych, których jednostka terytorjalna w obręb jego nie wchodzi.

Zakaz taki może być wydany, jeżeli obcy członkowie nie wykazują celu pobytu i zachowaniem swoim dają powód do publicznego zgorszenia, lub jeżeli są niepoprawnymi włóczęgami, albo są przestępcami sądowo karanymi za zbrodnie lub przestępstwa, pochodzące z chciwości zysku albo obrażające moralność publiczną, a popełniane z nałogu.

#### Art. 16.

Członkowie związku komunalnego mają jednakowe prawa do korzystania z publicznych urządzeń i zakładów swego związku, chyba że ustawy wprowadzą odmienne w tym względzie postanowienia.

Członkowie związku komunalnego mają obowiązek do ponoszenia publicznych dań i świadczeń na rzecz związku. Członkowie związku komunalnego mają w granicach właściwych ustaw prawo do trwałej opieki społecznej ze strony swego związku tudzież wogóle te wszystkie prawa i obowiązki, jakie ustawa niniejsza lub inne ustawy wiążą z posiadaniem członkostwem u danych związków komunalnych.

## ROZDZIAŁ II.

### O ZAKRESIE DZIAŁANIA ZWIĄZKÓW KOMUNALNYCH.

#### O WŁAŚCIWOŚCI TERYTORJALNEJ.

##### Art. 17.

Władza ustawodawcza i wykonawcza każdego związku komunalnego rozciąga się tylko na jego jednostkę terytorjalną.

Władzy tej podporządkowane są wszystkie osoby i przedmioty w jednostce terytorjalnej związku komunalnego, które tamże podlegają powszechnie zwierzchniej władzy państwowej. Do innych osób władza związku komunalnego o tyle się odnosi, o ile ich prawa lub obowiązki związane są z terytorjum związku.

##### Art. 18.

Jednostka terytorjalna lub jej część, przyłączona do innej jednostki terytorjalnej, podlega wraz z osobami i przedmiotami, znajdującymi się w jej obrębie, mocy obowiązującej tych przepisów o ustroju związku komunalnego, jakie obowiązują dla tej jednostki terytorjalnej, do której została przyłączona.

Wszelkie inne przepisy prawne, obowiązujące na obszarach, które podległy zmianom w poprzednim ustępie określonym, zachowują moc obowiązującą dotąd, póki we właściwej drodze nie zostaną zmienione.

##### Art. 19.

Rozliczeń z tytułu zmian w terytorjalnym zakresie swego działania dokonują pomiędzy sobą zainteresowane związki komunalne za pośrednictwem międzykomunalnych komitetów rozliczeniowych.

Skład i sposób powoływania wspomnianych komitetów tudzież sposób dokonywania rozliczeń oraz tryb postępowania w tym względzie określony jest w rozdziale V części niniejszej, dotyczącym wzajemnych stosunków związków komunalnych.

#### O WŁAŚCIWOŚCI RZECZOWEJ

##### Art. 20.

Władza ustawodawcza związku komunalnego obejmuje prawo i obowiązek stanowienia o sprawach z dziedziny gospodarstwa, kultury i wogóle

administracji publicznej, przez Państwo lub związki komunalne wyższego stopnia związkowi w tym celu przekazanych lub innym związkom publiczno-prawnym niezastrzeżonych, oraz prawo i obowiązek kontroli nad wykonawstwem w tych sprawach.

Władza wykonawcza związku komunalnego obejmuje prawo i obowiązek wykonywania postanowień władzy ustawodawczej związku tudzież opartych na ustawie postanowień, orzeczeń i zarządzeń właściwych władz innych związków publiczno-prawnych, a przedewszystkiem Państwa.

#### Art. 21.

Władzę ustawodawczą i wykonawczą obowiązany jest związek komunalny sprawować w granicach obowiązujących go ustaw, mając przytem na celu zachowanie i rozwój kultury fizycznej, intelektualnej i moralnej obywateli miejscowych jakoteż utrzymanie i podniesienie materialnego dobrobytu całej korporacji terytorjalnej we własnej jednostce samorządowej.

Sprawując władzę ustawodawczą i wykonawczą, związek komunalny powinien nadto mieć stale na względzie dobro państwa tudzież związków samorządu wyższego stopnia, właściwych dla jego jednostki terytorjalnej, jakoteż prawa, a — ile możności — także interesy sąsiednich związków samorządu terytorjalnego tudzież innych osób prawa publicznego — oraz obowiązany jest unikać bezwzględnie wszelkich naruszeń tego dobra i praw.

#### Art. 22.

Prawa i obowiązki związków komunalnych dla samorządu pierwszego stopnia, o ile tych związki te nie starają się wogóle lub odpowiednio wykonać, mogą być przejęte i wykonane przez związek komunalny dla samorządu terytorjalnego wyższego stopnia, właściwy dla danych jednostek terytorjalnych, a pod temi samemi warunkami prawa i obowiązki związków komunalnych dla samorządu drugiego stopnia przez podobnie właściwy związek komunalny dla samorządu terytorjalnego najwyższego stopnia.

Takie przejęcie i wykonanie zastępcze powinno nastąpić, gdy u związku niższego stopnia, zobowiązanego lub uprawnionego do bezpośredniego wykonania, zachodzi niemożność wykonania, a interes publiczny wymaga koniecznie wykonania zadań odnośnych. O obowiązkach przejęcia i wykonania i o ich zakresie orzeka w razie sporów lub wątpliwości władza nadzorcza związku, zobowiązanego względnie uprawnionego bezpośrednio do przejęcia i wykonania.

#### Art. 23.

Z tytułu i w granicach sprawowanej władzy ustawodawczej mogą związki komunalne wydawać ustawy terytorjalne (statuty miejscowe), potrzebne do spełniania ich zadań, o ile ustawa państwowa lub ustawy terytorjalne związków komunalnych wyższego stopnia to polecają lub na to zezwalają.

Ustawa terytorjalna nie może się sprzeciwiać obowiązującym ustawom państwowym ani też ustawom terytorjalnym związków komunalnych wyższego stopnia, właściwych także dla jednostek terytorjalnej, na której ustawa terytorjalna ma obowiązywać.

## Art. 24.

Ustawa terytorjalna może zawierać postanowienia, zagrażające karami za wykroczenia przeciwko jej przepisom; w tym wypadku powinna ona wskazać wysokość i rodzaj kar, a zarazem organ komunalny, upoważniony do ich zakładania i wykonywania.

Rozmiar i rodzaj kar, które wolno nakładać za wykroczenia przeciw przepisom ustaw terytorjalnych, nie powinien być wyższy, niż rozmiar i rodzaj kar, nakładanych za podobne wykroczenia przeciw ustawom państwowym i rozporządzeniom władz państwowych. W tych granicach rozmiary i rodzaje tych kar ustali rozporządzenie Rady Ministrów.

## Art. 25.

Ustawa terytorjalna musi być zatytułowana jako taka z podaniem dnia jej postanowienia i związku, który ją wydał.

Postanowienia ustawy terytorjalnej tracą moc obowiązującą z upływem czasu, na jaki zostały wydane, lub z chwilą wejścia w życie późniejszych ustaw państwowych lub terytorjalnych, które sprawy nią objęte regulują w sposób odmienny lub poprzednią ustawę terytorjalną uchylają.

## Art. 26.

Ustawa terytorjalna, jej zmiana, uzupełnienie lub uchylenie wymaga zatwierdzenia ze strony władzy nadzorczej związku komunalnego; w miejsce tego zatwierdzenia wstępuje przy ustawach terytorjalnych związków samorządu terytorjalnego najwyższego stopnia sankcja Prezydenta Rzeczypospolitej, zaopatrzona w kontrasygnatę Prezesa Rady Ministrów i właściwego ministra. Dopiero z chwilą uprawomocnienia się zarządzenia zatwierdzającego względnie z chwilą sankcji odnośne postanowienia związku stają się ustawą terytorjalną związku.

Na podstawie ustaw terytorjalnych mogą być postanawiane i wydawane postanowienia, orzeczenia oraz zarządzenia wykonawcze.

## Art. 27.

Zatwierdzona względnie sankcjonowana ustawa terytorjalna powinna być podana do publicznej wiadomości w obrębie jednostki terytorjalnej związku komunalnego. Ustawa podlegająca zatwierdzeniu może być ogłoszona dopiero po prawomocności zarządzenia je zatwierdzającego, podlegająca zaś sankcji po uzyskaniu tej sankcji.

Wojewódzka ustawa terytorjalna powinna być ogłoszona w Dzienniku Urzędowym województwa, inne zaś ustawy terytorjalne w sposób ustawą niniejszą określony.

Ustawa terytorjalna wchodzi w życie po upływie dni 14-tu po dniu jej ogłoszenia, jeśli w niej późniejszego terminu nie przewidziano.

Sądy mają prawo badać ważność należycie ogłoszonych ustaw terytorjalnych tylko o tyle, czy nie sprzeciwiają się ustawom państwowym lub ustawom terytorjalnym związków komunalnych wyższego stopnia.

## ROZDZIAŁ III.

## O ORGANACH I URZĄDZENIACH KOMUNALNYCH.

## Art. 28.

Dla sprawowania władzy ustawodawczej i wykonawczej powinien każdy związek komunalny zorganizować i posiadać organa i urzędnienia ustawą niniejszą określone.

Do urzędzeń tych należy w szczególności główny urząd komunalny wraz z ustanowieniem odpowiedniej liczby stanowisk pracowników komunalnych do załatwiania spraw związku komunalnego.

## Art. 29.

Każdy związek komunalny powinien posiadać następujące organa:

- a) dla sprawowania władzy ustawodawczej; radę komunalną;
- b) dla sprawowania władzy wykonawczej; zarząd komunalny.

Tylko w sposób i w wypadkach ustawą niniejszą wskazanych powyższe organa, jako ustrojowe, zastąpione być mogą w swych czynnościach innymi organami.

## O RADACH KOMUNALNYCH

## Art. 30.

Rada komunalna jest organem kolegialnym i ciałem reprezentacyjnym związku, złożonym z radnych komunalnych z przewodniczącym na czele.

Skład rady — nie licząc przewodniczącego — wynosi:

- a) w związkach, liczących do 5.000 mieszkańców — 12 radn.
- b) w związkach, liczących od 5.001 do 10.000 mieszk. — 18 radn.
- c) w związkach, liczących od 10.001 do 50.000 mieszk. — 24 radn.
- d) w związkach, liczących od 50.001 do 100.000 mieszk. — 30 radn.
- e) w związkach, liczących od 100.001 do 500.000 mieszk. — 36 radn.
- f) w związkach, liczących od 500.001 do 1.000.000 mieszk. — 42 radn.
- g) w związkach, liczących ponad — 1.000.000 mieszk. — 48 radn.

Co do liczby mieszkańców miarodajnym jest ostatni powszechny spis

## Art. 31.

Okres urzędowania radnych wynosi sześć lat.

Co dwa lata — początkowo przez losowanie, a następnie w kolejności wyboru — ustępuje jedna trzecia część liczby (art. 30) radnych. W tę jedną trzecią część wlicza się mandaty radnych w międzyczasie opróżnione. W miejsce ustępujących wstępują nowowybrani. Ustępujący mogą być nowowybrani.

## Art. 32.

Ogół członków związku komunalnego, mających prawo wybierania w myśl ustawy niniejszej, będąc przedstawicielstwem prawnym całego związku komunalnego i piastunem całej przysługującej temuż władzy publicznej, powołanym jest do wybierania w jego imieniu radnych.



Jeżeliby ludność związku komunalnego, skutkiem zmiany granic jego jednostki terytorjalnej, w ten sposób obniżyła się lub wzrosła, że spowodowałyaby przesunięcie związku do jednego z niższych lub wyższych zasze-regowań w art. 30 przewidzianych, wówczas władza nadzorcza obowiązana jest rozwiązać radę komunalną i zarządzić nowe wybory.

Zasady prawa wyborczego i sposób przeprowadzania wyborów określa w granicach ustawy niniejszej komunalna ordynacja wyborcza.

#### Art. 33.

Prawo wybierania do rady związku komunalnego ma — z wyjątkiem osób, pozostających w czynnej służbie wojskowej — każdy członek związku komunalnego bez różnicy płci, który w dniu zarządzenia wyborów liczy conajmniej 21 lat życia i w myśl komunalnej ordynacji wyborczej nie utracił prawa wybierania.

Ordynacja ta wskaże również wypadki i warunki, w których prawo wybierania tylko pośrednio będzie wykonywane.

#### Art. 34.

Prawo wybieralności do rady związku komunalnego ma każdy ten członek związku, który ma prawo wybierania (art. 33) oraz w dniu zarządzenia wyborów ukończył 25-ty rok życia.

#### Art. 35.

Nie mogą być wybrani na radnych:

- a) czynni członkowie zarządów oraz pracownicy właściwego związku komunalnego wyższego stopnia;
- b) czynni funkcjonariusze i pracownicy państwowych władz administracji ogólnej, właściwych dla jednostki terytorjalnej związku;
- c) czynni funkcjonariusze policji państwowej i straży celnej;
- d) zebracy oraz osoby, pobierające wsparcie z funduszy związku komunalnego.

Pracownicy związku oraz urzędów związku, przyjąwszy wybór, otrzymują urlop (bezpłatny) na czas sprawowania mandatów.

### O RADNYCH KOMUNALNYCH.

#### Art. 36.

Wybranych członków nie wiążą żadne instrukcje wyborców. Powinni oni obowiązki związane z piastowanym hmandatem spełniać zgodnie z ustawami, sumiennie i gorliwie i kierować się przytem interesem związku komunalnego, którego mandat piastują, oraz dobrem właściwych związków komunalnych wyższego stopnia i Państwa.

Radni składają na ręce przewodniczącego ślubowanie dotrzymania wyżej wskazanych obowiązków.

#### Art. 37.

Radni sprawują swe czynności bezpłatnie.

Radnym służy prawo żądania od związku komunalnego zwrotu wy-

datków, poniesionych w sprawach związku wskutek zlecenia rady związku.  
Wysokość tych wydatków określa rada związku.

## O OBRADACH RADY KOMUNALNEJ.

### Art. 38.

Posiedzenie rady komunalnej zwołuje przewodniczący, a w razie przeszkody jego zastępca, w miarę potrzeby, conajmniej jednak raz na 3 miesiące w związkach liczących do 500.000 mieszkańców, a raz na 1 rok w innych związkach. Ustawa terytorjalna związku może jednak skrócić te terminy.

Rada komunalna musi być nadto zwołana na żądanie władzy nadzorczej związku lub na pisemny wniosek conajmniej  $\frac{1}{4}$  ustawowej liczby radnych (art. 30), z podaniem spraw, które mają być pomieszczone na porządku dziennym.

### Art. 39.

Zwołanie rady związku komunalnego powiatu — poza wypadkami nagłymi — nastąpić powinno conajmniej na 14 dni przed terminem posiedzenia zapomocą pisemnego zaproszenia z podaniem porządku obrad. Ustawa terytorjalna może powyższy czasokres skrócić.

Zaproszenie doręczone być powinno za potwierdzeniem odbioru.

### Art. 40.

Radni są obowiązani regularnie uczęszczać na posiedzenia rady związku.

Radny, który bez usprawiedliwienia opuścił trzy kolejne lub 5 choćby niekolejnych posiedzeń rady, traci mandat. Utratę tę stwierdza uchwałą rada. Od tej uchwały rady służy zainteresowanemu prawo odwołania się w terminie 14-to dniowym do bezpośredniej władzy nadzorczej, która orzeka ostatecznie.

### Art. 41.

Posiedzenia rady komunalnej są publiczne. Na wniosek przewodniczącego lub conajmniej  $\frac{1}{4}$  liczby obecnych radnych może rada uchwalić tajność obrad.

Posiedzenia rady, na których przedmiotem obrad jest preliminarz budżetowy lub sprawozdanie z wykonania budżetu, muszą być w każdym razie publiczne.

### Art. 42.

Przewodniczący otwiera i zamyka posiedzenia rady, kieruje obradami i przestrzega porządku i spokoju na posiedzeniu. Ma on prawo i obowiązek zarządzić usunięcie z lokalu posiedzeń poszczególnych lub wszystkich osób z publiczności, jeśli mimo upomnienia zakłócają spójność posiedzenia.

### Art. 43.

Rada komunalna wyraża postanowienia swoje w formie ustaw terytorjalnych lub uchwał, które zarząd po ich prawomocności obowiązany jest

wprowadzić w wykonanie. Uchwałą nie można zmienić lub uchylić ustawy terytorjalnej, lecz tylko inną ustawą terytorjalną lub państwową.

Podlegające zatwierdzeniu władzy nadzorczej postanowienia, których wykonanie zostało w sposób zgodny z ustawą niniejszą wstrzymane, mogą być wprowadzone w wykonanie dopiero po zatwierdzeniu względnie po uchyleniu zarządzenia wstrzymującego wykonanie.

Postanowienia o ustawach terytorjalnych powinny być z projektami odnośnych ustaw podane do wiadomości publicznej zaraz po ich powzięciu. Nie uchyla to obowiązku późniejszego ogłoszenia odnośnych ustaw po prawomocności ich zatwierdzenia lub po ich sankcjonowaniu.

#### Art. 44.

Uchwały rady komunalnej stwarzają obowiązki tylko dla samego związku komunalnego jako całości i obowiązują tylko w stosunku do organów komunalnych w zakresie administracji wewnętrznej związku.

Uchwały te obowiązują, póki nie zostaną zmienione w tej samej drodze, jak przyszły do skutku, lub uchylone. Uchwały, podlegające zatwierdzeniu władzy nadzorczej, nie wymagają zatwierdzenia do ich uchylenia.

Związek komunalny odpowiada za szkody, wynikiłe dla osób trzecich z uchwały albo z uchylenia lub zmiany uchwały przez związek; o rozszczeniu z tego tytułu orzekają sądy zwyczajne.

#### Art. 45.

Rada zdolna jest do powzięcia postanowień oraz dokonywania wyborów, jeżeli na posiedzeniu obecna jest więcej, niż połowa ustawowej liczby radnych (art. 33). Jeżeli z powodu braku wymaganego kompletu rada nie jest zdolną do powzięcia prawomocnych postanowień, to na następnem posiedzeniu zwołanem z tym samym porządkiem dziennym, lecz w innym dniu, niż ten, w którym posiedzenie do skutku nie doszło, rada zdolną jest do powzięcia postanowień bez względu na liczbę obecnych radnych.

Do powzięcia postanowień o zaciąganiu pożyczek i zbywaniu lub zamianianiu nieruchomości, wchodzących w skład majątku związku komunalnego, tudzież do stanowienia ustaw terytorjalnych i uchwalania preliminarza budżetowego potrzebną jest obecność co najmniej 2/3 części ustawowej liczby radnych.

O ile na dwóch kolejno zwoływanych posiedzeniach nie jawi się wymagana ilość 2/3 radnych, powiolen o tem zarząd powiadomić władzę nadzorczą, która na zasadzie art. 38 ustęp 2 może spowodować zwołanie ponownego posiedzenia z tym samym porządkiem obrad. Do ważności postanowień zwołanego w ten sposób posiedzenia wystarczy obecność więcej, niż połowy ustawowej liczby radnych.

#### Art. 46.

Postanowienia rady zapadają większością głosów radnych, biorących udział w głosowaniu.

Przewodniczący głosuje tylko w razie równości głosów. Wtedy ten wniosek uważa się za przyjęty, za którym on się oświadczy.

W razie równości głosów przy wyborach, rozstrzyga los wyciągnięty przez przewodniczącego.

Wstrzymujących się od głosowania, o ile nie chodzi o wybory, uważa się za głosujących za wnioskiem.

#### Art. 47.

Głosowanie jest jawne. Na żądanie 1/3 obecnych musi być zarządzone głosowanie imienne. Przy wyborach oraz w sprawach osobowych głosowanie jest tajne.

#### Art. 48.

Radny nie może uczestniczyć w rozprawach i głosowaniu nad sprawami, które dotyczą interesu jego własnego, jego małżonka, krewnych do 3-go, lub powinowatych do 2-go stopnia włącznie. O tem, czy okoliczności takie zachodzą, rozstrzyga ostatecznie rada poza porządkiem obrad.

Jeżeli rada z powyższego powodu stanie się niezdolną do powzięcia uchwał, natenczas uchwałę rady zastąpi postanowienie bezpośredniej władzy nadzorczej.

### O SEKCJACH STAŁYCH I KOMISJACH

#### Art. 49.

Rada związku komunalnego wyższego i najwyższego stopnia podzieli się na tyle sekcji stałych, ile jest osobnych oddziałów głównych w głównym urzędzie komunalnym. Mogą być również tworzone sekcje stałe podług wewnętrznego podziału terytorjalnego. Każdy radny z wyjątkiem przewodniczącego powinien należeć conajmniej do jednej sekcji. Ustawą terytorjalną mogą być ustanowione sekcje stałe także w związkach komunalnych pierwszego stopnia.

Rodzaje i liczbę sekcji stałych, ich zakres praw i obowiązków tudzież liczbę członków każdej sekcji i sposób ich wybierania określa w granicach ustawy niniejszej ustawa terytorjalna związku.

#### Art. 50.

Celem sekcji stałych jest przygotowanie przedmiotów, należących do zakresu działania rady, lub przez radę im do rozważenia i wniosku przekazanych, kierownictwo przydzielonym działem administracji komunalnej tudzież kontrolowanie czynności zarządu.

Sekcjom stałym i kolegialnemu zarządowi komunalnemu można w drodze ustawy terytorjalnej przekazać odwoalnie do ostatecznego załatwienia te sprawy zastrzeżone radzie komunalnej, dla których załatwienia nie jest wymagana kwalifikowana obecność członków rady (art. 43 ust. 2 i 3). Uchwała sekcji stałej w sprawach do ostatecznego załatwienia przekazanych zastępuje uchwałę rady.

#### Art. 51.

Członków do sekcji stałych wybiera rada komunalna ze swego grona na rok jeden zaraz po uchwaleniu preliminarza budżetowego odnośnego

działu administracji. Przy wyborze uwzględniać należy większą lub zawodowo znajomość rzeczy i wedle możności życzenia kandydatów.

Dłużej nad dwa lata żaden członek rady nie może być wbrew swej woli przeznaczonym do pracowania w tej samej sekcji stałej. Jeżeli podczas wyboru do sekcji nie zgłosi się dostateczna ilość kandydatów, wyznacza brakującą liczbę rada. W miejsce ustępujących członków obowiązana jest rada wybrać niezwłocznie członków nowych.

#### Art. 52.

Członkowie sekcji stałych wybierają ze swego grona corocznie przewodniczącego i jednego lub więcej zastępów. Przewodniczący sekcji, a na stałe rada, mogą do sekcji powołać także osoby z poza rady w charakterze rzeczoznawców z głosem doradczym.

Referentem sekcji jest pracownik komunalny lub zawodowy członek zarządu, kierujący właściwym oddziałem urzędu komunalnego; przewodniczący sekcji może jednak jednego z jej członków przeznaczyć do referowania.

#### Art. 53.

Posiedzenia sekcji stałych odbywać się powinny co najmniej raz na miesiąc. Przewodniczący zarządu, sekcji lub rady ma prawo spowodować w każdym czasie zwołanie posiedzenia sekcji.

Posiedzenia sekcji stałych nie są publiczne. O ile nie zostanie uchwalona poufność obrad, mogą na posiedzeniach być obecni i głos zabierać, lecz bez prawa głosowania, członkowie innych sekcji. Członkowie zarządu przy obradach każdej sekcji mogą zawsze być obecni, o ile nie są prywatnie zainteresowani (art. 48). Zawodowi członkowie zarządu, — o ile nie są podobnie zainteresowani, — powinni stałe brać udział w posiedzeniach sekcji stałych, właściwych dla ich specjalności.

#### Art. 54.

Rada komunalna może do przygotowania swych uchwał wybrać ze swego grona komisję; o ile rada nie wyznaczy przewodniczącego tej komisji wybiera go sama komisja ze swego grona. Ustawą terytorjalną związku można określić sposób wybierania komisji. Do komisji tych mogą być powoływani rzeczoznawcy z poza grona rady.

Jeżeli istnieją sekcje stałe, komisje takie tworzone być mogą tylko z grona członków właściwych sekcji lub tylko dla spraw, niewchodzących w zakres działania żadnej z takich sekcji.

#### Art. 55.

Sekcje i komisje kontrolujące mają prawo żądać, w celu kontroli, wszelkich wyjaśnień, aktów, ksiąg i dowodów.

W razie dostrzeżenia przez sekcję lub komisję nieprawidłowości, rada komunalna jest obowiązana uchwalić odpowiednie środki zaradcze. W braku takiej uchwały sekcja względnie komisja kontrolująca ma prawo i obowiązek odwołać się do władzy nadzorczej związku, która wyda odpowiednie zarządzenia.

## Art. 56.

Do sposobu obradowania i uchwalania w sekcjach i komisjach mają odpowiednie zastosowanie postanowienia o sposobie obradowania i podejmowania uchwał przez radę. To samo dotyczy obowiązku uczestniczenia członków, sekcji lub komisji w posiedzeniach.

O zapadłych uchwałach sekcji stałych powinien być niezwłocznie powiadomiony zarząd związku.

## Art. 57.

Sekcje i komisje mają obowiązek wykonywać poruczone sobie czynności sumiennie, zgodnie z ustawami i według regulaminów tudzież, o ile możliwości, wedle wskazówek od rady komunalnej otrzymanych. O wykonaniu lub przeszkodach powinny zawiadomić radę komunalną.

Sekcje stałe powinny każdego roku składać radzie komunalnej sprawozdanie ze swej działalności przed powzięciem przez radę uchwały co do preliminarza budżetowego z ich działu administracji.

## Art. 58.

Rada komunalna może każdego czasu odwołać wszystkich lub niektórych członków sekcji lub komisji i w miejsce odwołanych wybrać nowych.

W razie rozwiązania rady komunalnej gasną równocześnie mandaty członków sekcji i komisji.

Postanowienia artykułu niniejszego mają odpowiednie zastosowanie do podsekcji i podkomisji oraz ich członków.

## O PROTOKÓŁACH I REGULAMINACH OBRAD.

## Art. 59.

Z każdego posiedzenia rady komunalnej, jej sekcji i komisji spisuje się protokół. Do protokółów wpisuje się nazwiska obecnych na posiedzeniu: przewodniczącego, piszącego protokół, radnych i członków zarządu, delegata władzy nadzorczej i pracowników komunalnych oraz obecnych rzeczoznawców, a następnie porządek obrad, zgłoszone wnioski i powzięte uchwały w dosłownem brzmieniu z podaniem liczby głosów „za,” i „przeciw” oraz liczbę wstrzymujących się od głosowania a przy wyborach liczbę głosów, oddanych na poszczególnych kandydatów, wreszcie nazwiska radnych i członków zarządu, którzy nieusprawdliwili swego nieprzybycia na posiedzenie.

Protokół, który sporządza się w toku posiedzenia, powinien być najpóźniej na następnem posiedzeniu odczytany i przyjęty oraz podpisany przez przewodniczącego, przez piszącego protokół oraz przez dwóch radnych.

Każdy członek związku komunalnego ma prawo przeglądać księgę protokółów obrad jawnych rady komunalnej.

## Art. 60.

Rada komunalna uchwała regulamin, określający bliżej sposób załatwiania czynności zarówno przez radę jak i przez wyłonione przez nią sekcje i komisje tudzież przez zarząd związku oraz — w razie uznanej potrzeby — wskaże wypadki, w których te ostatnie organa mogą wyłączać do różnie podsekcje, względnie podkomisje dla pewnych szczególnych spraw.

W regulaminie tym można w szczególności przewidzieć:

a) nakładanie przez radę lub przewodniczącego kar pieniężnych do wysokości 100 zł. na radnych i członków zarządu za nieusprawiedliwione spóźnianie się na posiedzenia i opuszczanie posiedzeń przed ich zamknięciem, oraz

b) wykluczanie mocą uchwały rady, na 1—3 posiedzenia, radnego, który mimo kilkakrotnego przywoływania go do porządku przez przewodniczącego zakłóca obrady lub zachowuje się w sposób, nieodpowiadający godności rady gminnej.

Przeciw nałożeniu kary pieniężnej, względnie wykluczeniu, żaden środek prawny nie służy.

## O ZAWIESZENIU W CZYNNOŚCIACH I UTRACIE MANDATU

## Art. 61.

Radny ulega z samego prawa zawieszaniu w czynnościach:

- 1) w wypadku odbywania służby wojskowej — na czas tej służby,
- 2) na obszarze województw:

a) pomorskiego i poznańskiego, jeżeli przeciwko radnemu rozpoczęto postępowanie główne z powodu zbrodni lub występków, mogących pociągnąć za sobą pozbawienie honorowych praw obywatelskich, tudzież jeżeli na radnego nałożono areszt śledczy, aż do czasu wstrzymania postępowania karnego;

b) białostockiego, kieleckiego, lubelskiego, łódzkiego, poleskiego, nowogródzkiego, warszawskiego, wołyńskiego i wileńskiego, gdy radnego oddano pod sąd za zbrodnię lub występki, do czasu umorzenia lub zawieszenia postępowania karnego, względnie uprawomocnienia się wyroku uwalniającego;

c) krakowskiego, lwowskiego, stanisławowskiego i tarnopolskiego, jeżeli radny pozostaje w śledztwie o zbrodnię, przez czas śledztwa;

3) w wypadku upadłości — aż do ostatecznego ukończenia odnośnego postępowania;

4) gdy wchodzi w stosunki prawne ze związkiem komunalnym jako przedsiębiorca, dostawca lub dzierżawca, dopóki trwa wymieniony stosunek i dopóki rachunki zeń wynikające nie będą ostatecznie uregulowane. Wyjątek stanowią stosunki prawne, wynikające z najmu pomieszczeń komunalnych dla własnych celów mieszkaniowych lub handlowo-przemysłowych, oraz z dzierżawy drobnych parcel związku komunalnego.

## Art. 62.

- Poza wypadkami, przewidzianymi powyżej, radny traci mandat:
- a) wskutek pisemnego zrzeczenia się mandatu;
  - b) wskutek utraty prawa wybieralności lub wyjścia na jaw okoliczności, że już w czasie wyboru nie miał prawa wybieralności;
  - c) wskutek odmowy złożenia ślubowania;
  - d) wskutek rozwiązania rady komunalnej.

## Art. 63.

W miejsce radnego, który uległ zawieszeniu w wykonywaniu mandatu lub którego mandat wygasł, powołuje przewodniczący rady zastępcę, komunalną ordynacją wyborczą wskazanego, a to w pierwszym wypadku, na czas trwania przyczyny zawieszenia, w drugim zaś wypadku aż do końca bieżącego okresu wyborczego odnośnego radnego.

## O ZARZĄDZIE KOMUNALNYM.

## Art. 64.

Zarząd w związku komunalnym pierwszego stopnia jest organem jednoosobowym, w innych zaś związkach organem kolegialnym. Wojewódzka ustawa terytorjalna może jednak wprowadzić zarząd kolegialny także w związkach komunalnych pierwszego stopnia.

W wypadku wprowadzenia zarządu kolegialnego wojewódzką ustawą terytorjalną, należy równocześnie w ramach ustawy mniejszej określić, jakie uprawnienia przysługiwać mają samemu przewodniczącemu tego zarządu a jakie całemu kolegium.

Z chwilą wybrania członka zarządu jednoosobowego lub przewodniczącego zarządu kolegialnego uważa się nowowybraną radę komunalną za ukonstytuowaną.

## Art. 65.

Zarządowi jednoosobowemu do pomocy wybiera rada komunalna odpowiednią liczbę przysiężnych (jako doradców) bez głosu stanowczego. Jednego z nich rada komunalna wyznacza drogą oddzielnego głosowania na zastępcę osoby, sprawującej zarząd jednoosobowy. Przysiężni o ile nie są czynni jako tacy zastępcy, nie są członkami zarządu.

Zarząd kolegialny jest wydziałem rady komunalnej (wydziałem samorządu terytorjalnego) i składa się z przewodniczącego i ławników; są oni członkami zarządu.

Liczba przysiężnych względnie ławników wynosi 1/6 część ustawowej (art. 30) liczby radnych.

## Art. 66.

Przysiężnych oraz członków — a drogą oddzielnego głosowania członka jednoosobowego zarządu i zastępcę tegoż oraz przewodniczącego i zastępców przewodniczącego miejskich zarządów kolegialnych jakoteż ziemskich w związku komunalnym pierwszego stopnia — wybiera rada komunalna na okres lat sześciu.



Co dwa lata — początkowo przez losowanie, a następnie w kolejności wyboru — ustępuje 1/3 część liczby ławników. Ułamki liczą się przytem za całość. W tę liczbę wlicza się ławników w międzyczasie ubytych. W miejsca tak opróżnione wstępują nowo-wybrani. Ustępujący obowiązani są sprawować swój urząd do czasu objęcia go przez ich zastępców. Ustępujący mogą być nowowybrani.

Ustawa terytorjalna wojewódzkiego związku komunalnego może postanowić, że obok ławników honorowych mają być w składzie zarządu kolegjalnego także ławnicy zawodowi, a w szczególności, że liczba honorowych ławników w zarządzie kolegjalnym w związku wojewódzkim, oraz w związkach komunalnych na obszarze tego związku, nie może wynosić więcej, niż 2/3 ustawowej liczby ławników. Ustawa ta może równocześnie postanowić, że reszta ławników a także i zarządy jednoosobowe wybierane być mają na podwójny lub jeszcze dłuższy okres urzędowania oraz z pośród osób posiadających odpowiednie kwalifikacje zawodowe, które ustawa ta określi. W związku z tem ustawa ta uregułuje, w jaki sposób ma w okresach dwuletnich następować perjodyczna odnowa reszty składu zarządu, obejmującej ławników honorowych.

#### Art. 67.

Prwo wybieralności na urząd członka jednoosobowego zarządu lub ławnika albo też na przysiężnego ma każdy członek związku komunalnego, który ma prawo obieralności do rady komunalnej oraz władza w słowie i piśmie językiem polskim.

Prawo wybieralności na urząd zawodowego członka zarządu ma każdy obywatel Rzeczypospolitej, który ma prawo obieralności do jednej z rad komunalnych na obszarze Państwa, władza językiem polskim i posiada wymagane wojewódzką ustawą terytorjalną kwalifikacje.

Zasady prawa wyborczego i sposób przeprowadzania wyboru członków zarządu komunalnego (zarządu jednoosobowego i ławników) oraz przysiężnych określa w granicach ustawy niniejszej ustawa terytorjalna odnośnego związku.

#### Art. 68.

Mandat radnego, wybranego na urząd członka zarządu, w razie przyjęcia wyboru, ulega zawieszeniu na okres pełnienia tego urzędu. W miejsce radnego, który wybrany został na urząd członka zarządu, wchodzi do rady komunalnej jego zastępca, wskazany komunalną ordynacją wyborczą.

Radny, który złożył urząd członka zarządu, odzyskuje mandat radnego komunalnego, a jego zastępca ustępuje z rady komunalnej.

#### Art. 69.

Nowowybrani członkowie zarządu komunalnego i przysiężni, obowiązani są złożyć przysięgę wobec przedstawiciela najbliższej władzy państwowej administracji ogólnej, właściwej dla obszaru związku komunalnego. Rotę przysięgi ustalił dla wszystkich wyznań Minister Spraw Wewnętrznych.

Członkom zarządów komunalnych i przysiężnym, należącym do prawnie uznanych wyznań, nie uznających przysięgi, i bezwyznaniowym dozwolone jest złożenie w miejsce przysięgi przyrzeczenia przez podanie ręki.

#### Art. 70.

Przysiężni i ławnicy obowiązani są wykonywać, pod kierownictwem organu jednoosobowego względnie przewodniczącego kolegium, zarządzenia zarządu przez tenże do wykonania im poruczone.

Członkowie zarządu oraz przysiężni mają prawo i obowiązek brać udział w posiedzeniach rady komunalnej. Mogą oni w charakterze doradczym zabierać głos w każdym czasie poza kolejną mówców, ale w głosowaniu nie uczestniczą.

Jeżeli przedmiotem obrad rady jest sprawa, dotycząca osób, wymienionych w artykule poprzednim, albo wniosek o przyznanie członkom zarządu wynagrodzenia lub uposażenia, wreszcie wniosek o wdrożenie przeciwko któremu z nich postępowania dyscyplinarnego, zainteresowany nie może być obecnym na posiedzeniu w czasie załatwiania tych spraw i wniosków.

#### Art. 71.

Jeżeli pewna sprawa dotyczy prywatnego interesu członka zarządu jednoosobowego lub przewodniczącego zarządu kolegijskiego, jego małżonki lub krewnych do trzeciego stopnia, powinowatych zaś do drugiego stopnia, wówczas powinien on załatwienie tej sprawy powierzyć swemu zastępcy lub jednemu z ławników.

Gdyby z tych samych powodów zastępca lub żaden z ławników nie mógł sprawy załatwić, rada komunalna wyznacza do tego celu osobnego zastępcę.

#### Art. 72.

Przysiężni i niezawodowi członkowie zarządów komunalnych spełniają swój urząd bezpłatnie jako obowiązek honorowy. Za spełnienie czynności, związanych z urzędem członka zarządu jednoosobowego lub przewodniczącego zarządu kolegijskiego, rada komunalna może jednak przyznać wynagrodzenie, odpowiednio do straty czasu i nakładu pracy.

W wypadkach, zasługujących na szczególne uwzględnienie, rada komunalna może przyznać odszkodowanie także przysiężnym i niezawodowym ławnikom.

Uposażenie zawodowych członków zarządu i ich prawa oraz prawo wszystkich członków zarządu i przysiężnych do djet i zwrotu kosztów podróży, poniesionych w wykonywaniu czynności urzędowych poza siedzibą związku, jak niemniej normy tych djet i kosztów określi ustawa terytorjalna związku. Odpowiedzialność urzędową członków zarządu regulują przepisy o odpowiedzialności funkcjonariuszy publicznych.

#### Art. 73.

Zarząd związku ma prawo i obowiązek wstrzymać wykonanie uchwały względnie zarządzenia wszelkich organów związku, jeżeli uzna, że uchwała względnie zarządzenie takie

a) może przynieść rzeczywistą szkodę interesom związku, dobru właściwych związków komunalnych wyższego stopnia lub Państwu, albo

b) wykracza poza kompetencję odnośnego organu lub wogóle sprzeciwia się obowiązującym przepisom.

Wstrzymanie takie nie może jednak dotyczyć uchwał i zarządzeń, odnoszących się wykonywania prawa kontroli nad działalnością zarządu lub innych organów związku.

Sprzeciw rady komunalnej, przeciw powyższym zarządzeniom zarządu, rozstrzyga ostatecznie władza nadzorcza związku; sprzeciw innych organów rozstrzyga rada komunalna z prawem odwołania się zainteresowanych do władzy nadzorczej, która rozstrzyga ostatecznie.

#### Art. 74.

Zarząd kolegjalny załatwia sprawy, należące do jego zakresu działania, na posiedzeniach wspólnych. Posiedzenia te nie są publiczne. Posiedzenia zarządu kolegjalnego zwołuje w miarę potrzeby przewodniczący. Postanowienie art. 38 ustęp 2. ma tutaj odpowiednie zastosowanie.

Przewodniczący bierze udział w głosowaniu. Postanowienia art. 46 mają tu do wszystkich członków zarządu odpowiednie zastosowanie z tym, że w miejsce przewidzianego tam rozstrzygnięcia rady wstępuje rozstrzygnięcie zarządu, a w miejsce postanowienia władzy nadzorczej uchwała rady.

Poza tem do sposobu urzędowania zarządu kolegjalnego mają z odpowiednemi zmianami zastosowanie przepisy art. art. 40, 42, 45, 46, 47 i 59 ustawy niniejszej. W ramach przepisów ustawy niniejszej bliższe postanowienia o sposobie urzędowania zarządu kolegjalnego poda regulamin.

#### Art. 75.

Członkowie zarządów jednoosobowych i ławnicy nie mogą pełnić obowiązków, gdy ich prawo wyborcze spoczywa, i ulegają -- o ile szczególne przepisy inaczej nie stanowią -- zawieszeniu w urzędzie lub go traca w tych samych wypadkach, w których radni ulegają zawieszeniu w piastowaniu mandatu lub go traca. W miejsce zawieszonych w urzędzie lub tych, którzy go utracili, wchodzi zastępcy.

Rada komunalna może każdego czasu, przy kwalifikowanej liczbie obecnych, uchwalić odwołanie wszystkich lub niektórych wybranych członków zarządu. Odwołani tracą urząd, a w ich miejsce wchodzi nowo wybrani.

### O ZAKRESIE DZIAŁANIA RADY I ZARZĄDU.

#### Art. 76.

Do rady komunalnej należy prawo i obowiązek sprawowania władzy ustawodawczej imieniem związku, a z tego tytułu także nadawanie kierunku całej gospodarce komunalnej i naczelne zwierzchnictwo nad wszelkimi organami związku komunalnego.

Do zakresu działania rady komunalnej należą w szczególności następujące sprawy:

- a) postanawianie o dobrowolnem podejmowaniu zadań administracji publicznej, innym związkom publiczno-prawnym niezastrzeżonych;
- b) stanowienie ustaw terytorjalnych, ich zmiana i uchylanie;
- c) uchwalanie regulaminów czynności dla siebie, zarządu, sekcji, oraz komisji, wyłonionych z jej grona;
- d) ustanawianie rodzaju i ilości stanowisk służbowych w administracji związku, oraz wysokości uposażeń, przywiązanych do ustanowionych stanowisk;
- e) ustanawianie wynagrodzenia stale zatrudnionych członków zarządu oraz wynagrodzeń członków tych i pracowników związku za prace nadobowiązkowe;
- f) uchwalanie przepisów służbowych (pragmatyki służbowej) dla pracowników związku oraz ustalanie prawa emerytalnego dla tychże i zaopatrzeń dla wdów i sierot po nich;
- g) nabywanie, zbywanie i obciążanie majątku komunalnego, przyjmowanie darowizn i obejmowanie zarządów fundacji;
- h) zakładanie, przekształcanie lub zwijanie urzędów, zakładów oraz przedsiębiorstw komunalnych oraz określanie zasad wydzierżawiania i wynajmowania przedmiotów majątkowych związku, opuszczanie czynszu dzierżawy lub najmu w części lub całości, orzekanie o sposobie lokowania kapitałów;
- i) zaciąganie pożyczek i innych zobowiązań, a w szczególności obejmowanie poręki;
- j) uchwalanie preliminarza budżetowego oraz przyzwalania na wydatki preliminarzem nieprzewidziane;
- k) sprawdzanie i uznawanie za rzetelne rocznych zamknięć rachunkowych i bilansów;
- l) ustanawianie zasad co do sposobu zawiadywania i użytkowania majątku związku oraz wszelkich urzędów zakładów i przedsiębiorstw przemysłowych związku;
- f) postanawianie obowiązku świadczeń pieniężnych i innych na cele związku;
- m) przyzwalanie na rozpoczęcie sporów prawnych i odstąpienie od nich, tudzież zatwierdzanie ugód w tych sporach prawnych oraz ustanawianie w razie potrzeby zastępców prawnych związku.
- n) wydawanie opinii i zwracanie się z petycjami do izb ustawodawczych lub władz państwowych i samorządowych w sprawach potrzeb związku.

#### Art. 77.

Do zarządu komunalnego należy prawo i obowiązek sprawowania władzy wykonawczej imieniem związku, a z tego tytułu także kierownictwo pod naczelnem zwierzchnictwem rady komunalnej, całą administracją wewnętrzną związku i wykonywanie za Państwo nadzoru nad działalnością innych związków samorządowych, o ile takie w obrębie terytorjum związku istnieją.

Do zakresu działania zarządu komunalnego należy w szczególności:

a) przygotowanie wniosków na posiedzenia rady tudzież jej sekcji i wykonywanie ich uchwał;

b) rozstrzygnięcie o członkostwie komunalnem oraz o resztczeniach w przedmiocie korzystania z publicznych urządzeń i zakładów związku;

c) mianowanie pracowników komunalnych na stanowiska przez radę ustalone, przyjmowanie pracowników kontraktowych oraz zwalnianie i nadzorowanie ich wszystkich;

d) zarządzanie majątkiem związku według zasad ustanowionych przez radę komunalną;

e) prowadzenie administracji urządzeń, zakładów i przedsiębiorstw związku, nieposiadających własnego zarządu, oraz nadzorowanie tych, które mają własny zarząd, czuwanie nad należytem wykonywaniem audowli i robót związku;

f) sporządzanie rocznego preliżnarza przychodów i wydatków, przedkładanie radzie wniosków w sprawie pokrycia wydatków, budżetem nieobjętych;

g) kierowanie rachunkowością i kasowością związku oraz przedstawianie radzie rocznych, w porozumieniu z właściwemi sekcjami, zamknięć rachunkowych i bilansów; wymiar i ściąganie danin oraz świadczeń na cele związku;

h) wdawanie się w spory, jeśli ono nie wymaga przyzwolenia rady, a w wypadkach nagłych także tam, gdzie przyzwolenie takie jest zastrzeżone, oraz ustanawianie w razie potrzeby zastępców prawnych do takich sporów;

i) składanie radzie rocznych sprawozdań z administracji komunalnej, a w szczególności z zarządu i stanu majątku, urządzeń zakładów i przedsiębiorstw przemysłowych i handlowych związku;

j) udzielanie wyjaśnień i opinii, których zażądają rada, sekcje lub władza nadzorcza;

k) wykonywanie wszelkich zadań i obowiązków administracji ogólnej i publicznej w zakresie obowiązujących ustaw i na ustawach opartych poleceń właściwych władz.

#### Art. 78.

Zarząd zastępuje związek nazewnątrz wobec urzędów publicznych i osób prywatnych.

Dokumenty, mocą których związek zaciąga zobowiązania wobec osób trzecich, jak niemniej pełnomocnictwa do przyjmowania takich zobowiązań imieniem związku, powinny być podpisane przez członka zarządu jednoosobowego i jednego z radnych, a w razie istnienia zarządu kolegiálnego, przez przewodniczącego tego zarządu i jednego z ławników oraz opatrzone pieczęcią związku.

Na mocy upoważnienia rady zarząd może aż do odwołania kierownikom poszczególnych działów administracji związku, jego zakładów i przedsiębiorstw przemysłowych lub handlowych udzielić prawa do zastępowania związku nazewnątrz w ich zakresie działania. Prawem tem można również objąć upoważnienie do podpisywania dokumentów, z których

ma powstać obowiązek prawny związku. W tym ostatnim wypadku koniecznym jest nadto podpis członka zarządu jednoosobowego, względnie przewodniczącego zarządu kolegjalnego.

#### Art. 79.

Zarząd jednoosobowy, względnie przewodniczący zarządu kolegjalnego sprawuje naczelne kierownictwo urzędów, instytucji, zakładów i przedsiębiorstw związku komunalnego oraz jest naczelnym zwierzchnikiem pracowników komunalnych i kontraktowych związku i sprawuje nad nimi nadzór służbowy.

Wszelkie uprawnienia i obowiązki zarządu jednoosobowego, względnie przewodniczącego zarządu kolegjalnego przechodzą, w razie przeszkody w ich wypełnieniu, na właściwego zastępcę. W razie, gdyby zastępca urzędować nie mógł, zastępuje go, na czas przeszkody, organ wyznaczony przez władzę nadzorczą.

#### Art. 80.

Do obowiązków przewodniczącego zarządu kolegjalnego należy:

a) przygotowanie wniosków na posiedzenia zarządu i rozdział czynności między ławników, udzielanie wskazówek i żądanie sprawozdań z wykonania czynności przez siebie poruczonych;

b) udzielanie urlopów ławnikom i powoływanie zastępców w wypadku ich nieobecności;

c) czuwanie nad urzędami, instytucjami, zakładami i przedsiębiorstwami komunalnymi i nad zgodnym ich współdziałaniem;

d) opracowywanie ogólnego planu gospodarstwa komunalnego w ramach ustaw i wskazówek rady komunalnej;

e) asygnowanie sum na pokrycie wydatków komunalnych osobiście lub przez upoważnionych przezeń do tego ławników za jego osobistą odpowiedzialnością;

f) przyjmowanie pracowników komunalnych i kontraktowych, zwalnianie i przenoszenie ich w granicach upoważnień od rady otrzymanych;

g) przyznawanie ulg w uiszczaniu danin i świadczeń na rzecz związku w zakresie przez zarząd ustalonym;

h) udzielanie urlopów, zaliczek na płacę i zapomóg pracownikom komunalnym i kontraktowym w granicach funduszy na ten cel przez radę komunalną przeznaczonych;

i) załatwianie za zarząd wszystkich spraw bieżących, określonych jako takie regulaminami;

j) prowadzenie w imieniu zarządu korespondencji, względnie udzielanie upoważnień do jej prowadzenia, podpisywanie za zarząd pism i dokumentów, względnie upoważnianie ławników do tego podpisywania;

k) wykonywanie czynności, poruczonych ustawami przewodniczącemu zarządu kolegjalnego.

Podobne prawo i obowiązek w przedmiocie wstrzymania wykonania uchwał, jakie ma wogóle zarząd w stosunku do uchwał rady (art. 73), ma w stosunku do zarządu kolegjalnego przewodniczący tegoż zarządu.

## Art. 81.

W wypadkach, wymagających bezzwłocznego załatwienia, przewodniczący zarządu kolegjalnego może sprawy, zastrzeżone temu zarządowi, załatwić sam pod własną odpowiedzialnością lub też, pod taką odpowiedzialnością, polecić ich załatwienie jednemu z ławników.

O takim załatwieniu przewodniczący powinien zawiadomić zarząd kolegjalny na najbliższym posiedzeniu.

O postanowieniach, wydanych kolegjalnie przez zarząd, należy powiadomić radę komunalną i właściwą jej sekcję stałą na najbliższym posiedzeniu.

## O INNYCH URZĄDZENIACH KOMUNALNYCH.

## Art. 82.

Związki komunalne mają prawo i obowiązek organizować i utrzymywać urzędy oraz zakłady użyteczności publicznej, ustawami nakazane lub dla spełnienia obowiązków ustawowych potrzebne, tudzież organizować i utrzymywać dla spełnienia dobrowolnie podjętych zadań inne zakłady, przedsiębiorstwa przemysłowe i handlowe oraz urządzenia.

Przy organizowaniu i utrzymywaniu wspomnianych innych zakładów, przedsiębiorstw i urzędzeń, nie może związek komunalny naruszać słusznie nabytych praw lub słusznych interesów osób trzecich, o ile interes publiczny tego koniecznie nie wymaga.

## Art. 83.

Główne czynności wewnętrznej administracji terytorjalnej każdego związku komunalnego oraz związane z temi czynnościami biura i zbory urzędowe skupione być powinny w jednym głównym urzędzie komunalnym, jako naczelnej centrali administracyjnej dla całego związku komunalnego.

Główny urząd komunalny jest urzędem publicznym i pozostaje pod bezpośrednim kierownictwem tudzież nadzorem zarządu jednoosobowego względnie przewodniczącego kolegjalnego zarządu komunalnego.

## Art. 84.

Pomieszczenie głównego urzędu komunalnego powinno znajdować się w urzędowej siedzibie związku komunalnego, w miejscu łatwo dostępnem dla stron interesowanych i wedle możliwości w bezpośrednim sąsiedztwie biur najbliższej państwowej władzy administracji ogólnej, właściwej dla jednostki terytorjalnej związku komunalnego, o ile biura takiej władzy w siedzibie związku istnieją. Pożądanem jest, by główny urząd komunalny i istniejące na obszarze związku biura wspomnianej państwowej władzy administracji ogólnej mieściły się w jednym wspólnym zabudowaniu.

Przeniesienie siedziby głównego urzędu komunalnego do innej miejscowości nastąpić może tylko na podstawie postanowienia rady komunalnej, ogłoszonego w formie ustawy terytorjalnej.

## Art. 85.

Ustawa terytorjalna związku określi w ramach przepisów ustawy niniejszej oraz przepisów specjalnych ustrój wewnętrzny i zakres czynności głównego urzędu komunalnego jakoteż — w razie uznanej potrzeby i w związku z ewentualnym podziałem rady komunalnej na sekcje stałe — rozłożenie czynności tego urzędu na poszczególne działy administracji, a w następstwie i podział samego urzędu na poszczególne oddziały, referaty i filje bądź samodzielne, bądź pomocnicze.

Rzeczą tej ustawy terytorjalnej jest także określić równocześnie zasady organizacji, siedzibę, tudzież wzajemny stosunek pomiędzy sobą odnośnych oddziałów, referatów i filij, jakoteż ich stosunek do urzędu głównego i do właściwych organów związku komunalnego.

## Art. 86.

Związek komunalny obowiązany jest ustanowić taką liczbę stanowisk służbowych pracowników komunalnych, jaka stałe potrzebna jest do prawidłowego załatwiania spraw związku komunalnego. Stosunek służbowy pracowników komunalnych, mianowanych na tak ustanowione stanowiska, jest publiczno-prawny. Roszczenia z tego stosunku dochodzone być mogą w drodze administracyjnej.

Stosunki i odpowiedzialność służbową pracowników komunalnych określa w ramach ustawy państwowej ustawa terytorjalna związku komunalnego.

## O TRYBIE POSTĘPOWANIA ORGANÓW KOMUNALNYCH.

## Art. 87.

Każde postanowienie, orzeczenie lub zarządzenie organów komunalnych, z którego wynikają prawa i obowiązki członków związku komunalnego i osób w jego jednostce terytorjalnej, o ile nie jest oparte na ustawie państwowej lub ustawach terytorjalnych związków komunalnych wyższego stopnia, ma moc obowiązującą dla członków i osób wspomnianych tylko wtedy, gdy zostało wydane z upoważnienia ustawy terytorjalnej związku i z powołaniem się na tę ustawę.

Do przeprowadzenia powyższych postanowień, orzeczeń i zarządzeń służą właściwym organom komunalnym środki przymusowe, przewidziane w ustawach, na których te postanowienia, orzeczenia lub zarządzenia są oparte, względnie w przepisach o postępowaniu przymusowym w administracji.

## Art. 88.

Od postanowień, orzeczeń i zarządzeń organów związku komunalnego w sprawach, związanych ze spełnianiem jego zadań, służy prawo odwołania do właściwej władzy nadzorczej związku każdemu, kto twierdzi, że postanowienie, orzeczenie lub zarządzenie narusza jego prawa lub prawnie uznany interes. Władza nadzorcza rozstrzyga ostatecznie.

Postanowienie artykułu niniejszego niema zastosowania w wypadkach, w których zainteresowanym służy inny środek prawny.



## Art. 89.

Odwwołanie, wniesione w terminie do władzy nadzorczej, wstrzymuje, w braku odmiennych postanowień ustawowych, samo przez się wykonanie zaczepionego zarządzenia.

Wyjątek stanowią wypadki, w których odroczenie wykonania według uznania władzy, wydającej zarządzenie, byłoby połączone ze szkodą dla dobra ogólnego.

## Art. 90.

Organy i urzędy związku komunalnego w stosunku z organami i urzędami innych związków komunalnych korespondują bezpośrednio.

W stosunku z osobami prywatnymi poza własną jednostką terytorjalną, wobec których organa i urzędy komunalne występują z tytułu zwierzchniczej władzy związku komunalnego, powinny one używać pośrednictwa organów względnie urzędów administracji ogólnej, właściwych bezpośrednio pod względem miejscowym.

W wypadkach niecierpiących zwłoki, o ile sprawa, mogąca stanowić cel porozumienia, nie wykracza poza określony przepisami zakres działania związku komunalnego, dopuszczalne jest bezpośrednio porozumienie się ze wspomnianymi osobami za dodatkowym uwiadomieniem o tem organu względnie urzędu, powołanego w myśl postanowienia niniejszego do pośredniczenia.

## Art. 91.

Ustawy terytorjalne związku tudzież wszelkie postanowienia i zarządzenia organów związku, które mają być podawane do wiadomości publicznej, powinny być wywieszane w pełnej osnowie na widok publiczny zewnątrz lokalu głównego urzędu komunalnego. O ile jednak osnowa ich jest obszerna, wówczas należy złożyć je w urzędownie potwierdzonym odpisie w odpowiedniemu biurze głównego urzędu komunalnego do przeglądu przez zainteresowanych oraz ogłosić o tem złożeniu zewnątrz lokalu wspomnianego urzędu ze wskazaniem miejsca złożenia.

Powyższy sposób ogłaszania wystarcza do ważności ogłoszenia. Niezależnie od tego jednak ustawy, postanowienia i zarządzenia wspomniane powinny być ogłaszane w sposób w związku przyjęty oraz w dzienniku urzędowym związku, o ile związek taki organ posiada, a w braku takiego organu w dzienniku urzędowym właściwego województwa.

## Art. 92.

W przedmiocie postępowania organów komunalnych a w szczególności w przedmiocie sposobu i trybu wnoszenia odwołań mają zresztą odpowiednie zastosowanie postanowienia rozporządzeń Prezydenta Rzplitej z dnia 22 marca 1928 r. o postępowaniu administracyjnym (Dz. U. R. P. Nr. 36, poz. 341), z dnia 22 marca 1928 r. o postępowaniu przymusowym w administracji (Dz. U. R. P. Nr. 36, poz. 342) oraz z dnia 22 marca 1928 r. o postępowaniu karno-administracyjnym (Dz. U. R. P. Nr. 38, poz. 365) ze zmianami, wynikającymi z przepisów ustawy niniejszej.

Zarząd związku komunalnego obowiązany jest przedłożyć odwołanie władzy nadzorczej, o ile go właściwy organ komunalny sam nie uwzględni.

## ROZDZIAŁ IX

### O GOSPODARCE KOMUNALNEJ.

#### O MAJĄTKU KOMUNALNYM.

##### Art. 93.

Majątek zakładowy związku komunalnego tworzą wszelkie należące do związku wartości, nieprzeznaczone do użycia lub też pokrycia bieżących wydatków i potrzeb.

Związek komunalny ma obowiązek zachować swój majątek zakładowy, o ile możliwości, w stanie nieuszczerplonym.

Majątek związku komunalnego dzieli się na: administracyjny i skarbowy. Do majątku administracyjnego należą wszystkie przedmioty majątkowe, urządzenia i zakłady dobra publicznego, które służą na potrzeby administracji komunalnej, lub też które oddane są na użytek publiczny (domy zajęte na potrzeby biur związku komunalnego, drogi, place publiczne, ogrody i skwery, szkoły, szpitale i t. p.). Do majątku skarbowego należą wszystkie inne przedmioty majątkowe, a więc: domy czynszowe, grunta przedsiębiorstwa i t. p.

##### Art. 94.

Zbycie części składowej majątku zakładowego związku komunalnego nastąpić może tylko za wyrównaniem uszczerplonej przez to wartości. Odstępnie od tej zasady wymaga zezwolenia władzy nadzorczej.

##### Art. 95.

Majątkiem zakładowym związku komunalnego należy tak zarządzać, by dawał możliwie największy dochód, o ile na to natura jego pozwala.

W braku odmiennych postanowień, dochód z majątku zakładowego powinien być przedewszystkiem obrócony na utrzymanie, zabezpieczenie, zarząd i poprawę majątku, a następnie na pokrycie bieżących wydatków związku komunalnego.

##### Art. 96.

Przedsiębiorstwa przemysłowe i handlowe związku komunalnego, pozostające w jego własnym zarządzie, należy, o ile możliwości, prowadzić tak, by dawały dochód wystarczający conajmniej na pokrycie kosztów utrzymania, zabezpieczenia i prowadzenia przedsiębiorstwa, na oprocentowanie kapitału zakładowego oraz na odnowienie przedsiębiorstwa.

Czysty zysk, — rozumiany jako nadwyżka dochodu z eksploatacji przedsiębiorstwa nad wydatkami na pokrycie kosztów utrzymania, zabezpieczenia i prowadzenia przedsiębiorstwa tudzież na odpisy na fundusz odnowienia, — należy obrócić na pokrycie ogólnych wydatków związku komunalnego.

## Art. 97.

Związkom komunalnym wolno zaciągać pożyczki na celu, które im przyniosą trwały pożytek, a w szczególności na cele wytwórcze lub inwestycyjne. Wydatki na cele wytwórcze i inwestycyjne powinny być pokrywane przede wszystkim z pożyczek lub innych dochodów nadzwyczajnych, a w razie niemożności uzyskania takich dochodów, z nadwyżki i dochodów zwyczajnych nad wydatkami zwyczajnymi. Pożyczki na pokrycie wydatków zwyczajnych są dozwolone jedynie, gdy związek komunalny znajdzie się w szczególnie ciężkim położeniu.

Pożyczek w powyższym znaczeniu nie stanowią pożyczki krótkoterminowe na opędzenie wydatków, mających pokrycie w dochodach budżetowych, zaciągane na poczet dochodów budżetowych, które wpływają dopiero w późniejszym okresie roku obrachunkowego.

Każda pożyczka musi być spłacana według planu, ustalonego przed jej zaciągnięciem, a zabezpieczającego jej spłatę w ściśle oznaczonym terminie i określającego zarówno wysokość odsetek jak i roczne raty umorzenia.

## O KOMUNALNYCH PRELIMINARZACH BUDŻETOWYCH.

## Art. 98.

Zarząd związku komunalnego układa corocznie preliminarz budżetowy wszystkich dochodów i wydatków, spodziewanych w następnym roku obrachunkowym i to w takim czasie, by mógł być rozpatrzony, uchwalony i zatwierdzony przed rozpoczęciem roku obrachunkowego.

Przynajmniej na 14 dni przed wniesieniem pod obrady rady związku komunalnego należy preliminarz budżetowy wyłożyć na przeciąg jednego tygodnia, celem przeglądania i wnoszenia zarzutów i spostrzeżeń przez zainteresowanych, których o tem zawiadomić należy publicznem ogłoszeniem.

Zainteresowanymi w rozumieniu niniejszego rozporządzenia są płatnicy danin komunalnych i członkowie związku komunalnego.

## Art. 99.

Preliminarz składa się:

- a) z budżetu administracyjnego i
- b) budżetu przedsiębiorstw komunalnych.

Budżet administracyjny obejmuje wydatki i dochody, dotyczące administracji komunalnej, oraz dochody czyste lub deficyty przedsiębiorstw komunalnych.

Budżety przedsiębiorstw komunalnych zawierają dochody i wydatki (plany finansowo-gospodarcze) każdego przedsiębiorstwa z osobna.

Zarówno w budżecie administracyjnym jak i budżecie przedsiębiorstw komunalnych wydatki i dochody dzielą się na zwyczajne i nadzwyczajne.

## Art. 100.

Jako dochody zwyczajne budżetu administracyjnego uważać należy:

a) przychody z majątku, z funduszków i fundacji, należących do związku komunalnego i pozostających w jego administracji, oraz inne wpływy prywatno-prawne;

b) czysty zysk z przedsiębiorstw komunalnych;

c) wpływy z opłat administracyjnych i z opłat za korzystanie z urządzeń i zakładów komunalnych, oraz z opłat na ich utrzymanie;

d) wpływ z danin komunalnych, zaległych z poprzednich lat, i z takich danin, które przypadają związkom z mocy samych ustaw a nie wymagają osobnych uchwał i statutów;

e) dotacje i należności, przypadające od Państwa, lub innych związków samorządowych na podstawie tytułów publiczno-prawnych;

f) wpływy z innych regularnie powtarzających się przychodów;

g) przychody z podatków (samoistnych i dodatków do podatków państwowych), wpływających do kasy związku z mocy uchwał i statutów komunalnych bez względu na to, czy uchwały te i statuty podlegają zatwierdzeniu władzy nadzorczej, czy też nie podlegają. Jako podatki w znaczeniu ustawy niniejszej należy uważać także specjalne opłaty drogowe.

Jako dochody zwyczajne przedsiębiorstw komunalnych należy uważać wpływy normalne z eksploatacji tych przedsiębiorstw.

Do dochodów nadzwyczajnych budżetu administracyjnego, względnie budżetu przedsiębiorstw, zalicza się wpływy ze sprzedaży i likwidacji majątku komunalnego, wpływy z podatków inwestycyjnych, z dopłat na założenie i rekonstrukcję urządzeń i zakładów komunalnych i wpływy z pożyczek długoterminowych oraz wpływy jednorazowe lub powtarzające się w nieregularnych odstępach czasu wpływy przypadkowe.

## Art. 101.

Do wydatków nadzwyczajnych powinny być zaliczone wydatki, nie związane z normalnym tokiem administracji lub eksploatacji przedsiębiorstw a w szczególności wydatki inwestycyjne, t. j. wkłady, mające dawać stały dochód lub podnieść trwale sprawność gospodarczą, wydatki na nowe budowle i na kupno maszyn i nieruchomości. Należą tu także wydatki na przedterminowe spłaty długów długoterminowych.

Wydatki na oprocentowanie i spłatę takich pożyczek, według planu umorzenia, zalicza się do wydatków zwyczajnych.

## Art. 102.

Wydatki nadzwyczajne mogą być dokonywane tylko wtedy, gdy istnieje możliwość ich pokrycia ze środków nadzwyczajnych, lub z nadwyżki dochodów zwyczajnych ponad potrzebę pokrycia wydatków zwyczajnych.

## Art. 103.

Przy układaniu preliminarza budżetowego należy, prócz przepisów, dotyczących samego budżetowania, uwzględnić także przepisy, już obowiązujące.

zujące co do administracji majątku, funduszków, przedsiębiorstw i zakładów komunalnych, co do dochodów i wydatków komunalnych.

#### Art. 104.

Budżet związku określa granice gospodarki finansowej związku w roku obrachunkowym. Zarząd związku komunalnego obowiązany jest granic tych ściśle się trzymać.

Jeżeli w ciągu roku obrachunkowego zajdzie potrzeba wydatku, nieprzewidzianego w budżecie lub przewidzianego w niewystarczającej wysokości, to na uskutecznienie takiego wydatku rada komunalna powinna specjalnie zezwolić w preliminarzu dodatkowym i jednocześnie wskazać w nim środki pokrycia.

Gdy nieprzewidziany wydatek nie da się odroczyć bez szkody dla związku komunalnego lub gdy wynika z ustawowego obowiązku, zarząd może dokonać wydatku, ale jest obowiązany zawiadomić o tem radę związku, celem zatwierdzenia wydatku i sposobu jego pokrycia na najbliższym posiedzeniu.

### O RACHUNKOWOŚCI KOMUNALNEJ.

#### Art. 105.

Zarządy związków komunalnych obowiązane są prowadzić dokładną rachunkowość pobranych wpływów i dokonanych wydatków, jak również zaległości poborowych i płatniczych.

Najpóźniej w ciągu 4-ch miesięcy po upływie roku obrachunkowego każdy zarząd związku komunalnego powinien złożyć radzie związku do rozpoznania sprawozdanie rachunkowe z wykonania budżetu oraz z wszelkich innych przychodów i rozchodów pozabudżetowych, celem uzyskania pokwitowania (uznania rachunku za rzetelny).

#### Art. 106.

Każdy związek komunalny jest obowiązany prowadzić księgę inwentarza majątku, która dawać powinna dokładny obraz czynnego i biernego stanu majątkowego z końcem roku obrachunkowego.

### O INNYCH SPRAWACH GOSPODARKI KOMUNALNEJ.

#### Art. 107.

Minister Spraw Wewnętrznych władny jest wydać bliższe przepisy:

- a) co do formy, treści oraz sposobu prowadzenia księgi inwentarza majątkowego;
- b) co do formy, sposobu i terminu sporządzenia i uchwalenia preliminarza budżetowego;
- c) co do formy układania, sposobu i terminu przedłożenia sprawozdań rocznych, co do kontroli rachunkowej i uznania rachunków za rzetelne.

## Art. 108.

W drodze ustawy terytorjalnej można nałożyć na członków związku i innych mieszkańców terytorjum związku obowiązek ponoszenia nadzwyczajnych świadczeń — w wypadkach wyjątkowych — w postaci robót i usług wykonywanych osobiście i przy pomocy inwentarza. Do wykonywania usług i robót takich powoływać zobowiązanych należy wedle możliwości kolejno.

Świadczenia te wymagane będą od wszystkich zobowiązanych w zasadzie w stosunku do wysokości opłacanych przez nich w obrębie związku podatków bezpośrednich względnie w stosunku do ich zamożności.

Z wyjątkiem wypadków nagłych i nieszczęścia, wolno jest każdemu wykonać wymagane od niego osobiście roboty lub usługi, albo przez zdolnego zastępcę albo też zwolnić się od nich przez złożenie do kasy komunalnej ich wartości, obliczonej przez zarząd w ramach zasad, ustanowionych w ustawie terytorjalnej.

## ROZDZIAŁ V

O WZAJEMNYCH STOSUNKACH ZWIĄZKÓW  
KOMUNALNYCH.

## O UMOWACH I KOMITETACH MIĘDZYKOMUNALNYCH.

## Art. 109.

Związki komunalne mogą zawierać pomiędzy sobą umowy międzykomunalne, a rady komunalne wybierać delegacje, powołane do przeprowadzenia rokowań i ewentualnie zawarcia umowy imieniem związku.

Umowy międzykomunalne podlegają zatwierdzeniu wspólnej władzy nadzorczej związków zainteresowanych.

## Art. 110.

W drodze wzajemnego porozumienia mogą związki komunalne ustanawiać wspólne komitety międzykomunalne dla załatwienia pewnych poszczególnych spraw wzajemnego zainteresowania. Skład, zakres działania i uprawnień tudzież tryb postępowania tych komitetów określa zawarta umowa międzykomunalna.

Komitety międzykomunalne nie mają osobowości prawnej. Uchwały tych komitetów, o ile pociągają zasobą zobowiązań po stronie zainteresowanych związków komunalnych lub wogóle dotyczą spraw, w których uchwały związków komunalnych podlegają zatwierdzeniu władzy nadzorczej, podlegają zatwierdzeniu wspólnej władzy nadzorczej związków zainteresowanych. Władza ta ma prawo rozwiązać komitet i wydać potrzebne zarządzenia celem zlikwidowania jego działalności.

## Art. 111.

Jeżeli dwa lub więcej związków komunalnych posiada nieruchomości lub prawa niepodzielone, wówczas na wniosek jednego z nich wspólna ich władza nadzorcza może ustanowić komitet międzykomunalny celem administracji tych nieruchomości i praw, przeprowadzenia koniecznych robót z tą administracją związanych oraz ewentualnie celem przeprowadzenia, o ile to się okaże możliwe, podziału odnośnych nieruchomości i praw między zainteresowane związki komunalne, względnie celem innego zlikwidowania istniejącej wspólności.

Skład, zakres działania i uprawnień, tudzież tryb postępowania takich komitetów międzykomunalnych określa zarządzenie wspólnej władzy nadzorczej związków zainteresowanych. W razie niewybrania przez radę komunalną członków do komitetu, wspólna władza nadzorcza ma prawo powołać za związek do komitetu na reprezentantów, działających imieniem związku, którychkolwiek z członków odnośnego związku komunalnego, uprawnionych do wybierania tamże rady komunalnej.

Uchwały takich komitetów powinny być przedkładane zainteresowanym związkom komunalnym do przyjęcia. Uchwały takie, o ile nie zostaną przyjęte przez którykolwiek z zainteresowanych związków komunalnych lub w wypadkach, w art. poprzednim ustęp drugi wymienionych, podlegają zatwierdzeniu wspólnej władzy nadzorczej zainteresowanych związków.

## Art. 112.

Komitety międzykomunalne nie mogą być powoływane do stanowienia ustaw terytorjalnych. Uchwały komitetów zobowiązują tylko zainteresowane związki komunalne i tylko w granicach posiadanych przez komitet uprawnień w tym względzie.

W braku odpowiedniej umowy międzykomunalnej, kosztu działalności swojej rozkłada komitet uchwałą między zainteresowane związki. Uchwały komitetów w tym względzie podlegają zatwierdzeniu władzy nadzorczej. Wydatki, wynikające z zatwierdzonych uchwał, powinny być z urzędu wstawione w budżety zainteresowanych związków.

## O ROZLICZENIACH Z TYTUŁU ZMIAN GRANIC.

## Art. 113.

W tych przypadkach zmian granic jednostek samorządu terytorjalnego, gdzie chodzi o przyrost względnie zmniejszenie obszaru działania związku komunalnego, dokonać należy między związkami komunalnymi, których ten przyrost względnie zmniejszenie dotyczy, rozliczeń na zasadach ustawy niniejszej.

Rozliczenia te objąć powinny ustalenie stosunków co do posiadania i użytkowania majątku, zakładów i funduszy, a w tem również wierzytelności i długów stron zainteresowanych t. j. związków, dotkniętych w swym obszarze działania odnośną zmianą granic.

## Art. 114.

W celu ustalenia stosunków, o których mowa w art. 113 ust. 2, jeżeli strony zainteresowane nie zawarły ze sobą dobrowolnej umowy w tym względzie lub tą umową nie objęły wszystkich tego rodzaju stosunków, tworzy się na skutek zarządzenia wspólnej władzy nadzorczej zainteresowanych związków międzykomunalny komitet rozliczeniowy, składający się z przewodniczących zarządów zainteresowanych związków komunalnych lub zastępców tych przewodniczących oraz z innych członków, których wybierają ze swego grona organy stanowiące tych związków.

Członków takich wybiera się po jednym z każdego zainteresowanego gminnego związku komunalnego, po dwóch z każdego zainteresowanego powiatowego związku komunalnego, po trzech z każdego zainteresowanego wojewódzkiego związku komunalnego.

Rada zainteresowanego miasta t.j. miejskiego związku komunalnego 2-go stopnia wybiera trzech członków, a miejskiego związku komunalnego 3-go stopnia sześciu członków do międzykomunalnego komitetu rozliczeniowego.

Przewodniczącego międzykomunalnego komitetu rozliczeniowego, o ile w przedmiocie jego wyznaczenia nie przyjdzie do porozumienia pomiędzy członkami komitetu, mianuje wspólna władza nadzorcza zainteresowanych związków komunalnych. Pozatem do komitetów rozliczeniowych mają zastosowanie przepisy o komitetach międzykomunalnych.

## Art. 115.

Komitet rozliczeniowy obowiązany jest przy ustalaniu wzajemnych praw i obowiązków związków, zainteresowanych uwzględnić w swych uchwałach te wszystkie punkty poprzedniego porozumienia tych związków, których zastosowanie nie jest wykluczone bądź to przez odmienny stan faktyczny, jakii wynika z wydanej następnie odnośnej ustawy lub rozporządzenia o zmianie granic, bądź też przez rozporządzenie niniejsze.

## Art. 116.

Do ważności uchwał potrzebna jest obecność co najmniej 2/3 części pełnej liczby członków komitetu, nie wyłączając przewodniczącego.

Uchwały komitetu rozliczeniowego zapadają większością głosów wszystkich jego członków.

Komitet rozliczeniowy może w drodze uchwały powoływać podkomitety ze swego grona i rzeczoznawców.

Komitet rozliczeniowy z obrad i czynności swoich sporządza protokoły.

Uchwały komitetu, jeżeli stronami zainteresowanymi są tylko gminne związki komunalne pierwszego stopnia, zatwierdza właściwy wojewoda, jeżeli zaś stronami interesowanymi są nadto lub wyłącznie inne związki komunalne, Minister Spraw Wewnętrznych.

Sprawy sporne, niezadowolone uchwałami komitetu, rozstrzyga władza powołana do zatwierdzania uchwał.



Od decyzji wojewody służy odwołanie; Minister Spraw Wewnętrznych rozstrzyga ostatecznie.

#### Art. 117.

Majątek nieruchomości tego związku komunalnego, który przez zmianę granic zostaje uszczuplony, znajdujący się na części jego obszaru działania, mającej przypaść innemu związkowi komunalnemu, przechodzi na własność równostopniowego związku komunalnego terytorjalnie o tę część rozszerzonego.

#### Art. 118.

Jeżeli zajdzie konieczność użycia całego lub części pastwiska, lasu lub innego majątku nieruchomości, — przeznaczonego specjalnie na użytek grupy mieszkańców włączonej jednostki terytorjalnej lub części takiej jednostki włączonej z obszaru innego związku, — na cele publiczne albo na cele budowlane, wówczas powiększony o te obszary związek komunalny odda na użytek osób uprawnionych z włączonych obszarów odpowiedni na dotychczasowy cel grunt w dogodnym miejscu, a w razie braku takiego gruntu zezwoli uprawnionym dotychczas osobom z tych obszarów na korzystanie z własnego pastwiska, lasu lub innego nieruchomości majątku komunalnego na warunkach, odpowiadających dotychczasowym uprawnieniom tych osób.

O ileby ten sposób uwzględnienia uprawnień powyższych osób nie był możliwy, użycie na cele publiczne lub na cele budowlane całego lub części pastwiska, lasu lub innego majątku nieruchomości, przeznaczonego specjalnie na użytek mieszkańców włączonej jednostki terytorjalnej lub części takiej jednostki włączonej z obszaru innego związku, dopuszczalnym jest tylko za odszkodowaniem uprawnionych, które ustala sąd powszechny.

#### Art. 119.

Gdyby fizyczny podział majątku związku komunalnego, terytorjalnie uszczupłego, między zainteresowane związki komunalne (art. 117) był niemożliwym do przeprowadzenia lub sprowadziłby mógł nadmierne obniżenie wartości odnośnego obiektu, wówczas obiekt ten, z zastrzeżeniem koniecznego prawa korzystania zeń dla strony drugiej, powinien zostać przyznany tej stronie, do której po podziale należy ta część obszaru, skąd płynęła dotychczas większość świadczeń na obiekt powyższy.

#### Art. 120.

Jeżeli dwa lub więcej związków komunalnych łączy się w jeden, — ich majątki nieruchomości stają się majątkiem związku, powstałego z ich połączenia..

#### Art. 121.

Uchwały komitetu rozliczeniowego, odnoszące się do ustalenia wzajemnego stosunku w przedmiocie użytkowania majątku zainteresowanych związków komunalnych, powinny objąć szczegóły, dotyczące sposobu użytkowania, osób użytkujących, rozmiaru i czasu użytkowania tego majątku.

## Art. 122.

Prawa, przysługujące dotychczasowym użytkownikom majątku komunalnego, dotkniętego zmianą granic, — w braku odmiennego uregulowania tej sprawy ze zgodą tych użytkowników, względnie ich prawnej reprezentacji, — pozostają, pomimo zmiany granic związków komunalnych, nienaruszone.

## Art. 123.

Terytorjalnie powiększony związek komunalny przejmuje w całości prawa włączonego doń związku komunalnego i wstępuje we wszystkie jego zobowiązania, które włączony związek komunalny na podstawie ważnie powziętych uchwał właściwych swych organów zaciągnął do chwili ogłoszenia w Dzienniku Ustaw odnośnej ustawy względnie rozporządzenia o zmianie granic.

Za zobowiązania, zaciągnięte przez włączony związek już po terminie, wskazanym w ustępie poprzednim niniejszego artykułu, a jeszcze przed wejściem w życie odnośnej ustawy lub rozporządzenia, terytorjalnie powiększony związek komunalny odpowiada tylko wtedy i o tyle, o ile zobowiązanie zaciągnięte zostało za jego pisemną zgodą; za zobowiązania takie, zaciągnięte bez tej zgody, odpowiadają osobiście członkowie tych organów związku włączonego, które je zaciągnęły.

Z tytułu włączenia tylko części terytorjum związku komunalnego do terytorjum innego związku komunalnego, ten ostatni, — w granicach zastrzeżeń, wyrażonych w ustępach pierwszym i drugim niniejszego artykułu, — przyjmuje na siebie tylko tę część praw i zobowiązań uszczuplonego terytorjalnie związku komunalnego, jaka odpowiada stosunkowi sumy podatków komunalnych, opłacanych w wydzielonej części na rzecz terytorjalnie uszczuplonego związku komunalnego, do ogółu takich podatków w tym związku komunalnym opłacanych, według przecięcia z ostatnich lat pięciu, poprzedzających włączenie.

## Art. 124.

Kapitały włączonego w całości związku komunalnego, istniejące w chwili opublikowania w Dzienniku Ustaw odnośnej ustawy względnie rozporządzenia o zmianie granic, stają się własnością powiększonego związku komunalnego, powinny jednak być użyte wyłącznie na miejscowe cele włączonego terytorjum, o ile przed włączeniem w drodze wzajemnej umowy związków komunalnych lub po włączeniu w drodze prawomocnie zatwierdzonej uchwały komitetu rozliczeniowego nie postanowiono inaczej w tym względzie.

W razie włączenia tylko części terytorjum pewnego związku komunalnego do terytorjum innego związku komunalnego, uszczuplony terytorjalnie związek komunalny — w braku odmiennego ustalenia tej sprawy na skutek umowy zainteresowanych związków komunalnych lub uchwały komitetu rozliczeniowego — przelewa do kasy powiększonego terytorjalnie związku komunalnego narazie część własnego kapitału, odpowiadającą stosunkowi dochodów z części przyłączonej do ogólnej sumy dotychczasowych dochodów uszczuplonego terytorjalnie związku komunalnego. Przelaną w ten

sposób część kapitału potrąca się od sumy, jaka przypadnie zwiększonemu związkowi komunalnemu z rozliczenia, przeprowadzonego w myśl ustępu poprzedzającego artykułu. Gdyby część przelana przewyższała tę sumę, należy nadwyżkę zwrócić.

#### Art. 125.

Fundusze włączonego związku komunalnego, przeznaczone na prowadzenie robót o znaczeniu publicznym (charakteru inwestycyjnego lub konserwacyjnego), zapoczątkowanych względnie zamierzonych już przez ten związek jeszcze przed włączeniem odnośnego obszaru do innego związku komunalnego powinny być i w dalszym ciągu używane na cel pierwotny. Po wyczerpaniu sum, przeznaczonych na ten cel, podjęte roboty powinny być na włączonym obszarze doprowadzone do końca już z funduszy całego o odnośny obszar rozszerzonego terytorjalnie związku komunalnego.

Roboty te wszakże w tym ostatnim wypadku powinny zostać dostosowane do potrzeb całego związku komunalnego, o ile przedtem lub na skutek prawomocnie zatwierdzonej uchwały komitetu rozliczeniowego lub — w braku takiej uchwały — w prawomocnej decyzji władzy właściwej nie ustalono inaczej tudzież o ile przez tę zmianę nie zostaną naruszone słuszne prawa nabyte mieszkańców z obszarów włączonych. Wykaz dokonanych już robót, jakoteż i ich koszt dotychczasowy oraz plan i kosztorys dalszych, względnie zamierzonych robót, wraz z oznaczeniem warunków i sposobu ich prowadzenia, powinien być objęty uchwałą komitetu rozliczeniowego względnie — w braku takiej uchwały — decyzją właściwej władzy z powołaniem się na źródła, które posłużyły do ustalenia danych.

#### Art. 126.

Dotychczasowe zakłady użyteczności publicznej, istniejące na terytorjum przyłączonem do obszaru innego związku komunalnego, wraz z funduszami na te zakłady przeznaczonemi, przejmuje pod zarząd związek komunalny terytorjalnie rozszerzony. Jeżeli inaczej, na skutek uprzedniej umowy zainteresowanych związków lub prawomocnie zatwierdzonej uchwały komitetu rozliczeniowego nie ustalono, łączy się z takim przejęciem zastrzeżenie, że zakres działania przejętych zakładów może być rozciągnięty w miarę potrzeby na cały terytorjalnie rozszerzony związek komunalny lub na niektóre jego części — na koszt terytorjalnie rozszerzonego związku a z odpowiednim udziałem tegoż w koszcie utrzymania — i że prawo korzystania z tych zakładów, służące dotychczas członkom terytorjalnie uszczuplonego związku lub temuż związkowi, pozostaje nadal na dotychczasowych warunkach utrzymane.

Zakres działania dotychczasowych zakładów powiększonego terytorjalnie związku komunalnego może być — a w razie braku odpowiednich zakładów na terenie włączonym, powinien być — w miarę potrzeby rozszerzony na włączone terytorjum.

#### Art. 127.

Ustalony prawomocnie zatwierdzonemi uchwałami komitetu rozliczeniowego oraz prawomocnemi decyzjami właściwej władzy nadzorczej stan

posiadania i użytkowania majątku zakładów i funduszków, a w tem również stan wierzytelności i długów zainteresowanych związków stwarza takie zmiany prawa własności lub innych praw, jakie zeń wynikają, oraz stanowi podstawę do przeprowadzenia odpowiednich zmian w księgach publicznych, które to zmiany przeprowadza się zresztą z zachowaniem obowiązujących w tym względzie przepisów.

#### Art. 128.

Osobom, utrzymującym dla celów zarobkowych we włączonym do terytorjum związku komunalnego obszarze urzędzenia, służące celom użyteczności publicznej, należy, w granicach obowiązujących przepisów, pozwolić na dalsze prowadzenie tych urzędzeń. Można również za zgodą dotychczasowych właścicieli zastrzec przejście tych urzędzeń przez powiększony terytorjalnie związek komunalny. W braku takiej zgody, powiększony terytorjalnie związek komunalny może wystąpić do władz właściwych, z zachowaniem obowiązujących w tej mierze przepisów, o wyłączeniu urzędzeń użyteczności publicznej, prowadzonych przez osoby prywatne.

#### Art. 129.

Pracownicy związku komunalnego, którego terytorjum włączono w całości lub częściowo do terytorjum innego związku komunalnego, powinni być o tyle przyjęci do służby rozszerzonego terytorjalnie związku komunalnego, o ile wskutek tego włączenia zachodzi konieczna potrzeba zwiększenia dotychczasowej liczby pracowników tego ostatniego związku i o ile posiadają wymagane kwalifikacje, a uszczuplony terytorjalnie związek komunalny zechce liczbę swych pracowników zmniejszyć. Pracownikom ziemskiego związku gminnego, którego terytorjum włączono w całości lub częściowo do terytorjum związku miejskiego, można wyznaczyć odpowiedni okres czasu na uzupełnienie kwalifikacyj.

#### Art. 130.

W uchwale komitetu rozliczeniowego względnie — w braku takiej uchwały — w decyzji właściwej władzy można zastrzec, że przez wyraźnie określony czas przejściowy mogą wyjątkowo być utrzymane w gospodarstwach prywatnych na terytorjum włączonym dotychczasowe urzędzenia, odpowiadające przepisom, które dotyczą na tem terytorjum obowiązowały, lecz nie czyniące zadość przepisom, obowiązującym w powiększonym o ten obszar związku komunalnym, a w szczególności przepisom budowlanym, sanitarnym i policji miejscowej (nicogniotrwałe krycie dachów, przepęd i chów bydła, nierogacizny, drobiu, utrzymywanie studzien, poideł, sadzawek, gnojowisk i t. p.).

#### Art. 131.

Przedkładanie do zatwierdzenia uchwały, dotyczące rozliczeń, o których mowa w ustawie niniejszej, mają być sporządzone w tyłu egzemplarzach, ile jest w danej sprawie zainteresowanych związków komunalnych,

z dołączeniem osobnego egzemplarza dla władzy zatwierdzającej, która ten ostatni egzemplarz, jako oryginał zatrzymuje po zatwierdzeniu w swoich aktach.

#### Art. 132.

Wątpliwości co do prawa własności obiektu, mającego być przedmiotem rozliczeń, rozstrzygają sądy powszechne.

#### Art. 133.

Zmienione granice obszaru działania związków komunalnych ustala na gruncie międzykomunalny podkomitet rozgraniczeń, wyznaczony w razie potrzeby przez komitet rozliczeniowy, z przybraniem potrzebnych rzeczoznawców.

Podkomitet ten ze swych czynności sporządza protokół. Protokół ten wraz z odpowiednim planem sytuacyjnym i ewent. innymi załącznikami powinien być przedłożony komitetowi rozliczeniowemu do rozpatrzenia i powzięcia odpowiednich uchwał.

#### Art. 134.

Wszelkie zaległe podatki po wejściu w życie odnośnej ustawy względnie rozporządzenia o zmianie granic, przypadające od mieszkańców obszaru, przyłączonego z terytorjum jednego związku komunalnego do innego, a nie przekazane przy rozliczeniach, obowiązany jest ściągnąć i przekazać uszczuplonemu terytorjalnie związkowi komunalnemu powiększony o ten obszar związek komunalny.

Związek komunalny, któremu związek drugi należne sobie zaległości podatkowe przekazał, jest uprawniony do ściągnięcia tychże od płatników na własny rachunek. To samo obowiązuje w razie przekazania takich zaległości prawomocną uchwałą komitetu rozliczeniowego.

#### Art. 135.

Międzykomunalny komitet rozliczeniowy może uchwalić, aby dla podatników włączonego związku komunalnego lub jego części były przyznane, na wyraźnie określony czas przejściowy, ulgi w obciążeniu podatkami i opłatami powiększonego terytorjalnie związku komunalnego — oprócz tych ulg, które dla tych wypadków przewidziane są już ustawami.

Do przyznania tych ulg muszą przedstawiciele powiększonego terytorjalnie związku komunalnego, wybrani do komitetu rozliczeniowego, osobno zostać upoważnieni uchwałą rady komunalnej lub innego organu stanowiącego odnośnego związku. Przyznanie ulg, o których mowa, nie powinno dla dotychczasowych podatników powiększonego terytorjalnie związku powodować zwiększenia ciężarów, nie zrównoważonego korzyściami, płynącymi z włączenia nowego obszaru.

## O ZWIĄZKACH MIĘDZYKOMUNALNYCH.

## Art. 136.

Prawo dobrowolnego łączenia się związków komunalnych w związki dla przeprowadzenia poszczególnych zadań, wchodzących w zakres działania samorządu terytorjalnego, określa rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o związkach międzykomunalnych (Dz. U. R. P. Nr. 39., poz. 386).

Ze względu na interes publiczny lub gdy zachodzi brak zgody ze strony niektórych związków na dobrowolne zorganizowanie związku międzykomunalnego, może być rozporządzeniem wspólnej władzy nadzorczej wyższej instancji związków zainteresowanych zorganizowany przymusowo związek międzykomunalny lub dobrowolnie zorganizowany związek międzykomunalny zmieniony na związek przymusowo zorganizowany. Statut takiego związku, o o ile brak zgody nań ze strony wszystkich lub niektórych ze związków zainteresowanych, ustala władza nadzorcza, powołana do zorganizowania związku.

Do przymusowo zorganizowanych związków międzykomunalnych mają zastosowanie przepisy, obowiązujące w przedmiocie dobrowolnych związków międzykomunalnych ze zmianami, wynikającymi z ustawy niniejszej.

## Art. 137.

Przymusowo zorganizowany związek międzykomunalny może uzyskać charakter korporacji prawa publicznego tylko w tych wypadkach i w ten sam sposób, jak dobrowolnie zorganizowany związek międzykomunalny.

Przymusowe przydzielenie związku komunalnego do związku międzykomunalnego nastąpić może drogą zarządzenia wspólnej władzy nadzorczej związku komunalnego i związku międzykomunalnego.

Związki międzykomunalne o charakterze publiczno-prawnym zmienione być mogą na przymusowo zorganizowane związki tylko drogą rozporządzenia Rady Ministrów.

## Art. 138.

Brak zgody ze strony zainteresowanych związków na połączenie w przymusowo zorganizowany związek międzykomunalny lub na przydzielenie związku komunalnego w sposób przymusowy do związku międzykomunalnego stanowi o tyle tylko przeszkodę do przymusowego zorganizowania związku międzykomunalnego, względnie do przymusowo przydzielenia związku komunalnego do związku międzykomunalnego, o ile liczba ludności związków komunalnych, sprzeciwiających się takiemu zarządzeniu, jest w sumie większą od liczby ludności związków komunalnych na nie się zgadzających.

Dla określenia liczby ludności miarodajnym jest ostatni powszechny spis ludności.

## Art. 139.

Ustąpienie przymusowego członka związku międzykomunalnego oraz usunięcie takiego członka ze związku międzykomunalnego wymaga — oprócz zastosowania się do przewidzianych na ten wypadek postanowień statutu związku międzykomunalnego — nadto zgody tej władzy nadzorczej, której zarządzenie zadecydowało o przymusowej przynależności członka do związku międzykomunalnego.

Rozwiązanie przymusowo zorganizowanego związku międzykomunalnego nastąpić może drogą zarządzenia tej władzy nadzorczej, która związek zorganizowała.

## Art. 140.

Za zgodą władzy Ministra Spraw Wewnętrznych mogą do związku międzykomunalnego przystąpić jako członkowie także osoby prywatne, o ile związki publiczno - prawne, uczestniczące lub mające uczestniczyć w związku międzykomunalnym, na to się zgodzą, a w statucie związku międzykomunalnego uczestnictwo osób prywatnych będzie przewidzianem.

Uczestnictwo osób prywatnych w związkach międzykomunalnych o charakterze publiczno - prawnym dopuszczalnem jest tylko za zgodą Rady Ministrów.

## CZEŚĆ DRUGA.

## O SAMORZĄDZIE TERYTORJALNYM W SZCZEGÓLNOŚCI.

## ROZDZIAŁ I.

## O SAMORZĄDZIE GMINNYM.

O RODZAJACH, NAZWISKACH I KATEGORJACH ZWIĄZKÓW  
SAMORZĄDU GMINNEGO.

## Art. 141.

Wiejskie związki samorządu gminnego (ziemskie, gminne związki komunalne) zowią się opolami ziemskimi (włościami opolnemi), a miejskie związki samorządu gminnego (miejskie gminne związki komunalne) — miastami.

Miasta, co do których zachodzą warunki ustawą niniejszą określone, są równocześnie związkami samorządu wyższego i najwyższego stopnia. Do tych miast mają przepisy dla miast o samorządzie terytorjalnym pierwszego stopnia również zastosowanie, o ile przepisy dla miast o samorządzie terytorjalnym wyższego względnie najwyższego stopnia inaczej nie stanowią.

## Art. 142.

Miasta istnieją następujących kategorii:

1) miasta opolne (opola miejskie), t. j. miasta niewydzielone z powiatowego związku komunalnego i stanowiące związki komunalne pierwszego stopnia;

2) miasta wolne (wolnice, municypja), t. j. miasta wydzielone z powiatowego związku komunalnego i stanowiące związki komunalne drugiego stopnia;

3) miasta grodzkie (miasta-powiaty, grody), t. j. miasta wydzielone z powiatowego związku komunalnego i stanowiące związki komunalne drugiego stopnia oraz obejmujące samodzielne powiaty miejskie dla celów państwowej administracji ogólnej;

4) miasta kasztelańskie (kasztelanje), t. j. miasta wydzielone z wojewódzkiego związku komunalnego i stanowiące związki komunalne trzeciego stopnia oraz obejmujące samodzielne powiaty miejskie dla celów państwowej administracji ogólnej;

5) miasta stołeczne (miasta-województwa), t. j. miasta wydzielone z wojewódzkiego związku komunalnego i stanowiące związki komunalne trzeciego stopnia oraz obejmujące samodzielne województwa miejskie dla celów państwowej administracji ogólnej.

Miastem ostatniej kategorii jest stolica Rzeczypospolitej, t. j. stołeczne miasto Warszawa.

## O ZAKRESIE DZIAŁANIA GMINNYCH ZWIĄZKÓW KOMUNALNYCH.

*(dalsza część tego działu w przygotowaniu).*

Rozdział niniejszy objąłby około 30 artykułów, dotyczących ustalenia zakresu działania gmin miejskich i ziemskich, nazwy ich organów z powołaniem się na część pierwszą ustawy niniejszej, o odpowiedzialności za szkody (art. 121 Konst.), a zarazem postanowienia o wewnętrznych okręgach administracyjnych dla celów decentralizacji miejscowej i dekoncentracji, o majątku miejscowym, tudzież o ustroju uzdrowisk.

## ROZDZIAŁ II.

## O SAMORZĄDZIE POWIATOWYM.

*(w przygotowaniu).*

Rozdział ten objąłby kilkanaście artykułów i dotyczyłby miast wolnych i grodzkich oraz ziemskich powiatowych związków komunalnych. W artykułach tych — zawsze z odniesieniem się do części pierwszej — określonymby został bliżej zakres działania ostatnio wspomnianych związków komunalnych, załatwionaby została sprawa przewodnictwa w powiatowych radach komunalnych oraz zrealizowaneby mogły być postanowienia art. 67 Konstytucji o organach wykonawczych samorządu, jakoteż ustalona



nazwa organów samorządu powiatowego w związkach miejskich i ziemskich tego samorządu.

### ROZDZIAŁ III.

#### O SAMORZADZIE WOJEWÓDZKIM.

(w przygotowaniu).

Rozdział ten objąłby kilkanaście artykułów i dotyczyłby miast kasztelańskich i stołecznych oraz ziemskich wojewódzkich związków komunalnych. W artykułach tych — zawsze z odniesieniem się do części pierwszej — określonymby został bliżej zakres działania ostatnio wspomnianych związków komunalnych, załatwionaby została sprawa przewodnictwa w wojewódzkich radach komunalnych oraz zrealizowaneby mogły być postanowienia artykułu 67 konstytucji o organach wykonawczych samorządu wojewódzkiego, jakoteż ustalona nazwa organów samorządu wojewódzkiego w związkach miejskich i ziemskich tego samorządu.

### CZĘŚĆ TRZECIA.

#### O NADZORZE PAŃSTWOWYM.

### ROZDZIAŁ I.

#### O NADZORZE PAŃSTWOWYM W OGÓLNOŚCI.

Art. ....

O ile szczególne ustawy nie czynią wyjątku, nadzór nad działalnością związków komunalnych sprawuje Państwo (art. 1 ust. 2) tylko przez władze nadzorcze, ustawą niniejszą oznaczone, i tylko w granicach, ustawą niniejszą zakreślonych.

Art. ....

Władze nadzorcze mają prawo i obowiązek czuwać nad tem, aby administracja publiczna, sprawowana przez związki komunalne, miała bieg prawidłowy i by związki te nie działały wbrew ustawom.

Z tego tytułu władze nadzorcze mają też prawo i obowiązek wydawać orzeczenia i zarządzenia z ustawy niniejszej wynikające.

Art. ....

Od orzeczeń i zarządzeń władz nadzorczych, wydanych w wypadkach, przewidzianych ustawą niniejszą, przysługuje związkom komunalnym oraz stronom interesowanym prawo odwołania w ramach postanowień rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej, wymienionych w art. 92, ustęp 1, ustawy niniejszej.

Odwolania związku komunalnego od orzeczeń i zarządzeń władz nadzorczych wnoszone być mogą tylko przez zarząd związku z upoważnienia rady komunalnej lub też sekcji stałej, której sprawa do stanowczego załatwienia była przekazana, a bez takiego upoważnienia, o ile sprawa była przekazana samemu zarządowi do stanowczego załatwienia.

## ROZDZIAŁ II.

### O NADZORZE PAŃSTWOWYM W SZCZEGÓLNOŚCI

#### Art. ....

W wykonaniu swoich praw i obowiązków władze nadzorcze mają prawo żądać od organów komunalnych informacji o stosunkach i działalności związków komunalnych, żądać od tych organów udzielenia sobie do wiadomości postanowień, orzeczeń i zarządzeń w sprawach komunalnych, aktów do przejrzania oraz potrzebnych wyjaśnień, zwiedzać zakłady i urządzenia związków komunalnych, prowadzić dochodzenia na miejscu, dokonywać rewizyj ksiąg i kas.

#### Art. ....

Władza nadzorcza ma prawo i obowiązek uchylić postanowienia, orzeczenia i zarządzenia każdego organu komunalnego, o ile one sprzeciwiają się ustawom.

Sankcjonowane lub prawomocnie zatwierdzone ustawy terytorjalne nie mogą być uchylone przez władzę nadzorczą.

#### Art. ....

Jeżeli związek komunalny zaniedba lub wzbrania się uchwalić wydatek, potrzebny do prawidłowego spełnienia ciążącego na nim obowiązku, albo też jeżeli administracja komunalna z powodu zaniedbania lub wzbraniania się wydania innego rodzaju postanowień lub zarządzeń pozbawiona jest prawidłowego biegu, wówczas władza nadzorcza obowiązana jest wezwać związek do wypełnienia jego obowiązków.

Jeżeli zaś związek komunalny mimo to odmówi lub zaniedba wykonać wspomniany związek, wówczas władza nadzorcza ustali obowiązek związku do wydania potrzebnych zarządzeń.

#### Art. ....

Jeżeli związek komunalny wzbrania się lub zaniedba wypełnić obowiązek prawomocnie ustalony albo wykonywa uchwały, uznane prawomocnie za niedopuszczalne, lub których narazie wykonać nie wolno, władza nadzorcza ma prawo wydać za związek i na jego koszt potrzebne zarządzenia.

Władza nadzorcza może również obciążyć przymusowo związek komunalny przez wstawienie potrzebnego wydatku do budżetu lub przez na-

kaz pokrycia go poza budżetem. W obu tych wypadkach należy jednocześnie wskazać sposób pokrycia wydatku.

## O SZCZEGÓLNYM NADZORZE GOSPODARCZYM.

### Art. ....

Związki komunalne są obowiązane przedkładać za pośrednictwem swych władz nadzorczych Ministrowi Spraw Wewnętrznych w sposób i w terminach, które przepisze rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych, preliminarze budżetowe tudzież dodatkowe oraz perjodyczne zamknięcia rachunkowe z okresu ich zestawienia.

Jeżeli preliminarz narusza ustawy lub interes związku komunalnego, władza nadzorcza ma prawo dokonać w nim odpowiednich zmian. Nadto władza nadzorcza ma prawo budżet zmienić wówczas, gdyby nie wstawiono do budżetu należytości, którą związek uścić jest obowiązany bądź na mocy ustawy, bądź na mocy wyroku lub innego tytułu prawnego, mającego wedle ustaw moc egzekucyjną.

### Art. ....

Preliminarze budżetowe i preliminarze dodatkowe podlegają zatwierdzeniu władzy nadzorczej tylko o tyle, o ile zawierają pozycje, przewidziane w art. .... ustawy niniejszej, lub takie pozycje, które opierać się powinny na uchwałach, podlegających zatwierdzeniu władzy nadzorczej.

Jeżeli preliminarz lub część jego podlega zatwierdzeniu, powinna władza nadzorcza dokonać zatwierdzenia w ciągu dni 30 od dnia otrzymania preliminarza. O ile władzy nadzorczej nasuwa się wątpliwość co do prawności lub celowości preliminarza, albo jego części, winna w ciągu dni 30-u żądać bliższych wyjaśnień lub dokonania zmian według uzasadnionego zalecenia przy równoczesnem zatwierdzeniu tej części preliminarza, która nie nasuwa wątpliwości.

Preliminarz dopiero po zatwierdzeniu go w właściwej jego części staje się budżetem w rozumieniu ustawy niniejszej. Wykonanie części budżetu, co do których władza nadzorcza zażądała wyjaśnień lub zmian, może nastąpić dopiero po uznaniu złożonych wyjaśnień za wystarczające lub po dokonaniu wymaganych zmian.

### Art. ....

Władza nadzorcza może badać gospodarkę związków komunalnych przez własnych delegatów.

Delegaci mają prawo zasięgać informacji o działalności związków komunalnych, żądać udzielenia sobie ich uchwał i aktów dla zaznajomienia się z ich treścią, zwiedzać zakłady, urządzenia i przedsiębiorstwa komunalne, prowadzić dochodzenia na miejscu, dokonywać rewizyj ksiąg i kas.

O ile władza nadzorcza na podstawie sprawozdań swoich delegatów lub na podstawie przedkładanych preliminarzy i zamknięć rachunkowych

sposptrzeże nieprawidłowości natury finansowej lub brak oszczędności w gospodarce związku komunalnego, obowiązana jest wydać stosowne zarządzenia.

## O POCIĄGANIU DO ODPOWIEDZIALNOŚCI.

### Art. ....

Władza nadzorcza może, w razie stwierdzenia przestępstwa dyscyplinarnego, pociągnąć do odpowiedzialności dyscyplinarnej każdego członka zarządu komunalnego w granicach przepisów ustawy o odpowiedzialności funkcjonariuszów publicznych oraz pozbawić funkcji urzędowej przysiężnego, który narusza obowiązki lub podkopuje powagę zarządu.

Władza nadzorcza może wdrożyć za związek komunalny postępowanie dyscyplinarne przeciw jego pracownikom w razie stwierdzenia, że zarząd komunalny mimo wezwania nie zamierza skorzystać z przysługujących mu w tym kierunku uprawnień.

Pociągniętych do odpowiedzialności dyscyplinarnej władza nadzorcza może zawiesić w urzędzie.

### Art. ....

W razie stwierdzenia nieprawidłowości w administracji komunalnej i winy tej nieprawidłowości po stronie członka zarządu komunalnego, władza nadzorcza ma prawo i obowiązek ocenić, po wysłuchaniu zainteresowanego związku, szkodę wyrządzoną z winy członka zarządu i nałożyć na winnego obowiązek zwrotu tej szkody związkowi komunalnemu. To samo prawo i obowiązek ma władza nadzorcza w razie stwierdzenia, że pewien wydatek został na szkodę związku komunalnego nieprawnie dokonany. Nie uchyla to ewentualnej odpowiedzialności karnej i dyscyplinarnej odnośniego członka zarządu.

Egzekucję należności z tytułu powyższych zwrotów przeprowadza się w drodze administracyjnej.

### Art. ....

Roszczenia związku komunalnego, wynikające z poprzedniego artykułu, ulegają przedawnieniu dopiero po 3-u latach i nie mogą być wcześniej inaczej umorzony, jak tylko przez zapłatę całej należności wraz z odsetkami od dnia jej nałożenia i ewentualnymi kosztami egzekucji.

Przez cały czas zalegania z całkowitą zapłatą spoczywa prawo wybierania i wybieralności zalegającego do jakiegokolwiek rady komunalnej lub zarządu komunalnego na obszarze Państwa.

## O ZATWIERDZANIU POSTANOWIEŃ I ORGANÓW KOMUNALNYCH.

### Art. ....

Oprócz spraw, w których w myśl przepisów niniejszej ustawy lub innych ustaw postanowienia rady komunalnej lub innych organów komunalnych wy-

magają zatwierdzenia, podlegają zatwierdzeniu jeszcze postanowienia organów komunalnych w przedmiocie:

a) zaciągania pożyczek, o ile nie są to pożyczki krótkoterminowe na pokrycie zwyczajnych wydatków, mających pokrycie w dowodach budżetowych;

b) zaciągania innych zobowiązań, które mają wiązać gminny związek komunalny dłużej niż lat 3, powiatowy związek komunalny dłużej, niż lat 6, wojewódzki związek komunalny dłużej niż lat 10;

c) pozbycia przez powiatowy lub gminny związek komunalny lub rzeczowego przez nie obciążenia nieruchomości lub praw z nieruchomościami pod względem prawnym narówni stojących, — o ile wartość inwentaryczna pozbywanej nieruchomości, względnie prawa lub wysokość obciążenia przekracza 1/20 część sumy dochodów związku wedle ostatniego zamknięcia rachunkowego;

d) wydzierżawiania przez gminne związki komunalne (pierwszego stopnia) lub najmowania przez nie części lub całych nieruchomości na dłuższy czas niż lat 6, lub w inny sposób niż przez publiczną licytację najwięcej oferującemu;

e) obniżania przez gminne związki komunalne (pierwszego stopnia) czynszu najmu lub dzierżawy, w części lub w całości.

Postanowienia, podlegające zatwierdzeniu, stają się wykonalne dopiero po zatwierdzeniu.

#### Art....

Wybór członków zarządów komunalnych i przewodniczących kolegialnych zarządów komunalnych, o ile ci ostatni nie są już czynnymi funkcjonariuszami państwowymi, podlega zatwierdzeniu władzy nadzorczej drugiej instancji lub — o ile bezpośrednią władzą nadzorczą jest Minister Spraw Wewnętrznych — zatwierdzeniu Rady Ministrów.

Przeciwko wyborom ławników może bezpośrednia władza nadzorcza, w przeciągu dni 30 od zawiadomienia jej o wyborze, założyć umotywowany sprzeciw, od którego rada komunalna odwołać się może do władzy nadzorczej II-ej instancji, a to w przeciągu dni 14-u od dnia powiadomienia zarządu o sprzeciwie, o ile sprzeciw nie był założony przez Ministra Spraw Wewnętrznych. Władza nadzorcza II-ej instancji i Minister Spraw Wewnętrznych rozstrzygają ostatecznie. W razie utrzymania się sprzeciwu, należy przeprowadzić ponowny wybór.

#### Art....

W razie ponownego wybrania tej samej osoby, przeciw której wyborowi na ławnika władza założyła prawomocny sprzeciw, władza nadzorcza mianuje ławnika. To samo prawo służy władzy, powołanej do zatwierdzenia wyborów, w razie ponownego wybrania osoby, której wyboru poprzednio nie zatwierdzono.

Mianowani członkowie zarządu sprawują swój urząd aż do czasu, póki przeprowadzony przez radę komunalną nowy wybór członków w ich miejsce nie stanie się prawomocnym względnie nie uzyska zatwierdzenia.

## O ROZWIĄZYWANIU RAD KOMUNALNYCH.

## Art....

Jeżeli działalność rady komunalnej jest sprzeczna z ustawami lub jeżeli — mimo upomnień bezpośredniej władzy nadzorczej — rada komunalna zaniedbuje swoje obowiązki, władza nadzorcza II-ej instancji lub — o ile bezpośrednią władzą nadzorczą jest Minister Spraw Wewnętrznych — Rada Ministrów ma prawo i obowiązek — na wniosek bezpośredniej władzy nadzorczej — rozwiązać radę komunalną. Od zarządzenia tego nie przysługuje odwołanie w administracyjnym toku instancyj.

## Art....

W terminie trzechmiesięcznym od dnia zawiadomienia związku o rozwiązaniu rady komunalnej, muszą być zarządzane nowe wybory.

Dopóki rada komunalna nie ukonstytuuje się w nowym składzie, wszystkie jej czynności spełnia zarząd, ograniczając się do załatwienia spraw bieżących. W tym czasie zarząd nie może zbywać, ani zamieniać nieruchomości komunalnych oraz zaciągać długoterminowych zobowiązań bez zgody władzy nadzorczej II-ej instancji lub Ministra Spraw Wewnętrznych.

## Art....

Na wypadek równoczesnego rozwiązania rady komunalnej oraz zawieszenia w urzędzie lub złożenia z urzędu członka zarządu jednoosobowego lub przewodniczącego i większej części lub wszystkich członków zarządu kolegialnego, a także na wypadek, gdyby przy wyborach do rady komunalnej nie została komisji wyborczej przedstawiona żadna lista kandydatów, — władza nadzorcza może zamianować komisarza rządowego do zarządu sprawami komunalnymi.

Komisarzowi rządowemu służą uprawnienia przysługujące zarządowi w myśl artykułu poprzedniego, ustęp drugi. Koszty zarządu komisarycznego ponosi związek komunalny.

Ustanowienie komisarza rządowego odpada w tych wypadkach, w których przewodniczącym zarządu kolegialnego jest przedstawiciel państwowej władzy administracyjnej. Postanowienie artykułu niniejszego, ustęp drugi, ma tutaj odpowiednie zastosowanie.

## ROZDZIAŁ III.

## O WŁADZACH NADZORCZYCH.

## Art....

Władzą nadzorczą I-ej instancji, t. j. bezpośrednią władzą nadzorczą w rozumieniu niniejszej ustawy, jest:

a) w stosunku do gminnych związków komunalnych wyłącznie (pierwszego stopnia) — zarząd (wydział) właściwego terytorjalnie związku komunalnego drugiego stopnia;

b) w stosunku do powiatowych związków komunalnych (drugiego stopnia) — zarząd (wydział) właściwego terytorjalnie związku komunalnego trzeciego stopnia;

c) w stosunku do wojewódzkich związków komunalnych (trzeciego stopnia) — Minister Spraw Wewnętrznych.

#### Art....

Władzą nadzorczą II-ej instancji w rozumieniu niniejszej ustawy jest:

a) w stosunku do gminnych związków komunalnych (wyłącznie pierwszego stopnia) — zarząd (wydział) właściwego terytorjalnie związku komunalnego trzeciego stopnia;

b) w stosunku do powiatowych związków komunalnych (drugiego stopnia) — Minister Spraw Wewnętrznych.

#### Art....

O ile w poszczególnych wypadkach ustawa niniejsza inaczej nie stanowi, władza nadzorczą II-ej instancji oraz Minister Spraw Wewnętrznych, jako władza nadzorczą pierwszej (art...) lub drugiej (art...) instancji rozstrzygają ostatecznie.

Minister Spraw Wewnętrznych w sprawach, związanych z innymi resortami, rozstrzyga po zasięgnięciu opinii właściwego ministra.

### ROZDZIAŁ IV.

#### O URZĄDZENIACH I ZARZĄDZENIACH NADZWYCZAJNYCH.

#### Art....

W wypadku częściowej lub całkowitej mobilizacji ustaje natychmiast działalność rad komunalnych i wstrzymanym zostaje bieg okresu urzędowania radnych. Prawa i obowiązki rady komunalnej przechodzą aż do odwołania na zarząd, a okres urzędowania członków zarządu przedłuża się o czas wstrzymania okresu urzędowania radnych.

Minister Spraw Wewnętrznych może jednak w powyższych wypadkach, we wszystkich lub niektórych związkach komunalnych, zarządzić aż do odwołania częściowe lub całkowite przekazanie praw i obowiązków rad i zarządów komunalnych nadzwyczajnemu komisarzowi rządowemu, mianowanemu przez siebie lub przez upoważnione przezeń do tego państwowe władze administracji ogólnej. Jeżeli przewodniczącym kolegijskiego zarządu komunalnego jest przedstawiciel państwowej władzy administracji ogólnej, funkcje komisarza nadzwyczajnego powinny być poruczone temuż przedstawicielowi.

Koszt zarządu komisarycznego ponosi związek komunalny.

#### Art....

Zawieszenie działalności rad komunalnych, wstrzymanie biegu okresu urzędowania radnych, powierzenie praw i obowiązków rady aż do odwołania zarządowi komunalnemu z przedłużeniem okresu urzędowania jego członków względnie powierzenie praw i obowiązków rady komunalnej i za-

rządu komunalnego nadzwyczajnemu komisarzowi rządowemu może na skutek uchwały Rady Ministrów zarządzić Minister Spraw Wewnętrznych także w razie ogłoszenia stanu wyjątkowego w okręgach tym stanem objętych. Postanowienia art. poprzedniego, ustęp drugi, zdanie drugie i ustęp trzeci mają tu odpowiednio zastosowanie.

Art....

Na terenach objętych działaniami wojennymi może Minister Spraw Wewnętrznych lub—za równoczesnem uwiadomieniem Ministra Spraw Wojskowych i Ministra Spraw Wewnętrznych—bezpośrednia komenda odnośnego oddziału powierzyć aż do odwołania we wszystkich lub niektórych związkach komunalnych częściowo lub całkowicie kompetencje rad i zarządów komunalnych nadzwyczajnemu komisarzowi rządowemu przez siebie mianowanemu.

Prawa i obowiązki takiego komisarza określa w razie wątpliwości władza, która go ustanowiła, do której poleceń w tym zakresie komisarz nadzwyczajny obowiązany jest się stosować.

Art....

Przywrócenie normalnego stanu samorządu terytorjalnego, a w szczególności podjęcie normalnej działalności przez rady i zarządy komunalne oraz odwołanie ewentualnych komisarzy nadzwyczajnych zarządza Minister Spraw Wewnętrznych po ustaniu przyczyn, które spowodowały zawieszenie wspomnianej działalności.

## CZĘŚĆ CZWARTA.

### POSTANOWIENIA KOŃCOWE I PRZEJŚCIOWE.

Art....

Z chwilą wejścia w życie ustawy niniejszej powołane zastają do życia wojewódzkie związki komunalne ziemskie na obszarze województw białostockiego, kieleckiego, krakowskiego, lubelskiego, lwowskiego, łódzkiego, nowogródzkiego, poleskiego, stanisławowskiego, tarnopolskiego, warszawskiego, wileńskiego i wołyńskiego.

Rozporządzenie Rady Ministrów ustali termin, w ciągu którego we wszystkich lub poszczególnych, a w ustępie poprzednim wymienionych województwach mają się odbyć wybory do wojewódzkich rad komunalnych. Aż do chwili ukonstytuowania się tych rad, prawa i obowiązki wojewódzkich rad względnie wydziałów komunalnych, wynikające z ustawy niniejszej, spełniać będą z głosem stanowczym rady względnie wydziały wojewódzkie, współdziałające z wojewodami w myśl rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 stycznia 1928 r. o organizacji i zakresie działania władz administracji ogólnej (Dz. U. R. P. Nr. 11. poz. 86).

Art....

Prawa i obowiązki dotychczasowych związków samorządu teryt. przechodzą.....



# K R O N I K A

## SPRAWY SAMORZĄDOWE W SEJMIE.

Sesja budżetowa Sejmu, która rozpoczęła się w dn. 31-ym października 1928 r., zakończyła się w dniu 25-m marca 1929 r.

Prace Sejmu w okresie od początku stycznia do dnia zamknięcia sesji, w zakresie spraw samorządowych, oraz mających związek z samorządem, przedstawiają się następująco:

### Sprawy ustrojowe.

Komisja Administracyjna Sejmu przystąpiła do rozpatrywania wniosków w sprawie zmian w ustroju samorządu w dniu 29-ym stycznia 1929 r. Na porządku obrad Komisji znalazły się następujące wnioski: 1) Klubów Wyzwolenia, P. P. S. i Stronnictwa Chłopskiego, zawierające pełne ustawy o ustroju samorządu miejskiego, gmin wiejskich i powiatów, będące powtórzeniem, z małemi zmianami, projektów, przyjętych przez poprzedni Sejm w drugim czytaniu; 2) posła Ciołkosza z klubu P. P. S. o rozciągnięcie na Małopolskę obowiązujących obecnie w woj. zachodnich ordynacyj wyborczych do rad wiejskich, oraz do sejmików powiatowych, zaś do rad miejskich, ordynację, obowiązującą w b. Kongresówce; 3) posłów Putka i Bogusławskiego o upoważnienie Prezydenta do wydania w granicach ustaw obowiązujących nowych statutów gminnych dla miast Lwowa i Krakowa\*).

Na wstępie do obrad poseł Putek, jako referent wniosku o pełnych ustawach ustrojowych, oświadczył, że ponieważ małe są widoki na uchwalenie w obecnym Sejmie pełnych ustaw samorządowych, proponuje uchwalić tylko ordynacje wyborczą do rad powiatowych w Małopolsce, wyjętą z kompleksu zgłoszonych ustaw samorządowych, nadto zaś upoważnienie dla Rządu do wydania w drodze dekretu Prezydenta nowych sta-

\*) Projekty te zostały omówione w I zeszytzie „Samorządu Terytorjalnego“.

tutów dla Lwowa i Krakowa i na tem ograniczyć narazie „małą ustawę samorządową“. Poseł Ciołkosz ze swej strony podtrzymał swoje wnioski. Obaj referenci zaproponowali wybór podkomisji z 7 osób dla uzgodnienia wniosków i przedstawienia Komisji gotowego projektu.

Po przeprowadzeniu ogólnej dyskusji, Komisja Administracyjna wybrała, w wyniku dyskusji, podkomisję z 9 osób, do której weszli posłowie Dzierżawski (Klub Narodowy), Kiernik (Piast), Czyszewski (Chrześcijańska Demokracja), Zdz. Stroński i Pacholczyk (Blok Bezpartyjny), Pajak (P. P. S.), Pawłowski (Str. Chłopskie), Putek (Wyzwolenie), Celewicz (Kl. Ukraiński).

Nadto zapowiedziane zostało ze strony posłów z klubu Bloku Bezpartyjnego wniesienie wniosku o zmianach w ustroju gmin wiejskich w b. Kongresówce, polegających na skasowaniu zebrań gminnych i przelaniu ich kompetencji na rady gminne. Wniosek ten również miał być skierowany do podkomisji.

W międzyczasie zamiast zapowiedzianego wniosku o skasowaniu zebrań gminnych, posłowie z Klubu Bloku Bezpartyjnego wnieśli obszerny projekt zmian w ustroju samorządu o następującej treści:

*Wniosek posła K. Polakiewicza i kolegów z Klubu Bezpartyjnego w sprawie częściowej zmiany przepisów o ustroju samorządu terytorjalnego.* (Druk sejmowy Nr. 467).

Projekt składa się z 23 artykułów, podzielonych na 6 rozdziałów i obszernie traktuje zamierzoną reformę.

*Rozdział pierwszy* zawiera przepisy, dotyczące całego Państwa. Prawo wybierania do wszelkich organów samorządowych upodobnione zostaje do prawa wybierania do Sejmu z tą zmianą, że czynne prawo wyborcze przysługuje dopiero po ukończeniu 24 lat życia, zaś bierne po 30 latach. Wybrany na jakikolwiek urząd gminny może być każdy obywatel Państwa Polskiego, mający bierne prawo wyborcze w którejkolwiek gminie. Nie mogą być wybrani funkcjonariusze policji, onaz pracownicy bezpośrednich władz nadzorczych.

W wojew. zachodnich i południowych, Rada Ministrów może tworzyć gminy zbiorowe.

*Rozdział drugi* dotyczy zmian w b. zab. rosyjskim. Kasuje się zebrań gminne w b. Kongresówce, wybory do rad gminnych odbywają się na podstawie powszechnego, równego, tajnego i bezpośredniego głosowania. Wojewoda może podzielić gminę na okręgi z ilością mandatów podzieloną na 4. Każdy wyborca głosuje na 3/4 kandydatów (t. z. system głosowania ograniczonego) wybranymi są ci, którzy otrzymali najwięcej głosów.

Każda nieruchomości na terenie gminy musi należeć do jednej z gromad, czyli, że włącza się do gromad folwarki i posiadłości dworskie. W gromadach z ilością członków ponad 500, może być utworzona rada gromadzka, w składzie od 4 do 12 członków, której przewodniczy sołtys.

*Rozdział trzeci* dotyczy wojew. małopolskich. Rady gminne składają się z członków wyłącznie z wyboru, w gminach do 500 mieszkańców z 8 radnych, do 1.500 z 12-tu, ponad 1.500 z 16-tu radnych. Wybory do rad gminnych odbywają się na zasadach analogicznych do wyborów w b. Kongresówce (rozdział drugi). W gminach, składających się z więcej, niż jednej miejscowości, asesorami, w liczbie odpowiadającej ilości tych miejscowości, winne być osoby mieszkające na ich obszarze. Przepis ten upodabnia asesora jako pomocnika naczelnika gminy do sołtysa, jako pomocnika wójta w b. zab. rosyjskim.

Dekret z 1918 r. o wyborach do rad miejskich na terenie b. Kongresówki rozciąga się na woj. małopolskie.

Rozciąga się również na woj. małopolskie dekret z 1919 r. o ordynacji powiatowej, obowiązujący na obszarze b. zaboru rosyjskiego. Miasta, liczące więc ponad 25.000 mieszkańców, zostają z pow. związku komunalnego wyłączone. Sejmik powiatowy (nazwa „rada powiatowa“ została zamieniona) składa się z 24 członków w powiatach, liczących do 72 tys. mieszkańców. Na każde dalsze 12 tys. przypada po 4 członków dalszych. Członków sejmików wybierają radni gminni na wspólnych zebraniach okręgowych. Okręgi wyborcze wyznacza wojewoda. Wybrany może być nie tylko członek zebrania wyborczego. Wybory są tajne przy zastosowaniu systemu głosowania ograniczonego, t. z. na 3/4 kandydatów. Wybory członków wydziału powiatowego dokonywane są przy zastosowaniu obliczenia proporcjonalnego.

*Rozdział czwarty* przewiduje włączenie na obszarze woj. poznańskiego i pomorskiego, obszarów dworskich do gmin. Do ławników w gminach wiejskich mają zastosowanie przepisy, dotyczące asesorów w gminach wojew. małopolskich. Mają one na celu ułatwienie tworzenia gmin zbiorowych.

*Rozdział piąty* mówi o tem, że prawa i obowiązki, oraz charakter służbowy pracowników związków komunalnych ma określić Rada Ministrów osobnym rozporządzeniem.

*Rozdział szósty* zawiera przepisy końcowe i przejściowe. Według tych przepisów wybory do rad gminnych na obszarze b. Kongresówki i do rad gminnych i miejskich, oraz do sejmików powiatowych na obszarze woj. małopolskich, mają się odbyć w terminie 6-ciu miesięcznym od dnia wejścia w życie projektowanej ustawy. Do czasu ukonstytuowania się sejmików w woj. małopolskich, bieżące sprawy pow. związków samorządowych załatwiać mają starostowie.

Wybrana podkomisja, pod przewodnictwem posła Putka, rozpatrzyła na wstępie podane projekty. Podkomisja nie wzięła pod obrady wniosku posłów z Klubu Bloku Bezpartyjnego, ponieważ większość Komisji uznała, że projekt zawiera zasadnicze kwestje, przechodzące zakres reform niezbędnych. W toku dyskusji poseł Putek rozszerzył swój pierwotny wniosek o ordynacji wyborczej do rad powiatowych na wniosek o pełnej ordynacji powiatowej, wraz z ordynacją wyborczą.

Rezultatem prac podkomisji były cztery następujące wnioski:

**1. Projekt ustawy tymczasowej o reprezentacji powiatowej i ordynacji wyborczej powiatowej, obowiązującej w województwach krakowskim, lwowskim, stanisławowskim i tarnopolskim.**

Projekt jest naogół powtórzeniem ustawy galicyjskiej o reprezentacji powiatowej ze zmianami w ordynacji wyborczej, oraz drobnymi zmianami w ustroju. W głównych przepisach projekt przedstawia się następująco:

1) powiat samorządowy w granicach swych winien pokrywać się z powiatem administracyjnym; 2) organami powiatu jest rada powiatowa i wydział powiatowy; 3) jedynymi miastami, wydzielonemi jest Lwów i Kraków; 4) rada powiatowa składa się od 24 — 40 członków; 5) przewodniczy radzie — prezes z wyboru; 6) wydział powiatowy składa się ze starosty i sześciu członków, wybranych jedynie z grona rady powiatowej w głosowaniu proporcjonalnem; 7) wydział powiatowy sprawuje nadzór nad gminami wiejskimi i miejskimi z ramienia rady powiatowej również i w tym zakresie jest przed radą powiatową odpowiedzialny; ponadto niektóre uprawnienia z tytułu nadzoru nad gminami posiada bezpośrednio rada powiatowa; 8) wszystkich urzędników mianuje i zwalnia kolegialnie wydział powiatowy; 9) władzą nadzorczą nad powiatem samorządowym nie jest wojewoda, sprawujący te funkcje przy udziale wydziału wojewódzkiego, lecz sam wydział wojewódzki; 10) nadzór ma dotyczyć tylko legalności, a nie celowości działania powiatu; 11) wybory są pośrednie, wybierają radni gmin, 1 mandat przypada na 3.000 ludności; okręgi mają być od pięcio — do ośmiomandatowych; głosowanie w okręgach systemem proporcjonalnym na listy; rozdział mandatów systemem de Hondta; rozstrzyga protesty, względnie unieważnia wybory wydział wojewódzki.

**2) Projekt ustawy o częściowej zmianie przepisów o organizacji i ustroju samorządu terytorjalnego na obszarze województw: białostockiego, kieleckiego, lubelskiego, łódzkiego i warszawskiego.**

Projekt ma na celu zmiany w ustroju samorządu gminnego na obszarze 5-ciu wojew. centralnych. Sprowadzają się te zmiany do dwu spraw: 1) Zebrania gminne mają pozostać w swej dotychczasowej formie, by jednak zapewnić ich uchwalom legalność, projekt zawiera postanowienie, że drugie z kolei zebranie gminne, zwłane z tym samym porządkiem obrad, ma być ważne bez względu na liczbę biorących w nim udział uczestników; 2) druga sprawa — to włączenie do gromad wszelkich enklaw, a w tem i obszarów dworskich.

**3) Projekt ustawy o rozciągnięciu mocy obowiązującej ustawy z dn. 12-go sierpnia 1866 r. o urządzeniu gmin i ordynacji wyborczej do gmin na obszar Orawy i Spisza.**

Projekt przewiduje rozciągnięcie na gminy Orawy i Spisza galicyjskiej ustawy o gminie wiejskiej.

**4) Projekt ustawy o częściowej zmianie przepisów o reprezentacji gminnej i ordynacji wyborczej w gminach miejskich i małomiasteczkowych na obszarze województw: krakowskiego, lwowskiego, stanisławowskiego i tarnopolskiego.**

Projekt zatłwia sprawę ordynacji wyborczej do gmin miejskich na obszarze Małopolski następująco: 1) prawo wybierania ma każdy, kto ma prawo wybierania do Sejmu, byleby tylko 6 miesięcy zamieszkiwał w gminie; 2) prawo wybieralności mają wszyscy, posiadający czynne prawo wyborcze i 24 lat życia; 3) rady miejskie mają składać się z radnych w dotychczasowej liczbie; 4) wybory mają odbywać się na podstawie ordynacji do rad miejskich, obowiązującej w b. Kongresówce; 5) w granicach wszystkich powyższych postanowień, statuty dla m. Lwowa i Krakowa wyda ma Prezydent Rzpltej; 6) kadencja rad miejskich wynosić ma trzy lata, wobec czego zniiesiono perjodyczną odnowę połowy składu rady w czasie kadencji; 7) Minister Spraw Wewnętrznych zobowiązany został do ogłoszenia tekstu nowej ordynacji wyborczej, opartego na przepisach projektowanej ustawy.

Powyższemi czterema projektami podkomisja zamierzała zaspokoić najniezbędniejsze potrzeby w zakresie ustroju samorządu. Projekty te nie były rozpatrywane przez Komisję Administracyjną Sejmu. Projektodawcy zamierzali wnieść projekty pod obrady Sejmu, z pominięciem obrad na Komisji Administracyjnej, sprawa ta jednak nie została zdecydowana wobec zamknięcia sesji sejmowej.

**Zabezpieczenie emerytalne pracowników samorządowych.**

Inna podkomisja Komisji Administracyjnej Sejmu, w składzie d-ra Pruchnika (P. P. S.), jako przewodniczącego, oraz posłów A. Pacholczyka (B. B.), A. Dzierżawskiego (K. N.) i P. Rychlika (Wyzwolenie), rozpatrzyła i przygotowała do obrad Komisji projekt ustawy o zabezpieczeniu emerytalnem pracowników komunalnych, wniesiony przez posłów z Klubu Bloku Bezpartyjnego (druk sejmowy Nr. 348\*). Podkomisja wprowadziła do pierwotnego projektu poprawkę (za zgodą wnioskodawców), ograniczającą zakres projektowanego zabezpieczenia tylko do samorządowych pracowników umysłowych. Podkomisja przygotowała projekt w następującem ujęciu:

1. Ustawa obejmuje pracowników umysłowych, zatrudnionych w samorządzie, pracownicy ci więc zostają wyłączeni z ogólnych ubezpieczeń pracowników umysłowych. Ustawa nie wprowadza pojęcia stałych, lub niestałych pracowników, z czego wynika, że zabezpieczeniu podlegają wszyscy pracownicy umysłowi w służbie samorządu.

\*) Projekt omówiony został w I zeszycie „Samorządu Terytorjalnego“ w dziale kroniki.

Nadto podlegają zabezpieczeniu również i członkowie zarządów związków komunalnych, którzy otrzymują stałe wynagrodzenie i pracę swą w samorządzie traktują zawodowo (burmistrz, ławnicy).

2. Wysokość emerytury, sposób obliczania wysługi emerytalnej, oparte zostały na podobnych zasadach, jak w państwowej ustawie emerytalnej.

3. Tworzą się lokalne fundusze emerytalne, obejmujące w powiecie: pracowników pow. związku komunalnego, miast niewydziałonych, gmin wiejskich. Zarządza funduszem powiatowy związek komunalny lub zarząd miasta wydzielonego. Fundusz tworzy się z wpłat związków samorządowych w wysokości 6% uposażeń, oraz pracowników w wysokości 4%. Sumy brakujące podlegają rozkładowi pomiędzy związki samorządowe, należące do funduszu w stosunku do budżetowych wydatków personalnych.

4. Emeryt, po przeniesieniu w stan spoczynku, ma do czynienia z funduszem lokalnym. Do wymiaru emerytur mają być utworzone komisje pierwszej i drugiej instancji z udziałem przedstawicieli pracowników. Fundusze lokalne, obowiązuje zasada rozrachunków na podstawie zaliczonych pracownikowi lat do wysługi emerytalnej, w wypadku gdy pracownik zmienia miejsce pracy i miejsce zabezpieczenia emerytalnego.

5. Wdowa i dzieci po pracowniku korzystają z zabezpieczenia.

6. Dotychczasowa praca w służbie państwowej, samorządowej i zawodowej, zalicza się obecnym pracownikom samorządowym w stosunku 60%.

7. Nabyte prawa, wyższe od projektowanych, zachowuje się.

Z powodu zamknięcia sesji sejmowej, projekt nie był rozpatrywany przez Komisję Administracyjną Sejmu.

## Sprawy skarbowe.

1. Projekty podatkowe Rządu: 1) o podwyższeniu i wyrównaniu stawek podatków gruntowych, oraz o unormowaniu poboru niektórych danin komunalnych (druk Nr. 269), 2) w sprawie zmiany ustawy z dnia 2-go sierpnia 1926 r. o podatku od lokali (druk Nr. 271), 3) w sprawie uprawnienia Ministra Skarbu do obniżania podatku przemysłowego od obrotu (druk Nr. 270), wniesione do Sejmu ubiegłej jesieni, do końca sesji budżetowej nie były rozpatrywane nawet w komisjach seimowych.

2. Minister Robót Publicznych wniósł do Sejmu w dniu 4-go lutego 1929 r. *projekt ustawy o podatku drogowym od pojazdów mechanicznych* (druk seimowy Nr. 438).

Projekt przewiduje ustanowienie jednolitego na obszarze całego Państwa podatku od samochodów, wymierzanego w stosunku do wagi samochodu. Podatek ma wynosić:

od samochodów osobowych do własnego użytku: po 40 zł. od 100 klg. wagi jeżeli ciężar wozu nie przekracza 1.500 klg., zaś po 55 zł. — gdy jest wyższy;

od samochodów osobowych, używanych do zarobkowania, po 55 zł od każdych 100 klg. wagi;

od samochodów ciężarowych lub traktorów do własnego użytku po 25 zł. od 100 klg. wagi do 1.500 klg., zaś po 35 zł., gdy przekracza tę wagę ogólną; gdy wóz służy celom zarobkowym, stawki wynoszą 35 zł. i 45 złotych;

od doczepek — po 25 zł. od wagi 100 klg., od motocykla po 40 zł., zaś z doczepką po 60 zł.

Powyższe stawki odnoszą się do wozów na pneumatykach, jeżeli obręcze są pełne, podatek wynosi o 25% więcej, jeżeli zaś żelazne to 100% więcej. Zniżki podatku w granicach 50% — 10% stawek przysługują tytom wozów, oznaczonych przez Ministerstwa: Spraw Wojskowych, Robót Publicznych i Przemysłu i Handlu. Projekt oznacza również instytucje, których samochody mają być wogóle od podatku zwolnione.

Podatek wymierzany i pobierany ma być według miejsca postoju samochodu. Wymiar i pobór podatku uskuteczniają gminy miejskie, zaś na obszarach wiejskich — wymiar dokonywuje Wydział Powiatowy, pobór zaś — gmina wiejska.

Wpływy z podatku mają być używane wyłącznie tylko na inwestycje drogowe, mające na celu ulepszenie powierzchni dróg istniejących, lub budowę nowych dróg i stałych mostów i nie mogą być używane na pokrycie kosztów utrzymania dróg. Wpływy mają być dzielone:

70% na drogi państwowe do dyspozycji Ministra Robót Publicznych, 30% z obszaru województwa na drogi samorządowe, do dyspozycji samorządu wojewódzkiego, zaś tam, gdzie go nđema — wojewody, 30% z obszaru m. Warszawy, przypada gminie tego miasta.

Przy podziale kwot na drogi samorządowe, winny być wzięte pod uwagę: 1) zmniejszenie dochodów poszczególnych z tytułu skasowanych samoistnych danin od samochodów, 2) potrzeby komunikacyjne, według ich znaczenia dla całego województwa.

Jednocześnie z wprowadzeniem projektowanego podatku uległyby skasowaniu opłaty od samochodów (z małemi wyjątkami); 2) opłaty rogatkowe i kopytkowe od samochodów; 3) opłaty rejestracyjne; 4) podatki komunalne w postaci podatków od samochodów (luksusu); 5) opłaty specjalne od samochodów na rzecz budowy i utrzymania dróg.

Projekt, przychylnie przyjęty w sferach sejmowych, w ubiegłej sesji sejmowej nie został załatwiony.

3. Jednocześnie z ustawą skarbową, która omawiamy w dziale „przegląd ustawodawstwa“, Sejm uchwalił szereg rezolucyj, z tych zaś kilka o doniosłej dla samorządu treści, jak np. w sprawie ostatecznego załatwienia sprawy zatrzymania przez Skarb Państwa części, należnych samorządowi, wpływów z tytułu udziału w podatku dochodowym za r. 1925, w sprawie ustawy o związkach rewizyjnych i wyrównawczych, oraz w sprawie udostępnienia bankom komunalnym emisji obligacji. W sprawach tych Sejm poszedł w kierunku załatwienia słu-

sznych i mocno podkreślonych dążeń sfer samorządowych. Sejm uchwalił następujące rezolucje:

I. Sejm wzywa Rząd, a w szczególności Pana Ministra Skarbu, aby bezzwłocznie wypłacił wszystkim samorządom różnicę pomiędzy udziałem 30% a 15% w państwowym podatku dochodowym z całego okresu podatkowego r. 1925 i lat poprzednich, a to w myśl wyroku Najwyższego Trybunału Administracyjnego z 28 czerwca 1928 r. L. Rej. 1916/26.

II. Sejm wzywa Rząd do wniesienia ustawy o związkach rewizyjnych i bankach komunalnych, a to dla zapewnienia należytej działalności komunalnych kas oszczędności, oraz celowej organizacji kredytu komunalnego dla samorządu terytorjalnego, o prowincjonalnych związkach rewizyjnych z własnymi prowincjonalnymi bankami komunalnymi, w myśl powziętych uchwał Państwowej Rady Samorządowej.

Aż do czasu tego jest kwestją palącą i dla samorządów wagi pierwszorzędnej, udzielenie zezwolenia na emisję obligacji komunalnych dwóm istniejącym bankom komunalnym (Komunalny Bank Kredytowy w Poznaniu i Polski Bank Komunalny w Warszawie).

III. Sejm wzywa Rząd do wypracowania i przedstawienia projektu ustawy, mającej na celu udostępnienie pomocy lekarskiej i środków leczniczych dla najuboższej ludności wsi, jak również udzielania zapomóg dla samorządów na powyższe cele.

IV. Sejm wzywa Rząd,

1) aby wydał zarządzenie komisjom odwoławczym, ażeby odwołania w sprawach wszelkiego rodzaju podatków były załatwiane przez komisje odwoławcze w tym roku, w którym nastąpił wymiar podatku;

a) o ileby odwołania w powyższym terminie nie zostały załatwione, to przez to samo zarzuty odwołania będą uważane za uzasadnione, a wymiar zaskarżonego podatku będzie odpowiednio zredukowany;

b) ażeby powiększyć etat sędziów Najwyższego Trybunału Administracyjnego do takiego rozmiaru, ażeby wszelkie skargi na nieprawidłowy wymiar podatków mogły być załatwione w ciągu roku od dnia ich wniesienia.

2) do wydania odpowiedniego pouczenia samorządom gmin wiejskich i miejskich, aby nie nakładały podatku od zbytku na robotników, posiadających rowery, które służą tym robotnikom do szybszego dostania się do miejsca prac.

### Fundusze na budowę tanich mieszkań.

Minister Robót Publicznych wniósł do Sejmu w dn. 23-m lutego 1929 r. *projekt ustawy o popieraniu budowy tanich mieszkań* (druk sejmowy Nr. 483).



Projekt ma na widoku zdobycie funduszków na szeroko zakreślona akcję budowy tanich mieszkań. Opiera się na opodatkowaniu lokatorów, przy czem podatek ma stanowić część komornego i ma być płacony przez właścicieli domów.

Projekt przewiduje podwyższenie stawek komornego, ustanowionych przez ustawę o ochronie lokatorów, od 2% dla mieszkań dwupokojowych, aż do 8% dla 6—7 pokojowych, co kwartał. Zwyżka ma postępować aż do granic: dla mieszkań 1-no pokojowych do 130% podstawowego komornego, aż do 200% dla mieszkań ponad 4 pokoje, sklepów i innych pomieszczeń handlowych. Z uzyskanej podwyżki 75% w formie podatku idzie na rzecz Państwowego Funduszu Budowlanego, 15% zaś właściciele domów obowiązani są użyć na remont swych domów.

Nadto projekt przewiduje powiększenie podatku od placów zabudowanych, oraz wprowadzenie podatku od przyrostu wartości nieruchomości miejskich w skali od 4% do 12% wartości przyrostu. Wpływy z obu tych źródeł mają iść również na powiększenie Państwowego Funduszu Budowlanego.

Państwowy Fundusz Budowlany, użyty ma być wyłącznie na budowę małych mieszkań jedno, dwu i trzypokojowych. Pożyczki, udzielane na ten cel wraz z amortyzacją mają być oprocentowane na 4% rocznie. Minister Skarbu jednocześnie, według projektu, uzyskuje uprawnienie do wypuszczenia pożyczki obligacyjnej na rzecz sfinansowania budowy tanich mieszkań do wysokości 1 miljarda złotych, zabezpieczonej na mieszkaniach, wybudowanych za pożyczki z funduszu budowlanego.

Projekt pozatem przewiduje zmiany niektórych przepisów ustawy z dn. 22-go kwietnia 1927 r. o rozbudowie miast w kierunku nastawienia pomocy finansowej Państwa na budowanie tanich i małych mieszkań.

### Ubezpieczenia społeczne.

Minister Pracy i Opieki Społecznej wniósł do Seimu w dn. 23-m lutego 1929 r. *projekt ustawy o ubezpieczeniu społecznem* (druk sejmowy Nr. 487).

Projekt obejmuje: 1) ubezpieczenia na wypadek choroby lub macierzyństwa (kasy chorych); 2) ubezpieczenia na wypadek niezdolności do zarobkowania, lub śmierci osoby ubezpieczonej (pracowników fizycznych).

Projekt ułatwia dwie szczególnie interesujące samorząd sprawy:

1) Art. 5 przewiduje, iż Minister Pracy w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych może zwolnić od obowiązku ubezpieczenia pracowników komunalnych, zatrudnionych w urzędach, zakładach i przedsiębiorstwach związków komunalnych, o ile te związki zapewniają im statutami, zatwierdzonemi przez władze nadzorcze, świadczenia nie mniejsze od świadczeń, przewidzianych w ustawie niniejszej, rozporządzają własnym personelem lekarskim i sanitarnym, oraz prowadzą we własnym zarządzie odpowiednie zakłady lecznicze. Sądzić należy, że wyraz „zapewniają“ nie odnosi się tylko do tych związków samorządowych, które odpowiadają wymaganym warunkom w chwili wejścia w życie omawianej ustawy, lecz

do tych wszystkich, które odpowiadają warunkom i zechcą wyłączyć swych pracowników z ogólnego ubezpieczenia.

2. Projekt nie podtrzymuje nadal obowiązku, włożonego na zakłady lecznicze samorządowe ustawą z 1920 r., o zabezpieczeniu na wypadek choroby, leczenia członków Kas Chorych za połowę kosztów własnych.

## Z ŻYCIA ZRZESZEŃ SAMORZĄDOWYCH.

### Rada Zjazdów Samorządu Ziemskiego.

Rada Zjazdów Samorządu Ziemskiego odbyła zebranie w dn. 24-m lutego 1929 r. Na tem zebraniu zapadły następujące uchwały:

a) W związku ze sprawozdaniem Zarządu:

1. Rada poleca Zarządowi zająć się opracowaniem projektów ustaw o samorządzie gminnym i powiatowym. Zarząd utworzy w tym celu specjalną komisję z udziałem sił naukowych. Projekty w formie szczegółowych tez po rozpatrzeniu przez Radę, poddane będą pod obrady jednego z najbliższych zjazdów ogólnych.

2. Rada prosi członków swoich, należących do klubów parlamentarnych, aby zechcieli zaznajomić się przy sposobności rozpraw, nawet klubowych, z organizacją Związku Sejmików w celu zasięgnięcia jej opinii we wszystkich sprawach, dotyczących życia samorządu, ustrojowych i finansowych, a w szczególności samorządu ziemskiego.

3. Rada poleca Zarządowi, aby zastanowił się, czy obecna organizację „Biura Zjazdów Samorządu Ziemskiego“ nie należałoby wyraźniej określić i ustalić prawnie jako „Związek powiatów i gmin ziemskich“.

4. Rada uznaje za pożyteczne i celowe, ażeby organizowane dotąd dorywczo zjazdy lokalne przedstawicieli samorządu uczynić systematycznymi i stałymi. W programie tych zjazdów znaleźć się winny projekty planowego rozmieszczenia po powiatach takich przedsięwzięć, jak szkoły rolnicze, elektrownie okręgowe, zakłady wychowawcze dla sierot, szkółki drzew owocowych i t. p. Również na wszystkich takich zjazdach omawiany winien być właściwy czynny stosunek Wydziałów powiatowych do gmin wiejskich i małomiejskich.

5. Rada zaleca wydziałom powiatowym bliższe bezpośrednie zetknięcie się z gminami przez udział członków wydziałów w ilustracji gmin, urządzaniu kursów dla radnych gminnych i t. p.

6. Rada zaleca wydziałom powiatowym zachęcanie i dopomaganie pracownikom w przyjmowaniu udziału w kursach dokształcających, urządzanych przez Biuro Zjazdów.

7. Rada uznaje za wskazane, by Wydziały powiatowe prenumerowały czasopismo „Samorząd“ dla wszystkich członków Wydziałów powiatowych.

b) W sprawie pożyczek z Funduszu Pożyczkowego Drogowego:

Rada Zjazdów uznaje, że pożyczkowy fundusz drogowy ma do spełnienia pierwszorzędą rolę, zapewniającą pomoc przy szybszym budowaniu przez związki samorządowe nowych dróg i mostów, z warunkiem jednak, że udzielane pożyczki będą oprocentowane nie wyżej, niż 6% rocznie. Z tego powodu Rada wzywa Zarząd do wystąpienia do Min. Robót Publicznych i Skarbu z wnioskiem o zmniejszenie dzisiejszego zbyt wysokiego oprocentowania pożyczek z funduszu drogowego do 6% rocznie.

c) Rada Zjazdów debatowała nad wniesionym do Sejmu przez Ministra Robót Publicznych, projektem ustawy o podatku drogowym od pojazdów mechanicznych (projekt omówiony został w dziale kroniki — „sprawy samorządowe w Sejmie“). Sformułowanie ostatecznych wniosków na podstawie wyników dyskusji w sprawie projektu Rada Zjazdów zleciła Zarządowi, który też na zebraniu w dn. 25-m marca 1929 r. ustalił następującą opinię o projekcie:

1) Zarząd stwierdza, że wprowadzenie jednolitego zwiększonego opodatkowania pojazdów mechanicznych jest sprawą pilną i bardzo pożądaną i staje się naturalną konsekwencją przystosowania dróg bitych do wymagań, jakie stawia im ruch samochodowy.

2) Zarząd uważa, że klucz podziału wpływów z podatku, przewidziany w art. 11 i 12 projektu, nie odpowiada ani realnemu ustosunkowaniu się drogowych potrzeb Państwa i samorządu, ani też ich sił finansowych. Z tych powodów Zarząd uznaje, że za klucz podziału należy wziąć stosunek: 60% na drogi samorządowe i 40% na drogi państwowe, pozostawiając sprawę dyspozycji kwotami tak, jak to zostało przewidziane w projekcie z wyjątkami, jeżeli chodzi o m. Warszawę i woj. zachodnie.

3) Zarząd uważa, że pozostawienie wszystkich wpływów z tytułu podatku od samochodów, pobieranego na terenie m. Warszawy, gminie tego miasta, byłoby pokrzywdzeniem powiatów okolicznych, utrzymujących podmiejskie drogi m. Warszawy, byłoby też sprzecznym z założeniem projektu podatku, jako podatku celowego, który przeto winien uwzględnić fakt znacznego obciążenia warszawskimi samochodami bitych dróg okolicznych. Z uwagi na powyższy stan rzeczy, Zarząd uważa, że wpływy z podatku z obszaru m. Warszawy, przypadającego na rzecz dróg samorządowych, winny być dzielone

w połowie pomiędzy gminę m. Warszawy i województwo Warszawskie.

4) Na obszarze woj. Poznańskiego i Pomorskiego dysponowanie sumami, przeznaczonymi na drogi samorządowe winno odbywać się w sposób analogiczny, jak w innych województwach.

5) Pobór podatku od pojazdów mechanicznych winien być dokonywany przy rejestracji samochodów, przez władze rejestrujące, w dwu ratach półrocznych.

6) Poza przewidzianą w projekcie formą opodatkowania, Zarząd uznaje, że wzmagający się ruch autobusowy na drogach wymaga specjalnego uregulowania i pociągnięcia przedsiębiorstw i osób, korzystających z dróg w sposób przemysłowy, do specjalnych świadczeń na rzecz tych dróg. Najprostszym sposobem jest wprowadzenie podatku od biletów za przejazd autobusami w wysokości 30% ceny biletu. Wpływ z tego źródła winny być przeznaczony na rzecz tych zarządów drogowych, które utrzymują używane przez linje autobusowe odcinki drogowo- Jednocześnie powinny być opodatkowane w sposób analogiczny ciężarowe wozy frachtowe.

Nadto zarząd ustalił następujące wnioski w sprawie ruchu autobusowego:

Zarząd stwierdza, że racjonalne wykorzystanie dróg przez systematycznie zorganizowane linje autobusowe, wymaga:

a) koncesjonowania ruchu autobusowego;

b) zapewnienia specjalnych przywilejów i pierwszeństwa na rzecz związków samorządowych, lub instytucji które budują swoim kosztem nowe linje bite, lub przyczyniają się specjalnymi dotacjami do utrzymywania tych dróg.

d) Na tymże zebraniu Rady Zjazdów dokonany został wybór prezesa Rady i Zarządu w osobie p. Józefa Beka i nowego wiceprezesa w osobie p. S. Czekanowskiego, dokonano dwu nowych członków Rady w osobach pp. J. Zdanowskiego i S. Głiszczyńskiego, oraz uzupełniono Zarząd, który w nowym składzie przedstawia się następująco: 1) J. Bek (prezes), 2) W. Gajewski, starosta pow. warszawskiego (wice-prezes), 3) J. Czekanowski, dyrektor dept. w Min. Rolnictwa (wice-prezes), 4) W. Dalbor, dyrektor Biura samorządowego Poznańskiego Związku Kredytowego 5) A. Bogusławski, poseł, 6) B. Lipski, starosta pow. morskiego, 7) I. Puławski, poseł, 8) W. Seidler, starosta pow. katowickiego, 9) I. Czarnocki, starosta pow. nieświeskiego, 10) Z. Tyralski, sekretarz Rady Powiatowej w Jarosławiu.

### **Zarząd Związku Miast Polskich.**

Na zebraniu w dn. 22-m lutego Zarząd Związku Miast Polskich uchwalił następujące wnioski w sprawie zasilenia finansów miejskich:

1) Przywrócenie podatku od lokali charakteru samodzielnego podatku komunalnego i upoważnienie gmin miejskich do poboru tego podatku w obecnej jego wysokości przy jednoczesnym pokryciu wydatków państwowego funduszu rozbudowy miast oraz funduszu kwaterunkowego wojskowego z dotacji ze Skarbu Państwa.

2) Przywrócenie gminom miejskim wysokości udziału w państwowym podatku dochodowym, przewidzianej ustawą „o tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych“, a mianowicie 40% dla m. st. Warszawy i 30% dla pozostałych miast.

3) Przekazanie miastom podatku od nieruchomości, jako samodzielnego podatku miejskiego.

4) Przywrócenie 50% zasiłku skarbowego na budowę publicznych szkół powszechnych w b. zaborze rosyjskim.

5) Pozostawienie dotychczasowej wysokości podatku komunalnego do państwowego podatku przemysłowego w razie ewentualnej zmiany stawek wymienionego podatku.

Powyższe wnioski, umotywowane obszernym memoriałem, wręczyła Prezesowi Rady Ministrów i Ministrom Skarbu i Spraw Wewnętrznych specjalna delegacja.

### **Stowarzyszenie Burmistrzów woj. Poznańskiego.**

Stowarzyszenie Burmistrzów woj. Poznańskiego odbyło swe walne roczne zgromadzenie w dn. 23-m marca 1929 r. w Poznaniu. Zebranie poświęcone było sprawom organizacyjnym: 1) przyjęte zostało sprawozdanie Zarządu za rok 1928. 2) przyjęty został budżet stowarzyszenia na 1929 r. Wybrano na prezesa Stowarzyszenia burmistrza Scholla z Szamotuł, na wiceprezesa burmistrza Polskiego ze Środy, na sekretarza burmistrza Dudę z Opalenicy, na skarbnika burmistrza Hollanda z Buku, oraz na ławników: Seydaka z Ostrzeszowa, Rogalskiego z Jarocina, Neumana z Witkowa, Kuchczyńskiego z Wągrowca i Łuczaka z Janówca. Wybraną została komisja, która ma przygotować zmiany statutu Stowarzyszenia.

### **Koło Miast Wielkopolski.**

Koło Miast Wielkopolskich odbyło zebranie pod przewodnictwem prezesa, p. C. Ratajskiego, w dn. 12-m stycznia w Poznaniu. W zebraniu wzięła udział również i delegacja Koła Miast Pomorskich z p. Włodkiem, prezydentem m. Grudziądza na czele. Na tem zebraniu:

1) rozpatrzono sprawozdanie z poczynań ogólnego Związku Miast Polskich, zwłaszcza wystąpienie w sprawie finansów miejskich;

2) powzięto następnie uchwały, że możliwość nabycia przez miasta udziałów w Banku Gospodarstwa Krajowego i wprowadzeniu do Rady Banku przedstawicieli samorządu zależy od

zmiany warunków, jakie w tej sprawie Bank wysunął, na bardziej dla samorządu korzystne;

3) wysłuchano referatu naczelnego dyrektora Komunalnego Banku Kredytowego w Poznaniu, p. Adamczewskiego, o nowo-założonym „Zachodnio-Polskiem Towarzystwie Kredytowym Miejskiem“, zakończonego apelem do popierania tej instytucji, oraz do łokowania przez komunalne kasy oszczędności swych funduszków w obligacjach Towarzystwa:

4) wysłuchano referatu inż. Kotowicza w sprawie technicznej kontroli wodociągów w mniejszych miastach. zakończonem wnioskiem o konieczności wykorzystania przez te miasta pomocy technicznej Polskiego Instytutu Wodociągów-Kanalizacyjnego, oraz o ewentualnem założeniu w Poznaniu oddziału Instytutu, co kosztowałoby około 35.000 zł. i stanowiłoby 5% budżetów wodociągowych mniejszych miast wielkopolskich, wynoszących w sumie 680.000 zł.

### **Związek Powiatów woj. Poznańskiego.**

Ogólne zebranie delegatów Związku odbyło się w dn. 10-m stycznia 1929 r. w Poznaniu, pod przewodnictwem prezesa Związku, starosty poznańskiego, T. Kłosa. Na zebraniu rozpatrzono następujące ważniejsze sprawy:

1) Pozostawiono do uznania poszczególnych wydziałów powiatowych sposób subwencjonowania wycieczek rolników do gospodarstw wzorowych, uznając sprawę, podniesioną z inicjatywy Wielk. Związku do popierania turystyki za ważną i godną poparcia;

2) Debatowano nad sprawą zakupu, względnie dzierżawy kamieniołomów dla potrzeb drogowych powiatów wielkopolskich. Omówiono kilka projektów (kamieniołomy tatrzańskie, na Wołyniu, na Polesiu), narazie jednak żadna decyzja nie zapadła);

3) Uchwalono wystosować memorjał do Min. Rolnictwa w sprawie pozostawienia przymusu licencjonowania buhajów na podstawie dawnych pruskich przepisów w tych powiatach, które nie zdecydowały się wprowadzić przymusu na podstawie ustawy z 1925 r.;

4) Zdecydowano odstąpić od budowy osobnego pawilonu na Powszechnej Wystawie Krajowej i wystąpić w ogólnym dziale samorządu ziemskiego.

### **Związek Powiatów woj. Pomorskiego.**

Zarząd Związku odbył swe zebranie w dn. 7-m lutego 1929 r. w Grudziądzu. Przewodniczył prezes Związku, starosta Chełmiński, L. Ossowski. Na tem zebraniu uchwalone zostały projekty:

1) Instrukcji biurowej dla wydziałów pow.:

2) regulaminu czynności dla rad komunalnych kas oszczędności;

3) regulaminu czynności dla zarządu tych kas;

4) regulaminu i instrukcji dla sejmikowych komisji rewizyjnych, oraz

5) regulaminu dla gminnych komisji rewizyjnych.

Prócz wymienionych projektów, ustalił Zarząd projekt statutu o stosunkach służbowych i emerytalnych, oraz o odpowiedzialności dyscyplinarnej pracowników komunalnych kas oszczędności.

Wszystkie przytoczone projekty przesłane zostaną po uzgodnieniu z p. Wojewodą Pomorskim, poszczególnym powiatowym związkom komunalnym Województwa Pom., jako wzory, co im ułatwi jednolite unormowanie odnośnych kwestyj.

Niezależnie od ustalenia wspomnianych projektów, rozpatrywał Zarząd szereg kwestyj z dziedziny opieki społecznej, budowy i konserwacji dróg (Związek zamierza kupno i eksploatację kamieniołomów), oraz o charakterze ogólnym.

## Z ŻYCIA KREDYTOWYCH INSTYTUCYJ SAMORZADOWYCH.

### Polski Bank Komunalny w Warszawie.

Z chwilą odzyskania niepodległości, z chwilą wprowadzenia samorządu na całej przestrzeni ziem Rzeczypospolitej, daje się zauważyć w życiu związków samorządowych wielki ruch, gwałtowne dążenie do budowania dróg, szkół, ochron. szpitali, elektrowni, wodociągów, gazowni i t. d. i t. d. Wraz z tem wysunęła się na czoło zagadnień samorządu sprawa kredytu inwestycyjnego.

Przewidując tę nieodzowną potrzebę, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych powołało w r. 1919 do życia *Bank Komunalny*, jako spółkę akcyjną. Właścicielami akcji pozostała, zgodnie ze statutem, wyłączenie związki samorządu i ich zakłady komunalne, oraz zakłady publiczne. Ministerstwo wchodziło z założenia, że jedynie własny Bank potrafi spełnić w stosunku do samorządu zadanie służenia kredytem bez uszczerbku dla zdrowia i normalnego rozwoju tegoż samorządu. Własny bank, zarządzany przez przedstawicieli samorządu:

- 1) nie da się sprowadzić na ubocza polityki, ani spekulacji;
- 2) ześrodkowując kredyt komunalny, czuwać będzie mógł

---

\*) Sprawie tej poświęcać będziemy stałe miejsce w czasopiśmie. Uważamy tedy za konieczne rozpocząć od podania w adomości ogólnych i rzutu oka wstecz na działalność tych instytucyj.

łatwo nad normalnem życiem gospodarczem Związków, nie dopuszczając do nadmiernego ich zadłużania się;

3) wyspecjalizowawszy się w swej pracy, stawiając sobie ściśle określony plan, obsłużyć potrafi sprawnie i szybko swoich członków przy jednoczesnem uwzględnianiu indywidualnych warunków pojedynczych związków komunalnych.

Poza korzyściami bezpośrednimi, jakie będzie mógł oddawać, podnieść należy wielką wartość moralną własnego banku, jako jedną z więzi, spajających samorząd w całość, jako jedną ze szkół samoradności, stanowiącej istotę samorządu.

Uwzględniając warunki, w których poczynął pracować samorząd (warunki zniszczenia wojennego), organizatorowie Banku rozumieli, że Bank Komunalny musi, zwłaszcza przez pierwsze lata istnienia swego, znajdować się pod życzliwą opieką Rządu. Potrzeba ta znalazła swój wyraz i cześciowe zaspokojenie już w pierwszym statucie Banku, a następnie, przy usilnych staraniach zarządu i w ustawach oraz w rozporządzeniach władz. I tak:

1. Bank ma prawo w razie niespłacenia przez dłużnika (związek samorządowy) rat pożyczki w terminie, przystąpić do egzekwowania tych należności na mocy specjalnego rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych, bez potrzeby wyjednywania wyroku sądowego (§ 32 st.);

2. w obligacjach Banku mogą być lokowane kapitały instytucyj prawa publicznego (§ 12 st.);

3. Bank od 1924 r. korzystał na równi z Bankami państwowemi z przywileju przyjmowania lokat od instytucyj prawa publicznego, aż do czasu wydania najnowszej ustawy (Rozp. Prezydenta z dn. 15.II. 28, Dz. U. Nr. 17, poz. 14), znoszącej ograniczenia dla tych lokat;

4. Ministerstwo Robót Publicznych dotychczas korzysta z usług Banku przy udzielaniu pożyczek samorządom;

5. Na mocy ustawy o komunalnym funduszu zapoinogowo-pożyczkowym, fundusz ten lokowany jest w Polskim Banku Komunalnym, administrowany przezeń wraz z osobną komisją, której przewodniczy Dyrektor Dep. Samorząd. Ministerstwa Spraw Wewnętrznych;

6. Ministerstwo Spraw Wewn. przekazuje wpływ w z dodatku do podatku od alkoholu, przypadający na rzecz związków samorządowych, na żądanie tychże, przez Polski Bank Komunalny;

7. Ministerstwo Spraw Wewn., w porozumieniu z Min. Skarbu, mianuje stałego Komisarza Rządu do Banku, a Min. Skarbu ma swego delegata w liczbie członków Rady nadzorczej Banku;

8. w r. 1926 zezwoliło Min. Skarbu Polskiej Dyrekcji Ubezpiecz. Wzajemnych na zakup akcji Banku, umożliwiając w ten sposób rozwój dalszy instytucji.



Wszystko to, dając możliwość Bankowi istnienia i służenia kredytem Związkowi samorządu, nie wystarcza, aby w jakiejś wydatniejszej mierze zapobiec ich potrzebom. Potrzeby te zaspokoić można w formie kredytu długoterminowego przez wypuszczenie obligacji (Bank ma prawo emitować obligacji do wysokości 20-krotnej kapitału zakładowego. Obecnie kapitał ten wynosi 5,000.000 zł.) Dotychczas Bank wypuścił obligacji na 10,000.000 zł. Dalszy rozwój Banku zależy od możliwości sprzedania następnych obligacji w kraju lub zagranicą. Co do zagranicy, sprawa napotyka na przeszkodę ze strony Ministerstwa Skarbu, które uważa, że pojawienie się jakichkolwiek innych, prócz państwowych, obligacji na rynkach pieniężnych zagranicą, może zaszkodzić realizacji państwowych pożyczek obligacyjnych. Co do obligacji, lokowanych wewnątrz Państwa, na przeszkodzie stała w ostatnich czasach tendencja do zmonopolizowania kredytu długoterminowego komunalnego w Banku Gospodarstwa Krajowego. Obecnie, zdaje się, dążenie to straciło na sile, przynajmniej w formie udzielania przez B. G. K. pożyczek takich bezpośrednio poszczególnym Związkowi Samorządu, natomiast B. G. K. zająć winien stanowisko centralnego banku w stosunku do banków komunalnych.

Z końcem r. 1928 Polski Bank Komunalny jednoczył 511 związków i instytucji samorządowych, a mianowicie:

- 1 województwo,
- 164 powiaty,
- 228 miast,
- 29 gmin wiejskich,
- 6 związków międzykomunalnych,
- 83 komunalne kaszy oszczędności.

Suma przyznanych kredytów gotówkowych — 27.000.000 zł.

Suma przyznanych kredytów w obligacjach — 9.700.000 zł.

Czysty zysk za r. 1928 wyniósł 350.198 zł. 15 gr.

Bank posiada 3 nieruchomości w Warszawie: gmach, w którym mieszczą się biura i kasy Banku, budynek czynszowy i plac, oszacowane w bilansie na sumę 2,112.984 zł. 25 gr. Bank opiekuje się Związkiem Komunalnych Kas oszczędności, udzielając mu w tych pierwszych latach istnienia pomocy finansowej i instrukcyjnej.

W ostatnich czasach powstała myśl przetworzenia Banku jako spółki akcyjnej na Związek międzykomunalny na podobieństwo Kredytowego Związku Komunalnego w Poznaniu.

### Komunalne Kasy oszczędności.

Jedno z najważniejszych zagadnień życia publicznego w Polsce: gromadzenie własnych kapitałów, warunek nieodzowny zwiększenia dobrobytu, ustalenia niezależności ekonomicznej, znajduje swego szermierza także w samorządzie. Jeden ze sposobów: oszczędności ludowe. Jedna z dróg ku temu:

zakładanie komunalnych kas oszczędności, powiatowych, miejskich i wiejskich.

Oszczędzanie — wątpiła roślina z trudem krzewiąca się po ziemi polskiej. Nie dlatego, aby lud nasz, zwłaszcza wiejski, nie był oszczędny, ale z powodów niezawinionych — z wielkich wstrząśnień wojennych wynikłych. Znane są: konieczność odbudowania zniszczonego dobra, dewaluacja pieniądza, a z nim oszczędnościowych wkładów, niepewność jutra, utrata zaufania do pieniądza i banków. Potem względy fiskalne (głośna stała się niedawno decyzja nowego ministra Skarbu o niekontrolowanie wkładów oszczędnościowych) i ubezpieczenia społeczne. Te ostatnie czynią oszczędzanie dla pewnych kategorii pracowników niemożliwym, zabierając tę drobną, stałą kwotę, która wpadała przedtem do skarbonek i skarbonców oszczędnościowych.

W takich to warunkach, związki samorządu, w myśl hasła „contra spem spero“, podjęły na ziemiach b. zab. rosyjskiego zakładanie „Komunalnych Kas Oszczędności“. W dwóch innych dzielnicach kasy takie, jeszcze przed wojną utworzone, otrzymały również silną pobudkę do życia, dzięki ukazaniu się nowego prawa o tych kasach (Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 13.4. 1927. — Rozporządzenie wykonawcze Ministra Spraw Wewn. i Ministra Skarbu z dn. 26.7. 1928. — Ustawa z dn. 28.2. 1928 w przedmiocie rozciągnięcia mocy obowiązującej Rozp. Prez. z dn. 13.4. 1927 na Województwo Śląskie), jednolitego dla całego Państwa.

Nowa ustawa zawiera kilka postanowień, które dają możliwość kasom naszym, przystosowując się do warunków obecnego życia gospodarczego i finansowego, rozwinąć żywą działalność kredytową. Wymienimy ważniejsze: *nadanie kasom odrębnej osobowości prawnej z jego rozumiałemi następstwami*; bardzo znaczne *rozszerzenie zakresu działania*, dające możliwość skutecznej walki z prywatnymi zakładami pieniężnymi, które w dążeniu do osiągnięcia największych zysków nie zawsze liczą się z dobrem publicznem; uskutecznienie *obowiązku składania przez związek poręczający kapitału zakładowego* (w minimalnej kwocie 5.000 zł.)

Pod wpływem faktu unormowania ustawowego ustroju i działalności kas, organa licznych związków samorządu powzięły w ostatnich zwłaszcza dwóch latach, uchwały o założeniu Komunalnych Kas Oszczędności. Stan liczebny tych zbiornic oszczędności przedstawia się następująco:

dzielnica zachodnia:	kas miejskich	83,	powiatowych	56
„	południowa „	„	31	„ 51
„	środkowa „	„	11*)	„ 122*)

\*) Cyfry nieustalone, gdyż w obecnej chwili kilka kas znajduje się dopiero w stanie organizacji.

Celem usprawnienia swej działalności, kasy każdej dzielnicy połączyły się w związki rewizyjne. W miesiącach marcu i kwietniu odbyły się doroczne zjazdy trzech tych związków: małopolskiego, województw centralnych i województw zachodnich. Zjazdy te noszą charakter informacyjny i postulatowy. W dyskusji nad sprawozdaniem zarządu odbywa się dyskusja o metodach pracy, stanowiąca tak naturalne wypełnienie jednego z celów podobnych związków: wymianę doświadczeń. Następnie uchwalane są postulaty pod adresem zarządów związków, władz i banków państwowych. Na zjazdach tych uwidoczniła się sytuacja wspólna wszystkim kasom powojennym: nie mogły się stać dotąd zbiornicami oszczędności, lecz głównym dążeniem ich jest stać się rozdawczyniami kredytów z kapitałów, pożyczonych im przez banki centralne. Stąd znaczna część obrad obracała się około stosunku tych banków do kas oszczędności. Na zjeździe kas małopolskich wysunięto aż 18 postulatów do Banku Gosp. Krajowego, a 13 żądań do Banku Rolnego. Na zjeździe warszawskim podobnie liczne zarzuty i żądania wypowiedziano pod adresem Banku Gosp. Kraj.

Na zjeździe warszawskim rozwinęła się jednakże dość obszerna dyskusja nad *metodami zbierania oszczędności*. Zarysowały się dwa kierunki: jeden beznadziejny co do możliwości otrzymywania w obecnych czasach wkładów oszczędnościowych, zwłaszcza ze wsi. Jedynym, zdaniem tych pesymistów, sposobem na zwalczanie lichwy wiejskiej, jest rozpozyczenie przez kasy większych kapitałów na niski procent. Wówczas miejscowi lichwiarze, nie mogąc pożyczać, będą składali wolną gotówkę do kas oszczędności. Ale kapitałów tych dostarczyć winny kasom banki państwowe. — Drugi kierunek optymistyczny — zdążył ku przekonaniu, że wieś i w obecnych warunkach może oszczędzać i do kas składać, tylko trzeba umieć propagować i organizować oszczędzanie; przytem przytaczano różne, często bardzo zajmujące przykłady i metody takiej pracy.

Nie były poruszane na zgromadzeniach zagadnienia *polityki kredytowej* K. K. O., zwłaszcza o ile idzie o 1) stosunek do związku poręczającego, jego własnych zadań i polityki gospodarczej komunalnej i 2) o stosunek do rozsianych po powiecie kas pożyczkowo - oszczędnościowych gminnych, jak również kas spółdzielczych (np. Kas Stefczykowskich). Zagadnieniom tym mają być poświęcone Zjazdy przyszłe najbliższe.

Nadmienić wypada, że Związek warszawski ma własny organ „Oszczędność“, czasopismo dwutygodniowe. W Poznaniu zaś wychodzi miesięcznik „Czasopismo Kas Oszczędności“, jako organ Komunalnego Związku Kredytowego.

## Komunalny fundusz pożyczkowo-zapomogowy.

Związek samorządu terytorjalnego, idący wszystkimi siłami ku swemu celowi, podejmujący zagadnienie kulturalno-humanitarne i ekonomiczne, zapobiegający pełni potrzeb swoich obywateli, przeżywa często wstrząśnienia i chwile zastoju, spowodowane niedoborami finansowymi z najrozmaitszych powodów, niezależnych od własnej woli i przewidywania. Dlatego, jak każde zresztą przedsięwzięcie, na dłuższe lata obliczone, musi mieć dostęp do źródeł kredytu krótkoterminowego. Kredyt ten z natury rzeczy musi być tani i względnie łatwo dostępny. Najlepiej będzie, gdy Związki utworzą sobie, z biegiem czasu, przy lepszej stałej konjunkturze gospodarczej w Państwie, własne na ten cel fundusze rezerwowe. Poza tem, przy tworzeniu się kapitałów własnych w komunalnych kasach oszczędności, mogą tam zaciągać pożyczki na takie momenty niespodziewane lub czasowe (np. w „sezonach martwych“, co do wpływów podatkowych). Jedno i drugie jest obecnie jeszcze sprawą przyszłości. Tymczasem więc z inicjatywy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych utworzony został na podstawie Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 1 czerwca r. 1927 „*Komunalny Fundusz pożyczkowo - zapomogowy*“.

Jak widać z samej nazwy fundusz ten ma służyć jako źródło kredytu zwrotnego i bezzwrotnych zasłkiów Związkom samorządu, które znalazły się w chwilowem trudnem, niezawinionem położeniu finansowem. Kredyt przewidziany jest narazie krótkoterminowy na 3—12 miesięcy. Długoterminowe pożyczki będą mogły być udzielane dopiero z chwilą, gdy fundusz ten dojdzie do wysokości 8 milj. zł. Pożyczki na krótkie terminy, oprocentowane są po 6% rocznie. W wypadkach wyjątkowo ciężkiego położenia Związku, musi on otrzymać pożyczkę bezprocentową.

O zapomogach bezzwrotnych dopiero wówczas mówić będzie można, skoro utworzy się kwota odpowiednia z odsetek, płaconych przez Polski Bank Komunalny (w którym fundusz ten jest ulokowany i przezeń administrowany) za lokatę funduszu i z procentów od pożyczek, udzielanych Związkom Komunalnym.

O udzielaniu pożyczek decyduje komisja, złożona z przedstawicieli Min. Spr. Wewn. (przewodniczący), przedstawiciela Min. Skarbu, po 2 przedstawicieli Biura Zjazdów Sam. Ziem. i Związku Miast, oraz 2 przedstawicieli Polsk. Banku Komun. z głosem doradczym. Posiedzenia komisji odbywają się raz na miesiąc (obecnie w Polsk. Banku Komun., dokad też kierowane są podania o udzielenie kredytu).

Fundusz pożyczkowo - zapomogowy powstaje z potrąceń (5% w r. 1927/28, a 10% w latach następnych) z dodatków komunalnych do podatku od alkoholu.

Wpływy te wyniosły:

Za czas od 1 kwietnia 1927 do 1 kwietnia 1928 r. 1,977.658.04 zł.  
Za czas od 1 kwietnia 1928 do 1 kwietnia 1929 r. 4,913.641.79 zł.

Czyli w pierwszym roku przeciętnie po 164.000 zł. (w okręglących tysiącach); w drugim po 409.000 zł. miesięcznie.

Fundusz ten jest oczywiście całkowicie rozpożyczony. Zgłoszenia przenoszą wielokrotnie sumy, do dyspozycji w każdym miesiącu się znajdujące. Do dnia 1 kwietnia 1929 r. otrzymały pożyczki 55 związków powiatów komunalnych i 31 miast.

Komisja rozdziela ma trudne zadanie z indywidualną oceną owej „ciężkiej sytuacji finansowej“ związku komunalnego, aby móc dać uzasadnione pierwszeństwo jednym przed drugimi, wobec niemożności zafatwienia wszystkich zgłoszeń. Z początku wyłączone były bezwzględnie niedobory budżetowe z powodów potrzeb inwestycyjnych. Następnie jednak Min. Spraw Wewn. okólnikiem z dn. 12.I. 1929 r. na temat pożyczek z tego funduszu dopuszcza, w *wyjątkowych* tylko wypadkach, gdy *przyznane* z innych źródeł pożyczki zawiodą, mogą być kredyty z wymienionego funduszu przejściowo zużyte na wydatki inwestycyjne, z tem jednakże, że w budżecie przewidziana będzie konwersja tych kredytów na kredyty długoterminowe z innych źródeł“.

O widokach dalszego rozwoju tego funduszu, o pomysle nadania mu charakteru funduszu wyrównawczego — pomówimy następnym razem.

## ZJAZDY LOKALNE

### Wojewódzki Zjazd samorządowy w Poznaniu.

Dnia 19-go stycznia odbył się w Poznaniu zjazd przedstawicieli samorządu powiatowego i miejskiego woj. Poznańskiego. Zjazd zwołany został przez wojewodę Poznańskiego i obradował pod jego przewodnictwem. Ze spraw, poruszanych na zjeździe, notujemy dwie następujące:

1. Naczelnik Wydziału samorządowego, dr. Graszyński, wygłosił referat o kontroli nad kasowością i rachunkowością powiatowych i miejskich związków komunalnych. W referacie omówiony został również zakres działania komisji rewizyjnych, których celem winno być: badanie, ustalenie wyników i przedstawienie sejmikowi, czy radzie miejskiej wniosków, natomiast nie jest rzeczą komisji przeprowadzać dochodzenia, lub wydawać zarządzenia.

2. Naczelnik Wydziału opieki społecznej, p. Wilczyński, wygłosił referat o opiece nad macierzyństwem i doszedł do następujących wniosków:

Związki komunalne winny:

- 1) popierać kursy położnictwa i pedjatrii dla lekarzy;
- 2) wysyłać położne na kursy przeszkolenia, urządzone w Warszawie;
- 3) udzielać stypendja dla kandydatek na położne;
- 4) tworzyć stacje opieki z rozszerzonym zakresem działania i propagować korzystanie ze stacyj przez kobiety ciężarne;
- 5) organizować schroniska dla ciężarnych, połączone z warsztatami pracy;
- 6) zakładać schroniska dla matek karmiących, wykorzystując je jako szkoły dla przyszłych matek i pielęgniarek niemowląt.

Akcję prowadzoną związki samorządowe winny uzgadniać z innymi instytucjami, pracującymi na tem polu, jak Kasami Chorych, zrzeczeniami opieki nad dzieckiem i matką i t. p.

### Skład Sejmików Powiatowych.

pod względem stopnia wykształcenia.

Tablica poniższa zawiera dane, dotyczące tylko 10 województw. W 4-ch województwach południowych i w województwie Śląskiem wybory do ciał przedstawicielskich Związków powiatowych nie zostały dokonane w Polsce niepodległej. Prócz tego województwo pomorskie posiada dane nie według stopnia wykształcenia, lecz według zawodów.

WOJEWÓDZTWO	Liczba powiatów	Liczba członków sejmików	WYKSZTAŁCENIE						U W A G I
			Elementarne		Średnie		Wyższe		
			Liczba członków	%	Liczba członków	%	Liczba członków	%	
Warszawskie. . . . .	23	763	561	73	120	16	82	11	6 analfabetów  4 nie wyjaśnione
Lubelskie. . . . .	19	614	504	83	62	10	42	7	
Kieleckie. . . . .	17	761	639	84	76	10	46	6	
Łódzkie. . . . .	13	551	451	82	68	12	32	6	
Białostockie. . . . .	13	453	351	78	70	16	28	6	
Wołyńskie. . . . .	10	226	147	65	54	24	15	6	
Poleskie. . . . .	10	216	147	67	50	24	19	9	
Nowogródzkie. . . . .	7	168	113	68	38	22	17	10	
Wileńskie. . . . .	8	222	147	66	52	23	23	10	
Poznańskie. . . . .	34	1093	948	87	83	8	62	5	

Przeciętne cyfry %-owe wynoszą dla tych województw:

elementarne wykształcenie. . . . . 75,5%  
średnie. . . . . 17,5%  
wyższe. . . . . 7%

## KSZTAŁCENIE PRACOWNIKÓW SAMORZĄDOWYCH

### V-ty Kurs Studium Administracji Komunalnej.

W dniu 15-m lutego rozpoczęły się na Studium Administracji Komunalnej Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie dwa, piąte z kolei kursy:

1) Kurs A — dla pracowników miejskich i powiatowych, z udziałem 24 słuchaczy;

2) Kurs B — dla pracowników gmin wiejskich z udziałem 79 słuchaczy.

Do przyjęcia na kursy wymaga się: na kurs A — ukończenia co najmniej 6 klas szkoły średniej, na kurs B — ukończenia co najmniej 7 klas szkoły powszechnej, lub 4 klasy szkoły średniej, zaś na oba kursy nadto — co najmniej 2-letniej pracy na stanowisku w samorządzie.

Program kursu A. (dla pracowników miejskich i powiatowych).

Część I. (przedmioty ogólne):

1) Ogólne zasady prawa lub nauka o społeczeństwie — godz. 10; 2) zasady prawa cywilnego — 20; 3) zasady prawa karnego — 16; 4) historia ustroju Polski — 10; 5) prawo konstytucyjne — 20; 6) ekonomia polityczna wraz z polityką ekonomiczną — 20; 7) geografia gospodarcza Polski — 10. Razem godzin 106.

Część II.:

8) prawo administracyjne — godz. 30; 9) skarbowość ogólna — 20; 10) skarbowość komunalna — 20; 11) ustrój władz skarbowych — 5; 12) budżet i rachunkowość komunalna — 20; 13) biurowość — 12. Razem godzin 107.

Część III (wykłady sekcji samorządowej Wydz. Nauk Pol. i Społ.):

14) Ustrój samorządu — godz. 24; 15) polityka komunalna — 16; 16) rozbudowa miast i polityka gruntowa — 16; 17) przedsiębiorstwa miejskie — 16; 18) regulacja miast 8; 19) zadania powiatowych związków komunalnych — 8; 20) zdrowie publiczne — 8; 21) opieka społeczna — 8; 22) drogi — 8; 23) kredyt komunalny — 8; 24) rolnictwo — 8; 25) ustrój szkolnictwa powszechnego — 8; 26) ubezpieczenia w samorządzie — 8; 27) spółdzielczość i samorząd — 8; 28) metody badań statystycznych w samorządzie — 8; 29) bieżąca polityka gospodarcza Państwa — 8; 30) współpraca samorządu w akcji wychowania fizycznego — 8; 31) organizacje społeczne — 6. Razem godzin 182.

Razem kurs A obejmuje 395 godz. wykładów. Dochodzą do tego ćwiczenia, repetycje i wycieczki, związane z wykładami.

Program kursu B. (dla pracowników gminnych).

Przedmioty ogólne:

1) Ogólne zasady prawa — godz. 8; 2) zasady prawa cywilnego — 20; 3) zasady prawa karnego — 16; 4) historia Polski ze specjalnem uwzględnieniem historii ustroju — 12; 5) Konstytucja Polski ze wstępem ogólnym o prawie konstyt. — 12; 6) polskie prawo administracyjne — 30; 7) ogólne zasady ekonomiji społecznej — 14; 8) geografia gospodarcza i polityczna Polski — 12; 9) język polski w korespondencji biurowej — 20. Razem godzin 144.

Ustrój i skarbowość samorządu:

10) Ustrój samorządu — godz. 25; 11) skarbowość państwowa i samorządowa — 35; 12) zasady rachunkowości i budżetowania w samorządzie — 36; 13) biurowość gminna — 12. Razem godzin 102.

Działalność samorządu:

14) Zdrowie publiczne — godz. 8; 15) opieka społeczna — 8; 16) Drogi — 8; 17) rolnictwo — 8; 18) kasy pożyczkowo-oszczędnościowe — 8; 19) ustrój i administracja szkolnictwa powszechnego — 6; 20) Budownictwo wiejskie — 8; 21) Akta stanu cywilnego i ewidencja ruchu ludności — 6; 22) sprawy wojskowe — 6; 23) ubezpieczenia i samorząd — 6; 24) Spółdzielczość i samorząd — 6; 25) formy oświaty pozaszkolnej w samorządzie — 6; 26) współpraca samorządu w zakresie wychowania fizycznego — 6. Razem godzin 90.

Razem kurs B obejmuje 336 godzin wykładów. Dochodzą do tego ćwiczenia, repetycje i wycieczki, związane z wykładami.

Studjum Administracji Komunalnej urządza kursy o powyższym programie w każdym semestrze roku szkolnego: 1) w zimowym, począwszy od dn. 1-go października; 2) w letnim — od 15-go lutego.

## II-gi Kurs dla sekretarzy Wydziałów Powiatowych.

W dniach 4—10 marca 1929 r. odbył się w Warszawie II-gi kurs specjalny dla sekretarzy Wydziałów Powiatowych, zorganizowany przez Biuro Zjazdów Samorządu Ziemskiego. Program kursu podobny był do programu kursu pierwszego (zamieszczonego w I zeszytu „Samorządu Terytorjalnego“). Dodane zostały wykłady: 1) o prawie budowlanem, 2) o zadaniach samorządu na polu popierania rolnictwa. W drugim kursie wzięło udział 29 uczestników.

Kurs ten odbył się wyjątkowo w m. marcu, a to z uwagi, że na kurs I-szy zgłosiło się zgórá 100 kandydatów, wobec czego stało się koniecznem urządzić dwa kursy.

Stały program Biura Zjazdów Samorządu Ziemskiego w zakresie krótkich kursów specjalnych przewiduje: kurs dla



sekretarzy Wydziałów powiatowych — w jesieni: kurs dla rachmistrzów wydziałów powiatowych — w m. marcu; kurs dla inspektorów samorządu gminnego — w m. czerwcu.

### Radjowe audycje samorządowe.

Staraniem Biura Zjazdów Samorządu Ziemińskiego i Związku Miast zorganizowane zostało nadawanie przez stację „Polskiego Radja“ w Warszawie odczytów i komunikatów o samorządzie.

Odczyty nadawane są w każdy drugi i czwarty czwartek każdego miesiąca i zostały ujęte w systematyczny cykl wykładów o samorządzie, jego ustroju, środkach finansowych i działalności na poszczególnych polach.

Komunikat samorządowy nadawany jest w każdą sobotę. Celem komunikatu jest zaznajomienie sfer działaczy i pracowników samorządowych i wogóle osób, bliżej interesujących się administracją samorządową — w najkrótszej drodze o aktualnych sprawach, mających związek z działalnością samorządu.

Komunikat więc podaje wiadomości: 1) o aktach urzędowych: ustawach, rozporządzeniach, okólnikach władz centralnych; 2) o działalności zrzeszeń związków samorządowych i zrzeszeń pracowników samorządowych, zrzeszeń komunalnych kas oszczędności i banków komunalnych; 3) o bieżących pracach ustawowych, o ile mają znaczenie dla samorządu; 4) o zjazdach i konferencjach samorządowych lub sprawom samorządowym poświęconych; 5) o ukazujących się wydawnictwach, mogących przydać się w rękach działaczy samorządowych; 6) o działalności instytucyj i zrzeszeń prywatnych: rolniczych, opiekuńczych i t. p., których działalność styka się z działalnością samorządu; 7) o ważniejszych i mających ogólne znaczenie przejawach życia samorządowego na prowincji.

Komunikat podaje również zestawienia i przeglądy ogólniejsze, dotyczące działalności samorządu.

## PRZEGLĄD USTAWODAWSTWA

W pierwszym kwartale roku 1929 ogłoszone zostały w Dzienniku Ustaw i Monitorze Polskim następujące ustawy, rozporządzenia i zarządzenia, dotyczące spraw samorządu:

Rozporządzenie Ministra Rolnictwa z dn. 31-go grudnia 1928 roku, wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych o obwodach urzędowego badania i postępowaniu w związku z badaniem zwierząt rzeźnych i mięsa.

(Dz. Ustaw Nr. 3, poz. 31).

Zarządzenie powyższe, wraz z *rozporządzeniem Ministra Rolnictwa z dn. 26-go maja 1921 r. o sposobie uczenia i egzaminowania oglądaczy, oraz ich zakresie działania* (Dz. Ustaw Nr. 62, poz. 575 z 1928 r.), stanowi rozwinięcie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 22-go marca 1928 r. o badaniu zwierząt rzeźnych i mięsa (Dz. Ustaw Nr. 38, poz. 361 z 1928 r.)

Według powyższych rozporządzeń organizacja badania zwierząt rzeźnych i mięsa, wprowadzonych do obrotu, wygląda następująco: Z reguły ubój, oraz mięso, o ile nie jest przeznaczone do wewnętrznego użytku w gospodarstwie, podlega nadzorowi, wykonywanemu przez lekarzy weterynarii. W miejscowościach, liczących mniej niż 10 tysięcy mieszkańców, mogą nadzór wykonywać t. zw. oglądacze, o odpowiednich kwalifikacjach. Jednak i w tych miejscowościach, jeżeli zachodzi wypadek oznaczonych chorób u zwierzęcia, przeznaczonego do uboju, zezwolić na ubój może już nie oglądacz lecz lekarz weterynarii.

Zarządy miast o ludności powyżej 10 tys. mieszkańców, oraz wydziały powiatowe na obszarze innych gmin tworzą obwody urzędowego badania mięsa, pozostające pod opieką lekarzy weterynarii, lub oglądaczy. W obwodach, znajdujących się w osiedlach, liczących powyżej 10 tys. mieszkańców, czynności urzędowego badania zwierząt rzeźnych i mięsa musi wykonywać lekarz weterynarii, w innych osiedlach, w szczególności w obwodach wiejskich, czynności te mogą wykonywać oglądacze o odpowiednich kwalifikacjach. Wyznaczanie lekarzy weterynarii i oglądaczy nale-

ży: w miastach z ludnością ponad 10 tys. mieszkańców do zarządów tych miast, w innych obwodach — do wydziałów powiatowych. Koszty całej organizacji ponoszą związki samorządowe, ustanawiające obwody i wyznaczające personel. Na pokrycie tych kosztów mogą być ustanowione opłaty za badanie zwierząt, przeznaczonych do uboju i mięsa, których wysokość zatwierdza właściwa władza nadzorcza.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dn. 31-go października 1928 roku, wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu, celem wykonania rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 22 marca 1928 r. o zmianie ustawy z dnia 11-go sierpnia 1923 r. o tymczasowem uregulowaniu finansów komunalnych.

(Dz. Ustaw Nr. 4, poz. 38).

Rozporządzenie Prezydenta z dn. 22-go marca 1928 r. zmieniło m. im. dotychczasowy podział dodatków do państwowego podatku gruntowego i przemysłowego pomiędzy powiatowe związki komunalne i gminy wiejskie na obszarze Małopolski i wprowadziło podział analogiczny jak w innych dzielnicach. Dotychczasowy więc podział: 1) dodatków do podatku gruntowego: gminy wiejskie — 60%, pow. związków komunalne 30%; 2) dodatków do podatku przemysłowego: gminy miejskie 3/4 wpływów, powiatowe związki komunalne 1/4, zmieniony został na następujący: 1) dodatki do podatku gruntowego: gminy 40%, pow. związki komunalne 50%; 2) dodatki do podatku przemysłowego: gminy i pow. związki komunalne — po połowie.

Rozporządzenie wykonawcze oznacza termin, od którego ma obowiązywać nowy podział, na dzień 1-go kwietnia (początek roku budżetowego) i to w odniesieniu do kwot, których termin płatności przypada po 1-szym kwietniu.

Nadto rozporządzenie wykonawcze wprowadza obowiązek dla pow. związków komunalnych zawiadomienia gmin wiejskich w terminie przed 1-szy listopada każdego roku o postanowieniu nie pobierania w następnym roku budżetowym opłaty komunalnej od pism, stwierdzających umowę o przeniesienie tytułu własności nieruchomości. Ma to na celu umożliwienie gminom wprowadzenia tej opłaty samodzielnie.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 15 lutego 1929 r. o zmianie rozporządzenia z dnia 30 czerwca 1925 r. w sprawie taryfy, według której związki ubogich na obszarze województw: poznańskiego i pomorskiego mają zwracać koszty utrzymania ubogich.

(Dz. Ustaw Nr. 12, poz. 103).

Rozporządzenie dotyczy wysokości kosztów, które związki ubogich (według pruskiej ustawy o miejscu zamieszkania pod względem wsparcia z 1870 r.) w obu woj. zachodnich, obowiązane są zwracać za opiekę, udzieloną ubogim, przynależnym do tych związków, z wyjątkiem ubogich, pomieszczonych w publicznych zakładach opieki społecznej, za tych bowiem

zwraca się koszty według najniższych stawek, przewidzianych w tych zakładach.

Poprzednio obowiązująca taryfa (w-g rozp. z dn. 30.VI. 1925 r.) przewidywała następujące stawki za opiekę nad ubogimi, poza zakładami publicznymi: 1) za osoby ponad 14 lat 80 gr. dziennie, czyli 24 zł. miesięcznie; 2) za osoby poniżej 14 lat — 50 gr. dziennie, czyli 15 zł. miesięcznie. Nowa taryfa podnosi stawki zwrotów o 50%.

Zarządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dn. 15 lutego 1929 r. o zmianie zarządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 31 sierpnia 1925 r. w sprawie ustalenia najwyższego kosztu dziennego utrzymania w zakładzie.

(Monitor Polski Nr. 44 z dn. 22 lutego 1929 r.)

Powyższem zarządzeniem Minister Pracy podniósł stawki najwyższego kosztu dziennego utrzymania w zakładach opiekuńczych, podlegających zwrotowi w myśl zasad ustawy o opiece społecznej. Poprzednie stawki ustalone zostały w roku 1925 i całkowicie nie odpowiadały zmienionym warunkom obecnym. Stawki nowem zarządzeniem, które obejmuje obszar całego Państwa, z wyjątkiem wojew. zachodnich, podniesione zostały o 50% i obecnie wynoszą:

A. W zakładach dla osób dorosłych:

1) w miejscowościach do 20 tys. mieszkańców — 1 zł. 50 gr.; 2) w miejscowościach ponad 20 do 50 tys. — 1 zł. 85 gr.; 3) w miejscowościach ponad 50 do 100 tys. — 2 zł. 25 gr.; 4) w miejscowościach ponad 100 tys. — 2 zł. 50 gr.; 5) w m. Warszawie — 3 zł.

B. W zakładach dla dzieci i młodzieży:

1) w miejscowościach do 20 tys. mieszkańców — 1 zł. 85 gr.; 2) w miejscowościach ponad 20 tys. do 50 tys. — 2 zł. 25 gr.; 3) w miejscowościach ponad 50 tys. do 100 tys. — 2 zł. 50 gr.; 4) w miejscowościach ponad 100 tys. — 2 zł. 75 gr.; 5) w m. Warszawie — 3 zł. 25 gr.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 6 lutego 1929 r. w sprawie regulaminu wyborczego do rad miejskich w miastach, rządzących się rozporządzeniem Komisarza Generalnego Ziemi Wschodnich z dnia 14 sierpnia 1919 r. o ustawie miejskiej.

(Monitor Polski Nr. 38 z dn. 15-go lutego 1929 r.)

Powyższem rozporządzeniem na miasta w woj. wschodnich, rządzące się ustawą miejską z 1919 r., rozciągnięty został regulamin wyborczy do rad miejskich na obszarze b. Królestwa Kongresowego, ogłoszony w N-rze 119 Monitora Polskiego z 1927 r. przy rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych z dn. 24-go maja 1927 r.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 31 stycznia 1929 r., wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych, oraz Ministrem Rolnictwa w sprawie przymusu ubezpieczenia od ognia ruchomości w gospodarstwach rolnych, przymusu

ubezpieczania żywego inwentarza od wypadków śmierci, oraz przymusu ubezpieczania płonów od gradobicia.

(Dz. Ustaw Nr. 13, poz. 112).

Rozporządzenie Prezydenta z dn. 27 maja 1927 o przymusie ubezpieczenia od ognia i o Powszechnym Zakładzie Ubezpieczeń Wzajemnych, wprowadziło na całym obszarze Państwa, z wyjątkiem wojew. zachodnich, przymus ubezpieczenia budowli od ognia, wykonywany przez Powszechny Zakład Ubezpieczeń Wzajemnych. Nadto par. 3 tegoż rozporządzenia przewidywał możliwość wprowadzenia przez samorząd terytorjalny całego Państwa, z wyjątkiem woj. Śląskiego, innych rodzajów ubezpieczeń przymusowych w rolnictwie. Według tego par. 3:

1. Poszczególne sejmiki powiatowe (rady powiatowe), mogą uchwalać przymus ubezpieczenia od ognia mienia ruchomego w gospodarstwach rolnych, oraz przymus ubezpieczenia żywego inwentarza od pomoru, przyczem przymus ubezpieczenia winien objąć obszar całego powiatu.

2. W zakresie ubezpieczenia płonów od gradobicia uprawienie to należy do sejmików wojewódzkich, przyczem przymus ubezpieczenia winien objąć obszar całego województwa.

3. Wykonanie przymusu, uchwalonego w myśl ustępu pierwszego, lub drugiego, może być poruczone tylko publicznemu zakładowi ubezpieczeń, a na terytorjum działania Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń Wzajemnych — tylko temu Zakładowi.

Rozporządzenie Min. Skarbu, przytoczone na wstępie, przepisuje szczegółową drogę postępowania przy wprowadzaniu przymusowych ubezpieczeń, objętych przytoczonym powyżej par. 3, oraz zakres tych ubezpieczeń.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości, w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych z dnia 21 lutego 1928 r. w sprawie wynagrodzenia za wykonanie egzekucji przez organa gminne na polecenie władz sądowych i prokuratorskich.

(Dz. Ustaw Nr. 14, poz. 121).

Na podstawie art. 59 Rozporządzenia Prezydenta z dn. 22 marca 1928 r. o postępowaniu przymusowym w administracji, organa gminne zobowiązane zostały do egzekwowania, na polecenie władzy sądowej lub prokuratorskiej grzywien, kar pieniężnych, nawiązeków, opłat i kosztów, oraz czynnych w sądownym postępowaniu karnem. Jednocześnie tenże art. 59 przewidywał wydanie specjalnych przepisów o wynagrodzeniu gmin za wykonywane egzekucje. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 21.II. 1929 r., przytoczone na wstępie, oznacza to wynagrodzenie na 5% egzekwowanej należności (ściągniętej), nie mniej jednak niż 5 złotych. Jednocześnie z sumą egzekwowaną ściągają się należne wynagrodzenie dla gminy.

Ustawa z dnia 19 lutego 1929 r. w sprawie uzupełnienia niektórych postanowień rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o postępowaniu karno-administracyjnym.

## (Dz. Ustaw Nr. 16, poz. 135).

Ustawa nadała władzom gminnym w woj. południowych, oraz cieszyńskiej części woj. śląskiego prawo do wydawania nakazów karnych w granicach, przewidzianych w art. 45 rozporządzenia o postępowaniu karno-administracyjnym, t. z. kary aresztu do dnia 3 i kary pieniężnej do zł. 50 i to w sprawach, w których władze gminne (naczelnicy gmin, burmistrzowie) miały prawo karaniania przed wejściem w życie rozporządzenia z dn. 22-go marca 1921 r. o postępowaniu administracyjno-karnem. Rozporządzenie to stanowiło, iż prawo karaniania w postępowaniu adm-karnem przysługuje tylko powiatowym władzom administracji ogólnej (z wyjątkiem, gdy z mocy przepisu szczególnego właściwą jest inna władza adm-państw.). Inne władze i organa państwowe i samorządowe, podległe państwowej władzy administracji ogólnej mogły otrzymać uprawnienie do wydawania nakazów karnych w drodze rozporządzenia wojewody. Oświadczona władza nadała to uprawnienie, z mocy samej ustawy, wymienionym powyżej władzom gminnym w woj. południowych. Podobne uprawnienie (z mocy ustawy) otrzymały miejscowe władze policyjne (wójtów) w woj. poznańskim, pomorskim i górnośląskiej części woj. śląskiego.

Kary orzeczone przez władze gminne wpływają do kas tych gmin, z przeznaczeniem na koszty opieki społecznej, zaś kary orzeczone przez miejscowe władze policyjne w woj. zachodnich — na rzecz tego, kto ponosi rzeczowe koszty miejscowego zarządu policyjnego. W wypadku jednak, gdy sprzeciw przeciwko nakazowi karnemu idzie do rozstrzygnięcia sądu, to kary wpływają do Skarbu Państwa, chyba, że ustawa szczególna, na której podstawie wynika sprawa, stanowi inaczej (np. ustawa o przepisach porządkowych na drogach publicznych).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 23-go marca 1929 r. o nadaniu nowego statutu Wielkopolskiej i Pomorskiej Izby Rolniczym.

## (Dz. Ustaw Nr. 17, poz. 141 i 141).

Na podstawie rozporządzenia Prezydenta z dnia 22-go marca 1928 r. o izbach rolniczych (Dz. Ustaw Nr. 39, poz. 385), Rada Ministrów nadała nowe statuty izby: poznańskiej i pomorskiej.

Ustawa skarbowa z dnia 25 marca 1929 r. na okres od 1-go kwietnia 1929 r. do 31 marca 1930 r.

## (Dz. Ustaw Nr. 20, poz. 183).

1. W samej ustawie skarbowej (art. 9) zamieszczone zostało upoważnienie dla Ministra Skarbu do udzielania związkom samorządu terytorjalnego i gospodarczego z zapasów kasowych pożyczek na termin nie dłuższy, niż 12 miesięcy i do wysokości, nie przekraczającej 20% rocznej sumy podatków, pobieranych przez kasy skarbowe na rzecz związków samorządowych, jako całości.

2. W budżecie na okres od 1.IV 1929 r. do 31.III. 1930 r. ustaloną powyższą ustawą skarbową, znajdują się następujące ważniejsze pozycje, mające bezpośredni związek z gospodarką związków samorządowych.

W budżecie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, w dziale 3, rozdziale 1 znajdują się wydatki, przeznaczone na walkę z chorobami. Z tych pozycji, przewidzianych na zwalczanie gruźlicy (1,050.000 zł.), na zwalczanie jaglicy (486.000 zł.), walkę z alkoholizmem (335.000 zł., łącznie i kapiełiska (500.000 zł.), Ministerstwo na cele, związane z wymienionymi powyżej, a więc na przychodnie przeciwgruźlicze, akcję przeciwalkoholową i t. p., udziela subwencji i związkom samorządowym.

W tymże dziale 3 w rozdziale 5 (opieka nad lecznictwem), przewidziana została tytułem subwencji dla szpitali komunalnych suma 90.000 zł.

W budżecie Ministerstwa Skarbu, w dziale 6 (daniny publiczne) zamieszczoną została suma 3,250.000 zł. tytułem odszkodowania gminom i powiatom za wymiar i ściąganie podatków państwowych.

W dziale 5 (ogólny zarząd skarbowy), wydatków nadzwyczajnych, zamieszczony został niedobór za r. 1929/30 tymczasowego Wydziału samorządowego we Lwowie w likwidacji w kwocie 8,885.000 zł.

W budżecie Ministerstwa Rolnictwa, w dziale 4 (szkolnictwo i oświata pozaszkolna) pozycja „szkoły samorządowe“, wynosi 3,127.358 zł. Poza tem w tymże dziale pozycja „zasiłki i inne wydatki na oświatę pozaszkolną“ wynosi 1,500.000 zł.

W budżecie Ministerstwa Oświecenia Publicznego i W. R., w dziale 4 (szkolnictwo powszechne) zamieszczona została suma 20.000.000 zł. na budowę szkół powszechnych, stanowiącą udział Skarbu Państwa w wydatkach gmin na budowę nowych gmachów szkolnych (szkół powszechnych). W tymże dziale w rozdziale 4 (oświata pozaszkolna) pozycja „zasiłki i stypendja“, wynosi 837.500 zł. i obejmuje zasiłki o jakie ubiegać się mogą związki samorządowe na prowadzoną przez siebie akcję oświatową. W dziale 6 (szkolnictwo zawodowe), zamieszczoną została suma 7,000.000 zł. na „zasiłki dla szkół zawodowych z dodatku do podatku przemysłowego“. Z tej sumy samorządowe szkolnictwo zawodowe, szczególnie utrzymywane przez samorząd powiatowy, winno być dotowane w większym, niż dotychczas zakresie.

W budżecie Ministerstwa Robót Publicznych, w dziale 4 (Drogi i mosty) zamieszczone zostały następujące pozycje: zapomogi na utrzymanie dróg samorządowych — zł. 1,500.000; zapomogi na budowę i przebudowę większych mostów na drogach samorządowych — zł. 2,498.000; na drogowy fundusz pożyczkowy — zł. 1,400.000.

Nadto w wydatkach nadzwyczajnych w dziale 2 (Drogi i mosty) zamieszczono:

Zapomogi na budowę dróg samorządowych — zł. 800.000; zapomogi na budowę stałych mostów na drogach samorządowych — zł. 4.800.000.

Rezolucje w sprawach samorządowych, jakie Sejm uchwalił łącznie z ustawą skarbową, podajemy w dziale kroniki — sprawy samorządowe w Sejmie.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 16-go marca 1929 r. o nadaniu w woj. południowych szeregowi dotychczasowych powiatów politycznych praw samorządu powiatowego.

(Dz. Ustaw Nr. 20, poz. 190, 192, 193, 194, 195).

Szeregiem rozporządzeń Rady Ministrów załatwioną została częściowo sprawa powiatów politycznych w Małopolsce, nie mających własnych reprezentacji powiatowych.

Odrębny powiat *peczeniżyński* w woj. stanisławowskim został skasowany i włączony w całości do pow. kołomyjskiego.

Utworzone zostały nowe reprezentacje powiatowe w powiatach, dotychczas włączonych do samorządu innych powiatów: w *Oświęcimiu*, *Przeworsku*, *Zborowie*, *Radziechowie*.



# PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA

## ROLNICTWO.

„*Nasze meljoracje* w roku jubileuszowym 10-lecia niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej“. Inż. Bol. Powierza. str. 113.

Niewielka ale cenna książeczka dla działaczy samorządowych i społecznych wogóle. Treść — orientacyjna nie tyle dla techników, co właśnie dla organizatorów. W cyfrach ogólnych: jak wielkie obszary mamy do odwodnienia, co zrobiono w tym celu przed wojną, a co po wojnie. Bliższe dane — odnośnie do meljoracji podstawowych i szczegółowych do roku 1925 (rok wydania ustawy o funduszu meljoracyjnym) i po tym roku do 25.X 1928: ile w każdym powiecie istnieje spółek wodnych już zalegalizowanych i w przygotowaniu, ile wykonano (w hektarach) meljoracji, ile wyniosła pomoc finansowa samorządu w każdym z osobna powiecie. Meljoracje podstawowe (regulacja rzek i odwadnianie bagien) w dwóch rubrykach: ilość kilometrów zaprojektowanych i wykonanych. Dane są z 2/3 powiatów, nie dość pewne, jednakże wystarczające dla orientacji, o ile idzie o porównanie, zwłaszcza poszczególnych dzielnic. Rozdziały poświęcone rozważaniom, jakie korzyści realne można osiągnąć z osuszenia gruntów, jakim kosztem i w ilu latach zacznie się koszt zwracać mają charakter agitacyjny. To samo tablice do programu wykonania w okresie 25-letnim od 1928 do 1953. Porównanie wartości przyrostu wszystkich pól na gruntach osuszonych z sumą preliminowanych wydatków wynika, że już od 8-go roku, t. j. w 1936 r. pierwsza przewyższy drugą. Osobny rozdział poświęcony jest rozważaniom, w jaki sposób sfinansować ten wielki program meljoracyjny w Polsce.

Pewne światło na stan i warunki meljoracji, jak również i zamiary władz publicznych, co do tej akcji rzucają odpowiedzi 12 wojewódzkich urzędów i kilku innych instytucji, nadesłane na skutek ankiety autora broszury.

Jeżeli się zważy, że w Polsce przybywa rocznie przeszło 360.000 istot ludzkich, że ilość zboża konsumowanego przeliczona na głowę daje około 320 kilogr., — łatwo obliczyć, o ile corocznie musi podnosić się wytwórczość rolnicza, abyśmy się mogli wyżywić. Bez meljoracji gruntów tego w żaden sposób nie osiągniemy. Każda przeto publikacja, każdy krok w kierunku przyśpieszenia i spółdzielania w tej wielkiej wagi sprawie — jest godny zaznaczenia.

„*Fragmenty akcji meljoracji w r. 1927*“. L. Gumiński. Warszawa 1929 r., str. 24.

Wśród opisu kilku poczynań meljoracyjnych w Polsce, zasługuje na uwagę próba zorganizowania tej pracy na podstawie wielkiej spółki wodnej w powiecie Radomskim. Podczas gdy naogół tworzą się spółki niewielkie, obejmujące do kilkuset hektarów, a te dopiero na terenie danego powiatu łączą się dla obrony wspólnych interesów w tak zwane okręgowe związki spółek wodnych, — tutaj zawiązała się odrazu wielka spółka powiatowa (z inicjatywy i przy pomocy Sejmiku), obejmująca przeszło 8.700 ha gruntów ornych, około 1.200 ha łąk i pastwisk do zmeljorowania oraz częściowe regulacje rzek: Kobylanki i Oronki wraz z odwodnieniem ich dolin. Liczba członków wynosiła przeszło 1.500. Spółka ta nosi nazwę: „Spółka wodna dla meljoracji szczegółowej gruntów w powiecie radomskim“.

„*Ustawa wodna z d. 19 września 1922 r.*“, w brzmieniu ustaleniem przez Rozporządzenia Min. Rob. Pub. z d. 13.IV 1928 r. Wyd. Kraj. Tow. Meljoracyjnego.

Podręczne, praktyczne wydanie, uzupełnione zmianami, nie objętymi w tekście ogłoszonym w Dzienn. Ust. Nr. 62 z d. 19.VI 1928, a spowodowanymi przez dwa Rozporządzenia Prez. Rzecz. z d. 22.III 1928, mianowicie: „O postępowaniu administracyjnym (Dz. U. R. P. Nr. 31), „O postępowaniu karno-administracyjnym“ (Dz. U. R. P. Nr. 38).

J. B.

## KREDYT KOMUNALNY.

„*Zagadnienia organizacji oszczędności*“. Nakładem Związku miejskich i powiatowych Kas oszczędności. Warszawa 1929 r., str. 124.

Jest to zbiór referatów wygłoszonych na zjeździe delegatów Komunalnych Kas Oszczędności. Notujemy skwapliwie to wydawnictwo, bodaj jako pierwsze w Polsce z ostatnich lat 10 z tej dziedziny. Rok 1927, rok wydania ustawy (z d. 13.IV 1927 Dz. Ust. R. P. Nr. 38), można uważać za przełomowy dla sprawy organizowania oszczędności. Potrzeby oszczędności i składana uciulanych groszy do odpowiednich zakładów pieniężnych nie trzeba było udowadniać, ale konieczne było, aby prze-

dewszystkiem istniały te zakłady. Zjawiała się więc ustawa, rozporządzenie wykonawcze rządu i statut wzorowy. Ale i to nie wystarczy, z kolei wypadło nauczyć, wskazać właściwe metody, wytknąć cele i zasady, zaznajomić z techniką pracy. Stąd liczne konferencje dyrektorów i członków zarządów tych instytucyj. Owoc jednej z takich konferencyj przedstawia omawiana broszura. Na uwagę szczególną zasługują dwie pierwsze rozprawy. „*Prawo o komunalnych kasach oszczędności*“ przez d-ra Władkiewicza i „*Zrzeszenia kas oszczędności*“ p. Juliusza Zdanowskiego. Dr. Władkiewicz analizuje prawo o kasach ze strony *zasad przewodnich* (zasada jawności działania, pewności działania, samodzielności działania), *charakteru* kas (z prawnego i ekonomicznego punktu widzenia), *stosunku ich do związku* samorządu, organizującego kasę (pod względem organizacyjnym, prawnym i finansowym) i wreszcie ze strony *stosunku do władz nadzorczych*. Zaznajomienie się z tak dokonanym rozbiorem „prawa o kasach“ może w znacznym stopniu wpłynąć na pogłębienie stosunku kierujących temi zakładami do ich zadań z kierownictwem związanych. P. J. Zdanowski daje przegląd porównawczy położenia kas w różnych krajach europejskich, co do stopnia ich zależności i niezależności od władz państwowych, ich radzenia sobie samym przy pomocy zrzeszeń; zrzeszenia te powstają dla dwóch głównych celów: 1) zwiększenia sprawności działania („związki rewizyjne“) i dla celów finansowych (centrale żyrowe, wyrównawcze). Cenną jest uwaga, że właściwy rozwój kas w kierunku pozyskania większych funduszy zależy od ściślejszego związania ich z samorządami, w czym jednak nasze prawo o kasach zajęło stanowisko odmienne. P. Bolesław Mrozowski mówi o sposobach propagandy i organizacji oszczędności przez zarządy kas wśród ludności — względnie mało: sprawa jest praktycznie pierwszorzędnej wagi i autor w innym miejscu mówi o tem więcej. Natomiast rozprawa D-ra Rozenkranca o „O płytach stemplowych“ — zajęła 43 strony, czyli 1/3 całej książki; rzecz b. charakterystyczna.  
J. B.

## R Ó Ź N E.

„*Geografja gospodarcza Polski Zachodniej*“. Dr. Stanisław Nowalkowski, profesor Uniwersytetu poznańskiego. Tom I. Środowisko geograficzne. — Ludność. — Wytwórczość roślinna. — Z 63 mapami, 42 wykresami i 158 ilustracjami na kredowym papierze. — Poznań 1927. Nakładem magistratu miasta Poznania. Str. 436 dużej 8-ki.

Wielokrotnie jest to podnoszone, że każdy działacz samorządowy, przystępując do pracy, musi zacząć od dokładnego poznania środowiska, wśród którego i nad kulturalnem podniesieniem którego wypadło mu pracować. Poznanie to musi so-

bie zdobyć najczęściej własnym trudem: bezpośrednio obserwacją i badaniem, gromadzeniem cyfr i gromadzeniem opisów. Statyka bowiem tej czy innej dziedziny życia może już mieć sporządzoną przez kogoś, ale za dynamiką śledzić sam musi. Działalność organów Samorządu Ziemskiego jest w większej części — gospodarcza (komunikacje, elektryfikacje, melioracje, popieranie rolnictwa z jego odgałęzieniami, popieranie przemysłu ludowego, szkolnictwo zawodowe). Podwójnie tedy pożyteczne może być dzieło prof. Nowakowskiego działaczom samorządu: dostarcza bardzo obfitego materiału porównawczego, dotyczącego jednej dzielnicy Polski i daje metodę tego porównania gromadzenia materiału statystycznego, systematyzowania w przejrzystych wykresach i wreszcie wyprowadzenia wniosków, nawet praktycznych. Prof. Loth od szeregu lat w wykładach swoich i drukowaniem dzieł daje nam obraz całej Polski w swojej „Geografii gospodarczej”. Ograniczając sobie teren do jednej tylko dzielnicy prof. Nowakowski potraktował rzecz bardzo szczegółowo, przez co ułatwi bardziej przeniesienie metod badania takiego na teren już jednego powiatu inteligentnym pracownikom organów samorządu. Należy tylko żałować, że magistrat m. Poznania wydał dzieło b. kosztownie (wiele zupełnie zbytecznych plansz), utrudniając przez to jego rozpowszechnienie.

„*O pracach siedleckiego samorządu powiatowego*”. Kilka słów prawdy napisał obserwator z nad Liwca. 1929. Nakładem Wydziału powiatowego, str. 80.

Jest to dobra próba zainteresowania mieszkańców powiatu Siedleckiego działalnością organów samorządu ziemskiego. Ogólny interes może wzbudzić jako zestawienie poczyniń (r. 1927 i 1928), jednego z najruchliwszych sejmików na polu samorządowym, przedewszystkiem gospodarczem. Nie zapominać jednak trzeba, że są to przeważnie dopiero „poczynania”. Najbliższe lata pokażą, czy wszystko było trafnie pomyślane i przewidziane. Czy np. cała różnorodność prac rozpoczętych z wielkim rozmachem, nie ucierpi wskutek ubytku najważniejszego — czynnika: przewodniczącego sejmiku. Jest to bowiem wielokrotnie stwierdzone, że ten przewodniczący, będący zarazem i przedewszystkiem urzędnikiem państwowym, bywa często bardzo zmieniany, przez co w wielu powiatach nastąpiło poważne zamieszanie, a nawet upadek rozpoczętych działań gospodarczo-kulturalnych. Tanie wydanie tego opisu ułatwia mabyście i rozpowszechnianie. Nadmienić wypada, że w kilkumastu innych powiatach takie wciąganie ogółu mieszkańców w orbitę działań samorządu dokonywa się przy pomocy periodycznych czasopism, wydawanych przez Wydziały powiatowe.

J. B.

Chéron, Albert, professeur à la Faculté de droit de Strasbourg. — *De l'actionnariat des collectivités publiques*. Paris, Sirey, 22 rue Soufflot (Paris 5-a) 1928. s. 440.

Obszerne studjum o charakterze praktycznym, a jednocześnie o głębokich podstawach teoretycznych. Rzecz poświęcona wiecznie nowemu i w swych przejawach niezmiernie zmiennemu zagadnieniu udziału państwa i innych osób prawa publ. w życiu gospodarczem. Ścisłej rzecz biorąc, przedmiotem rozważań autora jest rozpowszechniona już we Francji forma udziału związków prawa publicznego w życiu gospodarczem, znana pod nazwą „*économie mixte*“ (polsk. „spółki mieszane“, niem. „*gemischte Wirtschaft*“). Polega ona na udziale Państwa wzgl. innych związków prawa publ. w spółkach akcyjnych, w prowadzeniu których interes publiczny jest z tych czy innych względów zaanagażowany, a z racji tej administracja publiczna musi mieć zapewniony należyty wpływ na ich kierownictwo. „*L'économie mixte*“ jest formą pośrednią między formą przedsiębiorstwa we własnym zarządzie związku publ. prawnego, a koncesją. Rozpowszechnienie jej tłumaczy się przede wszystkim ogromnym wzrostem zadań państwa i samorządów na polu gospodarstwa społecznego, a z drugiej strony — pewnym sceptycyzmem w ocenie zdolności państwa do bezpośredniego udziału w życiu gospodarczem, co jest znów wynikiem doświadczeń czasu wojennego.

W cz. I autor zawarł rozważania teoretyczne prawne i ekonomiczne, zakończone pewnymi тезami o formach i zakresie zastosowania „*économie mixte*“ we współczesnym życiu gospodarczem. W cz. II daje bardzo obfity materiał porównawczy odnośnego ustawodawstwa i praktyki w państwach obcych, w cz. III o użyciu formy „spółek mieszanych“ we Francji. W końcu obszerna bibliografia.

Praca prof. Chéron została wyróżniona przez Akademię nauk moralnych i politycznych w Paryżu.

Wacław Brzeziński.

# BIBLIOGRAFJA

POLSKA.

## KSIĄŻKI.

**Adamkiewicz Jerzy** — Rolnictwo w ustroju gospodarczym powojennych Niemiec i jego widoki na przyszłość. Warszawa 1929. Nakładem księgarni F. Hoesicka, s. 140, zł. 9.

**Arnold St., Leśniewski Cz. i Pohoska H.** — Polska w rozwoju dziejowym. Zagadnienia polityczne, ustrojowe, gospodarczo-społeczne, kulturalne. Zeszyt I. Dzieje Polityczne Polski. Warszawa 1929, s. 212.

**Biegeleisen Leon Władysław** — Zagadnienia ekonomiki komunalnej. (Prace działu gospodarczej polityki Związku Miast Polskich). Warszawa 1929. Nakładem Związku Pracowników Administracji Gminnej — s. 312, cena zł. 8.

**Cybickowski Zygmunt** — Polskie prawo państwowe na tle uwag z dziedziny nauki o państwie i porównawczego prawa państwowego. Tom III. Warszawa 1929. Wydawnictwo seminarjum prawa publicznego Uniwersytetu Warszawskiego, s. 233, cena zł. 16.

**Dziesięciolecie szkolnictwa powszechnego w powiecie Warszawskim** — Wydawnictwo Rady Szkolnej powiatu Warszawskiego oraz Oddziału Powiatowego Warszawskiego Związku Nauczycielstwa Szkół Powszechnych, Warszawa 1928, s. 157.

**Frankowska L.** — Ustawa o obowiązkowym ubezpieczeniu na wypadek choroby z dn. 19.V.1920 r. z obowiązującymi rozporządzeniami i wyjaśnieniami Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej. Wydanie II, uzupełnione. Kraków 1929. Nakładem Okręgowego Związku Kas Chorych w Krakowie, s. 383, cena zł. 8.

**Fischoeder Franciszek** — Przepisy o zwalczaniu zaraźliwych chorób zwierzęcych. Warszawa 1928. Nakładem autora, s. 586, cena zł. 17,90

**Grabski Stanisław** — Ekonomia społeczna, część VIII. Ustroje społeczno-gospodarcze. Warszawa 1929.

**Grabski Władysław** — Wychowanie gospodarcze społeczeństwa. Nakładem księgarni F. Hoesicka, s. 56.

**Hausner Roman** — Skorowidz ustawodawstwa polskiego (Dziennik Ustaw R. P., Monitor Polski, Dzienniki Urzędowe Ministerstw, Dzienniki Taryf Kolej., Zbiory okólników) Dodatek - Skorowidz ustawodawstwa śląskiego, część III za czas od 1 stycznia 1927 do 1 lutego 1929. Warszawa 1929. Nakładem autora, s. 390.

**Historja Powiatu Żnińskiego** — pod redakcją dr. Stefana Truchima — opracowali dr. M. Gumowski, dr. St. Truchim, dr. A. Wojtkowski. Poznań 1928. Nakładem Wiesława Tuchołki.

**Kilszewicz Adolf** — Współczesny kryzys państwowości. Kraków 1929. Nakładem Przeglądu Powszechnego, s. 418.

**Księga Pamiątkowa Powiatu Kolskiego** — W rocznicę dziesięciolecia niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej 1918 — 1928. Wydana przez Wydział Powiatowy Sejmiku Kolskiego. Koło, wojew. Łódzkie, s. 157.

**Kulczycki Ludwik** — Nauka o państwie. Warszawa 1929. Nakładem Instytutu Społecznego, s. 253, cena zł. 10.

**Kumaniecki W., Wasutyński B. i Panejko J.** — Polskie prawo administracyjne w zarysie. Kraków 1929. Księgarnia Powszechna, s. 418.

**Lauda Sejmikowe Wiszeńskie, Lwowskie, Przemyskie i Sanockie 1731 — 1772** — (Akta grodzkie i ziemskie z archiwum t. z. bernardyńskiego we Lwowie — w dalszym ciągu wydawnictwa fundacji Al. hr. Stadnickiego — ogłaszane przez Towarzystwo Naukowe we Lwowie. Tom XIII) — wydał Antoni Prochaska. Lwów 1928. Nakładem Towarzystwa Naukowego z zasiłkiem Ministerstwa W. R. i O. P., s. 682, cena zł. 35.

**Laur Ernest** — Wstęp do ekonomiki gospodarstwa wiejskiego. Pod kierunkiem dr. Franciszka Bujaka przetłumaczył inż. roln. Jan Curzytek. Lwów 1929. Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, s. 319.

**Nowakowski S.** — Geografia gospodarcza Polski Zachodniej. Tom I. Poznań 1929. Nakładem Magistratu st. m. Poznania, in 4<sup>o</sup>, s. 436 z 63 mapami, 42 wykresami, 158 ilustracjami poza paginacją.

**O pracach siedleckiego samorządu powiatowego** — (Biblioteka Sejmiku Siedleckiego Nr. 1). Siedlce 1929. Nakładem Wydziału Powiatowego, s. 80.

**Polski ruch migracyjny, jego organizacja i zamierzenia na najbliższą przyszłość** — Mowa Ministra P. i O. S. dr. St. Jurkiewicza, wypowiedziana na posiedzeniu sejmowej komisji emigracyjnej w dniu 14 marca 1929 r. Warszawa 1929. Nakładem Ministerstwa P. i O. S., s. 39.

**Powierza Bolesław** — Nasze meljoracje w roku jubileuszowym 10-lecia niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej. Referat, wygłoszony na Zamku Królewskim w Warszawie w dniu 22 listopada 1928 r. Warszawa 1929. Nakładem Krajowego Towarzystwa Meljoracyjnego. Warszawa, ul. Kopernika 30, s. 113, cena zł. 4.

**Prawo nauczyciela polskiego** — Zbiór przepisów, normujących stosunki służbowe nauczycieli szkół państwowych i publicznych ze szczegól-

nem uwzględnieniem postanowień ustawy o stosunkach słaźbowych nauczycieli, Zestawili, komentarzami zaopatrzyli Józef Stypiński i Stanisław Marszałek. Warszawa 1929. Nakładem Związku Polskiego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych, s. 313, cena zł. 5.

**Rocznik Statystyczny Warszawy. 1927.** Warszawa 1929. Nakładem Magistratu m. st. Warszawy, s. 267, cena zł. 10.

**Rocznik Ubezpieczeń Społecznych w Polsce. Rok 1927.** — Warszawa 1929. Nakładem Ministerstwa P. i O. S., s. 280.

**Rosset Edward** — Łódź w latach 1860 — 70. Zarys historyczno-statystyczny. (Przedruk z „Rocznika Łódzkiego“). Łódź 1928.

**Rychliński Stanisław** — Płaće i zarobki robotników przemysłowych w dziesięcioleciu 1918 — 1928. Warszawa 1929. (Instytut Gospodarstwa Społecznego. Sprawy robotnicze Nr. 4), s. 28.

**Rychliński Stanisław** — Czas pracy w przemyśle polskim w świetle wyników ankiety Związku Stowarzyszeń Zawodowych. Warszawa 1929. (Instytut Gospodarstwa Społecznego. Sprawy robotnicze Nr. 5), s. 104.

**Studnicki Władysław** — Ziemie wschodnie — stan gospodarczy i widoki rozwoju. Warszawa 1929. Nakładem tygodnika „Przemysł i Handel“, s. 79, cena zł. 4.

**Szenajch Władysław** — Z życia wielkiej pielęgniarki. Florencia Nightingale. Warszawa 1929. Biblioteka Wydziału Opieki nad dziećmi i młodzieżą Ministerstwa P. i O. S., s. 102, cena zł. 3.

**Ustawa wodna z dn. 19 września 1922 r. w brzmieniu ustalonym przez rozporządzenie Min. Robót Publicznych, z dn. 13 kwietnia 1928 r.** — Warszawa 1929. Wydawnictwo Krajowego Towarzystwa Meljoracyjnego, s. 162, cena zł. 3.

**Ustawodawstwo Polskie z lat 1917 — 1928** — zawarte w Dzienniku Urzędowym Departamentu Sprawiedliwości T. R. S. Dzienniku Urzędowym K. P. Ministerstwa Sprawiedliwości, Dzienniku Praw Królestwa Polskiego i Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej w brzmieniu, uwzględniającem zmiany, wprowadzone do dnia 1 kwietnia 1929. Tom II, rok 1921. Tom III, rok 1922. Tom IV, rok 1923. Wydawnictwo nieurzędowe Ministerstwa Sprawiedliwości. Cena pojedynczego tomu zł. 15.

**Wąsowicz J. i Zierhoffer A.** — Świat w cyfrach. Rocznik Instytutu Kartograficznego im. E. Romera. Rok I, 1929. Lwów, Warszawa 1929. Książnica Atlas, s. 77, cena zł. 3,60.

**Wóycicki A. ks. prof.** — Dzieje robotników przemysłowych w Polsce. Zarys. Wydawnictwo Polskiego Towarzystwa Polityki Społecznej. Warszawa 1929. Skład główny w księgarni F. Hoesicka, s. 273. cena zł. 11.

**Wyrobisz Stanisław** — Etatyzm czy liberalizm? Na marginesie ankiety Rządu o kosztach produkcji w Polsce. Kraków 1929. Nakładem Towarzystwa Ekonomicznego w Krakowie, s. 47, cena zł. 2.



**Ziegler Leon Mieczysław** — Meljoracje rolne i spółki wodne. Praktyczne wskazówki o przeprowadzaniu meljoracji rolnych, zakładaniu spółek wodnych, nadawaniu uprawnień wodnych, zakładaniu ksiąg wodnych i przeprowadzaniu postępowania wodnego wraz z wzorami i przykładami. Wydanie drugie poprawione i uzupełnione. Lublin 1928, s. 272, cena zł. 5.

**Zieliński Józef** — Higiena pracy. Warszawa 1929. Nakładem Instytutu Gospodarstwa Społecznego, s. 341.

#### CZASOPISMA. \*)

**Biegeleisen L. W.** — Ekonomia komunalna. Samorząd Miejski — 9, 2, 57 — 70, 29.

**Biegeleisen Leon Władysław** — Gospodarcze podstawy rozwoju przedsiębiorstw komunalnych. Ekonomista, 29, 1, 56 — 96, 1929.

**Dąbrowski K.** — O zmianę w organizacji samorządu powiatowego. Samorząd — 11, 13, 225 — 288 (31.3.29).

**Dalbor Władysław** — Zasadniczy ustrój terytorjalny i zakres działalności jednostek samorządowych. Samorząd — 11, 9, 154 — 156 (3.3.29).

**Dalbor Władysław** — Ordynacje wyborcze do organów samorządowych— Wiadomości Samorządowe — 3, 1, 4 — 5 (1.1.29).

**D. W.** — Obdłużenia miast wielkopolskich — Wiadomości Samorządowe — 3, 4, 5, 54 — 70 (15.2 i 1.3.29).

**Dobrzyński Władysław** — Opieka mieszkaniowa, jako zadanie państwa i samorządów (Praca i Opieka Społeczna — 9, 1, 78 — 82 (kwiecień 1929).

**Dombek Julian** — Opieka społeczna w miastach i gminach śląskich — Orędownik Samorządu — 5, 7/8 i 9, 2 — 4 i 3 — 4 (1 i 15, 4, 29 i 1.5.29).

**Drzewiecki Piotr** — Źródła funduszków na budownictwo mieszkaniowe. Samorząd Miejski — 9, 2, 96 — 99 (luty 29).

**Gajewski Wacław** — Sprawa reformy finansów komunalnych. Samorząd 11, 10, 174 — 176 (10.3.29).

**Grabski Władysław** — Stabilizacja czy depresja cen zbożowych. Rolnictwo — 1, 2, 251 — 264 (luty 29).

**Grochowski R.** — Projekt reformy finansów samorządu ziemskiego. Samorząd 11, 2 i 7, 21 — 25 i 113 — 114 (13.1.29 i 17.2.29).

**Gross Adolf** — O naprawie akcji mieszkaniowej — Samorząd Miejski — 9, 2, 89 — 95 (luty 29).

---

\*) Cyfra pierwsza oznacza rocznik danego czasopisma (druga — zeszyt, trzecia i czwarta — strony, piąta, szósta i siódma — datę danego zeszytu.

**Jaroszyński M. Z. dr.** — Polityczna rola samorządu — *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* — 11, 6, 196 — 198 (15.3.29).

**Kiszkiel Jan** — Zarys rozwoju weterynarii w Polsce w okresie ostatniego dziesięciolecia. *Rolnictwo* — 1, 1, 61 — 90 (styczeń 29).

**Le Brun Henryk dr.** — Polskie prawodawstwo sanitarne w stosunku do samorządu. *Samorząd Miejski* — 9, 1, 23 — 38 (styczeń 29).

**Lenartowicz R.** — Rozwój Komunalnych kas Oszczędności w r. 1927. *Czasopismo Kas Oszczędności* — 4, 3, 39 — 47 (1 marca 1929).

**Lenartowicz R.** — Rozwój gminnych kas wiejskich pożyczkowo-oszczędnościowych na terenie woj. centralnych i wschodnich. *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* — 11, 1, 9 — 10 (1.1.29).

**Lewartowicz Zygmunt** — Pomoc prawna dla ludności powiatu. (*Gazeta Administracji i Policji Państwowej* — 11, 2, 49 — 50). (15.1.29).

**Michalski P.** — Obciążenie podatkowe w Polsce i zagranicą. *Przemysł i Handel* — 10, 3, 110 — 115 (19.1.29).

**Mierczyński St.** — Program współpracy samorządu terytorjalnego w dziedzinie popierania rolnictwa. *Rolnik Ekonomista* — 4, 5, 208 — 213 (1.3.29).

**Mrozowski B.** — O współczesnych metodach i środkach propagandy oszczędności tudzież o organizacji statystyki oszczędności zagranicą. *Czasopismo Kas Oszczędności* — 4, 3, 49 — 51 (1.3.29).

**Narajewski Adam** — Wytyczne polityki drogowej w Województwie Poznańskim. *Wiadomości Samorządowe* — 3, 7, 109 — 114 (1.4.29).

**Opieka nad macierzyństwem** — *Wiadomości Samorządowe* — 3, 3, 38 — 39 (1.2.29).

**Porowski Marceł** — Skarbowość i gospodarka miast w świetle cyfr.— *Samorząd Miejski* — 9, 2, 71 — 88 (luty 29).

**Porowski Marceł** — Czy celową jest projektowana reforma finansów komunalnych. *Samorząd* — 11, 2, 25 — 32 (13.1.29).

**Przewirski Franciszek** — Instrukcja szarwarkowa i drogowa dla gmin. *Wiadomości Stowarzyszenia Członków Polskich Kongresów Drogowych* — 3, 25, 13 — 29 (kwiecień 29).

**Przywieczerski W. dr.** — **Rakiewicz F. inż.** i **Sikorski R. dr.** — Stan obecny ustawodawstwa szpitalnego i najpilniejsze potrzeby szpitalnictwa w Polsce. *Samorząd Miejski* — 9, 1, 3 (22.1.29).

**Przywieczerski W. dr., Rakiewicz F. inż.** i **Sikorski R. dr.** — Zarys historyczny i stan obecny szpitalnictwa polskiego ze szczególnem uwzględnieniem szpitalnictwa na obszarze b. zaboru rosyjskiego — *Samorząd Miejski* — 9, 1, 39 — 55 (styczeń 29).

**Raciążek Henryk** — Sfinansowanie akcji budowlanej. *Samorząd Miejski* 9, 2, 100 — 101 (luty 29).

**Rose Adam dr.** — Rolnictwo w 1928 r. — Przemysł i Handel — 10, 1, 6 — 9 (5.1.29).

**Rozwadowski Jan** — Zasady budżetowania w przedsiębiorstwach komunalnych. Gazeta Administracji i Policji Państwowej — 11, 8, 288 — 290 (15.4.29).

**Sakowicz Jarosław** — Państwowe majątki rolne w Polsce. Przemysł i Handel — 10, 4, 154 — 158 (26.1.29).

**Seidler Roman** — Organizacja statystyki w związkach komunalnych. Gazeta Administracji i Policji Państwowej — 11, 4, 129 — 131 (15.2.29).

**Szalbe Stanisław** — Aktualne wytyczne polityki aprowizacyjnej w zakresie cen zboża. Rolnictwo — 1, 2, 319 — 324 (luty 29).

**Wiącek Janusz** — Rola samorządu w pracy oświatowej na wychodźctwie. Gazeta Administracji i Policji Państwowej — 11, 5, 163 — 165 (1.3.29).

**Wohl Hipolit** — Finansowanie inwestycji samorządowych. Gazeta Administracji i Policji Państwowej — 11, 7, 246 — 248 (1.4.29).

**Wohl Hipolit** — Komunalny fundusz pożyczkowo-zapomogowy. Gazeta Administracji i Policji Państwowej — 11, 8, 286 — 288 (15.4.29).

**Wohl Hipolit** — Inwestycje komunalne. Gazeta Administracji i Policji Państwowej — 11, 2, 46 — 49 (15.1.29).

**Wohl H.** — Związki wyrównawcze Komunalnych Kas Oszczędności. Czasopismo Kas Oszczędności — 4, 2, 15 — 19 (1.2.29).

**Zal. St.** — O zmianę w organizacji samorządu powiatowego. Samorząd — 11, 6, 97 — 99 (10.2.29).

**Zawadzki Józef** — Dziesięć lat samorządu Warszawy w Niepodległej Polsce. Kronika Warszawy — 5, 3, 1 — 19 (marzec 29).

## FRANCUSKA I BELGIJSKA.

### KSIĄŻKI.

**Albala** — Le gouvernement local en Yougoslavie, Thèse. Paris 1928, s. 134.

**Arnaud E.** — La police municipale et rurale. Les gardes champêtres. Paris. Edit. Jouve. 1928, s. 624.

**Bernard** — Les solutions modernes du problème des ordures ménagères. Paris. Librairie gén. des admin. et services publics 1928.

**Chardot** — La collaboration financière des administrations publiques et des entreprises privées. Paris. Sirey 1928.

**Daloz** — Code administratif. Paris. Daloz 1928.

**Félix** — Régime administratif et financier du département de la Seine et de la Ville de Paris. Paris. Rousseau. 1928.

**Francolini** — Les régies municipales. Paris. Edit. et publ. contemporaines. 1928, s. 148.

**Haremann** — Le service social municipal et ses relations avec les oeuvres privées. Paris. Edit. Le mouvement sanitaire. 1928.

**Jèze G.** — Cours de droit public (1927 — 1928). Le statut des fonctionnaires publics. Paris. Giard. 1928.

**Nézard H.** — Elements de droit public. 4-c edit. Paris. Rousseau. 1928, s. 502, 30 fr.

**Ricard et Levêque** — Une politique de logement. Le logement urbain. Le logement rural. Paris. Edit. de la S. A. P. E. 1928, s. 328, 6 fr.

**Richard** — Essai sur l'organisation administrative de très petites communes. Lyon. Thèse. 1928, s. 108.

**Revel** — L'extension de la compétence des communes en matière économique. Lille. Thèse. 1928, s. 220.

**Rolland L.** — Précis de droit administratif. 2-c edit. Paris. 1928. (Petits précis Dulloz), s. 516, 18 fr.

**Vauthier Maurice**, Professeur de droit administratif à l'Université de Bruxelles. — Précis du droit administratif de la Belgique. Bruxelles. Edit. Larcier, 26 — 28 rue des Minimes. 1928, s. 551. — Podręcznik prawa administracyjnego belgijskiego.

Rozdział III — O administracji prowincji.

Rozdział IV — O administracji gminnej.

Rozdział IX — O finansach komunalnych.

**Violle** — La société des transports en commun de la région parisienne. Paris. Thèse. 1928.

## CZASOPISMA.

**L'Administration locale** (dawniej — Les Sciences administratives) — organ Międzynarodowego Związku Miast (Union internationale des villes — Fédération des unions nationales de pouvoirs locaux) — Bruxelles, rue de la Régence 3-bis. Miesięcznik. W roczniku 1929 (styczeń — marzec) zwracają uwagę nast. artykuły:

**Toeplitz Th.** — L'expropriation dans les législations nouvelles du Centre et de l'Est de l'Europe.

**Rothwell J. H.** — L'expropriation des terrains par des autorités locales dans les Dominions Britanniques et dans les Etats Unis d'Amérique.

**Gascow'y Maria José** — L'expropriation par cause d'utilité publique dans les divers pays.

**Mulert Oscar Dr.**, Président du Deutscher Städtetag — L'activité économique des communes allemandes.

**Mulert Oscar Dr.** — L'activité économique des communes dans les divers pays.

W roczniku 1928:

**Finer H.**, Maître de conférence à la London School of Economics and Political Sciences — Le service civil en Angleterre.

— Les méthodes de la statistique de l'habitation (wyciągi z broszury wydanej przez Międzynarodowe Biuro Pracy).

— Commission d'unification internationale des statistiques municipales de l'habitation (materiały).

— Commission de la circulation de l'Union internationale des Villes (materiały).

— Unification des statistiques de l'habitation. (Wyniki prac wyżej wymienionej Komisji Międzyn. Związku Miast).

**Lavergne Bernard**, Prof. à l'Université de Lille — Les régies coopératives et leur position par rapport aux régies municipales.

— Les régies et entreprises municipales de la Ville de Vienne. (Referat Związku Miast Austriackich na IV Międzyn. Kongres Miast).

**Wibont et Sellier** — L'organisation financière comparée des administrations locales dans les divers pays. (Referat na IV Międzyn. Kongres Miast).

**Toeplitz Th.** — L'extension des villes et l'expropriation pour cause d'utilité publique en Pologne. (Referat na IV Międzyn. Kongres Miast).

**Asch M.** — Le statut autonome des villes américaines (Etats Unis).

— Commission des archives communales réunie par l'Union internationale des Villes (materiały).

— Le problème des fumées. (Materiały specjalnej komisji przy Prefekturze Policji w Paryżu).

**Stechlow Dr.** L'oeuvre sociale du logement pour les tuberculeux (wyciągi z broszury, wydanej przez Kommunale Vereinigung für Wohnungswesen 1926).

**Tablettes documentaires municipales.** Revue bi-mensuelle. Bibliographie analytique des études et informations relatives aux questions municipales.

Wychodzi jako dodatek do „L'Administration locale“. Publikuje obszerną literaturę i informacje w sprawach samorządowych w/g nast. działów: Urbanisation, habitation, transports — travaux publics, eaux — égouts — immondices, éclairage, chauffage — force, hygiène — prévoyance, sociale, administration — finances.

**Bulletin de l'administration de l'hygiène.** Ministère de l'Intérieur et de l'hygiène, 3, rue de Louvain, Bruxelles.

Teksty ustaw i rozporządzeń, okólniki.

**Revue politique et parlementaire**, par Fernand Fouré et Edouard Julia. Paris (9-e) 10, rue Auber. Miesięcznik.

W roczniku 1928.

**Ferrand L.** — Comment remédier à la crise du logement.

**Bonneway Laurent** — Les solutions belges de la crise du logement.

**Mevil André** — Pourquoi nos campagnes sont désertées?

**Colson C.** — Les impôts sur les transports et les majorations des tarifs des chemin de fer.

W roczniku 1929 (styczeń — kwiecień).

**Lameire Irénée** — Le régionalisme.

\*\*\* — Les banques populaires.

**Revue générale d'administration.** Ministère de l'Intérieur. Edition Berger — Levrault. Paris. Dwumiesięcznik. Artykuły, teksty oficjalne, orzecznictwo, dokumenty parlamentarne.

**Revue du droit public et de la science politique en France et à l'étranger** — par G. Jéze, Prof. à l'Univ. de Paris. Kwartalnik. Artykuły orzecznictwo komunalne, bibliografia.

**La Revue communale en Belgique** — Journal de droit administratif et d'administration. Bruxelles. Bureau de la Revue, rue de l'Ermitage 16 — par P. Biddaer et M. Somerhausen. Dwutygodnik.

Teksty komentarze, orzecznictwo, porady prawne.

**La Revue communale** — organe mensuel de droit municipal rassemblant commodément les textes des documents officiels et de la jurisprudence ministérielle et judiciaire relatifs à l'administration des communes à l'usage des municipalités et des préfectures. Paris (9-e) 56, rue St. Georges. Miesięcznik. Publikuje: wyjaśnienia Ministra Spraw Wewn. w odpowiedzi na t. zw. „questions écrites“, zwłaszcza przez deputowanych, teksty ustaw, zarządzeń, dekretów, okólników, dotyczących administracji lokalnej.

**Journal des communes** — par Roger de Ségogne, Paris (6-e) 8, rue de Nesles. Miesięcznik.

Ogłasza krótkie artykuły, teksty komentowane, orzecznictwo, omówienie praktyki administracyjnej, porady prawne.

**Journal Officiel.** Documents. Chambre.

W zeszycie z dn. 3.2.1928 pod Nr. 5443 podaje materiały, dotyczące kwestji prawa pracowników komunalnych (Rapport Lévy — Alphondéry sur le statut des fonctionnaires et employés des communes).

## NIEMIECKA.

### KSIAŻKI.

**Böss Gustaw** — Die sozialen Aufgaben der Kommunalpolitik. Berlin 1928. Sieben-Stäbe-Verlags-und Druckereigesellschaft m. b. H., s. 32 brosz. M. 2.

**Brill L. Hermann** — Über kommunale Verwaltungsreform. Vortrag, gehalten auf dem 4. Verbandstag der Reichsgewerkschaft Deutscher Kommunalbeamten am 11. Oktober 1928. Berlin 1928. Verlag: Verwaltungsgesellschaft der Deutschen Kommunalbeamten Berlin, s. 33.

**Bünz Otto** — Städtebau und Landesplanung. Wegweiser für Anfänger, Fortgeschrittene und Praktiker. Berlin 1928. Carl Heymanns Verlag, s. 116, M. 5.

**Durst Karl** — Wohnungsnot und Wohnungsbau in kleinen Gemeinden. Vortrag, gehalten auf dem Verbandstag des Verbandes bayer. Baugenossenschaften, Gesellschaften, und Vereine e. V. München 1929. Verlag von Ernst Reinhardt, s. 52, M. 1,20.

**Gerber Walter** — Die öffentliche Unternehmung in privatrechtlicher Form. Ein Beitrag zur sozialökonomischen Lehre von den Formen öffentlicher Unternehmungen unter besonderer Berücksichtigung der Schweiz — Zürich 1928. Verlag Girsberger et Co., s. 242.

**Görlinger** — Zentralisierter Grosskreis und dezentralisierte Grossstadt — Berlin: Dietz 1928, s. 28, M. 0,60.

**Falck Ernst** — Das Problem der kommunalen Zuschlagsbesteuerung mit besonderer Rücksicht auf die kommunale Betriebs- und Anleihepolitik — Berlin 1929. Deutscher Kommunal. Verlag. Berlin. Friedenau.

**Felkel Robert** — Vereinfachung des Geschäftsganges bei den Kommunalverwaltungen und sonstigen Behörden. Reform der Registrateuren. Silberberg i. Eulengebirge. Selbst-Verlag 1928, s. 55, M. 2.

**Flattich Hugo** — Systematischer Aktenplan für die Württ. Gemeindeverwaltung. Stuttgart 1928. Verlag R. Boorberg, s. 159, brosz. M. 6,30.

**Konold Paul u. Carl Pirath** — Grundlagen für die Neuregelung der kommunalen Grenzen im Ruhrgebiet unter Mitarbeit. von Kost — Berlin 1928. Verlag Springer, s. 53, tablic 28, M. 20.

**Leistner Hans** — Die Bewertung des städtischen Realbesitzes für die hypothekarische Beleihung - Versuch einer Grundlegung der städtischen Taxationslehre unter besonderer Berücksichtigung der hypothekarischen Beleihung. Berlin 1929. Carl Heymanns Verlag — s. 116. M. 5.

**v. Mangoldt K.** — Das Grosstadtproblem und die Wege zu seiner Lösung — Berlin 1929. — Pontos — Verlag G. m. b. H. — s. 51, brosz M. 1,70.

**Reuss Anton** — Polizei und Selbstverwaltung insbesondere in Rahmen des Bayerischen Gemeindefrechts — München 1929 — J. Schweitzer Verlag — s. 104, M. 3,60.

**Richthofen Georg** — Grundzüge der Verfassung und Verwaltung der Gemeinden und Gemeindeverbände — Schweidnitz 1928. — Heege — s. 16. M. 0,60.

**Spitzmüller Alexander** — Das österreichische Steuersystem des Bundes, der Länder und die Kapitalbildung — Sonderabdruck aus Schriften des Vereins für Sozialpolitik — München 1929. — Verlag Duncker et Humboldt — s. 52. M. 2.

**Steinberg u. Gutzeit** — Die Auflösung der Gutsbezirke. Nach den Bestimmungen des Gesetzes über die Regelung verschiedener Punkte des Gemeindeverfassungsrechtes vom 27. Dezember 1927. — Landgemeindeverlag G. m. b. H. Berlin W. 9. M. 2.

**Stenger** — Der Finanzausgleich zwischen dem Reich, Bayern und den bayerischen Gemeinden, Bezirken und Kreisen. — München, Bayerischer Kommunalchriften — Verlag 1928 — s. 276, brosz. M. 10, w oprawie M. 11.

**Wacker Gerhardt** — Die Rechtsstellung der kommunalen Dauerangestellten in Preussen mit Berücksichtigung der Verhältnisse in den anderen Staaten — Berlin 1929 — Carl Heymanns Verlag — s. 55. M. 3.60.

**Warneyer Otto** — Bürgerliches Recht und Kommunalverwaltung. Leipzig 1928. — 5. Auflage — Rossberg'sche Verlagsbuchhandlung — s. 1670. M. 32.

**Wilhelmi K.** — Die wertschaffende Arbeitslosenfürsorge — Berlin 1928, Verlag von Reimar Hobbing. — 3. Auflage — M. 8.

### CZASOPISMA \*).

**Albrecht Hans** — Gegenwartsprobleme der deutschen Grossstadt wirtschaft. - in: Wirtschaftswiss, V. J. H. 5, 1, 25 — 28 (Jan. 29).

**Apelt** — Gegenwart und Zukunft der Verwaltungsakademien - ni: Dt. Juristen Ztg. 34, 1, 44—47 (1. 1. 29).

**Bel** — Die allgemeine Lage des Geldmarktes und die Befriedigung des kommunalen Kreditbedürfnisses in der Gegenwart, - in: Preuss. Gemeinde-Ztg. 22, 3, 38 — 40 (20.1.29).

**Bernhardt Georg** — Besteuerung der öffentlichen Betriebe. — in: Magazin der Wirtschaft, 5, 8, 259—262 (21. 2. 29.).

**Die gesteigerten Wohlfahrtslasten der Gemeinden. 1926.** — Steigerung um das Vierfache gegenüber 1913, — in: Kommunalpolit. Bl. 20, 4, 77—78 (25. 3. 29.).

**Fey.** — Landeszweckverbände. — in: Reich u. Länder, 2, 4, 200—212. (1928).

**Grzesinski** — Kommunalreform. — in: Dt.-Gemeinde — Ztg., 67, 47, 369—371 (24. 11. 28.).

**Hertz Paul** — Ist die Besteuerung der öffentlichen Betriebe wirtschaftsfördernd? in: Magazin der Wirtschaft, 5, 13, 483 — 486 (28.3.29).

**Hertz Paul** — Der Reichsetat 1929 und seine Bedeutung für Länder und Gemeinden, in: Gemeinde, 6, 5, 195—202 (1. März — H. 29.).

**Holtz** — Die Rechtsstellung der Kommunalverbände im neuen Staat, — in: Reich u. Länder, 2, 5, 260—263 (1929.).

**Klinghoffer Hans** — Staatsaufsicht und Subordination. Literarkritische Bemerkungen zur Lehre von der Selbstverwaltung, — in: Z. f. d. ges. Staatswiss, 86, 2, 282—308 (1929.).

\*) Cyfra pierwsza oznacza rocznik danego czasopisma, druga zeszyt, trzecia i czwarta strony, piąta, szósta i siódma — datę danego zeszytu.



**Külz** — Die Finanzlage der Gemeinden — in: Dt. Gemeinde — Ztg., 68, 3, 21 — 22; 4, 30 — 31. (19. u. 26. 1. 29.).

**Lindemann** — Aufgabe, Stand und Entwicklung der Kommunalwissenschaft — in: Z. f. Kommunalwirtschaft, 19, 4, 177—191. (25. 2. 29.).

**Meyer Herbert** — Die Gemeindefinanzen in der Statistik — in: Städte- tag, 23, 2, 131 — 138. (26. 2. 29.).

**Meyer Herbert** — Die Finanzwirtschaft der Landkreise vor und nach dem Kriege — in: Z. f. Selbstverwaltung, 12, 5, 97—106. (1. 3. 29.).

**Most Otto** — Streitfragen zum Thema „Kommune und Wirtschaft“. Eine kritische Besprechung. — in: Ruhr u. Rhein Wirtschaftsztg. — 10, 10, 297—303. (8. 3. 29.).

**Müllner Franz Rudolf** — Wirtschaftliche Organisation von Gemeinde- verwaltungen, — in: System, 12, 333 — 336, (Dezember 28).

**Norden Walter** — Kommunalwissenschaftliches Institut an der Univer- sität Berlin, die neue Lehr- und Forschungsstätte, — in: Z. f. Selbstver- waltung, 12, 2, 41—42. (15. 1. 1929.).

**Norden Walter** — Zur Ausbildungsfrage der höheren Verwaltungsbeam- ten, — Z. f. d. ges. Staatswissenschaft, — 85, 1, 107—177, (Jan. 29.).

**Orths Hans** — Die Pflege der Verwaltungswissenschaft an den ameri- kanischen Universitäten, — in: Städtetag, 22, 12, 1409—1412. (21. 12. 28.).

**Petersen Egon** — Personalpolitik in amerikanischen Grossstädten, — in: Z. f. Kommunalwirtschaft, 18, 22, 2171—2176, 2214—2220. (25.11. i 10.12.28.).

**Rienhardt A.** — Die neue Gemeindeordnung in Württemberg, — in: Z. f. Kommunalwirtschaft, 18, 23, 2228—2230. (10. 12. 28.).

**Runkel Fritz** — Privatwirtschaftliche Betätigung der öffentlichen Kör- perschaften und Allgemeininteresse, — in: Wirtschaft u. d. Recht, 4,2/3, 113—118, (Febr., März 29.).

**Saake Friedrich** — Strukturwandlung der Finanzwirtschaft der Gemein- den und Gemeindeverbände, — in: Z. f. Kommunalwirtschaft, 19, 1, 2 — 11. (10. 1. 29.).

**Schmoll** — Die Bildung einer Schiedsstelle für kommunale Angelegen- heiten, — in: Preussische Gemeinde—Ztg., 21, 34, 575—578. (1. 12. 28.).

**Troeger Heinrich** — Die Organisation der kommunalen Wirtschafts- betriebe, — in: Gemeinde, 6, 6, 248—252. (2. März — H. 29.).

**Wendorff** — Die Besteuerung der Versorgungsbetriebe der öffentli- chen Hand, — in: Magazin d. Wirtschaft, 5, 9, 299—302. (28. 2. 29.).

**Vollmar** — Die gemeindliche Selbstverwaltung und die Volksbildung durch Bild und Film, — in: Z. f. Kommunalwirtschaft, 19, 1, 11—23. (10.1.29.).

---

**Redakcja i Administracja: Warszawa, Plac Napoleona 7, telef. 131-92, 225-50.**

---

**Warunki prenumeraty: Roczna prenumerata zł. 20, zeszyt pojedynczy zł. 5.**

---

XI ROK WYDAWNICTWA

## TYGODNIK ILUSTROWANY

POŚWIĘCONY SPRAWOM SAMORZĄDU TERYTORJALNEGO  
NA CAŁYM OBSZARZE RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

# „SAMORZĄD”

wychodzi w Warszawie pod redakcją

ALEKSANDRA BOGUSŁAWSKIEGO

przy współudziale komitetu redakcyjnego w składzie pp.:

J. Beka, S. Boguszewskiego, d-ra W. Dalbora, W. Gajewskiego,  
Wł. Korsaka i J. Wolszynowskiego.

W „Samorządzie” stale współpracują pp.:

J. Bek, M. Bilek, H. Bogatkowski, inż. L. Borowski, F. Branny, S. Brzósko, S. Bojarska, prof. J. Buzek, A. Brzozowska, J. Chomicz, A. Chrostowski, inż. W. Dakowski, dr. W. Dalbor, Fr. Dąbrowski, I. Dąbska, J. Długocki, prof. A. B. Dobrowolski, Z. Dreszer, Dziewanowski, W. Dunin, W. Dytkiewicz, K. Frelek, S. Fredyk, J. Filipowska-Szemplińska, L. Gierlicki, T. Gładala, S. Gliszczyński, prof. Wł. Grabski, R. Grochowski, F. Greła, prof. T. Hilarowicz, A. Hujda, Z. Ichnatowicz, dr. M. Jaroszyński, S. Jawosek, T. Jemielewski, F. Kasprzak, S. Kauzik, E. Kopczyński, B. Kobak, S. Kopeć, K. Kornilowicz, W. Kornilowicz, T. Kosiński, J. Kowalski, starosta L. Kowalski, prof. dr. St. Krzemieniecki, St. Krzewski, inż. W. Krzysztoń, dr. S. Kruczek, J. Kuncewicz, R. Kutylowski, W. Kuropatwiński, starosta K. Kühn, W. Lamot, A. Langer, inż. agr. J. Lentz, dr. A. Lepariski, S. Lewicki, dr. H. Le-Brun, starosta B. Lipski, W. Ludkiewicz, R. Lenartowicz, E. Maliszewski, inż. W. Matuszewski, T. Narbutt, prof. dr. inż. O. Nadolski, dyr. M. Nestorowicz, H. Orsza - Radlińska, J. Osmołowski, starosta Ossowski, S. Ostrowski, S. Pachnowski, St. Paprocki, A. Patkowski, Z. Pawlak, Z. Piekarski, S. Podwiński, J. Popiołkiewicz, inż. B. Powierza, dr. A. Pragier, K. Prejzner, I. Radlicki, Cz. Rokicki, J. Rożkowski, S. Rzepkiewicz, starosta Br. Ruczyński, Z. Rusinek, S. Sasorski, dr. M. Serafin, St. Siedlecki, dr. Saloni, W. Sochacki, J. Śleszyński, J. Stamirowski, inż. Stawiski, dr. St. Starzyński, S. Stęplewski, dyr. H. Szuster, K. Sobotka, S. Szwalbe, M. Talko - Porzecki, Z. Tyralski, W. Turowski, H. Uliński, A. Waleron, dr. Wł. Walkiewicz, K. Wyszacki, dr. K. Windakiewicz, J. Wołoszynowski, W. Wieśniewski, inż. S. Wielichowski, W. Zieliński, Żbikowski, J. Zdanowski, A. Żywicki i wielu innych wybitnych specjalistów i działaczy samorządowych.

Obok artykułów „SAMORZĄD” prowadzi następujące stale działy: Przegląd ustawodawstwa, przegląd orzecznictwa, przegląd prasy, przegląd wydawnictw, samorząd w obcych, komunikaty „Biura Zjazdów Samorządu Ziemskiego” i „Zrzeszenia Samorządów Powiatowych”, z życia samorządu, z Sejmu i Senatu, zarządzenia władz, z życia organizacji społecznych, poradnik samorządowy, wiadomości o powiatowych i gminnych kasach pożyczk.-oszczęd., kronikę gospodarczą itp. d., oraz rozszerzony dział p. t.

„Gmina Wiejska i Miejska”.

**Prenumerata „SAMORZĄDU” wynosi rocznie 40 zł.**

Adres redakcji i administracji: WARSZAWA, PLAC NAPOLEONA 7,

TEL. 225-50 i 131-92.

# BIBLIOTEKA SAMORZĄDU

Rozkwit życia samorządowego w Polsce niepodległej zmusza pracowników i działaczy samorządowych do posiłkowania się fachową literaturą. BIBLIOTEKA SAMORZĄDU zaspakaja zapotrzebowanie w tym zakresie, wydając szereg dzieł poświęconych poszczególnym dziedzinom życia samorządowego.

**CENY WYDAW ICTW BIBLIOTEKI SAMORZĄDU SĄ BARDZO NISKE**

## DO N A B Y C I A :

1.	<i>Prof. A. Pragier:</i> „Zarys skarbowości komunalnej” Część I-sza i II-ga, dwa tomy razem . . . . .	Zł.	4.—
2.	<i>Inż. M. Nestorowicz:</i> „Sprawa drogowa w Polsce” . . . . .	”	1.20
3.	— „Zbiór ustaw i rozporządzeń drogowych” t. 1. . . . .	”	1.50
4.	<i>Dr. M. Jaroszyński:</i> „Samorząd terytorjalny w Polsce” . . . . .	”	1.50
5.	— „Gospodarka gmin wiejskich na tle stanu finansów gminnych”—oraz „Znaczenie opłat drogowych” (w jednym tomie)	”	3.—
6.	<i>J. Bek:</i> „Działalność Rady Powiatowej w Limanowej na polu popierania sadownictwa” . . . . .	”	1.50
7.	<i>St. Pachnowski:</i> „Wskazówki kasowo-rachunkowe dla miast” . . . . .	”	3.—
8.	— „Przepisy budżetowe dla związków komunalnych” (obowiązuje instrukcja budżetowa, wzory, wyjaśnienia) . . . . .	”	1.50
9.	„Projekt organizacji prac statystycznych w powiatowych Związkach komunalnych (odbitka z kwartalnika Statystycznego G. U. S.) . . . . .	”	2.50
10.	<i>St. Podwiński:</i> „Bibliografia literatury polskiej o samorządzie terytorjalnym” . . . . .	”	3.—
11.	— „Ustrój samorządu powiatowego na terenie b. zaboru rosyjskiego” . . . . .	”	2.—
12.	<i>luż. Z. Rudolf:</i> „Podstawowe zagadnienia zdrowotne wsi i miasteczek” . . . . .	”	3.50
13.	„Pamiętnik Zjazdu Przedstawicieli Sejmików Powiatowych” w roku 1925 . . . . .	”	1.—
	” „ 1926 . . . . .	”	2.—
	” „ 1927 . . . . .	”	2.—
	” „ 1928 . . . . .	”	5.—
14.	Kalendarz Samorządowy na r. 1926 . . . . .	”	1.—
	” „ 1927 . . . . .	”	2.—
	” „ 1928 . . . . .	”	2.—
	” „ 1929 . . . . .	”	5.—
15.	Działalność Sejmiku Skierniewickiego. Osiem lat pracy . . . . .	”	2.—
16.	Instrukcja kasowo-rachunkowa dla pow. zw. komunalnych . . . . .	”	2.—
17.	Regulamin dla sejmikowych komisji rewizyjnych . . . . .	”	0.50
18.	<i>S. Głiszczyński:</i> „Instrukcja biurowa dla urzędników gminnych i wewnętrzna organizacja gminy w b. zaborze rosyjskim” . . . . .	”	1.—

**NA SPŁATY** dajemy książki pracownikom samorządowym, o ile biorą za sumę większą od zł. 10.—

# BIBLIOTEKA SAMORZĄDU

REDAKCJA I ADMINISTRACJA:

WARSZAWA, PLAC NAPOLEONA № 7. TEL. 131-92 i 225-50.

Konto w P. K. O. 1520 i Konto w Polskim Banku Komunalnym 479.

# POLSKI BANK KOMUNALNY

ZAŁOŻONY Z INICJATYWY MIN. SPR. WEWN.  
W R. 1919.

BANK JEST WŁASNOŚCIĄ SAMORZĄDOWYCH  
ZWIĄZKÓW RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ.

Wchodząc w dziesiąty rok swego  
istnienia, grupuje Bank z górami  
450 Związków Komunalnych  
i Komunalnych Kas Oszczędności

Bank ma prawo udzielania Samorządom  
kredytów długoterminowych w obli-  
gacjach na okaziciela.

Bank udziela Samorządom i Kasom  
Oszczędności kredytów gotówko-  
wych krótkoterminowych.

Bank przyjmuje wszelkiego rodzaju wkła-  
dy, załatwia przekazy i wszelkie  
operacje bankowe.

CENTRALA BANKU  
W A R S Z A W A,  
PLAC NAPOLEONA 7

## **SPROSTOWANIE.**

Na str. 58, pierwszy wiersz od góry powinien brzmieć

**Kazimierz Kühn.**